

Mag

09.463

Dn

Ex 21

Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn.

Af

J. Davidsen.

Med omtr. 50 Illustrationer, tegnede af Knud Gamborg.

Første Del.

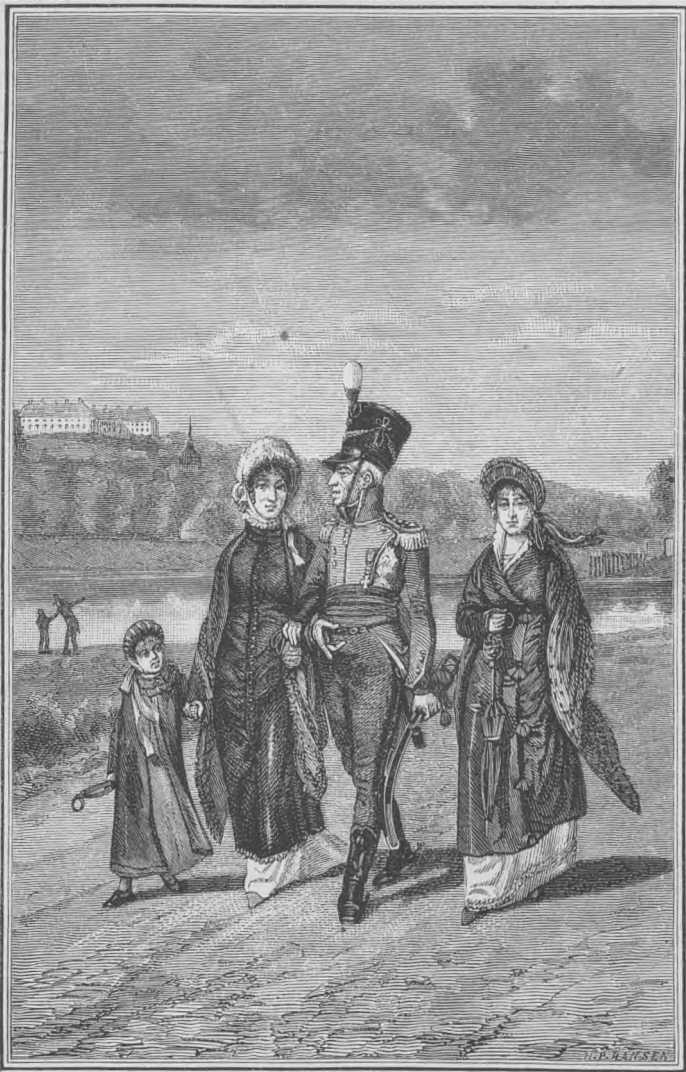
Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Son).

Trykt hos F. Jørgensen & Co.

1880.

Frederik den Sjette.

Den 3die December 1880.

Engang hans milde Dine luffed
I Døden sig,
Dg hele Folket græd for ham og sukked
Som før engang ved Baldurs Lig, —
Da kom den nye Tid,
Dg, skjøndt endnu et Barn i Svøbet,
Snart kæmpestærk og rustet ud til Strid
Rev Alt den med i Seiersløbet.

Dog medens trindtom nu af Alle hyldes
Den Tid, der kom,
Kan stundom end de gamle Dine fyldes
Af Graad ved Tanken om
Hin underligt-naive Tid,
Hint fjettede Fred'riks Regimente,
Hin Drot, saa barst og dog saa blid,
Han, „som alene vidste“, hvad os tjente.

Da lyder atter Meiselsklagen
Til os i Nord
Fra Tibrens Bredder; tusindstemmig Sangen
Den svarer med sit Nattergalechor;
Dg henrykt Diet seer igjen
Det Firmament af lyse Stjerner,
De Store, vi har elsket, men
Fra hvem den nyhedslystne Hob sig fjerner.

Dog det er Drømme! — Arbeidskloffen ringer
Dg vækker os paany;
Den nye Tid sin friske Lustning bringer,
Det gjærer i det unge Morgengryn,
Dg hvorhen Diet seer,
Sig Kræfter trindtom røre,
Beständig ny', bestandig fleer og fleer —
Gid til Belsignelse det føre!

H. P. Holst.

Indhold.

	Side
Rjøbenhavneri for 50 til 60 Aar siden.....	3.
En Tur til Skoven i gamle Dage.....	60.
En gammel Herres Grindringer.....	79.
Rjøbenhavnske Klubber og selskabelige Foreninger i ældre Tid.....	89.
Over Kulisserne, bag Kulisserne og foran Kulisserne.....	117.
En dramatisk Privatforestilling i Frederik den VI.s Tid.....	173.
Gjældsængslet, ogsaa kaldet Slutteriet.....	191.
Skandalepressen i ældre Tid.....	204.
Det første danske Dampskib.....	233.
Rjøbenhavnske Originaler.....	240.
Efterskrift.....	371.

Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn.

Det gamle Sutterhus „Phönix“.

H. P. HANSEN SC.

Rjøbenhavneri for 50 til 60 Aar siden.

— t gammelt Ordsprog siger: „Hufommelsen er som Fiskegarnet, Noget beholdes, Andet gaaer igjennem“. Det er saa sin egen Sag med denne Evne. Erindringerne fra Barndoms- og Ungdomsaarene holde sig mest levende; det er næsten, som om de blive mere kraftige, jo nærmere man kommer til det Maal, der er Menneſkets endelige; derimod er Hufommelsen i Reglen ikke nær saa stærk med Hensyn til det Dplevede, der ligger langt nærmere i Tiden. Blive enkelte Nervepunkter i vor Hjerne stærkere berørte end andre, og have disse Punkter, som Sædet for Hufommelseevnen, kun Styrke gjennem en vis Række Aar? Det er et Spørgsmaal, som Psykologerne maa afgjøre. Men

en Forklaring kan vel ogsaa søges deri, at Modtageligheden for Indtryk er langt kraftigere i de unge Dage og derfor desto varigere. Det er dog næppe den eneste Grund. Den nuværende Epøke har frembudt en saa overvældende Mængde af store Begivenheder, saa mangfoldige gennemgribende Forandringer i de forskjelligste Retninger, at det næsten er umuligt i Hukommelsen at følge dem. Farende forbi som de enkelte Punkter paa en Jernbaneturs Panorama, ere de hurtigt forsvundne fra Synskredsen og have udenfor deres taagede Omrids sjældent efterladt noget blivende Indtryk hos Tilskueren undtagen i de Tilfælde, hvor han personlig berøres af dem.

Dette gjælder de store Begivenheder, de, der ere indtegnede i Historiens Aarbøger, men det gjælder ogsaa de mindre, der, fremkaldte af det offentlige Livs Udvikling, af de Krav, som Tidens Fremskridt stiller, foregaa i vore nærmeste Omgivelser. Og jo videre det Omfang er, i hvilke disse Krav ere blevene fyldstgjorte, desto vanskeligere er det for Hukommelsen at opfatte og følge med. Samfundslivet omdannes, Lokalteter forsvinde og give Plads for nye, og alt foregaaer som ved et Trylleri. Selv for de Yngre er det vanskeligt at følge med ved denne hurtige Udvikling, det er næsten som en Rus, hvori det Forbigangne glemmes. Hos de Ældre vækkes derimod gamle Minder til en Sammenligning mellem For og Nu, og ved Mod sætningen fremstaa de desto friskere. Det er saadanne Minder, jeg her vil tegne i forskjellige fordringsløse Billeder fra det forsvundne Kjøbenhavn. Naar Etno grafen med Glæde griber en eller anden Gjenstand fra det Muld, hvori den i Aartusinder har været begravet, for deraf at kunne udfinde et Bidrag til Burdering af Fortidens Kulturtrin, maa ogsaa ethvert Bidrag, der belyser en forsvunden Tid, selv om den ligger temmelig nær, være velkomment for Betragteren af Livsfænomenerne, for Kulturhistorikeren, ikke at tale om den almindelige Interesse, der knytter sig til Erfaringen om, hvorledes den Slægt,

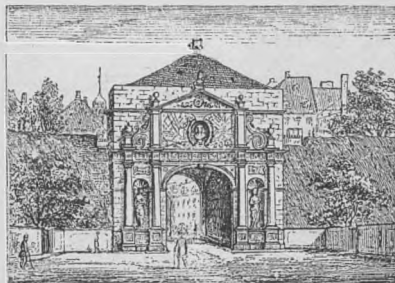
den nuværende Generation skylder sit Ophav, færdebes i det daglige Liv, i sine offentlige, sine selskabelige og huslige Baner. Heraf vil det vise sig, hvor høist forskjellig det daværende Kjøbenhavn og Fædrenes Liv var mod det nuværende, og at de Omfistelser, som Tidens rullende Hjul have frembragt Led

for Led i Løbet af et halvt Aarhundrede, have været mere indgribende og nivellerende, end de Fleste have Anelse om. Jeg optegner kun, hvad jeg selv har seet og kjendt, og det er en Selvfølge, at man ikke her vil støde paa noget, der seer ud som Statistik, Topografi eller

desklike. Hvori Forandringerne bestaa, vil ikke blive omtalt, Enhver vil kunne sige sig det selv ved at øse af sin egen Erfaring, ved at betragte Omgivelserne samt ved at anstille en Sammenligning mellem disse og det, jeg nu skal omtale dels i en mere sammentrængt Fremstilling, dels i mere udførlige Skildringer af Samfundslivet i ældre Tid.

For et halvt Hundrede Aar siden eller lidt længere tilbage var Kjøbenhavn egenlig kun til

indenfor sine Volde og Grave. Den havde nok Forstæder, „Broerne“, men disse vare kun lidet bebyggede. Der laa hele Strækninger, hvor der ikke var et eneste Hus, selv tæt ved Portene var der Marker, hvor Køer og Faar græssede. Afdgangen til Staden var

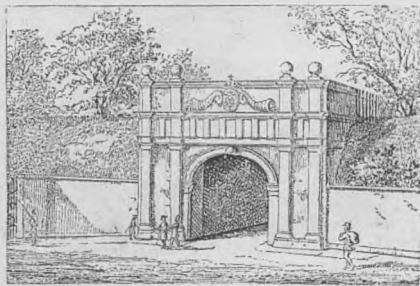

Nørreport.

Vesterport.

gjennem de fire Porte, af hvilke de tre vare lukkede efter Midnat, og hvortil Røglerne bragtes til Kongen paa Amalienborg. Kun Nørreport stod aaben, og gjennem den kunde man slippe efter Kl. 12 mod en Kjendelse af 2 Skilling ved Bommen. Passagen

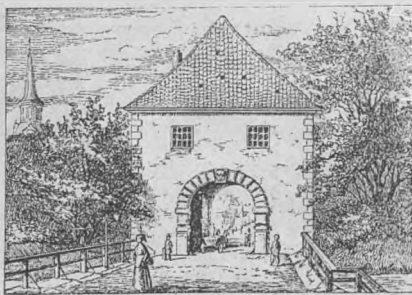

Østerport.

gjennem Ravelinen til Vesterbro var saa smal som en Gyde, hvor to Vogne neppe kunde kjøre forbi hinanden, og hvor de Fod-

vandrende vare udsatte for at faae Liv og Lemmer spolerede eller for at trykkes sonder og sammen en Søndag i Sommer-tiden. Værst var det dog i

Portene, der var neppe Plads til et bredt Hølæs; kun Nørreport var lidt bredere og høiere, og det var ogsaa igjennem den, at den kongelige Livvogn maatte drage, naar en fyrstelig Person skulde bisættes i Roskilde Domkirke, thi formedelt sin Høide kunde Vognen ikke komme igjennem Vesterport. Ved Christian den Syvendes Bisættelse blev, som det fortællers, Jorden i denne Port opgravet, for at Vognen kunde slippe igjennem.

Amagerport.

Men Afgangen til Staden havde ogsaa andre Forhindringer. I Nærheden af Porten laa der et Toldhus, hvorfra embedsivrige Toldbetjente kom farende over til den smukke Tjenestepige med Torvekurven for pligtmæssig at undersøge, om Staten ikke blev narret ved dens Indhold af

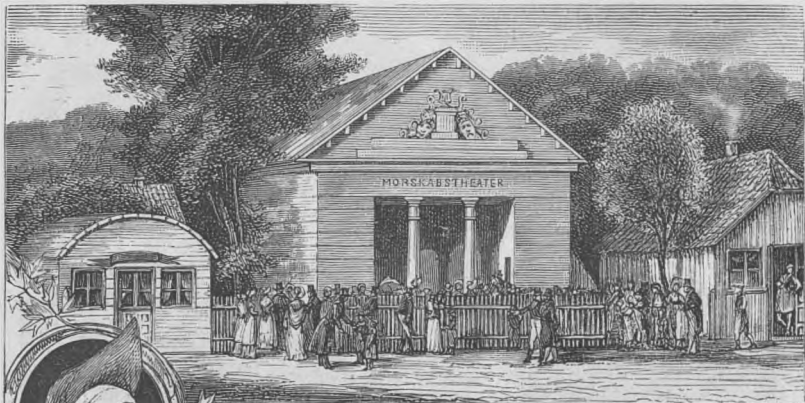
konsumtionspligtige Gjenstande, og hvor der holdt lange Rækker af Fragtvogne, som samme Toldbetjente gennemarbejdede med lange Sogere; ikke sjældent toges de dog ved Ræsen af den siffige Bonde. Desuden var der et Bomhus, hvor Bøndervogne hver Dag, men andre Vogne paa Søn- og Helligdage maatte betale Bompeng for at komme ind i Staden.

Paa Broerne var der meget faa Bygninger, de allerfleste kun en eller to Etager høie, omtrent af samme Udseende som de enkelte, der endnu ere tilbage fra den Tid. En Bygning som Skydebanen paa Vesterbro tog sig ud som en Ræmpe blandt disse Dværge. Det Ensomme og Triste ved Nørrebro opmuntredes just ikke ved de Ligtog,

der jævnlig gif til Assistentkirkegaard. Vesterbro var i Reglen temmelig livlig, især om Søndagen var der her et broget Folkeliiv. Der var Karusfeller, der var ambulante Sangere og Musikanter under aaben Himmel, og her opflog Kunstnerne fra Dyrehavsbakken, naar dennes Herligheder vare ophørte, deres Pauluner. Her var ogsaa Morskabstheatret, „Prices Komædie“, med den uforlignelige Pjerrot,

og i Nærheden af Ravelinen det af Filippo Petoletti opførte Theater og Cirkus, som blev nedrevet for et Par Aar siden. Et paa venstre Side beliggende Beværtningstæd, „Egypten“ kaldet, var især meget besøgt. Her var Karusfeller, Reglebane, Fortunaspil; det blev meget besøgt af jævne Borgerfamilier, men ogsaa af Bønderkarle og Bønderpiger, de første med store Solvknapper i Troien og Piben i Munden, de sidste med solv- og guldbroderede Huer og flagrende Baand, der undertiden repræsenterede flere Maaneders Løn. Her var ogsaa et Slags Marked; der fjøb-

fløges og tufstedes, og det kan ansees for temmelig afgjort, at de talrige Marskandisere i Kjøbenhavn væsentlig bleve rekrutterede herfra.

„Egypten“ paa Besterbro.

Men Besterbro havde sine store Alempen, næsten Farer. Der var først en Brolægning, hvis spidse Sten og Fordybninger vare en Martyrdom for Fodgængere; Atmosfæren var svangret af Dufte fra Rosenaaen og fra de fra de talrige Slagterier i Rende stenene udstømmende Uhumskheder, og der var endelig Slagterne, et vildt, stridbart Folkefærd, helt forskjellig i deres Sæder fra andre stikkelige Folk. Kampbegjærlige og stolende paa deres herkuliste Kræfter, hippede de gjerne Klammeri baade indbyrdes og med andre Folk, som kom dem i Veien, og der gif næppe nogen Dag, uden at der hørtes om

Slagsmaal, foregaaede „ude paa Trommesalen“, deres færlige Arena. Slagterne førte næsten et Gnevoldssherredomme paa Vesterbro, og det kunde af denne Grund være livsfarligt at passere den, naar de vare „slupne løs“, som det hed. Et Blik kunde bringe dem i Harnisk, og en mere stadfelig klædt Herre kunde let tildrage sig Haan og Spot og mere vidtgaaende Ubehageligheder, naar det faldt d'Hr. Slagterfvende eller Slagterdrengene ind at finde hans Optræden for fordringsfuld.

Fær om Søndagen om Sommeren gik her Folkestrømningen til Frederiksberg gennem Alleen, altid med Apostlenes Befordring, thi man kjendte endnu intet til Droschker, Omnibusser eller Sporvogne. Uagtet Alleen hørte til Slottet og ved begge Endepunkter var afspærret med Gitterporte, som af dertil ansatte Schweizere, der havde Post i Portnerhuse, bleve opluffede for Herstabsvogne — thi kun disse maatte passere den, — var den kun daarlig vedligeholdt. Der var et Uføre af Dynd eller Stov, og fra Grofterne opsteg en mindre behagelig Duft. Og om Aftenen i Efteraarstiden eller om Vinteren herskede der her et sandt ægyptisk Mørke. Ikke en eneste Lygte var der paa den hele Bei, man maatte lede sig frem langs Træerne, raabe hinanden an for at undgaa Sammenstød, og man stod Fære for at havne i Grofterne, hvor man nok kom til at hvile blødt, men ikke sødt. De Vandrende vare her som oftest forsynede med Haandlygter, som da ogsaa vare et uundvarligt Husgeraad for de Indsødte i Alleen og i Frederiksberg By. Villæerne vare faa i Tallet, men der var flere Beværningssteder. Dette saavel som Livet i Frederiksberg Have vil blive omtalt paa et andet Sted. De to andre Beie, der førte til Haven, den stovede gamle Kongevei og den Del af Broen, der førte forbi Slottet til Roskilde Landevei, vare endnu mindre bebyggede end Alleen, og af det nuværende Villakvarter var der ikke Spor. Paa Beien til Slotskroen var der Mark ved Mark, afbrudte ved et Par enkelte Bygninger. Paa venstre Side laa fra

gammel Tid den saakaldte Galgebakke, hvor endnu for omtrent 100 Aar siden Galgen stod, og i Nærheden deraf var det saakaldte Bøsthus. Nu stod der en Mølle, kaldet Galgemøllen, efter hvilken ogsaa Mølleren benevnedes. Her var det ikke videre hyggeligt; kun Taa gif Veien, thi der gif Rygter om Overfald og Rov; alligevel var der en Mand, som Dag og Aften i hvilket som helst Veir vandrede ad den flere Gange. Det var gamle Rahbek, som indhyllet i sin Kavai trastede frem og tilbage mellem Staden og det fjære Bakkehus.

Og hvorledes var saa Stadens ydre Fystognomi indenfor Voldene? Uagtet der var hengaaet en Snes Aar efter Bombardementet, viste der sig endnu mange Spor af Odelæggelsen. Især var det Tilfældet med Nørregade og de tilstødende Gader. Her laa store ubebyggede Tomter med Rester af Ruiner til Tumbleplads for den glade Ungdom. Frue Kirkes Gjenopførelse efter Statsbygmester Hansens uheldige Plan var endnu ikke fuldført, Resterne af Studiegaarden benyttedes til Universitet, og det havde lange Udsigter med en ny Universitetsbygning. Gammelholm var for en stor Del ubenyttet paa den hele Strækning; der laa kun Marinens Ministerialbygning, og der var frodige Græsgange for Skivpagemesterens Køer, hvis Mælk forskaffede ham en ret anseelig Indtægt. Der var nok en Del Pragtbygninger i Stadens nordøstlige Del, men forsaavidt som de tilhørte adelige Familier, vare de sjældent beboede af Gierne. De øvrige Huse vare gjennemgaaende ligesaa ensformige og simple i deres Ydre, i Formen lignende Chiffonierer, som man endnu seer dem i den ældre Del af Staden. En stor Del af dem hidrørte fra Tiden efter den store Ildbrand i 1728 og havde derfor et for den Tid mere moderne Ydre, men blandt dem, som denne Ildsvaade og Bombardementet havde skaar, var der især i Smaagaderne gammeldags Smaahuse med Svalegang, eller Rønner omtrent af lignende Art og Høide som dem, der til Exempel endnu findes i Holmensgade mod lille Kongens-

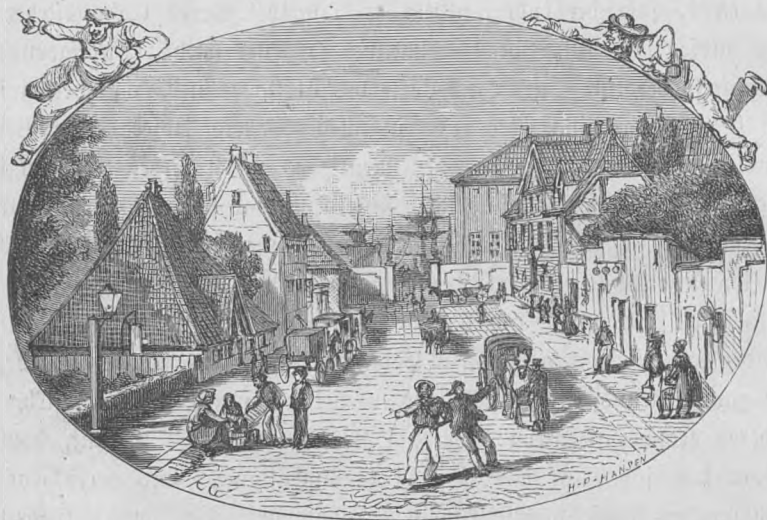
gade. Af egentlige Hoteller til Modtagelse for Reisende var der kun tre i Tallet: Hotel d'Angleterre paa Kongens Nytorv (Knirsch), Hotel Royal (Löbel) ved Stranden og Hotel du Nord paa Kongens Nytorv, som ofte skiftede Eier. Derimod var der paa Vestergade, Nørregade, ved Nyhavn og flere Steder en stor Del Gjæstgiversteder, hvis Indretning i Reglen var yderst simpel. En af de anseeligste var Knapsteds-gaard paa Halmtorvet.

Et Stykke Middeldalder frembød Ulfeldts Plads, senere kaldet Graabrødretorv efter det Kloster, som før Reformationen havde havt

fine udstrakte Bygninger med Tilbehør paa dette Sted. Her var Skamstotten for Ulfeldt, en op ad til afrundet Granitsten med Indskriften „Til ævig Skam og Skændsel“. Og rundt om var der smaa Boder med Borde ved som paa et Marked til Udsalgssteder for brugte Klæder, gamle Boger og allehaande Skrammel i rigt Udvalg. Til Specialiteterne ved denne Plads hørte ogsaa tre forskjellige Sæbefjældere, der konkurrerede med hinanden ved Skilte: „Den gamle Sæbefjælder“, „Den rigtige gamle Sæbefjælder“, og „Her er den rigtige gamle Sæbefjælder, hvor de gamle Sæbefjældersfolk bo“. Et Sidestykke til Ulfeldts Plads var Pladsen ved Mikolaitaarn. Her havde Slagterne, som det endnu tildels er Tilfældet, deres Udsalgssteder, men disse vare kun yderst primitive Træskure med et udstaaende Skraatag, der tillige tjente til Luffe ved at slaaes ned, og hverken i den indre Indretning eller i de udstillede Varers Udseende og Behandling var der Spor af den Renlighed og Komfort, som nu i Reglen udmærker Rjødudsalgene. Fisketorvet var paa det Sted, hvor det endnu er, og det kan siges, at det næsten er det eneste, hvormed der i Henseende til de Falbydende og Varernes Behandling og Udstilling ikke er foregaaet nogen synderlig Forandring. Dog, i en Henseende har Civilisationen og Tidsaanden gjort sin Ret gjældende. De gammelstrandske Fiskermatroner ere vel endnu ikke synderlig slebne i deres Konversation og i deres Optraeden overfor Kunderne, men det er dog som Nat mod Dag i Sammenligning med deres Forgængerinders bistre, hvasse Tone og eiendommelige Beltalenhed, krydret med et Udvalg af Skjældsord, der vidnede om en sjelden Opfindsomhed, og som betegnedes i Ordsproget „Mund som en Fiskerfjærting“. Det var ogsaa til Værelse for dem, at der i Nærheden var anbragt en Gabestok, en Pæl med et Halsjern, hvori de, naar de bleve altfor balskyrige, bleve indsatte til uundtømmelig Morfskab for Gadeungdommen. Denne Straf var dog affkaffet paa den Tid, jeg nærmest har for Die.

Var Udgangen til Hovedstaden fra Landsiden ikke videre tiltalende og hensigtsmæssig, saa var det næsten endnu mindre Tilfældet fra Søsiden, især fra den daværende Toldbod. Her manglede fuldstændig en passende Landgangsbro; Toldtilsynet og Bagten vare anbragte i baraklignende Bygninger, og ved Indgangen fra Toldbodveien var der en Række næsten faldefærdige Træskure eller Smaahuse med Udsalg af saadanne Varer, som Søfolkene havde Brug for. En Specialitet var her den saakaldte Broffensbod, et lille uanseeligt, brøstfældigt Bærtshus med en Indgang saa lav, at man for at komme ind i

Helligdommen maatte bukke sig. Her søgte Matroser og Holmens Folk, og her vankede foruden andre Delikatesser Snapse saa store, som man ingen Steder fik dem undtagen maaske i „Paradiset“, et nærliggende Brændevinsudsalg. Og naar saa En eller anden efter Nydelsen af diverse af disse Snapse havde naaet en vis Saligheds-

Tilstand, saa havde han „taget Hviden af Broffensbod“, et i sin Tid meget almindeligt Mundheld om en forsvarlig Rus. Paa den anden Side af Gaden var i en lav Bygning det saakaldte Toldbod-Vinhus, der havde Navn af en billig og god Restauration og Logishus, som især søgtes af Skippere og Styrmand. Paa Toldboden sporedes der kun ringe Travlhed, thi Handel og Skibs fart led endnu haardt af Krigens Følger, af Statsbankerotten og overhoved af de flette Tider, der gjorde sig gjældende næsten overalt, og de store Pakhuse, som i tidligere Tid havde været fuldtproppede med Varer, stode for det meste tomme. Toldboddommen var lukket, og ved den ringe Færdsel af Fartøier var dens Nabning heller ikke af nogen større Nødvendighed. Kommunikationen med Bennerne hinsides Sundet blev besørget af det privilegerede Færgelaugs aabne Baade. Det var en stor Begivenhed, naar der ankom eller afgik et enkelt Dampskib, og til dette uvante Skue samlede der sig altid en stor Mængde Menneſter. Grønningen var ligesom nu en yndet Promenade, men den var et Wildnis, hvis Træer betog Udſigten til alle Sider. Lange- linie var eksklusiv; vilde man nyde den smukke Udſigt til Rheden derfra, maatte man løse Tegnet.

Stadens Brolægning lod meget tilbage at ønske, især i Smaagaderne; selv Kongens Nytorv laa en lang Tid i et stort Uføre, fordi Magistraten, efterat den gamle Brolægning var opbrudt, ikke kunde blive enig om, hvorledes den nye ſkulde være. Der var ſaaledes ved „Hesten“ en Art Bakke, der efter den første Borgermester kaldtes „Schæffers Høi“. Paa ikke ſaa Gadehjørner var der anbragt Afviſere for Bogtjorſel. Rendeſtenene vare dybe, og da der ikke var underjordiske Kloaker til Aflob, var der ikke ſjeldent i stærkt Regnveir Overſvømmelſer til Stræk og Sammer for Kjældebeboerne. I nogle af Smaagaderne, ſom f. Ex. i Kristenbernitovſtræde, Bedermadsſengang o. fl. laa Rendeſtenen midt i Gaden. Vandforſyningen ſtete

gjennem Trærender fra Søerne. Filtreapparaterne lode meget tilbage at ønske, Vandet var ikke sjældent plumret og fyldt med organiske Bestanddele. Hift og her i Gaderne var der Vandposter, hvorfra Husene forshnedes, naar Værterne ikke vilde sætte sig i den Bekostning at lade indrette en Opstander i Gaarden. I et Nag om Skulderen blev Vandet i to Spande slæbt undertiden tre til fire Etager op i Husene af de arme Tjenestepiger, og kun i de bedre Huse var der

A. P. HANSEN.

Karle til dette møjsommelige Arbeide. Gadebelysningen bestod af Tranlamper, der bleve passede af Gadevægterne, hvis Ogenavn „Trantype“ ikke tydede paa den reelleste Omgang med det betroede Kvantum Tran. Naar det ifølge Almanakken var Fuldmaane, bleve Lygterne ikke tændte. Da det nu ikke sjældent hændtes, at Maanen ved den Tid glimrede ved sin Graværelse, var Staden indhyllet i dybt Mørke. Det var „Magistratsmaaneftin“, og man maatte betjene sig af Haand-

lygter for at lede sig frem. Saa vidt jeg husker, var det gamle Nathanson i „Berlingske Tidende“, der ved energiske Forestillinger bragte Magistratsmaaneskinnet til at forsvinde.

Vægterinstitutionen er det vel overflødigt nærmere at berøre, da det ikke er saa mange Aar siden, at den blev ophævet. Jeg kommer ogsaa til senere ved Leilighed at omtale den. Til denne og til en Skare Politibetjente i røde Uniformskjoler med grønne Kraver var Beboernes Sikkerhed og Belfærd betroet. I alvorlige Tilfælde kunde

der ogsaa kræves Assistance fra Hovedvagten, men for at opnaa en saadan maatte Vedkommende indfinde sig med deres Borgerbrev. Til Politiets Foresatte hørte Vægterlieutenanten Boelmann og Overbetjenten „den tykke Lassen“, der havde forstaaet at sætte sig i stor Respekt, og som ogsaa ere bleve besungne i flere populære Viser. Retsikkerheden i Staden var i det Hele ret god, naar undtages, at Kommersbrødre fik mere Lov til at gjøre Spilopper, end det var foreneligt med god Orden. Ved større Oplob sad Politibetjentenes Stofke meget

løse i Haanden, og det var Argumenter, for hvilke Folk havde stor Respekt. For Tyverier og andre grovere Forbrydelser vare Straffene i Overensstemmelse med Tidsaanden langt haardere end nu, og det gjorde utvivlsomt sit til at fremme Retsfikkerheden.

Der var vel gjort adskilligt til Fordel for Postgangen og Personbefordringen, men endnu var Institutionen næsten i sin Barndom. Kun to Gange om Ugen, Tirsdag og Lørdag, afgik Brevposten til Hamborg, medtagende Breve til de Byer i Sjælland, som den berørte paa Ruten, til Fyen, Sylland og Hertugdømmerne, og den førtes i en lille gulmalet Kuglevogn til Roskilde, hvorfra den befordredes

H. P. HANSEN.

videre. Der var en lollandfalstersk Post, som kun gif en Gang om Ugen, en helsingørsk Post daglig og en svensk og norsk Post to Gange ugentlig. Pakke- og Pengeposten afgik kun om Lørdagen. En Personpost over Kolding til Hamborg afgik ligeledes om Lørdagen, naar der indtegnede sig mindst to Reisende. Post- og Personbefordringen over Bælterne skete ved Jagter, de saakaldte Smaffer, der manglede enhver Befvemmelighed og i slet Veir vare et lidet lysteligt Opholdssted for Passagererne. Den

saakaldte Fodpost til Befordring af Breve i Kjøbenhavn var en privat Entreprise i en Enkes, Madam Dues Besiddelse, der havde sit Kontor i Klareboderne. Brevene ombragtes af et Par Budde, der tilkjendegav deres Nærværelse ved at ringe med en stor Klokke.

Til Befordring til Byerne i Kjøbenhavns Omegn var der indrettet saakaldte Dagvogne, i Reglen tre- eller firsædige Holstenkvogne, som visse Vognmænd vare privilegerede til at holde. De havde en bestemt Afgangstid, men der hengik ikke saa sjældent et Par Timer, før de kom afsted, fordi Vognmændene ønskede at faa dem fyldte. Denne Upaalidelighed bevirkede, at Postvæsenet selv overtog Befordringen, og efterhaanden blev der anskaffet Diligencer. Og saa de saakaldte Fragtmænd, især de, der kjørte mellem Kjøbenhavn og Byerne nordpaa, medtog Passagerer mod en billig Godtgjørelse. Men en Snegl kunde godt have holdt Baddeløb med denne Art Befordring. Jeg mindes, at paa en saadan Tur til Frederiksborg tilbragte jeg Tiden fra Kl. 5 om Eftermiddagen til Kl. 6 den næste Morgen. Tingen var nemlig den, at Hestene for den svært belæstede Vogn gif Fod for Fod, samt at Fragtmanden bedede ved hver Kro paa Veien og fik sig et Slag Kort med de Bekjendte, som han traf der. Befordringsmidlerne vare overhoved temmelig primitive: plumptbyggede Karer og Wienervogne, hvoraf de ældste i Stedet for Fjedre hang i Væderremme, firestolede Holstenkvogne af Kurvesletning med Fadingen næsten umiddelbart hvilende paa Hjulene. Karakteristisk vare Bøndernes Pindevogne, der bragte Tørv eller Levnetzmidler til Staden. De usle Kricker, hvormed de vare forspændte, og det mafulerede, undertiden af Tongværk bestaaende Seletøi viste, hvor ilde det stod til med Bøndernes Kaar. Saakaldte Gumpekærre, et ganske lille, med en Hest forspændt tohjulet Kjøretøi, bragte Mælk og Fløde til Staden.

Udsalgsteder og Butiker vare gjennemgaaende yderst tarveligt indrettede, selv i de mindste Kjøbstæder findes der nu mere anseelige og komfortable. En simpel Dist og Keoler af Fyrretræ, en eller, naar det kom høit, to smaa Olielamper var tilstrækkelig for en Manufaktur eller Ijenkrambutik, og i de uanseelige Vinduer var der Intet, der lignede Nutidens Udstillinger til at lokke Kunder. Var der Nogen,

som gjorde Forjog paa at indføre en større Luxus ved Butiksindretning og Inventarium og en ydre Forfjønneelse, saa var Spot og Haan, der vel ogsaa dækkede den lønlige Misundelse, Lønnen. Et bekjendt meget anseet Manufakturfirma, Brødrene Kasael, havde saaledes ladet sin Butik i en høi Stue paa Østergade omdanne med en vis Elegance og paa de efter Datidens Maalestof store Speilglasruder anbringe Firmaets Navn i Guldbogstaver. Det antoges almindeligt, at dette var Mærket til, at Kuderne bleve slaaede ind under Jødefeiden i 1819. I adskillige af disse uanseelige Butiker erhvervedes der dog store Formuer af Folk, som vare komne hertil navnlig fra Sjælland i Badmelskoste og paa Træsko. I Urteboderne, der ikke havde den mere prætentieuse Titel Kolonialhandel, og hos Høkerne, der ikke arrogerede Navnet Viktualiehandlere, vare Butiksindretningerne endnu simplere. Hos de sidstnævnte udgjorde i Reglen et Spædelys, sættet til en blankpoleret Messingskaal, Belysningen. Forøvrigt var Butikernes Antal i Sammenligning med Nutidens forsvindende. Kun paa Østergade vare de talrige, dog langt fra saa talrige som nu, hvor der er mange Huse med Butiksindretninger fra øverste Etage til Kjælder. Haandværkernes Skilte antydede Bedriften. Skrædderne havde en aaben Sag, Smeddene en Nøgle eller en Hesteko, Skomagerne en Stovle, Farverne et nedhængende Stykke Løi fra en Stang, Snedkerne en Hovl, Barbererne et, to eller tre Bækkener, sidstnævnte de, der som Amtsbarberer havde underkastet sig kirurgisk Examen. Til de særegne Lokaliteter hørte den Del af Børsen, hvor der nu er forskjellige Kontorer. Her var i ældre Tid en Del Udsalgsteder med Legetøi og Sadelmagerarbeide, og her var Schubothes og Steens Boghandel i mange Aar. De i den sidstnævnte udstillede Billeder samlede altid en stor Kreds af yngre Beskuere, efterat disse havde moret sig med at lege Tagfat gennem Svingdørene til den store Børsaal.

Naar man vil omtale det forspundne Kjøbenhavn, maa ikke forskjellige Specialiteter forbigaaes, der høre med til Datidens Kulturhistorie. — Jeg har allerede omtalt, at de kriminelle Straffe vare langt haardere, end de nu ere. Saaledes var den saakaldte Stokhusstraf, hvorved man ved Svøbeslag søgte at bringe formodede Forbrydere til at bekjende, en Art Tortur. Men en lignende Straf, Nagstrygning, blev ogsaa ikjendt grove overbeviste Forbrydere, og den blev da exequeret offentlig paa Halmtorvet lige for Lavendelstræde, hvor de bandtes til en Pæl. De fleste af Tugthusfangerne, Slaverne, som man ofte saae i deres halvbrune og halvgraa Dragt med Boiler om Foden drage gjennem Gaderne til forskjelligt Arbejde paa Fæstningen under Anførsel af en Slavefergent, havde udstaaet denne Straf, og adskillige af dem vare brændemærkede. At der ved Executioner paa Halmtorvet altid indfandt sig en stor Mennekemasse, ikke mindst Fruentimmer, kan man tænke sig. Stuet af Forbryderen, der krummede sig under de voldsomme Slag af Risbundet, som bragte Blodet til at sprudle frem paa den nøgne Overkrop, bidrog ikke til at forbedre Sæderne. — En ikke mindre talrig Mennekemasse stinlede sammen ved Talletteriets Træfning, der fandt Sted hver tredie Uge. I min Tid skete det først fra en foran Charlottenborg opreist Tribune, hvor Lykkehjulet var anbragt, senere fra en Bygning i Raadhussstræde midt for Vandkunsten. De udtrukne Numre bleve i Paphylstre udkastede blandt Mængden, og for at fange dem opstod der ikke sjeldent blodige Slagsmaal, thi den Lykkelige, der kunde sætte sig i Besiddelse af et af disse Hylstre med Numret i, fik for dets Aflevering paa Lotterihovedkontoret 1 Daler. — Den første Torsdag i Marts fandt Høiesterets hoitidelige Aabning Sted. Dette blev Søndagen forinden af Herolder til Hest i malerisk middelalderlig Kostume med en Eskorte af Hestgardister forkyndt paa Stadens Torve og udenfor hoitstaaende Embedsmænds Boliger. Kongens Kjørsel til Høiesteret

var i stor Pomp. Dertil benyttedes den med 6 hvide Heste forspændte Guldkaret med Speilglasruder, der saaes paa den kunstindustrielle Udstilling i 1879, og med Løbere, hvis Hovedbedækning lignede en Blomsterkuro.

Til Folkeforlystelserne, som jeg senere nærmere skal omtale, hørte den, paa Fastelavnsmandag at slaa Ratten af Tønden. Det skete især paa Amager og i Valdbj. I min Barndom blev en levende Kat spærret inde i Tønden; denne op-
hængtes mellem to Træer, og der blev slaaet til den med Knipler af ridende, pyntede Bønderkarle. Naar Tønden gik i Stykker, kunde det hændes, at det arme pinte Dyr

Lotteriets Trækning.

foer ud og fløi i Ansigtet paa en af Rytterne. Denne grusomme Skik blev dog forbudt af Politiet, og Ratten afløstes af en udstoppet Figur. Til Fastelavnsmandags Voier horte ogsaa den, at Drengene samlede nedensfor Borsrampen og sloges om de Skillinger, som man fastede i Grams oppe fra Borsopgangen. Denne Skik ophørte for en halv Snes Aar siden. Paa det egl. Theater blev der om Aftenen givet et lystigt Stykke, i Reglen „Seppe paa Bjerget“, og de Familier, der havde abonneret, lod næsten altid deres Tjenestefolk gaa paa Pladsjerne.

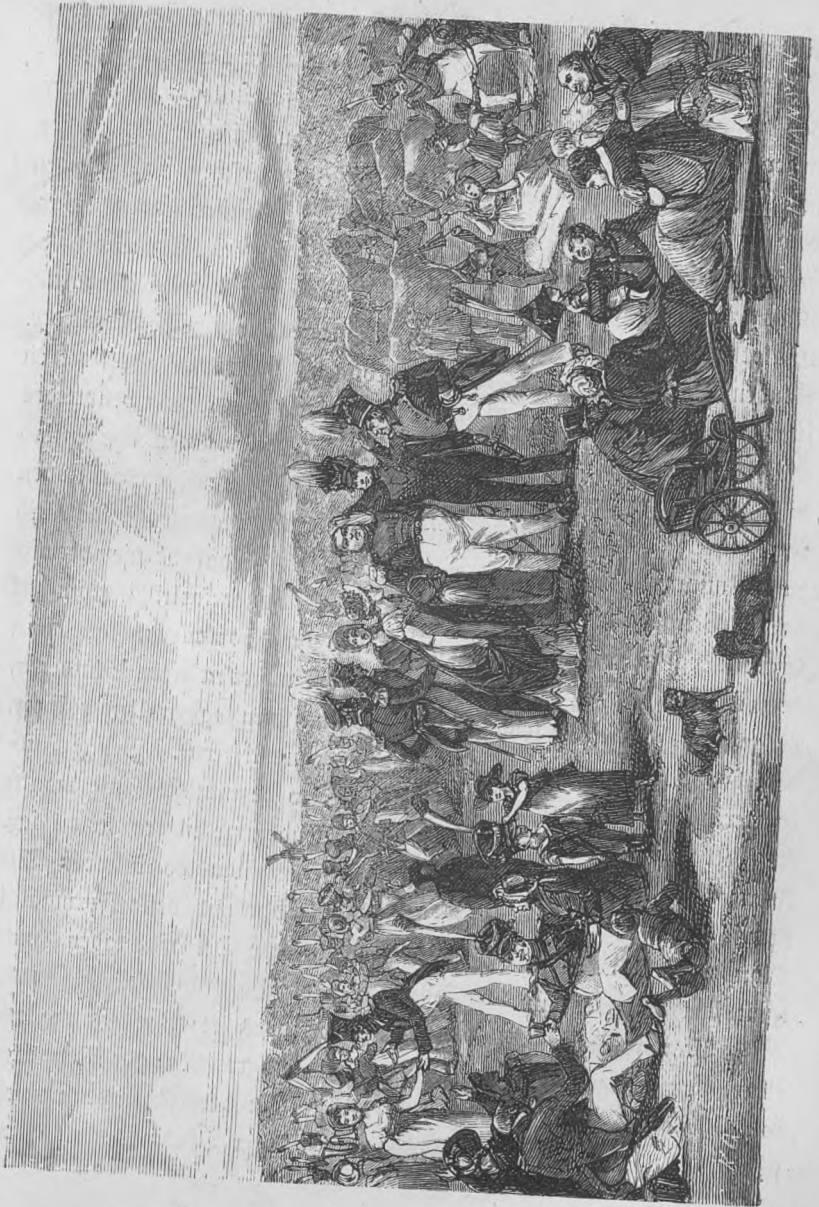
Forstjellige Typer fra det daværende Folkeliv ere nu ganske forsvundne. Dertil høre Ratmandens Ffolk, de saakaldte Hunderaffere,

der i Hundedagene drog om i Gaderne, efterfulgt af en Vogn med Presenning over, hvor de løsgaaende Hunde bleve indfattede, som de fangede ved Hjælp af et Net paa en Stang. Naturligvis ledsagedes

dette Tog af en Skare hujende Gadedrenge, der udbrod i haanende Glædesraab, hver Gang det lykkedes en Hund at undslippe. Endvidere de saakaldte Glæskedragere, firkaarne Karle med en saakaldet Sydvest paa Hovedet, hvis over Ryggen nedgaaende Læderbagstykke skinnede af Fedt fra de Glæskesider og andre Viktualier, som de for Kjøberne bar hjem fra Torvene. Som Dragere benyttedes ogsaa de saakaldte Sjouere, som med deres Bærebør, og ikke sjeldent i en „salig“ Tilstand, havde deres Stade paa Hjørnerne. Bisefjærlingerne, der med hæs Stemme forkyndte en ny Bise om et græsseligt Mord eller om Roats Fald og sang Melodien til, vare ligeledes et ikke lidet fremtrædende Element i Gadelivet. Skomagerdrenge med Skjødskind og Trætosler og meget mangelfulde Unævnelige udmærkede sig ved en utæmmelig Lyst til at gjøre Optoier, og mellem dem og den øvrige Gadeungdom kom det ofte til Brydefampe. Karakteristiske vare Jøderne paa Hjørnet af Amagertorv og Læderstræde. Da Parykker med Bist i Naffen vare i Brug, kaldtes de efter deres Handel Biskebaandsjøder. En af disse var Faderen til Stifteren af et af de største Bankierhuse her og senere i London, hvis nuværende Indehaver Kjøbenhavn skylder meget. I min Ungdom handlede de her nærmest med gamle Klæder, som de bar over Armen.

Vor Borgervæbning streifede i Henseende til Uniformering og Holdning lidt ind paa Karrikaturens Omraade. Især var dette Tilfældet med Artilleristerne. En rød Uniformskjole med gult Underfoer og blaa Rabatter, hvis Skjoder stod som en Svalehale, en Chakot med Ponpon, hvis rundboiede Pul var godt skiftet til at samle Regnvand, et Par hvide Benklæder, der i Reglen spillede i det Gule, samt en gammel Sabel i et sort Gehæng var Beklædning og Udrustning. En stor Folkfest var Væbningens Præsentation paa Nørrefælled for Frederik den Sjette. Da var hele Familien med, Hustru, Søner og Døtre slæbende paa en stor Madkurv, hvoraf Fader skulde

trafferes efter den moissommelige Exercits. Man leirede sig i Græsset i Grupper, medens andre fik sig en Svingom efter „Borgermusikken“. Jeg mindes et Billede hos Steen paa Børsen, forestillende en Borgerkriger, ad hvis trinde Kinder Syltetoiet randt ned fra de Pandefager, han havde opbevaret i sin Chakot. Ved Bortmarschen fra Fælleden blev der sunget patriotiske Sange, der havde „Dannerkjalden“ Garbrecht, Chefen for en af Bataillonerne, til Forfatter. Klædeligst var Livjægernes Dragt med de grønne Troier med Fløils Rabatter, Chakot med firkantet Pul og Fangsnore og de graa eller hvide Bentklæder. Studenterkorpset eller, som det hed, Kongens Livkorps, var iført en sort Uniformskjole med røde Rabatter og Opflag. Til denne benyttedes ikke sjældent en aflagt sort Kjole. Forøvrigt havde Byen i Egenkab af saakaldet Fæstning et meget militært Fysiognomi. Garnisonen var anseelig. Soldater og Officerer — de sidstnævnte skulde altid bære Uniform — mødte man ved hvert Skridt. Naar de hjempermitterede Børnepligtige, der udelukkende vare Bønderkarle, indkom til Exercits og Garnisonstjeneste en Maaned om Sommeren, saae man dem i store Skarer, for det meste med Tversækken over Skulderen, drage om i Gaderne, ledsagede af Rodemesteren og en Underofficer, der havde at anwise dem Kvarter hos Husværterne. Denne Indkvartering var en ikke ringe Byrde. Selv de mindste Huse maatte skaffe Kvarter til en Mand og de større Eiendomme til fra tre til sex. Flere Dage om Ugen havde Landsoldaterne, som de kaldtes, Til-ladelse til at tage „Sjou“, og man saae dem til dette Formaal i Klynge paa Gadehjørnerne i den mere besøgte Del af Staden, omtrent som Bybudene nu.

Brandspoiternes Prøvelse, der foretoges et Par Gange om Aaret paa Kongens Nytorv, samlede altid en stor Mængde Menneſker som Tilskuere. Da ikke saa af de Huse, der vare staaede fra den store Ildbrand og fra Bombardementet, vare af Bindingsværk, hørte

Ildsvaader ikke til Sjeldenhederne. De forkyndtes om Dagen ved Kirkeflokkernes Klemten, og man kunde efter Slagenes Antal erfare, i hvilket Kvarter af Byen Ilden var udbrudt. Om Natten gjorde Vægterne Alarm med Piber og Brandraab. Tog Ilden betydeligt Omfang, gik Alarmtrommen, og i saa Tilfælde indfandt Kongen sig næsten altid paa Brandstedet. Til Slutningen var der et eget Brandkorps, dels bestaaende af Murer-, Tomrer- og Smedesvende, dels af lønede Folk, de saakaldte sorte Brandsvende, opkaldte saaledes efter deres sorte Kittler. Dets Officerer, for det meste Laugsmestere af de nævnte Professioner, bære graa Uniformer med sort Besætning og en gul Fjeder i den sorte trekantede Hat. Bryggere, Bagere og andre Handlende, der holdt Heste, maatte sende forspændte Sluffer med Vandtønder, og Huseierne i Nærheden af Brandstedet vare pligtige til at sætte store Kar med Vand ud paa Gaden. Det var ikke sjældent, at en eller anden af de nysgjærrige Tilskuere, der ved sliq Leilighed indfandt sig i Mængde, blev af Politiet presset til at pumpe Vand af Gadeposten. Derved opnaaedes i alt Fald, at de fleste holdt sig i ærbødig Afstand fra Brandstedet og ikke ved at trænge paa vare til Hinder for Slutningen. —

Dette er i korte Træk det mest Fremtrædende af Kjøbenhavns ydre Fysiognomi. I det Følgende ville forskjelligte Enkeltheder af Samfundslivet blive omtalt i en tydeligere Fremstilling.

I det Tidrum, vi her nærmest have for Øie, søgte ikke saa af Kjøbenhavns gode gamle Skatteborgere en i Hummergade beliggende Vinstue, der holdtes af en Madam Augsburg og var opkaldt efter hende. Naar her nævnes Vinstuer, skal det bemærkes, at de offentlige Beværtningssteder i Kjøbenhavn dengang væsentlig indskrænkede sig

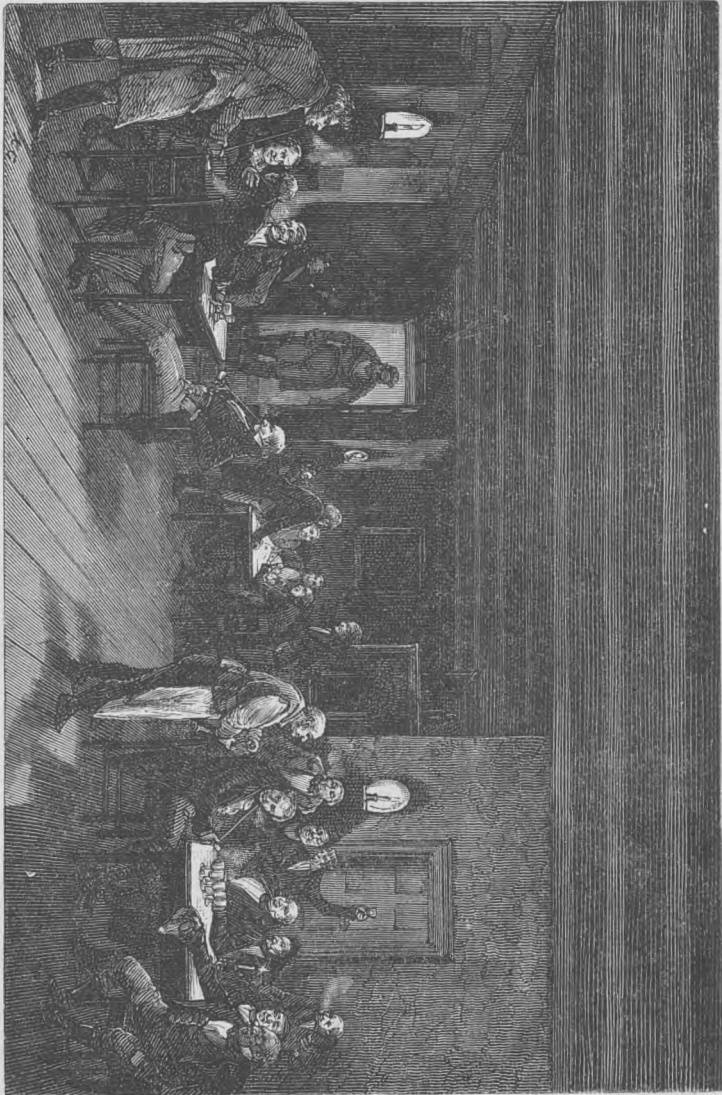

til Vinhuse og Kaffeuse. Til Konditorier kjendte man kun lidet, der var kun et Par enkelte, som modtog siddende Gæster, ellers havde de Navn af Kuffenbagerier. Nei, man søgte paa Vinkjælder og Vinstue, her var det, at det kjøbenhavnske offentlige Liv udenfor Hjemmet egentlig koncentrerede sig. Alt i Høibergs Tid var det almindeligt at samles paa en Vinkjælder og derfra at gaa beskaftet hjem om Aftenen. Hos Plum i Høibrostræde var der en saadan Kjælder, og her var det ikke saa sjældent, at en omhyggelig Husmoder indfandt sig om Aftenen med sin Lygte for at følge sin Mand hjem, kjærlig tagende ham under Armen for at støtte hans vaklende Gang. En anden bekjendt Vinkjælder var forhenværende Skuespiller Pilløys under Komediehuset. Her var det, at især Skuespillerne og deres gode Venner søgte. Der fortælles, at da Frederik den Femtes Gemalinde, Dronning Louise, var frugtstommelig, og hendes Nedkomst daglig ventedes, tog Pilløys det Løfte af Skuespiller Rose, at han, hvis det blev en Prinds, skulde indfinde sig i Kjælderens og drikke alle Kommende til paa Kronprindsens Velgaaende. En Aften, da Rose allerbedst sad ved et Slag Kort i Sorte Christians Kro (ved Rosenborg Have), hvor han og flere gode Venner søgte, begyndte Kanonerne at tordne fra Boldene, og da nu den anden Omgang af Skuddene lod sig høre, og det jaaledes viste sig, at der var født en Prinds, fastede Rose Kortene og ilede med bevingede Tjed til Pilløys Kjælder, hvor den gamle Vært ventede ham med en Halvpots-Bokal god gammel Rhinsvvin i Haanden. Rose maatte nu den Nat tomme Bokalen syv og tyve Gange paa den nyfødte Prindses, paa hans eiegede Faders og tilbedte Moders Velgaaende, formodentlig, som Rahbek siger, trostende sig ved denne noget hvasse Tjeneste med, hvad man i hans Dage sang:

„Og hvo som falder af denne Rus,
Han falder for Kongen og hans Hus“.

Men vi vende tilbage til Mad. Augsburgs Vinstue i Hummergade. Det er en Vinterasten, Sneen syger udenfor, og i den store Kaffelovn med Tromle, som bærer Karstallet 1788, flammer Ilden lystig. Den rummelige, men temmelig lave Stue er fuld af Gæster, for Storstedelen hørende til Borgerklasserne, Kjøbmænd, Haandværkere og et Par enkelte Embedsmænd i Rancelliet. De fleste have et Præg af Udstadighed og ere enten gifte Folk eller Æbersvende. Der sees kun faa unge Mennesker; disse søgte helst paa Billardstuerne, naar de engang imellem kunde faae Veilighed eller Lov til at slippe bort fra det strenge Familieliv, der ikke vilde vide af denne Kenden paa Bærtshuse, hvoraf da ogsaa Folgen var, at den unge Verden var desto mere grikt paa den forbudne Frugt og søgte denne paa mindre hyggelige Steder, som f. Ex. i den bekjendte Dandselod „Kjæden“ i Dronningens Tværgade, hvor selv Sonner af bedre Familier, Studenter, Kontorister horte til det meget brogede Selskab, og hvis Moralitet her ikke saa sjældent led et Skibbrud, der ikke forvandedes hele Livet igjennem. Med Sædeligheden var det overhoved dengang ikke synderlig bedre bevendt end nu, og Udskeielserne fattedes i ethvert Tilfælde Nutidens mere forfinede Præg.

Gjæsterne hos Mad. Augsburg viste i deres Klædedragt Overgangen mellem Fortiden og den nyere Tid. Der var ældre Folk, som endnu bar bredsfjodede Kjoler af brunt eller chokoladefarvet Klæde med store Klapper paa Siderne og blaalige Staalknapper, Floils eller Skægges Knæbenklæder, sribede Bomuldsstrømper, store Sko med Solv- eller Staalspænder, en broderet Halsklud, en Paryk med Bukler paa Hovedet og en Piff i Nassen. Andre vare iforte en mere moderne Dragt, bestaaende af en Kjole, som nærmede sig den nuværende, med høi Krave op i Nassen og kort Liv, stramme Benklæder af gult eller graat Korduroy, hvis nederste Del skjultes af blanke Wellingtoner Stovler med Kvaster eller ogsaa gulkravede

Støvler lig dem, Sakaierne nu bære. Denne Klædning tog sig ret pynkelig ud. Der var ogsaa enkelte unge Mennesker, som viste sig i lange, tiloven meget vide Benklæder, fortlivede, i Brystet stærkt vaterede Kjoler og iøvrigt i deres hele Paaklædning nærmede sig Nutiden. Alle havde de Uhrkjæder med en Masse Verlokker og Signeter, ægte eller uægte, og nogle blandt de ældre havde endog to saadanne Kjæder paa hver Side hængende fra Uhrkommerne udover Benklæderne.

Iøvrigt var det temmeligt vanskeligt at skælne de Tilstedeværendes Klædedragt, dens Form, Snit og Farve, thi Belysningen i Stuen var overordentlig tarvelig, og i vor Gas- og Petroleumperiode er det næsten umuligt at begribe, hvorledes man dengang, som det hos tarvelige Familier i Reglen var Tilfældet, kunde hjælpe sig med et eller, naar det kom høit, og det endda kun ved festlige Leiligheder, to Spæde- eller Formelys af Tælle, om hvilke hele Familien samlede, hver udførende sin Beskæftigelse, Kvinderne stundom fryselsatte med sin Syning, med Broderi o. desl., der nu i Reglen udfræver en Petroleumslampes fulde Styrke for at kunne udføres. Overhoved er der al Grund til at antage, at den Lysstyrke, som nu anvendes overalt i Bærelser, Udsalgsteder, Theatre osv., har ikke lidet svækket Synet, og man seer jo ogsaa nu selv yngre Damer hyppig benytte Brillen, Noget, der næsten var uhørt i den Tid, vi sigte til.

Hos Mad. Augsburg bestod Belysningen af to til tre Spædelys i Blikhjestager med de uundværlige Lysejage, hensatte paa grøntmalede Fyrreborde, medens to Lys af samme Sort vare anbragte i Piber foran hule blanktpolerede, til Muren fastgjorte Messingskaaler, der lignede vore nuværende Spyttbakker, og som reflekterede Skinnet. Denne Belysning kunde efter de daværende Forhold kaldes meget anstændig, men den lod dog Gæsterne forblive i et vist mystisk Halvmørke, som forøgedes endnu mere ved de store Damphvirvler, der opsteg fra Gæsternes Kridtpiber og samlede sig til en tæt Taage.

Dengang kjendte man kun Lidet eller Intet til Cigarer; Kjøbenhavn, hvor der nu neppe er nogen Gade eller Stræde, der ikke har et eller flere Cigarudsalg at opvise, havde dengang kun et Par enkelte Udsalgssteder for denne Vare, nemlig paa Vestergade og i Antoniestræde (den saameget omtalte Radekop). Tobakken blev roget in natura, eller den blev nydt i Form af Skraa eller Snus, og en Tobaksdaase horte som et uundværligt Stykke med til en ældre Mand's Skivpering. Tobakken blev næsten altid roget af Rridtpiber eller af de mere Formuende af Merskumshoveder, en meget almindelig Luxusgjenstand, hvorpaa der stundom anvendtes betydelige Summer. Hos Mad. Augsburg saaes næsten alle Gjæster med Rridtpiber; enhver Stamgjæst havde sin egen, men de naaede sjeldent til at blive rigtigt tilrøgede; det var skrøbelige Varer, og der hengik ikke nogen Aften, uden at flere bleve slaade i Stykker, men de vare let erstattelige; thi Prisen paa et helt Dussin oversteg ikke en Marks Penge. Tobakken var i Reglen af hollandsk Oprindelse, og Fjerdingposerne havde til Paastrift: „De beste Tabac under de Sonne“ med tilsvarende Vignet.

Gjæsterne forsamlede sig i Grupper om Bordene, hver med sit Glas Rødvin eller Portvin ved Siden, efter som man kun kjendte lidet til den Blanding, som nu gaaer under Navn af Toddy. Naar man ret vilde traktere sig, lod man Vinen varme og blande med Sukker og Kryddernelliker. Men at blande den med Vand ansaaes for en Vanhelligelse, og desuden antoges det, at denne kemiske Proces iforveien alt var mere end onskeligt foretagen af Vinhandleren. Nogle af Gjæsterne spillede Kort, Pokspas eller, naar det kom høit, en L'Hombre; Whist kjendte man ikke dengang synderlig til, og desuden hadede man dette Spil af Patriotisme, thi det tilhorte jo en Nation, som paa en skændig Maade havde oversfaldet os, afbrændt Byen og stjaalet Flaaden. I Reglen blev der spillet om Drikkevarer, hvoraf der blev konsumeret en betydelig Mængde, og altsom det rykkede henad

Ratten antog Kinderne en kobberrødlig Farve, Dinene bleve stirrende, Talen og Udtraabene mere støiende, og ikke altid kunde Tungen magte at svare til Tankens Intentioner. Andre talte indbyrdes om Dagens Nyheder, om det sidste Bal ved Hoffet, om Bystandaler, om det nyeste Theaterstykke. Der afgjordes tillige Forretninger, der modtoges Bestillinger, og der indledede Forbindelser. Bladlæsningen, der nu næsten er Hovedsagen paa vore offentlige Steder, var her det aldeles Underordnede, og det skal ogsaa erkjendes, at Bladene, foruden at de vare meget faa i Tallet, kun frembød ringe Interesse.

I Fredsperioden, som fulgte efter Kongressen i Wien, vare de udenlandske Efterretninger af særdeles ringe Betydning. Den Gang forstod man langtsaa som nu at udbytte det indenlandske Stof, som Dagsnyhederne frembyde, og disse vare derfor i Reglen, forsaavidt de kom frem for Offentligheden i „Statstidenden“ eller i „Dagen“, meget ufuldstændige eller meget tarvelige. Der gjorde sig hos alle Autoriteter et Hæmmelighedsystem gjældende, hvoraf fulgte, at saa godt som Intet af deres Virksomhed kom frem for Offentligheden, og det skal ogsaa siges, at Folk heller ikke bekymrede sig stort derom. Selv Politi og Domstole, der nu afgive et meget væsentligt Stof for Bladene, lode kun som en Undtagelse en eller anden cause célèbre komme frem for Dagens Lys, og da gav denne ogsaa i mange Tider Stof til Omtale. Det var hin politiske Umodenheds- eller maaske Umyndighedstid, den sentimental-idylliske Tid, da man glad og fornøiet tog i Skoven, glædede sig over enhver Kjærminde, man fandt i „Dannevang“, og forresten lod Fem være lige. Derfor omhandlede Bladene kun meget lidet de offentlige Anliggender, og var der Noget, saa var det i Reglen af aldeles speciel eller lokal Natur, men forøvrigt dreiede Diskussionen sig mest om Theater, Æsthetik og Kunst, og kom Gemytterne i Bevægelse, skete det saa godt som udelukkende paa Basis af literære eller æsthetiske Meningsforskjelligheder, som f. Ex.

i den Baggesenſte Feide eller ved Kontroversen mellem Heiberg og Dehlfenſchlæger.

Et ſtort Røre i Gemytterne vakte den græſke Frihedskrig i Maren 20. Cheferne for Bevægelsen, Tyrſt Ypſilanti, Markos Bozzarius, Miaulis, Ariasſkes, Kolokotronis, Heltinderne Bobelina og Modena Maurogenia vare i Alles Mund og tilbades ſom Idoler. Miſſjolunghis Beleiring og Myrderierne ved Indtagelsen ſatte Digternes Penne i Bevægelse, overalt hos Boghandlerne og paa Børsen ſaaes Billeder, foreſtillende de vigtigſte Epiſoder af denne Kamp, og Ali Paſcha af Janinas Grufomheder og ſenere Fald vare fremſtillede paa en meget anſtuelig Maade. Vi havde ogſaa vore Philhellener, Folk, hvis Begeiſtring for Grækernes Sag førte dem til at deltage i Krigen, og blandt diſſe kan nævnes Profeſſor i Naturhiſtorien, afdøde Krøyer, ſamt en Adjunkt Plum, der indbød Medborgere til at deltage i Kampen. Der ſtete ogſaa her i Landet Indſamlinger, og til dette Formaalſ Fremme udgaves et eget Blad, „Grækervennen“, ſaavidt erindres, redigeret af Kapt. Stoekſleth. Kort ſagt, der var en fuldſtændig Grækermani her i Kjøbenhavn. Med hvilken Spænding man her fulgte Begivenhederne i det fjerne Øſten, fremgaar nokſom af det Anførte, og ingenſinde bleve Bladene ſaa meget læſte ſom dengang. I Mad. Augſburgs Vinſtue var der en beſtaltet Dplæſer, en yngre Mand, der beſad hiſtorisk og geografisk Erudition nok til at kommentere Begivenhederne, og ſaaſnart „Statſtidenden“ eller „Dagen“ kom, forlod de Spillende deres Kort, Konverſationen ophørte, og Alle flokkede ſig for at høre, hvad Poſten havde bragt. Det var omtrent noget Lignende ſom det, der foregik paa offentlige Steder i Kjøbenhavn under de ſleſvigſke Krige. Ogſaa „Politivennen“, der betragtedes ſom en Slags literær Gabeftof, blev ſlittig læſt og kommenteret.

Endnu ſkulle vi ſom et meget vigtigt Element i den Augſburgſke Vinſtues Karakteriſtik ikke glemme den gamle Opvarter, der lod Navnet

Peter, et almindeligt Navn for Datidens tjenende Mander. Han var paa Stuen et ligesaa gammelt Inventarium som Stole og Borde, og ligesom disse havde han lidt betydeligt af Tidens Tand. Ansigtet var ligesaa rynket som et forgjemt Løgæble, det sparsomme Haar spillede i det Graa, og hans Kostume, bestaaende af en luvslidt blaa Troie, dito meget korte Benklæder og grønt Bays Forklæde, harmonerede godt til hele hans Personlighed. Paa hans spidse Næse viste sig Spor af Bachi Gavers Nydelse, og den Omstændighed, at han ikke saa sjældent blev trakteret med en halv Bøgl Vin, forklarede noksom den stærke Rødme, der henad Aften viste sig paa hans Kinder. Heraf kan ogsaa sluttes til et meget fortroligt Forhold mellem ham og Stangjæsterne; man fandt det aldeles ikke forunderligt eller næsvist, at han gav sit Beshv med i Samtalen, og naar Gemtyligheden tilsidst kulminerede om en Bolle Punsch med tilhørende Sang, sekunderede han med sin hæse Bas, stænkende i Glassene og ikke forglemmende at sørge for sit eget. Mad. Augsburg selv, en gammel Kone med pibet Kappe, Tour, Hbergarnskjole og et meget renligt hvidt Forklæde, lod sig kun sjældent se. Hun færdedes i sine egne Gemaffer paa første Sal, stolende paa, at Peter paa en værdig Maade repræsenterede hende, og naar hun viste sig blandt Gjæsterne, blev hun fra Alles Side hilset med Høflighed, af Enkelte med en skjærerbødighed, forsaavidt de havde Bevidstheden af, at de stode tilbogs hos Madamen for adskillige Glasfer, og frygtede for at blive krævede, hvad der ogsaa undertiden skete.

At holde Vinstue og sælge Vin var dengang en meget indbringende Forretning, og flere Mænd erhvervede sig derved en Formue, der for de Tider vel kan betragtes som enorm. Til disse hørte Vinhandler Haagen Hagen i Gothersgade, der ved sin Død i 1821 efterlod sig en Million Rdlr. Men hans Formand sammesteds, Bolten, efter hvem Hagens Gaard var opkaldt, havde gjort en endnu mere glimrende

Karriere. Volten var gift med en Datter af den bekjendte Warts-
holder Beer Larsen, hvor Holberg pleiede at søge. Ved sin Handel
med Vin under den amerikanske Krig, især paa Ost- og Vestindien,
havde han fra simpel Vintappersvend bragt det saavidt, at han i sin
Tid ansaaes for en af de rigeste Privatmænd i Kjøbenhavn. Han
levede paa en meget stor God, eiede Sorgenfri Slot ved Lyngby, der
siden kjøbtes af Arveprinds Frederik, og lod sig baronisere. Han
indlod sig imidlertid paa temmelig farlige Spekulationer, og tilsidst
tvang Tidsumstændighederne ham til at opgive sit Bo med en Gjæld
af 15 Millioner. Ikke desto mindre svang han sig igjen op, og da
han døde, efterlod han sine to Børn, en Søn og en Datter, hver en
Tønde Guld. Datteren blev gift med daværende Kammerjunker,
senere Geheimekonferensraad Bülow. Blandt Voltens Efterladens-
skaber var der en saa stor Mængde Sølvtoi som efter en Fyrste.

Ovenstaaende sandsfærdige Beskrivelse af en Vinstue i de Dage
passer paa næsten alle daværende kjøbenhavnske Beværtningssteder.
Om nogen luxurios Udstyrelse var der aldrig Tale, men i Reglen
var selve Beværtningen, hvad man kan kalde god og solid og Priserne
billige. Denne Mangel paa Komfort strakte sig ogsaa til de egentlige
Restaurationer eller, som de dengang almindelig kaldtes, Spisekvarterer,
de Steder, hvor der beværtedes med varm Mad. Til Dækketoi kjendte
man ikke, man spiste i Reglen ved smaa Borde, bedækket med Bordug,
og kun i de allerbedste Spisekvarterer fik man en Serviet. Servicet
var saa tarveligt som mulig, Knive og Gaffler i en maadelig Tilstand,
og en Plattedemenage hørte til de store Sjeldenheder. Der var et
Saltkar, en Peberbøsse og en Sennepskande henfat paa hvert Bord.
En Særegenhed ved disse Restaurationer var, at Maden serveredes i
hele eller halve Portioner, men sjelden valgtes de første. „En halv
Oxe“, „en halv Kalv“, „et halvt Svin“, lod Parolen fra Gæsten til
Opvarteren og fra denne atter til en lille Disk, der var anbragt i

Døren til Kjøkkenet. Yngre Folk og Pebersvende vare her Gjæsterne, kun sjeldent var der en Familiefader, thi det ansaaes næsten som en Skam for denne at søge en Spisevært, og Damer saaes der aldrig.

En af de mærkeligste Gjæster paa disse Restaurationer var dengang en Mand, som gik under Navnet Ude-K—. Han havde i Ordets egentligste Forstand gjort Bugen til sin Afgud, og hans betydelige Formue satte ham istand til at tilfredsstille sin Tilboielighed. Han tilbragte sin Tid med, stønnende og stakaandet, thi hans Korpus var uhyre, at vandre fra den ene Restauration til den anden, og det var undertiden, at han fortærede hele Spisesedlen fra først til sidst, det vil da sige Ketterne paa samme, der jo rigtignok heller ikke vare saa betydelige i Antal som i Nutidens Restaurationer. Der var noget saa væmmeligt ved denne Persons Graadighed, at paa et meget besøgt Spisevarter paa Store Kjøbmagergade rottede Gjæsterne sig sammen og opspagde Værten Guldstab og Trostak, saafremt han ikke for Fremtiden fik ham paa Døren. Han var imidlertid en altfor god Kunde, til at Værten vilde stille sig ved ham, og han traf den Middelvei, at der blev indrettet et eget Værelse til ham, hvor han uden at genere de andre Gjæster kunde tilfredsstille sin Maves storartede Fordringer. Saavidt jeg erindrer, blev han en Dag ramt af et Slagtilfælde, ligesom han skulde sætte sig til Bordet, og han døde saaledes paa den Valplads, hvor han havde anrettet saa megen Vdelæggelse.

Den primitive Tilstand, hvori de offentlige Beværtningssteder i Kjøbenhavn befandt sig i en lang Række Aar, undergik en pludselig Forandring ved den Energi, hvormed en Mand pludselig optraadte som Reformator i denne Retning. Denne Mand var R. T. Kehler. Som alt anført, eksisterede der i Kjøbenhavn kun nogle meget saa

Konditorier, etablerede af Schweizere: nemlig Minis Kaffehus, Gianelli, Fleisch og Pedrin. De besøgte kun af den noble Verden, og Priserne vare efter de daværende Forhold temmelig dyre. For de egentlige saakaldte Borgerklasser i den Forstand, hvori denne Betegnelse dengang anvendtes, var der ingen Konditorier — eller Kaféer — som de nu findes. R. L. Kehlet indsaae Manglen og besluttede at høde derpaa. Paa Hjørnet af Gothersgade og store Grønnegade oprettede han et Konditori og Kafé, der var udstyret med en vis Luxus, forsynet med en stor Del Lektüre, inden- og udenlandste Blade og Tidsskrifter, og med Barer til særdeles billige Priser. Noget hidtil U hørt var det f. Ex., at man her kunde drikke en Kop god

„Rosenlund“.

Chokolade for 6 a 8 Skilling; i Schweizerkonditorierne havde denne yndede Drik altid kostet 16 a 20 Skilling. Det gjorde en formelig Epoke, og Søgningen var saa stor, at Lokalet næsten ikke kunde rumme de mange Gjæster. Senere flyttede R. T. Kehllet til et større Lokale paa et andet Sted i Gothersgade, og endelig etablerede han der i sin Tid saa bekjendte Beværtning paa „Rosenlund“ paa Bærnedamsveien, med dens Luftballoner, Fyrværkerier, Koncerter osv., foreviget i Overskous „Capriciosa“. R. T. Kehllet var, som han selv kaldte sig i sine Avertissementer i Adressavisen og i sin Polemik med Modstandere, hvilke han, som alle Reformatorer, havde i et ikke ringe Antal, et gammelt spekulativt Hoved, der kjendte sin Tid og dens Fordringer, og man kan vel betegne ham som Carstensens Forgænger. Hans Exempel var ikke blot smittende, men tillige tvingende; de andre Beværtningssteder maatte gaa med i Konkurrencen, naar de ikke vilde knuses af den, og saaledes indtraadte der en fuldstændig Omvæltning. Indretningen blev mere komfortabel og luxuriøs, og der oprettedes endog egne Dame-Kaféer. En Broder til R. T. Kehllet, Christian ved Ravn, fulgte efter og overtrumsede endog denne. I Erichsens Palais paa Kongens Nytorv havde han en storartet Kafé med Koncerter af et stort Orkester fire Aftener om Ugen. Saa etablerede han „Alleenberg“ i Frederiksberg Allee i den Eiendom, han kjøbte af en bekjendt Restauratrice, Mad. Lynge, og det varede ikke længe, førend dette saa meget yndede og saa stærkt besøgte Beværtningssted fandt en farlig Konkurrent i „Sommerlyst“, der af Thorup indrettedes i det gamle „Rægeborg“, hvilket af Almuen, som meget besøgte dette Sted, kaldtes „Blotfiset“ paa Grund af de i Blankeværket anbragte Luger.

Udviklingen af denne Reform tilhører en nyere Tid, og vi skulle derfor ikke videre følge den. Forinden den ret var kommen i Gang, var det, at det kjøbenhavnske Klubliv egentlig florerede. Dette skal jeg senere komme tilbage til. Den egentlige Selskabelighed kon-

centrerede sig dog dengang, langt mere end det nu er Tilfældet, i Familielivet. Det var en Tid, da det næsten ansaaes for en Skam at søge offentlige Steder, de Eldre fandt det uforeneligt med deres Alder og Værdighed, og de Yngre, forsaavidt de befandt sig i en tjenende Stilling, maatte enten afholde sig derfra eller lægge Dolgemaal derpaa, fordi de ved at besøge Billarder og Værtshuse let ifølge Datidens Anstuelser kunde paadrage sig Skinnet af at være forfaldne Personer. I Familier af Borgerklasserne, og navnlig i saadanne, hvor den gamle Jævnhed endnu var tilstede, og hvor man ikke higede efter falsk Glimmer, kom Slægtninge, Venner og Bekjendte jævnlig sammen; man, saae ofte til hinanden, som det hed i daglig Tale, og mindre eller større Selskaber hørte til Livets Fornødenheder. Men disse selskabelige Sammenkomster vare i Reglen af en noget anden og i ethvert Tilfælde gjennemgaaende af en langt mindre luxuriøs Natur end de nuværende Selskaber.

At gjøre en Middag, som det nu er Moden selv i de almindelige Borgerklasser, hørte til de største Sjeldenheder og fandt kun Sted ved en enkelt Familiefest. Dette laa vel for en Del i den Omstændighed, at man spiste langt tidligere til Middag, nemlig Kl. 12 eller 1, og til Aften senest Kl. 7. Forskjellen mellem Nu og Da ligger paa en vis Maade dog kun i Benævnelsen, thi nu er Frokosttiden henlagt til den forrige Middagstid, og Middagstiden til Eftermiddags- eller Aftenstid, skjøndt jo rigtignok ogsaa Maaltiderne ere blevne af en forskjellig Natur, da der paa den Tid, paa hvilken man forhen indtog varm Middagsmad, nu spises kold Frokost. Men at holde en solen Middag Kl. 12—1 fandtes saameget mindre rigtigt, som det jo vilde gjøre et betydeligt Skaar i Dagens Forretninger. Derfor bleve Traktementerne, som de kaldtes, henlagte til om Aftenen paa den Tid, hvor man ellers nød Dagens sidste Maaltid, og hvad man dengang kaldte Aftenselskaber, traf omtrent i Henseende til Tiden sammen med Nutidens Middagselskaber.

Den egentlige Forskjel bestod i Arrangementet og i Selskabelighedens Natur. Retterne vare faa, men de sædvanlige kraftige: Gaase, Dxe eller Svinsteg med Gemyse til og en Kage. Kogekunsten var endnu i sin Barndom, Smagen langt fra saa kræsen eller maaske ikke saa lutret som nu, og de krydrede Retter, alle de forskjellige Gelscer og Kompositioner, der ligesaa meget tiltale Diet som Ganen, saaes da kun som en fuldstændig Undtagelse paa de Fornemmes eller meget Riges Bord. Opdækningen og Service vare ogsaa tarvelige, det var kun ved meget hoitidelige Leiligheder i borgerlige Huse, at det gamle, fra Fædrene arvede Solvtoi kom frem, og om Belysningen gjælder, hvad der tidligere er anført med Hensyn til Beværtningsstederne. Men Alt dette gjorde paa ingen Maade Skaar i Lystigheden. Denne var fri og ubunden, da man kun lidet kjendte til Konvoniensens trykkende Baand. Man passiarede høirostet, man lo, saa det svingrede, over et eller andet godt Indfald eller morsom Anekdote og — man holdt ingen Taler. Der blev vel ogsaa udbragt Skaaler, men disse indleedes ikke paa hin pompuse, stundom for adskillige Talere ikke lidet halzbrækkende Maade, men det lød saaledes: „Nu vil jeg udbringe en Skaal for Hr. Grosserer Hans Jensen og hans Madame... Nu maa vi drikke paa de unge Forlovede, Fr. Petersens og Hr. Christensens Velgaaende, det gaa dem vel!“ Saa besvaredes det med: „Og dette skal være Fr. Petersens og Hr. Christensens Skaal; og Skam for den, som ikke osv.“, og saa udbrød man i svingrende Hurraaah, der lød langt ud i Gaden.

Men talte man kun lidet, det vil sige ved Skaalerne — thi iøvrigt var Munden godt paa Gang —, saa sang man desto mere. I ethvert velindrettet Hus var der Sangbøger, og hvor der ingen var, bleve de leiede til Festligheden. Der blev sunget patriotiske Sange, som skildrede Danmarks Herlighed, saaledes som „Dannevang ved grønne Bred“, „Danmark, Danmark, hellige Lyd, himmelske

Fryd", o. fl., men især var det Rahbeks, Zedlitz's, Abrahamsons, Dehlenschlägers og mange Andres Drikkeviser, der bleve sungne, og hvis Melodier vare ligesaa bekendte som Fadervor. Det var Drikkevisernes Epoke; der var en lystig Sorgløshed i disse Sange, der var maaske ogsaa en vis kynisk Livsanskuelse deri, men det Humor, hvormed Digterne blæste ad alle Livets Trængsler, havde noget Belgjørende og Forfriskende. Alle besang de Vinens Pris og dens Virkninger paa Gemyttet, og man skulde fristes til at tro, at denne Drikkevisernes Epoke ogsaa paa en vis Maade var Drikkelagenes, hvor man endte under Bordet. Dette var dog ingenlunde Tilfældet, idetmindste ikke i de selskabelige Sammenkomster, jeg her nærmest har for Øie. Vinen blev nok meget besungen, men den blev kun lidt drukken ved slige Selskaber, og overhoved var man aldeles ikke umaadeholden i Familielivet. Den væsentligste Drif ved et Aftentraktamente var Punsch, tillavet efter Schillers Recept i hans Viser „Bier Elemente, innig gesellt“: Rom, kogt Vand, Citron og Suffer og, naar det kom høit, lidt Kryddernelliker. Den blev tillavet i en mægtig Bolle, i Reglen af kinesisk Porcelæn, og saa kunde Enhver øse saameget, han vilde og saa ofte han vilde, i sit Glas. Drikken, i større Kvantiteter, var jo nok berøsende, men da man saa temmelig var vant til den, gjorde den ikke nogen betydelig Virkning. Denne viste sig i Reglen kun i mere høirostet Tale og Latter, i mere svingrende Sang og i et mere stoiende Væsen. Ogsaa Damerne fik deres tilbørlige Part af Varerne, og Vinene tindrede, og Kinderne blussede. Blev der saa foreslaet en Panteleg, gif man gjerne ind derpaa i Haab om, at sympathetiske Sjæle skulde møde hinanden. Man „faldt i Brønden“, „gif polsk Tiggergang“, „skristede“ med den største Fornøielse af Verden, og det kunde ogsaa nok træffe sig, at Scenerne fra Holbergs „Julestue“ gjentog sig. Dog traf disse Traktamenter sjældent langt ud paa Matten. I Reglen skiftes man ved Midnat, og med tungt Hoved,

men med let Sind vandrede man hjemad, i den Overbevisning at have moret sig ganske fortræffelig.

Til Vinterforføielserne hørte især Masqueraderne, en Forlystelse, som mange Aar forinden var meget i Brug her i Kjøbenhavn, men i Begyndelsen blot ved Høffet og i de Fornemmes Huse, og da kaldtes den „Wirthschaften“. Det var en Art Karnevalslystighed og fandt nærmest Sted i Fastelavn. De offentlige Masquerader i Kjøbenhavn bleve nok egentlig indførte af Franskmænden Etienne Capion, som byggede Theatret i lille Grønnegade, og som for at opreise sine forfaldne Finantser og bøde paa det Tab, han led ved en farlig Konkurrence med fremmede Gjoglere, navnlig med den bekjendte stærke Mand J. E. v. Eckenberg, fik Tilladelse til at give Assembler og Masquerader, der kostede 24 St. pro persona, hvorfor der tillige opvartedes med The, Kaffe, Chokolade og Basetspil. Som det lader til, bragte disse Masquerader dog ikke det forventede Udbytte, thi Capion maatte kort efter absentere sig for Gjæld. Flere af Skuespillerne, deriblandt Ulføe, benyttede imidlertid efter hans Bortgang Privilegiet, og man har endnu en Bekjendtgjørelse om en „smuk og honnet Assemblée“, som den 5te April 1723 Kl. 5 Estermiddag skulde gives paa Komediehuset i lille Grønnegade, undertegnet af nævnte Ulføe. Disse offentlige Masquerader bleve imidlertid næste Aar forbudte ved en kongelig Befaling. Aarsagen hertil var fornemlig det dermed forbundne Hafardspil, hvorvel dog nok Hensynet til det Tab, som de forskjellige bestaaende Lotterier led derved, mere kom i Betragtning end den Fordærvelse, som dette Spil kunde afstedkomme i Samfundslivet.

Men for Theatret og for Skuespillerne, som ved Forbudet mod offentlige Masquerader gik Glip af en god Indtægt, var det høist uvelkomment, og da Holberg i sit hyppelige Lystspil „Masqueraden“, der opførtes kort Tid efter, at den fgl. Resolution var udkommen, lader

Henrik føre et meget veltalende Forsvar for denne Forlystelse, kan det vel antages, at han, hvem Theatrets Vel laa meget paa Hjerte, paa denne Maade søgte at faae Forbudet taget tilbage. Dette lykkedes imidlertid ikke, thi selv i Privilegiet for Komediehuset af 11te September 1750 forbødes det udtrykkelig at give offentlige Masquerader. Først i 1767 skænkedes der en fransk Theaterdirektrice, Mad. Martin, der med sit Selskab gav Forestillinger paa det nylig opførte Hoftheater, Tilladelse til at give offentlige „Redouter eller Masquerader“, og for at den danske Stueplads ikke skulde lide noget Skaar i sine Privilegier og miste Noget i sine Indtægter ved den Mad. Martin forundte Bevilling, fik den ogsaa Tilladelse til at give lignende Forlystelser, hvorved der endog turde holdes Bank. Heraf benyttede Theatret sig dog kun nogle faa Gange, da disse Masquerader bragte Forstyrrelse i Forestillingerne, og de desuden kun lidet svarede Regning. Paa Hoftheatret blev der derimod i et Par Aar givet Masquerader, som, da de frekventeredes af Hoffet, bleve godt besøgte. De ophorte med Mad. Martins Bortreise, indtil der i Aaret 1803 gaves Sekretær Bjørn, daværende Fuldmægtig ved Hofstuen og Rolleskriver ved Theatret, Tilladelse til paa Hoftheatret at give Masquerader for egen Regning, der bleve saa talrig besøgte, at det ogsaa bevilgedes Traktorerne Rau & Schmezer at holde lignende Forlystelser i deres Gaard paa Kongens Nytorv, det tidligere Hotel d'Angleterre.

Disse Masquerader holdt sig en lang Række af Aar og besøgtes meget af den noble Verden. De adskilte sig iøvrigt i ingen Henseende synderlig fra Nutidens. Hos os i Norden har man aldrig ret kjendt eller forstaaet at gaa ind paa den Karnevalslystighed, som i Syden knytter sig til slige Forlystelser. Ligesom nu var Dandsen og smaa Amouretter Hovedsagen, men der var dog lidt mere Liv og Lystighed end nu, fordi Karaktermaskerne altid vare de overveiende, og Diet ikke i den Grad trættedes af de kjedelige Dominoer og Spidsmunke. Ogsaa

Klubberne havde et Par Gange om Vinteren deres Maskeerader, og især hørte „Harmoniens“ til de mest elegante.

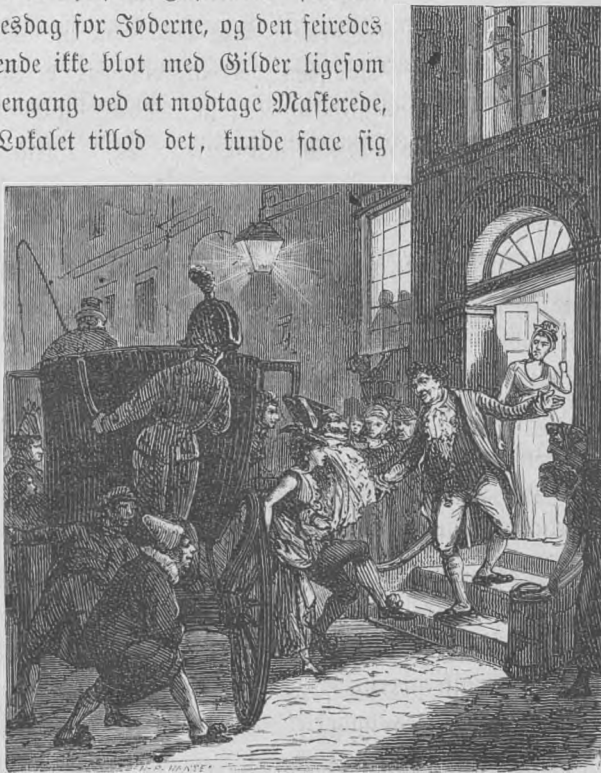
Kjøbenhavnerne havde dog en eiendommelig Karnevalslystighed, der neppe i lignende Art har fundet Sted i Udlandet. Det var de Maskeerader, som Tøderne gav paa deres Purimsfest, der omtrent falder sammen med de Christnes Fastelavn. Purimsfesten er en Glædesdag for Tøderne, og den feiredes af de Strengttrøende ikke blot med Gilder ligesom nu, men ogsaa dengang ved at modtage Maskeerede, som, forsaavidt Lokalet tillod det, kunde faae sig

en lystig Dands og tillige bleve beværtede med Forfriskninger.

Det var især bemidlede Folk, som paa den nævnte Maade aabnede deres Huse for Lysthavende, og disse Maskeerader bleve her i

Begyndelsen stærkt frekventerede af unge

Mennesker af de saakaldte bedre Klasser. Man kunde da se lange Rækker af Bogne holde udenfor en eller anden velhavende Mosajts Bolig, hvis stærkt oplyste Vinduer og Dandsemusik af et Par Violiner og en Bassiol vidnede om, at der var Maskeerade. Tillige saaes

lange Rækker af Maskerede tilføds bevæge sig gennem Gaderne og standse udenfor et saadant Hus, og man var da undertiden Vidne til en ret kurios Manøvre. For nemlig at garantere sig et nogenlunde sømmeligt Besøg var det af vedkommende Familie vedtaget, kun at modtage Gjæster, der kom i Karet, men da det nu ikke var alle unge Menneskers Vilkaar at leie sig en saadan, hittede de Maskerede paa at aabne de tomme Kareters Dør paa den ene Side og at passere ud ad den anden for saaledes at vise, at de ogsaa vare komne kjørende, og derved skaffe sig Udgang. Naturligvis morede det Rudskene at hjælpe til ved denne Mystifikation. I de første Raringer gif det ret anstændigt til ved disse Tødemaskerader, som de almindelig benævnedes, de vare fornøielige for Værter som for Gjæster; men til sidst udartede de, Læredrenge, Matroser og mistænkelige Personer bleve den overveiende Del af Gjæsterne; der vistes en raa Opførsel selv mod tilstedeværende Damer, og det traf sig ikke sjeldent, at naar Uystigheden var forbi henimod Morgenstunden, savnede Husmødrene en eller anden værdifuld Gjenstand af Bordservicet. Raaheden gif undertiden meget vidt; som et Exempel herpaa kan anføres, at i et Hus paa Store Kjøbmagergade blev Familiefaderen, der frabad sig yderligere Besøg, fordi Lokalet alt var overfyldt, udenfor sin Dør overfalden med Hug og Slag, saa at han i flere Uger maatte holde Sengen. Slige Prover paa kjøbenhavnsk Gemytlighed maatte endelig gjøre de Vedkommende kjede af at aabne deres Huse for denne Uystighed, Tødemaskeraderne bleve færre og færre, og i de sidste tredive Aar ere de aldeles ophørte. Erindringen herom lever endnu i Fabers bekjendte Farce „Stegekjælderer“.

Hvad der i det Foregaaende er skildret, har nærmest Hensyn til det kjøbenhavnske Vinterliv, men naar jeg ikke endnu har dvælet

ved et meget vigtigt Element, der sandt sit Udtryk og sin Virksomhed i de saakaldte dramatiske Selskaber, hvoraf der dengang fandtes ikke saa faa i Hovedstaden, saa er det skeet, fordi jeg noget udførligere onsker at omtale disse og derfor vil gjemme dem til et eget Afsnit om kjøbenhavnske Klubber og selskabelige Foreninger i ældre Tid. Jeg skal derfor her kun kortelig omtale det kjøbenhavnske Sommerliv og de Udspreddelser, som dengang knyttede sig til samme. Her møder os en endnu mere stærkt fremtrædende Forskjel mellem Fortiden og Nutiden. Medens det nemlig er afgjort, at Vinteren hos os fortiden langt fra frembyder saa mange Udspreddelser som Sommeren med dens Tivoli, dens Udflugter til Frederiksberg, Dyrehaven, Klampenborg, dens Ture nord- og vestpaa ad Jernbanen og dens Landliv, var den almindelige Befolkning derimod om Sommeren i fordums Tid kun henvist til saa og tarvelige Udspreddelser, som man dog nød med den største Tilfredshed, fordi de lange, i Reglen dengang temmelig barste Vintre gjorde Solskin, mild Lust, Skov og Dal desto mere velkomne, og fordi man overhoved var langt mere noisom i sin Attraa efter Fornøielser, ikke var synderlig kritisk i deres Vurdering og tillige endnu ikke havde plukket af det Kundskaabens Træ, som Nutidens Opsving i Retning af Afvevling og Underholdning har plantet i vor Midte, og hvis Blade og Frugter have været en Gift for vor Umiddelbarhed. At ligge paa Landet om Sommeren faldt kun i Aristokratiets og de rigere Kjøbmandsfamiliers Lod, de besad egne Lyststeder, og det horte dengang til Sjeldenhederne, at saadanne bleve udleiede til Familier. Disse Lyststeder i Kjøbenhavns Omegn vare ogsaa forholdsvis saa i Tallet, og medens der nu f. Ex. paa Strandveien er Villa ved Villa, var der for halvtredsinthve Aar siden hele Strækninger her, hvor der ikke saaes en eneste Bygning.

Det Principale var dengang en Tur ud i Skoven, til Charlottenlund og Dyrehaven, det var i Grunden den eneste reelle For-

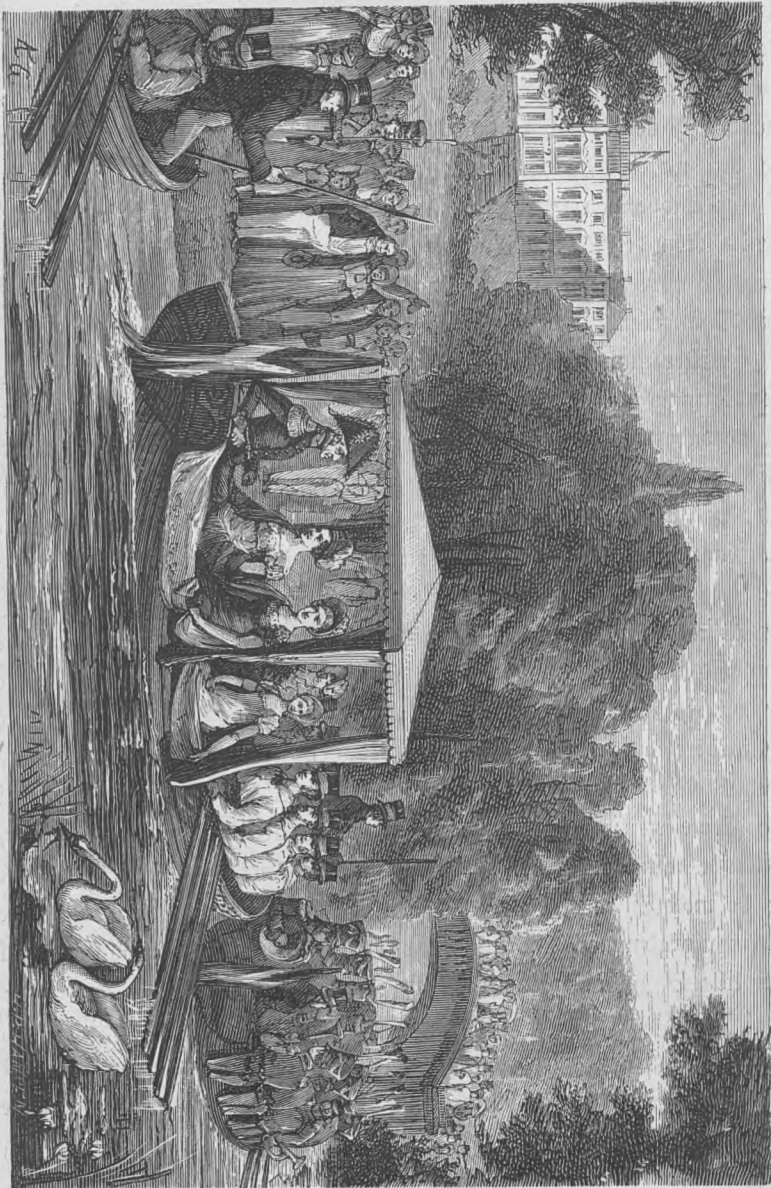
lystelse, man hyggede efter. Hver borgerlig Familie maatte idetmindste en Gang om Sommeren foretage „en rigtig Skovtur“; man talte derom mange Dage i Forveien, og man levede i Erindringen om dens Nydelser mange Dage derefter. Men hvorledes bleve disse Skovture foretagne? Enten, hvis man havde Naad dertil, leiede man en stor aaben Holstenskvogn — Wienerkvogn, Landauer o. desl. kjendte man lidet til, og de benyttedes egentlig kun af Adels- eller Pengearistokratiet —, paa en saadan Holstenskvogn var undertiden en Snes Mennesker sammenpakkede, Store og Smaa, thi Alle maatte med. Eller man gik ud af Porten og satte sig paa en af de bekjendte, af Bønder udleiede Kaffemøller, med Brædder istedetfor Agestole, og som af de udmagrede Heste moissommeligt bleve trukne hen ad den støvede Landevei. Men Turen foretoges ogsaa, og man kan sige for det meste, tilføds. Da saa man en stor Familie, i hvis Midte befandt sig en Barnevogn med en eller to af de yngste Bøder, og hvis yngre Medlemmer bar en stor Kurv med Baverne, bevæge sig lystigt og veltilmode, leende og passiarende, hen ad Stien langs Strandveien, ikke ændsende Støv eller Hede, men kun tragtende efter at komme ud til „Bakkens“ Eldorado for at høre Tamburmajoren, Frederiksstensfæstningsmanden, beskue den uforlignelige Mester Sakel og faae sig en Tur i Kastegyngerne eller i Ballonerne og paa Hestene for deraf at stifte efter Ringen. Og saa Besøget ved Kilden, hvor Fatter altid skulde have sig en aparte Kognak, og saa Maaltidet i Mad. Pætges's Telt, og dernæst Vandringen gennem Ordrups Krat til Charlottenlund, hvor man hos Grøndals nød sin Aftensmad, og hvor de unge Mennesker til Slutningen fik sig en lystig Svingom, hvis man ikke foretrak at høre paa Hornmusikken ved Teltene nær Indkjørselen ved Strandveien. Alt dette ydede en prægtig og uforlignelig Fornøielse. Mødige og trætte søgte man nu at komme til at age hjem paa en Kaffemølle, hvis Prisen ikke var for dyr, og hvis Fatters Pung tillod det. I modsæt

Tilfælde begav man sig, trods alle Dagens Anstrengelser, med den største Freidighed paa Hjemveien, stundom hvilende sig lidt paa Grøstefanterne, og i Slutninger fik man sig det reglementerede Krus Gammeltøl med en Bind i. Hvor lang end Veien var, vandt man omsider hjem, og den næste Dag fortaltes det Venner og Naboer, hvor prægtig Turen havde været, og hvor meget man længtes efter at gjentage den. Men det skete dog neppe saa snart, tilføiede man jukkende, thi Tiderne vare ikke til at give saa mange Penge ud mer end en Gang om Sommeren.

Eller man vandrede en Søndag ud til Frederiksberg. Dengang kjendte man hverken Drosker, Omnibusser eller Sporvogne, og man kunde end ikke med en Hjevogn komme igjennem Frederiksberg Allee, thi der maatte kun Herkabsvogne kjøre. Saa stod man paa Terrassen eller paa Trappen op til Slottet og lyttede andægtig til den deilige Taffelmusik, der udførtes af Kongens Regiment eller af Livgardens Hoboister, medens Officererne med deres Bjørneshindshuer gik omkring for at tage de folkelige Skjønne naadigst i Diesyn. Senere flokkede man sig ved Kanalerne for at se Frederik den Sjette og hans Døtre samt hele Høspersonalet seile. I Kongebaaden, ført af hvidklædte Sluproere med røde Skær, sad Kongen selv tilvors; to eller tre Baade vare fyldte med Høspersonalet, Herrer og Damer, Bagerne i rød Troie og hvide Bentlæder, og i en Baad befandt sig Hoboister, spillende lystige Melodier eller fædrelandske Sange; det Hele, Seiladsen og de med Tilskuere garnerede Bredder, ydede et malerisk, for Mange sikkert uforglemmeligt Skue. Toget gik til det kinesiske Lusthus paa den lille Ø, hvor Hoffet drak The.

Saa leirede Mængden sig i det Grønne, ikke paa Plænerne, thi det var strengt forbudt, men paa Grønningen nedefor Smallebassen ved Stalden. Her var der Gruppe ved Gruppe, som nød de medbragte Madvarer og lod „Lærken“ synge. Eller man begav sig

til Kageborg for at faae sig en Pot Regler, medens Andre søgte hen til Lars Mathiesen i Alleegaden for at prøve hans Boeuf og hans Bunsch og more sig over hans Wittigheder, der just ikke altid vare af den udsøgteste Sort. Den finere Portion søgte til Mad. Lynge, som havde en velrenommeret Restauration paa det Sted, hvor Alleenberg nu er, og tilsidst havnede ikke saa Faa hos Monigatti i Runddelen, der altid havde et udvalgt Selskab af fremmede Sangere og Sangerinder, Tyrolere, Franskmænd eller Italiener. Det var det eneste Sted, hvor i de Dage den ambulante Sangerkunst blev dyrket, for hvilken der nu findes et anseeligt Antal mer eller mindre velrenommerede Templer i og udenfor Hovedstaden. Om Onsdagen var der ogsaa Taffelmusik paa Frederiksberg Slot; da var det nærmest den mere elegante Verden, der søgte derud, og da var der en rig Udstilling af smukke Dametoiletter. Ogsaa disse vidnede om Overgangen mellem det Gamle og det Nye, om det Ustadige i Modens Omstiftninger. Rogle af Damerne viste sig i kortlivede snævre Kjoler, med et Kniplingefjort fornedet og en Hat, der høinede sig opad i flere Stilladser, forsynet med en stor Fjer og bedækkende Hovedet som Rifajon Jonas' Tøse. Andre havde derimod Kjoler med lange tæt-fiddende Liv, hvis Nederdel var forsynet med et stort Antal Garneringer, og hvis Ermer stode som Balloner og til dette Formaal vare forede med Pap, medens Hovedbedækningen i Reglen bestod af en stor italiensk Hat, som enten gik op i Høiden og sluttede tæt til Dret med vældige Klapper eller ogsaa havde en flad Form med en til alle Sider sig bredende Skygge, der bøiede sig for Vinden: den saakaldte Schæferindehat. Man saae ogsaa Damer i tætfluttende Sommerpeltse, der vare ret klædelige; de almindeligste vare dog de Mode-dragter, som Frederik den Sjettes Døttre ere isorte paa et endnu jævnlig forekommende Billede, der viser denne Konge paa en Spadsferetur med Karoline og Vilhelmine.

Bed at omtale Moderne og deres Kapricer kommer jeg til at tænke paa den Forandring, der som oftest uden nogenfomhelst gyldig Narfag foregaaer med en Byes Promenader, og som vel ogsaa kan tilskrives Modesmagens Luner. Dette gjælder hos os navnlig Rosenborg Have. Hvad den nu er for det kjøbenhavnske Liv, og hvad den fortjente at være ved sin friske Luft, ved sine svale Alleer, sine smukke Blomsterpartier, men navnlig ved sin Beliggenhed indenfor Københavns Volde, behøver jeg ikke videre at dvæle ved. Enhver veed, at den nu i almindelig Tale betegnes som en Ammestue, at Hovedstoffet af dens Besøgere er Tjenestepiger med de Børn, der ere betroede til deres Varetægt, men som ikke saa sjældent komme til at skjøtte sig selv, fordi deres Vogterfæder have altfor Meget at passiare om med gode Benner af Militæretaterne, og at det iøvrigt næsten kun er gamle og svagelige Folk, der tye til Havens kolige Skygger, fordi de her ere mere i Ro eller ikke kunne vinde ud udenfor Byen. Moden synes at have sat Haven i Ban, og der gives sikkert Mangfoldige af den mere elegante Verden, som aldrig have sat deres Fod i Rosenborghave uden ved de festlige Arrangements i et eller andet Formaalets Tjeneste, hvortil den for nogle Aar siden jævnlig blev benyttet.

Ganske anderledes var det i en længere tilbageliggende Tid. Struenfæes korte Periode var dens egentlige Blomstringstid. Dengang var Haven langt større i Udstrækning, den var firligere, skjøndt rigtignok mere stiv i hele sit Udseende. Den strakte sig i hele Længden fra Kronprindsesjegade til Østervold, der var hverken det nuværende Exercerhus eller den tilhørende Plads, og der, hvor Garderkafernen nu er, var der et storartet Drivhus og Orangeri. Haven var anlagt i den franske Smag med snorlige Alleer, hvis Linde- og Kastanietræer vare udklippede i fantastiske Former; der var Hækker af Bugbom, Bysthuse, Pavilloner, Fontæner og en stor Mængde Statuer. Der opførtes Musik om Aftenen, Alleerne vare belyste med fulørte Lamper,

i en Pavillon var der en Faraobank, som holdtes af den bekjendte Gabel, under hvem det hele Arrangement stod, og der var overhoved sørget for de forskjelligste Adspredelser. Som en Følge heraf blev Haven en overordentlig yndet Promenade, og i dens Gange samlede sig et meget elegant Publikum. Især var Kavallergangen et yndet Rendezvous for den fine Verden, og vilde man se Hoffets Kavallerer og Damer, kunde man træffe dem her, de Forstnævnte i gallonerede og broderede Dragter med trekantet Hat og Kaarde ved Siden, de Sidste i Fiskebenskjorter og med pudrede, kunstigt opsatte Haarprydelse eller med et saakaldet Sæt. Dette varede indtil 1787, da ikke blot en Del af Haven toges til de nævnte militære Formaal, men der ogsaa indtraadte en saa grundig Forstyrrelse i dens Anlæg, ledjaget af strenge Indskrænkninger i Havens Afbenyttelse som Promenade, at de Besøgendes store Trup joges paa Flugten. Senere vendte de rigtignok tilbage, men dog aldrig i det Omfang og under de Vilkaar som i hin Periode.

I de Dage, jeg nærmest har for Die, musiceredes der om Søndagen; da var Haven altid fuld af Spadseregængere. Ogsaa et Par Aftener om Ugen, Onsdag og Fredag, var det Tilfældet. Konditor Firmenich, som havde leiet den saakaldte Herfulespavillon ved Enden af Kavallergangen, lod her opføre Musik, og da samlede der altid en stor Mængde Menneſker udenfor. Med disse Koncerter Ophør trak Folk sig tilbage fra Haven, og i en senere Tid var det kun Carstensens berømte Festinos og Lumbhes Koncerter omkring Springvandet, der fremkaldte Reminiscenser af det Folkeliv, som Haven engang havde været Skuepladsen for.

For en Fuldstændigheds Skyld nævner jeg endnu Filsofsgangen og Boldene som i sin Tid yndede Promenader, der dog vilde have været endnu stærkere besøgte, hvis der ikke, navnlig for Boldenes Bedkommende, havde været adskillige Inkonveniensjer derved. Det er

vistnok endnu i frisk Minde, hvorledes det var forbudt at betræde Bastionerne, og hvorledes der tillige var anbragt en stor Del Skildvægter, som skulde forhindre enhver forordningsstridig Overtrædelse, navnlig i Retning af Cigarrøgning, Forsyndelser, der kunde medføre et mindre behageligt Ophold i Bagten og en streng Trettesættelse af Kommandanten, om ikke noget Værrer. Der var endog en Tid, da det var forment Matroserne og deres Familier at sætte deres Fod paa Voldene, men dette Forbud bortfaldt dog efter nogle Mars Forløb som altfor latterligt. At man ikke saa sjældent kunde være Vidne til Hundemord, begaaede af Voldskytten, med Risiko for selv at faae et farligt Skud i Livet, bidrog heller ikke til at gjøre Promenaden videre tiltrækkende. Alligevel er der behagelige Minder, der knytte sig til Voldene, og der er sikkert Mange, som med en Tølelse af Sorg og Savn have seet dem forsvinde for at give Plads for de brede Boulevarder og de pragtfulde Anlæg. I sin Aprilviser synger Boul Martin Møller:

„Grøn er Baarens Hæt,
 Raaben fastes væf,
 Somfruer sig alt paa Volden jole;
 Luften er saa smuk.
 Deres Længselsjukt
 Kjendes let paa deres Silkefjole“.

Digteren peger til Voldens Betydning i erotisk Henseende. Amor hvæssede her sine Pile, og mangen kjæf Ungersvend og mangen fager Mø med og uden Silkefjole mødtes paa Voldpromenaden for første Gang og udberlede de Blikke, som tændte Hjerterne i Brand. Afjet derfra vare Voldene, saa langt man kan huske tilbage, Kjøbenhavnernes Yndlingspromenade. Vilde man ud for at lufte sig, da hed det altid: „Jeg gaaer mig en Tur paa Volden“. Der var Kjølighed og Skygge, naar Solen brændte hedeft, og der havde man Udsigt over Søerne og til Broerne, hvor Synskredsen ikke affpærredes af den Mængde

Bygninger, der nu i en kort Arrække ere skudte op som Baddehatte. Paa Store Bededags Aften stimlede man sammen paa Bolden for at høre Klokkerne ringe, en Skif, der skrev sig fra den Tid, da det gamle Fruetaarn havde sit Sangværk, som lød ved høitidelige Leiligheder. Den var en Art Longchamps for Kjøbenhavnner-

M. P. HANSEN sculp.

inderne, som her havde Leilighed til at vise sig i deres nye Foraar- eller Sommertoiletter.

I Filosofgangen blev der en Tidlang et Par Gange om Ugen udført Militærmusik, og den var derfor en yndet Samlingsplads, indtil et Slagsmaal i 1784 imellem Studenter og Militære samt andre Optøier fordrev de Spadserende herfra, og fra den Tid blev Filosofgangen nærmest Opholdsstedet for Lemmerne fra det nærliggende Bartou. Endelig skulle

vi, før vi forlode dette Thema, endnu nævne de langs Søerne anlagte Promenader: Kjærligheds-, Hgteffabs- og Separationsstierne, Esplanaden, Langelinie, Kirsebærgangen og Søndermarken. De tre sidstnævnte vare dog fuldstændig eksklusive. Til at promenerer paa Langelinie og i Kirsebærgangen, der havde en vis Tiltrækning paa den Tid, Kirsebærtræerne blomstrede, samt paa Kastelsvolden hørte der Tegn, og kun saa Udvalgte, der ved Godhed fra Hoffets Side vare i Besiddelse af Nøglen til Laagen til Søndermarken, havde Lov til at betræde denne skjønne Lystpark.

Naar man gennemgaaer de kjøbenhavnske Udspredelser i ældre Tid, burde man ogsaa, strengt taget, hvor stor en Modsigelse der end ligger deri, medtage de daværende Begravelser. Saameget er i ethvert Tilfælde afgjort, at Ligbegængelser i visse Samfundsklasser i Karakteren nærmede sig til, hvad de endnu ere mange Steder paa Landet. I Reglen holdtes der vel ikke Gilder, men Sørgesølget beværteedes dog med Vin og Kage i større eller mindre Overflod, og man kunde ved saadan Leilighed høre En og Anden, med et Glas Vin i den ene Haand, et Stykke Kage i den anden, samt iført den uundværlige Sørgeskappe, udtale sig hoivøstet om den Afdødes Fortjenester og skildre det Savn, han havde efterladt i hans Vennebryst. Rudske og Tjenerne nedefor paa Gaden bleve heller ikke forglemte, de opvartedes regelmæssig med Snapse og Kommenskringler. Som en Følge af den Skik at beværte ved Begravelser var der Folk, som altid indsaandt sig ved Ligbegængelser, enten de kjendte eller ikke kjendte den Afdøde, og de havde da til dette Diemed anskaffet sig en egen Sørgeskappe. Men der var ogsaa Folk, — deriblandt en fra Bogauktionerne meget bekjendt Personlighed — som af religiøs Trang ikke forjømte nogen Ligbegængelse af Hensyn til den Opbyggelse, de kunde øse af den præstelige Veltalenhed. Forrigt blev der, selv af de mere ubemidlede Klasser, anvendt en langt større Odselhed paa Begravelser

end nu; at „komme ordentlig i Jorden“ var Manges stadige Tanke, og Omkostningerne derved løb stundom op til, hvad en Familie kunde leve af i et helt Aar. Det kunde ogsaa hænde, at Fædrenes Skif „at drikke Gravøl“ fandt Efterligning i et Bunschegilde om Aftenen, naar en kjær Slægtning var baaren til Jorden, især naar samme kjære Slægtning havde efterladt nogle Skillinger, som de dybsfjergende Arvinger hastede med at sætte overstyr. Vi erindre, at denne Maade at feire de Bortgangnes Eftermæle og overhoved Dødseligheden derved ikke sjelden var Gjenstand for skarp Dadel i Datidens Blade, navnlig i Soldins „Allernyeste Skilderi af Kjøbenhavn“ og i „Politivennen“. Dette førte vel nok til, at Uskikken formindskedes, men den hævedes først fuldstændig i en senere Tid, da der fra Autoriteternes Side indførtes en passende Omordning af Begravelsesvæsenet for Kjøbenhavn.

De foregaaende Skildringer af Kjøbenhavneriet for en Menneskealder siden havde jeg ønsket at slutte med nogle Betragtninger i Almindelighed af de daværende Samsfundsforhold, nærmest forsaavidt de vedrøre det borgerlige Liv i Hovedstaden; men medens der allerede heraf er meddelt forstjellige Træk til dets Illustration, vilde slige Betragtninger, hvis de skulde være nogenlunde udtømmende, blive for udførlige for nærværende Skildrings Formaal. Jeg skal derfor kun anføre, at ved det forfærdelige Stød, Nationalvelstanden havde lidt ved Krigen og dens Følger, ved Statsbankerotten, der styrtede Tusinder af Familier fra stor Velstand i den dybeste Armod, ved den fuldstændige Standsning af Handel og Wandel osv. var der indtraadt en stor Svingning i Samsfundslivet. Derved, at næsten alle Rigdommens Kilder havde aabnet sig for Danmark i det forrige Aarhundredes Slutning paa Grund af den heldige Stilling, det dengang

indtog under de europæiske Forviklinger, var Livet præget af en vis Sorgløshed, ja endog af et vist Overmod, der end ikke formindskedes under Krigen, fordi Kapervæsenet berigede Mangfoldige, som dog ligesaa hurtig satte det let Erhvervede overstyr. Først efterat den omtalte ulykkelige Krisis var indtraadt, vaagnede man, dog kun efterhaanden, til Bevidsthed om Livets haardeste Tryk og Vilkaar. En samtidig Forfatter sammenligner Landets Tilstand ved Fredens Tilbagevendelse med en Kjøbmands, der i adskillige Aar har havt en Butik luffet, hvis Kunder have adspredt sig efterhaanden og nu søge de Barer, de ville kjøbe, ad andre Veie. Handelen i dens forskjellige Forgreninger var næsten forsvunden, selv den ostindiske Handel, der havde været Kilden til saa stor Velstand, betalte sig ikke mere, og ved Norges Adskillelse vare betydelige Forbindelser afbrudte. Korn og Kvæg vare sunkne overordentlig i Pris, og Landmanden fik næsten Intet for sine Produkter. Fattigdommen tiltog, dermed ogsaa Forbrydelser, og Falliter, Opbud og tvungne Salg af Kjøbstad- og Landeiendomme horte til Dagens Orden.

Kjøbenhavn's Fysiognomi afgang i den Tid, jeg sigter til, et tro Billede af Landets Tilstand. Endnu i Marene Tyve laa, som tidligere omtalt, hele Gader stadig i Ruiner fra Bombardementet i 1807. Midlerne til at bebygge Tomterne manglede, og de andre Eiendomme vare sunkne overordentlig i Pris, Veien var falden, og dog kunde Veierne vanskelig udrede den. Som en Følge deraf led Eierne meget, og mangfoldige Eiendomme kom under Auktionshammeren paa Grund af resterende Renter og Skatter. Som et ret mærkeligt Exempel paa, hvor ringe Værdi Eiendommene vare i, kan det anføres, at det store Hus paa Hjørnet af Store Kjøbmagergade og Kronprindsensgade Nr. 34, der da tilhørte Major, Silke- og Klædefræmmer Heinrich Kall, blev efter hans Død ved Auktion solgt den 11te Oktober 1821 til Justitsraad Hollbøl for 18,000 Rdl. Solv. Denne Bygning var

dengang en af de anseeligste i Kjøbenhavn, fem Etager høi foruden Kvisten, som den endnu er, indbefattende 8 Fag til Kronprindsensgade og 6 til Kjøbmagergade. Nu har den mindst en Værdi af 250,000 Kr. Af det Anførte kan man slutte, at andre, mindre heldig beliggende Eiendomme bleve solgte for Spotpris, og Folk, som endnu havde nogen Formue, kunde saaledes med Lethed komme i Besiddelse af Bygninger, der senere, da Velstanden atter kom i Stigen, gjorde dem til meget rige Folk.

Det ligger i Sagens Natur, at trods den Nød, der saaledes udbredte sig til alle Klasser, var der dog en stor Del Folk, der, vante til Overflod og Luxus, ikke forstode eller kunde overvinde sig til at leve sig ind i de nye Forhold; de vedbleve som hidtil at leve „raft“, satte, hvad der endnu var tilbage af deres Formue, overstyr, og Resultatet var Nød og Glendighed. Det ydre Skin maatte bevares, og blandt borgerlige Familier manglede det ikke paa Don Kanudo de Colibrados'er. Men ogsaa mange blandt de adelige Godsseiere var det ved Tidernes Tryk gaaet stærkt tilagters med; de holdt sig stille paa deres Gods, og ikke faa af de Palæer, som de eiede i Hovedstaden, stode ubeboede.

Hermed slutter jeg denne flygtige Skildring af Enkelthederne af Livet i Kjøbenhavn i min Ungdom. Hvad der her er forbigaaet eller meget let berørt, vil blive nærmere omtalt i de efterfølgende Skizzer.

En Tur til Skoven i gamle Dage.

Forunderligt! Om vi nok saa ofte have oplevet Foraarets Komme, om vort Haar er blevet graat, og vore Følelser i Aarenes Løb under Livets Trængsler have mistet deres Friskhed og Varme, gennemstrømmes vort Hjerte dog altid af noget Forhaabningsfuldt, naar Løvspringet glæder vort Dø, og naar Blomsten duster os imøde. Denne Følelse fortæller os om de oplevede Foraar, den vækker smukke Minder i vort Bryst og bringer det til at svulme af Haabet om en Gjenfødelse i ustyldig Nydelse.

Se,* Skoven vinker med sit friske Løvtag, med sin Sommerlyst, med sine skiftende Naturscener. Ud derfor i det Frie! Lad Enhver, som hænger ved de gamle Minder — en Tilboielighed, der er ustyldig og naturlig, fordi Bane og Erindringer virke mægtig paa Gemhyttet — søge de Steder, der gemme saadanne, søge dem der, hvor Bøgen breder sine Kroner, hvor Hjort og Hind græsser, ud i Skoven, ud til Dyrehaven; lad os gjæste Kirsten Pil.

Kirsten Bil — Dyrehaven — Skov! hvilken Forfriskning er der ikke i det blotte Navn? Det er som et svalende Pust fra Lovhanget i Sommervarmen, en kvægende Skygge, en Skiften af Solskin og mystisk Dæmring. Fuglen synger oppe i Træet, jeg forstaaer saa godt dens Kvinden, den spørger mig, om jeg kan huske, da jeg var her — for mange, mange Aar siden, i min Barndom. Om jeg kan huske det!

Den store, firstolede Holstenstovogn stod for Døren. Vi skulde alle ud i Skoven, Fader, Moder, Bedstemoder og vi Børn. Der var endnu nogle Bladser, og saa havde Moder ment, at vor stikkelige Bærtinde, Mad. Petersens nette Datter Lise og hendes Forlovede, Studenten, skulde være med, og det vilde de selvfølgelig gerne.

Hvo kan beskrive den Glæde, vi Børn følte, da endelig den lykkelige Morgen oprandt, som vi havde talt om fire Uger i Forveien, og som vi havde frydet os til saa inderlig. Det var den eneste Skovtur i Sommerens Løb, Fader havde Raad til, og man kan tænke sig vore Forventninger. Jeg var tre Gange oppe om Natten for at kige ud ad Vinduet. Veiret var prægtigt mildt og klart, ikke en Sky paa Himlen. Vi skulde afsted Kl. 9, men vi Børn vare alt paa Benene Kl. 6, og Kl. 7 vare vi i vor fulde Bynt, jeg i gule Rankins Buger og den grønne Kasket med Kvasten i Toppen. Jeg skulde sidde ved Siden af Fader mellem ham og Kudskan — hvor mageløst. Jeg fik maaste Lov til at kjøre Hestene. Med et skarpt Blik anstillede jeg en fysionomisk Undersøgelse af den i en tyk blaa Badmels Chenille med 12 Slag indhyllede Kudskans veirslagne Ansigt, og hans godlidende Mine varslede godt for min Forhaabning om at maatte agere Hestebetvinger.

Paa et Bord i Dagligstuen er der opstablet alle de gode Sager, vi skulle have med. Den mægtige Stinke, Lammestegen, Stikkelsbærgroden (oh!), Søsterfagen (oh!), Lax, Rom, Citron og Sukker, Dækketoi,

Knive og Gafler, Tallerkener, Kaffekanden, ja selv en Kaffepose, thi, som Bedstemoder meget rigtig bemærkede: Man kan ikke stole paa dischershens Kaffeposer ude i Skoven, man veed ikke, hvad de ere af, eller hvorledes det egenlig har sig med dem — og saa fortalte hun en lang Historie om, hvorledes Kaffen ved en Skovtur for ti Aar siden havde havt den underligste Smag af Verden, saa at hele Fornøielsen var bleven forspildt. „For“, siger hun, „at faae sig en rigtig god Kop Kaffe efter Middagsmaden, det er dog det Fornøieligste ved en Skovtur“. Nu bærer vor gamle Dorthæa Sagerne ned i Bognen, og med den største Omhyggelighed passer Kludfsken dem i Magasinet. Han korer sig over al den Velstand, og da Kluden kommer til den store Dunk, som indeholder Kommen, siger han: „En kjon Mojsø den! Tørste komme vi ikke til, kan jeg nok mærke. Den maa vi rigtig tage vare paa“ — og saa puttede han den ind i Halmen under sin egen Agestol. Jeg har allerede spurgt, hvad Kludfsken hedder. „Hans Christensen“, siger han, „man kalder mig ogsaa Hans Polist“.

Nu sidde vi paa Bognen, tre paa hvert Sæde, to Boyne og et Barn; det er noget knebent, thi de brede Bogne, som man nu har, kjendte man ikke den Gang. Men hvor der er Hjerterur, er der ogsaa Husrum. Og hvad bryde vi os om at blive trykkede lidt. Studenten siger, idet han betragter sin Forlovede, at det netop er meget morsomt. Men vi slippe ikke med at blive trykkede. Den tunge Kasse hviler næsten lige paa Hjulene, der er ingen Fjedre, endfige Patentfjedre. Heller ikke er Brolægningen gennem Gaderne den bedste. Vi skumples lystig, og Bedstemoder siger, at det farer hende gennem Marv og Ben, hver Gang Bognen giver et Hop. Men hvad gjør det os Andre? Vi ere altfor glade og fornøiede, til at vi skulde bryde os om saa lidt. Hans Polist trøster os tillige med, at naar vi komme ud paa Jordveien, saa vil det gaa bedre. Jeg finder, at det gaaer ganske deilig, som det nu gaaer.

Vi skulle først til Sollerød. Hver Gang i de 16 Aar, mine Forældre have gjort en Skovtur, har Sollerød været det første Bestemmelsessted. Det var der i Kroen, at de holdt deres Bryllupsgilde, efterat Bielsen havde staaet i Sollerød Kirke. Derfor ingen Skovtur uden Sollerød, „for“, siger Fader, tagende sin Mutter, som han kalder hende, om Livet, „det kan dog vist fornøie Dig at se det Sted igjen, hvor jeg begif den Dumhed at tage Dig. Jo vist var det en Dumhed. Men Herregud, man begaaer saa mange af den Sort i sit Liv, og jeg skal ærlig tilstaa, det er dog maaske den mindste, jeg har begaaet.“ Turen gaar nu ad den stovede Landevei til Lyngby. Man snakker og passiarer paa Bognen. Moder taler med Bedstemoder om Husholdningsjager, Fader, der iøvrigt tager sig meget stadfelig ud i sin blaa Kjole med blanke Knapper, hvid Vest, graa Korduroys Benklæder og blanke stive Støvler med Kvaster, ryger paa sin store Merstkummer, en Arv fra Bedstefader, og underholder sig med Rudsken om, hvorledes Sæden staaer og tegner for i Sommer. Og jeg faaer Lov til at tjøre, jeg faaer endogjaa Lov til at give Hestene en Gang imellem et lille Smæk med Pidsken. Af Naturen ere vi alle smaa Tyranner, selv i Barnealderen.

Vi nærme os Lyngby. Der kommer nogle kongelige Vogne, den ene med fire Heste for og en Forrider. I den aabne Kaleche sidde en Herre og en Dame, og vore Hætte flyve af. Det er Prinds Christian og hans Gemalinde, et deiligt Par at se til. De gjøre en Morgenudflugt fra deres skønne Sorgenfri. Vi ere ganske stolte af at have mødt dem, det er en lille Episode i vor Tur, og vi fortælle fiden til alle, hvor artig de hilste os, som om vi vare gode gamle Bekjendte.

Nu videre ad Landeveien mellem smilende Marker, bugnende af en frodig Sæd med dens forskellige Skatteringer. Vi nærme os Skovpartierne, og nu ere vi ved vort første Bestemmelsessted. En høi,

steil Bakke fører derop. Hans Polist tager Tommen fra mig og lader Diet betænkelig flyve over den stærkt belæssede Vogn. Fader mener, at det er bedst at stige af og gaa Turen. Hans troer nok, at Dgene kunne trække, men det var dog ikke af Veien, at Vognen blev noget lettet. Vi efterkomme Vinket, og i en Hæst ere vi nede af Vognen. Kun Bedstemoder bliver siddende, hun har saa ondt ved at komme ned det gamle Skind, og der er da ogsaa et godt Stykke Bei til Søllerød Kro.

Her ere vi da. Vi ile ud i Haven. Hvor der er smukt! Et sandt Sveitserlandskab, bemærker Studenten. Overalt moder Diet de skjønneste Udsigter. Man ser ud over den skovkrandsede Sø med Kirken og Præstegaarden til venstre Side, en Mængde af Skovgrupper og Bugter langs Søbredden og den lille Landsby Overød tilhøire med dens brune Tage og enkelte teglhængte Bygninger. I Overød, siger Studenten, ligger Suhms Gaard, nu forfalden, men en Gang et Sæde for Kunst og Videnskab.

Dog, den lange Tur i den friske Luft har stærpet vor Appetit, som iøvrigt under almindelige Omstændigheder intet lader tilbage at ønske. Moder og Bedstemoder og Jane (saadan hedder min ældste Søster, det er egentlig en Skam, at jeg har glemt at præsentere hende for Læseren, hun er nok værd at se paa) og Fr. Petersen — som, skjøndt hun er Gæst, dog mener at burde gjøre Gavn — ere i Færd med at dække Bordene i den store Stue. Nu lyder Signalet, og vi tage Plads ved Bordet. Hvilken Overflod af deilige Ting! Vare jeg kan faae Appetit til det Alt sammen, i det mindste maa jeg have lidt af hvert. Vi tage for os af Retterne saaledes, at vi kunne sige Sparto til de homeriske Helte. Der er et Par Flasker Vin med, men de ere kun til de Boyne. Fader skænker i Glassene, og saa siger han, efter at have nikket til os allesammen: „Det er en privat Skaal, jeg vil drikke med Mutter, men Enhver har Lov til at

være med. Her paa dette Sted for sexten Aar siden sad vi ved vort Bryllupsgilde. Den Gang talte hun og jeg om, at vi nok skulde komme ud af det sammen. Og naar jeg skal være ærlig, saa ere vi komne godt ud af det sammen. Tak, Mutter, Du er dog en god lille Kjærling. Mutter skal leve, Hurra!" Og vi stemme alle i, saa Huset ryster i Bjælkelaget, og Moder taffer, medens en Taare perler i Dielaaget.

Vi ere mætte, saa mætte; en Motion ovenpaa kan gjøre godt, indtil Kaffen er parat. Vi gaa da ned ad Kirkestien langs Svøns Bredder; vi kaste os i Græsset, vi løbe omkap, vi plukke Blomster — o, hvor det er herligt! Men nu er Kaffen bestemt færdig, og Søsterfagen, den deilige Søsterfage, venter ogsaa paa os. Man maa forene det Nyttige med det Fornøielige, derfor tilbage til Kroen.

Tiden er gaaet, og Kl. er henved 3. Vi sidde atter paa Bognen — tænkt, nu skulle vi til Dyrehaven, til Kirsten Pils Kilde. Fader har paalagt Kuffen at kjøre en rigtig kjøn Vei. Det gjør han da ogsaa. Vi kjøre forbi Besælsminde igjennem Juleværket, forbi Gremittagen, gjennem Ulvedalene; men alle de Naturskjønheder, der her aabenbare sig, have vi kun lidet Die for. Vi ere altsor spændte. Selv Dyrene, der græsse hist og her under de høie Bøge, ere kun forbigaaende i Stand til at fængsle vor Opmærksomhed. Vi have Andet at tænke paa, vi skulle jo i Dyrehaven — det vil sige paa Bakken og ned ved Kilden. Nu se vi Røgen opstige bag den grønne Hang, nu høre vi Trommens hule Bom! Bom! nu høre vi den sfingrende Klarinet ved Rundghyngerne, nu se vi Teltene. Bognen holder, og i et Nu ere vi nede. O underfulde Verden! „Her Bakken er, som vi vil gjæste“.

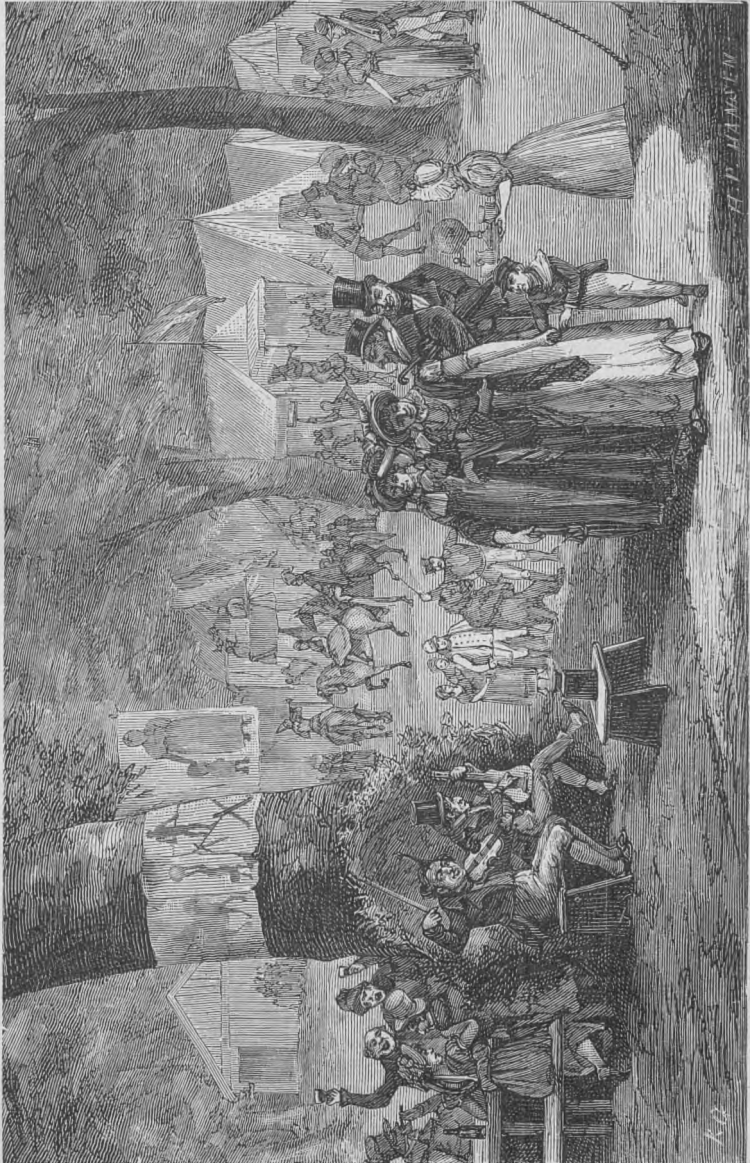
„Se Dands og Gynger,
 Bogtabinet,
 Se Slanger og Kamæleoner,

Hør Bonden synger
 Bed Kaffebrødt
 Om Elstov og Napoleon,er,
 Men det er lutter Jug og udenlandsk;
 Se her den store Stud, thi den er dansk:
 Hæv Dig, min Barm!
 Sangen faa varm,
 Saa national for Danmark toner.

Se Panoramer
 Og hvide Mus
 Og i et Kar en Sobataille;
 Se Jakels Dramer,
 Se Mangens Kus,
 Se Modens Baand, couleur de paille;
 Beridere, med hvide Fjer paa Hat.
 Og skjonne Ting af vor Kunstammer=Skat;
 Se, hvilket Læs
 Dyrehavsgjæs,
 Honnette dels, og dels Kanaille."

Men vi ville ikke følge Digteren videre; han slaaer for meget i Hartkorn. Nydelserne ere rige, og for ikke at overvældes maa man tage dem efterhaanden, lidt ad Gangen, systematisk. Vi gaa op ad Bakken, ah, der er den gamle Tøde under Træet med sin Kompagnon. Han har siddet her i henved 40 Aar og er lige rask og veder, skjønt onde Tunger paastaa, at han holder meget af Flasken. Han maa have en lille Stilling, siger Fader, men saa have vi ogsaa Ret til at høre paa ham. Han sætter sin Baryk paa, dreier den om, saa at Ansigtet faaer et bistert-komisk Udtryk, og idet han akkompagnerer sig selv paa Guitar, medens hans Følgesvend, der er ligesaa gammel som han, over de Halvfjerds, stryger Violinen, synger han:

„Nest ist der Doctor da!
 Mit Pulver und mit Pissen,
 Vertreibt dem Mensch' die Grillen! —
 Suchhei, aha!
 Nest ist der Doctor da!“

Han er i rigtig godt Humør, thi igaar var Kongen, gamle Frederik den Sjette, paa Bakken, som han aldrig forsømte noget Aar, og heller ikke forsømte han at se til den gamle Fyr under Træet, at høre paa hans Sange og at stifte en Fembalerseddél til ham.

Det var det sidste Aar, den gamle Mand sad under Træet, og ved hans Hedenfart kvad dets Dryade:

Hen over Lovet gif en Bind
 Alt i de grønne Kroner, —
 Den juste med vemodigt Sind:
 „Jeg klappede saa tidt hans Kind
 Og legte med hans Toner.“

Og Fuglen sang i Lovets Bur
 Sin Sorg foruden Noder:
 „At! bygger han bag Gravens Mur?!
 Han sang saa smukt i Guds Natur —
 Han var min egen Broder!“ —

Og Mennesket ved Bogens Fod
 Udbød med dæmpet Stemme:
 „At! Øren laa ved Træets Rod —
 Han sang til Hjertet Trøst og Mod:
 Det skal vi aldrig glemme!“

Ham Alle mindes — glad og fri
 Han kvad i Aftenrøden.
 Jeg staaer forladt ved Skovens Sti:
 De Andre gaa mig koldt forbi —
 Han blev mig tro til Døden.

Han sang saa lysteligt engang;
 Hid Ung og Gammel ilte
 I Skyggen af et Bladehang
 Og lytted' til den muntre Sang,
 Mens hvert et Die smilte.

Jeg stolt min Hovedkrone bar,
 Og bredte den til Skygge:
 Mit Træ jo Skovens første var, —
 Her kom de alle, Her ved Her, —
 Her maatte Glæden bygge.

O, skjønne Dage! Lyse, fri,
 Med Glands og Sol foroven,
 Med Sang ved Roden — Melodi, —
 Og tusind Sjæles Harmoni
 I Jubel gennem Skoven! —

Farvel, farvel, Du gamle Svend,
 Dit Die maatte briste.
 Jeg kan ei følge Dig didhen;
 Dog gjerne skjænte jeg min Ben
 Af Træet her en Kiste.

Men lad kun Støvet gaa til No!
 Her bag de friske Blade;
 Her skal din Aand i Stammen bo,
 Hvor Marv og Ved tilsammengro.
 Hos mig, hos din Dryade.

Her sidder Du bag grønne Blad,
 Naar Dagen er paa Himmel, —
 Og hører Sværmen hist saa glad,
 Som da Du selv derude sad
 I Menneskenes Brimmel.

Herfra Du vandre skal i Kvæld,
 Naar Liv og Larm forsvinde,
 Hen til Fru Kirstens klare Væld:
 En venlig Alf til Skovens Hæld —
 Du vandre skal med hende.

Her skal Du høre mungen Gang,
 Naar Stjerneheeren pranger,
 Den Nattergal i stille Bang,
 Som floiter rørt en Mindefang
 For Skovens ældste Sanger! —

Men vi maa videre, vi lade os ikke opholde af de ambulante Kunstnere med og uden Ben, Seende og Blinde, der spille paa Floite og Violin; vi lade os heller ikke lokke af Fortunaspillet eller af Dandskeboden; der er ganske andre Ting, som vi maa se. Aha, der er Perspektivkassen, anbragt paa en Kurvevogn og forsynet med ti Glas.

Det koster 2 Skilling at se alle Herlighederne, og Fader har intet imod at udrede denne Udgift. Gierens Egtemage, en korpulent Dame med gloende røde Baand paa Klappen, troner paa Bognen og opregner med en Stemme, der vidunderlig varierer mellem den fineste Fjstel og den dybeste Bas, alle de Herligheder, som her ere at se. „Her ser De Slaget ved Austerlitz; ham den Lille med den trekantede Hat og den graa Frakke — det er Keiser Napolibum. Her ser De ogsaa Keiser Napolibum, men nu er han paa St. Helena, hvor han er nær ved at dø — den Bei skal vi jo alle — og saa er han omgivet af alle sine Generaler — ham der er General Bertrand, han synger nu den deilige Afskeds-sang, som De nok kjender — den der er Koberhøvidsmanden Cartouste med Dolken og Pistolen, han har ondt i Sinde. Her ser De den franske Konge Ludvig paa Skamstuet.“ Og medens hun opregner alt dette, dreier hun paa Positivet, som spiller Melodien „Fryd Dig ved Livet“ i en temmelig ufjendelig Ud-gave.

Men hvad er det der henne, hvor alle de mange Menneſker flokkes? Ah, det er Meſter Sakel — den uforſignelige Meſter Sakel. Hør, hvor Potterne ſlaaes i Stykker. Kunne vi bare komme til at ſe og til at høre. Jo, vi faae en lille Plads indenfor Snoren. Nu ſe vi, hvorledes Frieren indfinder ſig hos den kjønne Værtshusmadame; hun er en lille Kokette, ſamme Madame, hun veed, hvorledes hun ſkal trække Næring til Huſet. Hun opvarter Gæſterne med ſøde Ord og med Krukærter med Lavendelfauce! De Fruentimmer, de Fruentimmer! og ſaa at lade Frieren banke hendes Egteherre. Det er næſten umoraliſt.

Frederikſtens-Fæſtningsmanden — hvor er han? Na, der hører jeg hans udmærkede Baſſſtemme: „Værsgo! mine Herrer og Damer! Træd nærmere!“ Vi følge Opfordringen, og med ſin Stof i Haanden, det har det dobbelte Formaal: at udpege de mærkelige Gjenſtande

og at bortgjenne med et dygtigt Kap et eller andet nyfident, men ubetalende Individ, der forgæves er advaret med et truende: „Hvad gloer Du paa, Dreng?“ — med denne Stof paaviser han de store Mærkværdigheder, samme Fæstning frembyder. Hvorlunde Fanden tog Stansgraveren til Straf for hans Ugudelighed. Hvorlunde Fæstningens Besætning kom op at klamres og myrede hinanden græseligt, „En med Bangenet, En uden En“ — og med Dimbædet: „Der drifter de, der stikker de, og der ligger de. Og alle drage de hjem, glade og fornøiede over at have forvundet deres Seier.“ Manden er fortræffelig, og han er desuden overordentlig billig; han lader sig nøie med, hvad de høie Herskaber behage at betale — og undertiden behage de høie Herskaber at liste sig bort uden at betale det mindste.

Men nu svingre Trompeter — og se: Udenfor en anseelig Bygning, den anseeligste paa hele Bassen, viser sig en prægtig Kavalkade: To Herrer og to Damer til Hest. Hvor pragtfuldt pyntede! Damerne i korte, hvide Kjoler med rosa eller blaa Besætning, med spanske Baretter paa de tykke Flætninger, med det rødeste Karmin paa Kinderne; Herrerne i spanske Ribedragter og med drabelige Sværd ved Siden. Det er Joureaux's Beriderselskab, Personalets Ypperste, der vise sig, medens Bajazzoen oppe paa Træbalkonen støder i Trompeter, slaaer Kulbøtter og alt imellem brøler: „Spatzieren Sie herein, meine Herren und Damen — Entrez s'il vous plaît!“ Ak, hvem der turde! men det overskrider Faders Budget, og vi maa lade os nøie med her at beundre, hvad der kan lade sig beundre gratis.

Maa ske Vorkabinettet, hvad mener Du, Fader; det maa være herligt at se! Frederik den Store! Schinderhannes og Sand, der myrdede Kogebue, Ali Pascha fra Janina og mange andre berømte og berhyggede Personer. Fader mener, at det er morsommere at betragte de malede Billeder udenfor end Vorkfigurerne indenfor. Han har ogsaa en svag Mistanke om en mærkelig Metamorfose med disse

Billeder. Han troer, at de forvandles og omklædes efter Tidens Tarv, og at de, som ifjor vare Pichegru og William Pitt, iaar ere Schinderhannes eller Sultanen af Marokko. Studenten mener, at der maaste ligge en dyb Ironi deri.

Ah, der have vi et Menageri! Sikke Kæmpeslanger, sikke Løver — og saa Tigeren der, som gjør sig tilgode med en fulsort Neger — alt med de brillanteste Farver og i de kolossaleste Former fremstillede paa Lærredet. Atter gjøre vi Fader et Spørgsmaalstegn, idet vi lægge Hovedet paa Siden og se bedende op til ham. Men han er fast i sin Beslutning, og han støtter den ogsaa paa gyldige Grunde, sigende: „Born! I det Menageri er der ikke en eneste af de Ting, I se der paa Billedet. Det er Dienforblændelse det Hele.“

Lidt forkynte gaa vi videre, indtil vi atter muntres af Manden, der æder Blaar og deraf producerer Ild og Røg og en Masse røde og hvide Baand. Det er et fast Inventarium paa Bakken, denne Blaaræder, der senere har faaet Tilnavnet Rundbrødsmanden efter sine mægtige Bjerrotknapper. Han er iøvrigt Direktør for et Kunstner-samfund, der trods sin temmelig pjaltede Kostumering præsterer hyperlige Prøver paa Lemmesforvridning. Men hvad er alt dette mod den stærke Jomfru, der vises frem i Nærheden? Hun, der bærer to stærke Mænd i sit Haar og lader sig træde paa Maven af fire dito. Det sidste skal for hende være en meget sund Jordøielsesproces.

Men der er jo de hollandske, de ægte hollandske Baffelbagere. Hvor Damerne tage sig sirlige ud med deres blomstrede Sirtses Kjoler med Livbaand og store Spænder, med deres hvide, tilbagebøiede Lin om Hovedet, deres store Guldarvinge og Guldhæder, og alt er saa propert. Studenten indbyder os alle til en Baffelsmaus; han er det sagkyndige Medlem, og det er hans uforgribelige Mening, at af alt, hvad Bakken har at byde, ere Vaslerne det eneste, der er værd at nyde. Skjønt jeg i det Væsenlige er af en anden Mening,

beholder jeg den dog for mig selv. Den gode Appetit, hvormed jeg fortærer de velsmagende Vasler, slaaer min Logik af Marken.

Nu er Trængslen bleven stor paa Bakken; man kan næppe komme forbi hverandre, man mødes, og man stilles. Damerne faae deres Garneringer nedtraadte eller deres store Busærmer trykkede. Men denne Trængsel har ogsaa sin gode Side, som det unge Menneske i „St. Hans-Aften Spil“ bemærker:

„Jeg har altid Længsel
Efter saadan en Trængsel,
Saa kommer man de kjære Piger nær,
De Smukke især!
Rører ved deres Hænder,
Skuer i deres Dine, som tænder,
Judsuger med sit Blif
Elskovsdrif.
Søde Gudinde:
Du kommer for at svinde.
Hvilket Die! Hvilken Arm!
Hvilken Bægt! Hvilken Barm.
Jeg har altid Længsel
Efter saadan en Trængsel.“

Og Trængselen bliver endnu stærkere paa enkelte Steder ved den Slingring, en eller anden af Skovgjæsterne, der seiler med fuld Ballast af sinkeljokumst Gemytlighed, gjør i den tætte Mængde for at bane sig en Vej. Hær er det Tilfældet med en borgerlig Artillerist. Han er i fuld Uniform, med hvide Buxer, rød Kjole med Svalehale og en af de bekjendte Chakots, der ere vel stikkede til Opsamling af Regnvand. Det sorte Flor om Armen viser, at han har fulgt en god Ven til Jorden, og det er aabenbart, at han har søgt at dæmpe sin Kummer med flydende Varer af forskjellig Art. Han er temmelig nærgaaende i Ordsets egentlige Forstand, og Fader, Moder og Bedstemoder mene derfor ogsaa, at det er paa Tiden at komme bort fra

Bakken. Studenten finder imidlertid, at vi først bør have en Gyngetur. O ja! det er deiligt! raabe vi, og vips ere vi i Kastegyngen.

„Op og ned!
Ned og op!
Bed Blomsterbed,
Over Egens Top,
Under Spil og Klang
Bore Stole gaa,
Med Tonernes Gang
Sinanden bagefter
Af alle Kræfter,
Uden at naa.“

Nu afsted! Men først hen til Kilden, hen til Kirsten Pils — nær havde vi glemt det. At komme i Dyrehaven uden at gæste Kilden, Kirsten Pils Kilde, er omtrent det samme som at være i Rom uden at se Paven. Vi kunne ogsaa trænge til lidt Forfriskning efter den Hede og Støv, vi have døiet paa Bakken. Men først maa en af os hen til Bognen for at hente en bevidst Flaske med lidt Styrkende i, thi sikkert er det noget fortræffeligt Vand fra denne Kirsten Pils Kilde, men dets lægende Kraft er forsvunden i Harenes Løb, og derfor er det, som Fader mener, fornødent at bøde derpaa ved en Tilfætning af nogle kraftige Draaber, der tillige kunne betage Vandet lidt af dets flauue Smag. Studenten rækker Lise Petersen et Glas, og medens han tager hende om Livet, synger han med Kaiser:

„Gid hun leve, den Nymfe, til Elskendes Held,
Hun som Hjertes forener ved sprudlende Bæld!
Kirsten Pils!
O dit Smil
I det klare Krystal
Min Lykke bebude mig skal!“

Vi begive os hen til Bognen. „Men Død og Plage!“ siger Fader. „Madam Pætges' Telt — der er det jo — det var en Skam,

om jeg ikke hilste paa min gamle Veninde. Der staaer hun jo i Indgangen til Teltet. Det kan gøres i en Fart." Der er nu en Gjenkjendelse og en Omfavnelse. Vi se med en vis Vresfrygt og Beundring op til den høie Kone med de karakteristiske, skarpe Ansigtstræk og de spillende Dine. Thi foruden sit eget velfortjente Renomé som en af Byens og Dyrehavens Notabiliteter i Bевærtningsfaget har hun ogsaa sin Datters Navn at prange med, der alt er i alle Folks Munde.

Nu fjøre vi igjen. Astenen nærmer sig. Rask igjennem Skoven ad Klampenborg til, forbi Bellevue langs Strandveien. En frisk, kraftig Soluft strømmer os imøde fra Sundet, der som et blankt Belte udbreder sig for vore Dine. Halvt indhyllet i et gjennemsigtigt Slør ligger det fjerne Hveen, og den opgaaende Maane kaster en bred Lysstribе over Vandet. Hvad er det for en Røgsoile, der hæver sig mod den klare Himmel? Ah — et Dampskib! Det er „Kaledonia"! Hvor — hvor? Der! — Ah, jeg har aldrig set et Dampskib. Der er slet ingen Seil, hvad? Ikke et eneste? Og det gaar saadan alene med Damp? Hvad man dog alt kan finde paa i vore Tider. Men se en Gang disse deilige Lysfæder, Gud, hvem der eiede saadan et, og hvad mener Du, Jane, saadan at sidde der i Havestuen ud til Veien, nydelig pyntet med italiensk Straahat, og saa at se — og lade sig se. Jo det kunde Du nok lide, din lille Strik. Og hvad mener Du om saadan en Ekvipage, som kommer der med de to deilige Sorte for med Topper paa. Gud, hvor de Mennesker maa være lyffelige!

Saa igjennem Skovshoved med de mange Fistergarn, hvidhaarede Drengе og Svin. Fader giver nu en Historie om en italiensk Synge- mester til Bedste, der paa en Tur gjennem Skovshoved nær var bleven rendt omkuld af „en lille Flæst". Vi skimte nu de hvide Telte mellem de grønne Træer i Charlottenlund, vi høre Kastels-

jægerens Hornmusik under det store Egetræ, vi svinge nu ind ad Fndthjørvelen, og i en Fart ere vi ved Grøndals, hvor vi skulle spise til Aften.

Her paa Høien er et prægtigt Bord ledigt. Det var kjont af de Folk, at de reiste sig ved vor Ankomst. Nu op med Barerne, Mutter! Vi ile til Bognen for at hente Alting, vi ase og slæbe, og vi gjøre det gjerne, thi Lønner er vis. Vi ere allesammen sultne, Maden skal smage! Saa skulle vi i Skovløberhuset have kogt Vand til Punchen. Medens de dække Bordet, følge vi med Studenten hen til Gynge, for at vi ogsaa kunne faae en Tur. Hvor den flyver hoit op over Musikken fra Dandspladsen. Gyngefolkene spørge, om vi kunne se „Kjøge Høns“. Men nu tilbage til Høien. Hvor Bordet er firlig dækket — der er kun Levninger, men hvilke Levninger! Nu er Punchen tillavet, og der er skænket i Glassene. Saa en Sang, Hr. Student, De maa synge for, og vi andre sekundere. Lad os faae: „Duftende Enge og fornrige Bange“, den kan vi alle. — Og vi synge allesammen, og vore Stemmer tage sig smukt ud i den rolige Aftenstund, og nedefor Høien standser man for at lytte.

Men nu lyder Dandsmusikken saa fristende. Studenten tager sin Kjæreste, jeg tager Jane, og vi faae os en lystig Svingom, ikke paa Dandspladsen, for det er ikke rigtig pænt, men i Haven mellem Bænkene. Ogsaa Fader og Moder smittes af Dandselystigheden, de forsøge at komme i Trit, og det gaaer nok saa godt. — Hvem skulde tro, at Fader kan dandsje saa flinkt endnu, om Moder havde vi vidst det længe. Bestemoder sidder og ser til. Hun tænker maaske paa sin Ungdom, da hun ogsaa dandsede her ved Gylbenlund, for det hed ikke Charlottenlund den Gang. Det var under Struensee, fra hvilken Tid hun veed at fortælle saa mange Historier.

Men Kloffen er henved elleve — Gud! hvor dog Dagen er gaaet hurtig, altfor hurtig, tænke vi Børn! Nu maa vi hjem. Hans

Polist skal spænde for. „Men først et Glas paa Faldrebet,“ siger Fader. „Ikke sandt, Børn, det var en rigtig rar Dag. Lad os haabe til Gud, at vi til næste Aar lige saa raske og lige saa vel tilmode maa komme i Skoven igjen.“ Derpaa klinkes der — og vi istemme et skingrende Hurra.

Hans Polist har nogen Vanskelighed ved at lægge Tøiet paa Hestene. Dette i Forbindelse med lidt Vallende i hans Svada tyder paa, at den Omhu, han har vist Komdunken ved at gemme den under Kuffesædet, har smagt noget af Egennytte. Fader er betænkkelig med Hensyn til Hjørjelens Sikkerhed paa Strandveien mellem de mange Raffemøller, som krydse hinanden, og han beder Hans at kjøre forsigtig. „Gode Herre,“ svarer Hans, „De kan være lige saa sikker paa min Vogn, som om De laa i Deres Bedstemoders Dragkistestuffe. Ogene, de veed Bæst.“ — „Det er meget heldig,“ mener Fader, henvendende sig til os, „for det lader til, at Hans for Diebliffet selv ikke veed synderlig Bæst. Men jeg skal nok passe paa, at der ikke sker noget Galt.“

Nu ere vi alle paa Vognen, og under et skingrende Hurra som Farvel til Skoven for dennefinde svinge vi ud paa Veien. Svingningen tyder paa en vis Usikkerhed, men vi sande Hans Polists Ord, at Ogene vide Bæst. De have Følelsen af, at de skulle hjem efter en mojsommelig Dag, og de løbe raske afsted, krydsende mellem de modende Vogne. Det er en deilig Nat. Maanen er oppe, Havet glimrer i Solvglæde, og Træerne staa i en magist Belysning. Men jeg er ikke ganske modtagelig for de skønne Naturscener, jeg er lidt træet og en Del søvrig og mine Dine lukke sig.

Pludselig vækkes jeg, idet Vognen holder. Vi ere ved „Sluf-ester“. Her holder en lang Række Vogne. Et Kruks gammelt Ol med en Pind i er det almindelige Reglement, og det bør vi heller ikke tilside sætte. Efter længere Tids Forløb vækkes det os, men vi

finde ikke synderlig Behag deri, og nu afsted igjen. Mine Dine finge atter Duale — men bums! det er en Bogn, der er fjort paa os, eller vi ere fjorte paa den — der opstaaer om dette Spørgsmaal en ivrig Strid mellem vor Kuff og Kaffemøllens. Striden truer endog med at gaa over til Haandgribeligheder, thi de ere begge sprungne af Bognene for at faae fat i hinanden. Men Fader lægger sig derimellem, og de skilles ad, efter at have vexlet venlige Høfligheder, som „Bondefanin“, „Torskepande“ og desl. Da Eventyret er gaaet for sig uden videre farlige Følger, morer det os kun og har gjort mig aarvaagen.

Klokken er over 12. Østerport er lukket, og vi maa derfor fjøre ad Farimagssveien til Nørreport. Ved Ravelinen gjør Konsumtionsbetjenten det almindelige Spørgsmaal: „Har De noget?“ Fader svarer, at vi komme fra Skoven, og med et „Værsgo’ — fjør!“ slippe vi Konsumtionsbetjentens generende Søger.

Nu gaaer det rumlende gjennem Gaderne, og vi holde ved vort Hjem. Vore Gjæster tage Afsted med Tak og Omfavnelse. Det var en rigtig fornøielig Tur, sigte vi alle. Og vi Børn ere hurtig i Sengen. De sidste Ord ere: „Tak, Fader og Moder, Tak for den Fornøielse, I have skjænkert os.“

Endnu i Drømme hører jeg Trommen og Klarinetten fra Gyngen, og jeg seer mig selv til Hest som en af Beriderne hos Joureaux ved Siden af de pyntede Damer med Karminkinderne. Det er drøit, den næste Morgen at staa tidlig op for at gaa i Skole; men saa har man den Morstab at kunne fortælle Kammeraterne om Gaarsdagens Nydelser og Herligheder, og den Morstab er ikke det mindst Fornøielige ved Skovturen.

En gammel Herres Erindringer.

Jeg er, hvad man i daglig Tale kalder, en Morgenmand. Sommer og Vinter staaer jeg selv nu i en stærkt fremrykket Alder tidlig op og gaaer mig en Tur. Jeg befinder mig vel derved, og hvis jeg ikke af Erfaring vidste, at det ikke falder i de gode Kjøben-

havneres Smag at gaa Morgenture, efter som en tidlig Opstaaen ikke godt forenes med at gaa sent til Sengs, vilde jeg raade dem til at følge mit Exempel. Mine Ture gaa i forskjellige Retninger: Rosenborg Have, Langelinie, de nye Øster- og Nørreanlæg, men helst vandrer jeg, naar min Tid tillader det, ud til Frederiksberghave. Den har jeg fra min Ungdom en stor Fortjærlighed for, og hvor smuk den er som Promenade især i den tidlige Morgenstund, naar alt er friskt og behageligt, behøver jeg vel ikke at fortælle. Paa et af disse Morgenbesøg stiftede jeg et Besjendtskab, som, skjøndt meget flygtigt, forskaffede mig en behagelig Nydelse. Jeg vil lade Læserne dømme derom.

Det var en smuk Morgen først i Juni, at jeg, efter at have gjort en Rundaf i Haven og drucktet lidt Vand ved Kilden, til hvilket Diemed jeg altid er forsynet med et Læderbæger, temmelig træet tog Blads paa en af de lange Bænke ved Runddelen. Veiret var meget smukt, Solen skinnede varmt, Løvet var saa friskt og fastigt. Det var en rigtig skøn Morgenstund, jeg aandede saa frit og behageligt, og den store Ensomhed tillod mig en uforstyrret Nydelse. Fra den nærliggende Blomsterhave svangredes Lusten af en balsamisk Duft, og Lærken svang sig syngende mod Himlen. Jeg fæstede Blikket paa Statuen af den gamle Konge, som saa simpel i sin jævne Dragt stod der indenfor Gitteret med det venlige Ansigt. Det var, som om et Smil trak sig over hans Ansigtstræk, og uvilkaarlig kom jeg til at sige ganske høit: „Gamle Frederik, Du glæder Dig vist endnu over din Have. Du holdt jo saa meget af den i levende Live, det var et Ahy, hvor Du søgte at glemme dine Sorger og Ængstelser.“

„De udtaler ganske det samme, som jeg netop tænkte i dette Dieblif,“ lød der en Stemme ved Siden af mig.

Fordybnet som jeg var i Betragtningen af Omgivelserne, havde jeg ikke lagt Mærke til, at jeg ikke mere var ene. Ved Siden af

mig sad der en gammel, hvidhaaret Mand med skarpe, kloge Træk og livlige Dine. Han var iført en brun Kjole af et gammeldags, men klædeligt Snit, omtrent af den Façon, som gamle Englændere endnu sees iførte, lyse Pantalons, blanke Sko og hvide Strømper. Under den snehvide Pikets Vest viste der sig et sirligt Kalvekryds, og Hovedet var bedækket med en bredstygget skinnende Hat. Der var noget meget Sirligt i hans Ydre, uden at der var noget Søgt. Da jeg ved hans Bemærkning som Svar paa mit Udraab saae til Siden, mødtes vore Dine, og han hilste ved at tage til Hatten.

„Undskyld, min Herre,“ sagde den Fremmede, „min Bemærkning var lige saa uvilkaarlig som den, De selv gjorde, og jeg haaber, at De ikke tager mig min Frihed ilde op.“

„Paa ingen Maade,“ svarede jeg; „som det lader til, nærer De ligesaa stor Sympathi som jeg for den gamle Konge, som staaer der, og vel ogsaa for den prægtige Have.“

„Det har De fuldkommen Ret i, og maaske mere end de allerfleste. Men det har sin Historie. Jeg maa sige Dem ganske oprigtigt, at denne Sympathi for gamle Frederik, hvor stor den end altid har været hos mig, og det af gyldige Grunde, er tiltaget, netop fordi det jo hører med til Tiden at nedsette ham og hans Gjæringer. Jeg er en Mand af den gamle Skole, og hvorvel jeg paa ingen Maade undervurderer de Fremskridt, som Tidens Krav have medført, saa finder jeg dog, at der ved denne hastige og næsten hæsbæsende Udvikling er ved Siden af mange Goder kommet Meget frem, som næsten lader mig ønske den Tid tilbage, man nu er saa villig til at rynke Næsen ad. Dog, jeg er kommen ind paa et Kapitel, der er min svage Side, og som jeg derfor heller ikke vil dvæle videre ved. Med Hensyn til det andet Punkt, Haven, skal jeg kun sige, at det er mit Yndlingsopholdssted. Jeg boer ogsaa i Nærheden og forsømmer næsten aldrig nogen Morgenstund at gjøre en Rundaf her. Jeg har

altid holdt af at færdes ude i det Frie, i Foraaret ligesom at holde Die med, hvordan alt udfolder sig, Træer og Blomster, om Sommeren, hvordan alt trives, og om Efteraaret, hvordan alt efterhaanden, men dog paa en yndig og tiltalende Maade gaaer den almindelige Oplosning imøde. Men jeg trætter Dem vistnok med min Snaf . . .”

„Paa ingen Maade, det interesserer mig særdeles. Jeg vil bede Dem at fortsætte. De talte om, at Deres Hengivenhed for den gamle Konge har sin egen Historie. Hvis —“

„Na, jeg forstaaer, den vil De gerne høre. De skal faae den. Jeg veed ikke, hvori det ligger, men jeg troer, at naar man bliver gammel, saa bliver man ogsaa lidt snakkesalig. Idetmindste er det saaledes med mig, jeg har aldrig før holdt af at passiare, som jeg nu gjør — og det nu med en Bildfremmed. Men Deres Udbrud før gjorde mig saa godt, at jeg næsten betragter Dem som en gammel Bekjendt. Nuvel, men før jeg kommer til Sagen, endnu et Par Ord som Indledning. Min Vyst til at færdes i det Frie skriver sig fra min tidligste Barndom. Mine Forældre vare ubemidlede, ja egentlig fattige Folk. Vi boede i en af de trange, stærkt befolkede Gader i Byens østlige Del, Huset havde smaa Ruder, og sjældent faae jeg et Glimt af Solen trænge ind i den lille Stue, der sammen med et knapt Sovestammer udgjorde hele vort Husrum. Bedre var det ikke i den Bogestole, hvor jeg gik; der var lummert og trykkende om Sommeren, koldt og fugtigt om Vinteren. Det var, som om Manddrættet blev tilsnøret. De kan derfor tænke Dem, at jeg var rigtig glad, naar jeg kunde slippe ud i det Frie, naar Fader og Moder tog mig og mine Søskende med ud i Kongens Have eller om Søndagen ud paa Frederiksberg. Som voksen Mand har jeg færdedes meget ude, gjort Reiser tilbels for min Fornøielse — thi jeg har haft Raad dertil — i Frankrig, Italien, Sveits, Tydskland, men aldrig har jeg følt en saadan Glæde som paa disse Ture i min Barndom. Det var

ogfaa en af disse Ture, der skabte mit Livs Lykke og gjorde mig til den Mand, jeg er. Troer De paa Tilfældet?"

„Hvorledes mener De?"

„Jeg mener, om De troer, at Tilfældet egentlig er det, som bestemmer vor Livsfskabne? Det er min faste Tro, at ingen Jugal falder til Jorden uden Guds Villie — men det staaer heller ikke i nogen Modsigelse til Troen paa Tilfældet, gjennem det kan Guds Finger vise sig, og hans Veie ere usporlige. Og naar De selv husker Dem om, vil De dog vistnok erkjende, at Tilfældet ogsaa har spillet en fremragende Rolle i Deres eget Liv. I alle Forhold gjør det sin Virkning gjældende. De fleste af vore Planer og Hensigter bestemmes deraf. Ganske vist ere vi medvirkende, paa vort eget Arbeide, paa vor egen Virksomhed, paa vor egen Villie beroer for en Del vor Skabne, men hvor ofte kan ikke selv det ubetydeligste Tilfælde tilveiebringe en aldeles uventet, en aldeles uberegnet Vending i vor Livsførelse, og mit Liv er et talende Bevis derpaa.

Seer De, kjære Herre, havde min Fader ikke en Søndag for mange Aar siden — jeg var den Gang ni Aar gammel, og nu er jeg over de Halvfjerds — havde han ikke tilfældig faaet den Ide, at vi skulde gaa en lille Tur ud til Frederiksberg, da det tilfældig var saa smukt Veir den Dag, saa er jeg sikker paa, at mit Liv havde faaet en ganske anden Retning, og at jeg ikke var bleven den Mand, jeg er nu. Nu vel, vi skulde en Tur til Frederiksberg. Da vi havde spist til Middag, begav vi os paa Veien, Fader, Moder og vi Børn, jeg skydende paa en lille af Fader bygget Barnevogn — han var nemlig Hjul- og Karethmagerjvend — hvori det yngste Barn var, en lille Pige, og vor Aftensmad. Jeg vil ikke dvæle ved, hvorledes vi morede os. Det var det yndigste Veir. Vi leirede os i Græsset, vi legede Tagfat og Skjul, og saa hørte vi ved Slotstrappen den deilige Musik af 2. Tydskes Hoboister — Hoppegister kaldte man

dem den Gang. Og saa skyndte vi os ned til Kanalen henad den Tid, vi vidste, at Kongen vilde sejle. Det var Klokken 6 Eftermiddag. Vi tog Plads paa det Sted, hvor de kongelige Vaade laa med de hvidklædte Sluproere med røde Skjær. Det varede ikke længe, før Frederik den Sjette med Prindsesserne og hele Hofpersonalet kom ned fra Slottet og nærmede sig Stedet. Alle blottede deres Hoveder med den største Grefrygt for det kgl. Tog, hvor det kom forbi, og den gamle Konge kastede venlige Blikke til alle Sider. De gik nu ned i Vaadene, og Uystfeiladsen begyndte. I den kgl. Chaluppe, hvor Prindsesserne og Hoffets Damer befandt sig, stod Kongen selv til Roers. Man ler maaske nu ved at høre fortælle om denne Seilads, men jeg kan forsikre Dem, at den Gang lo man ikke; for jævne Folk, for os og vore Lige, ja, jeg kan næsten sige for alle var der noget meget smukt og høitideligt i dette Optog, noget, som tiltalte Hjertet og Følelsen. Dehlenschläger har ogsaa saa vakkert besunget det i sit Digt „Frederiksberg“. Naturligvis stimlede Folk til paa de Steder, hvor man kunde se Vaadene og de Kongelige, og der var en stor Trængsel. Nu hændte det sig — atter et Tilfælde — at en lille velklædt Pige, næppe 6 Aar gammel, som stod tæt ved Bredden af Kanalen, fik, idet Folk trængte paa, et saadant Stød, at hun faldt og i det samme styrtede ud i Kanalen. Der lød et høit Skrig fra de Omstaaende. Jeg stod tæt ved, og jeg veed ikke, hvorledes det gik til: uden at betænke mig et Dieblik kastede jeg Kaffjet og Trøie og styrtede ud efter hende. Jeg havde lært at svømme, var desuden af min Alder ret stor og kraftig, og saaledes lykkedes det mig at faae fat i den stakkels Pige, der allerede var bevidstløs, og at holde hende oppe i mine Arme. I det samme var Vaaden med de Kongelige i ganske nær ved Stedet. Den var nærmere ved mig og min Byrde end Bredden, og uden at jeg egenlig vidste, hvad jeg gjorde, tog jeg fat i Rælingen, og i et Nu vare vi paa et Bink af

Kongen af Sluproerne trufne op i Baaden. Rigtignof gjorde Damerne ikke de bedste Miner til de af Vandet dryppende Gjæster, som Baaden saa uventet havde faaet, men Deltagelsen var dog almindelig. Den lille Pige laa uden Bevægelse, kun det sagte Aandedræt viste, at der var Liv. Kongen gav Befaling til hurtigt at lande paa den lille Ø med det kinesiske Lysthus, der var i Nærheden, og der blev Barnet baaret op, medens Kongen med et Bink bød mig at følge efter. „Det er altjaa Dig, der har frelst Barnet,“ sagde Kongen, idet han tog mig under Hagen, „det var flinkt, det var smukt gjort. Hvad hedder Du, hvem ere Dine Forældre, ere de her?“ Jeg var saa forvirret, at jeg næppe kunde svare. Men dog fattede jeg mig hurtigt og gav Kongen den forlangte Bescf. „Det er godt — det er godt,“ svarede Kongen, „Du er en flink Dreng — Du skal høre fra mig.“

Den lille Pige var imidlertid kommen sig ganske, og en Adjutant blev beordret til at føre os i en Baad tilbage til Bredden, hvor mine Forældre og Pigen, som nu vare komne tilstede, med Uengsteligbed ventede paa os. Vi bleve modtagne med Jubelraab fra den forsamlede Mængde, og De kan vel tænke Dem, at Fader og Moder med Taarer i Øinene omfavnede mig, men dog skændende lidt over min Forvovenhed. Inden Adjudanten forlod os, spurgte han om vor Bopæl og om, hvor jeg gik i Skole; det noterede han i en lille Lommebog, og han forlod os, efter at han venlig havde taget Afscf fra mine Forældre og mig.

Jeg maatte fortælle og atter fortælle, hvad der var foregaaet mellem mig og den kjære Konge, og hans Løfte om, at vi skulde høre fra ham, gav naturligvis Anledning til mange Formodninger. Der gik flere Dage, og vi troede næsten, at Begivenheden ikke vilde have nogensomhelst Følge, og at Kongen, som havde saa meget Andet og Vigtigere at tage Vare paa, havde forglemt os. Men paa en skøn Dag indfandt der sig hos os en skrammereret Sakai med

Ordre om, at Fader og jeg den næste Dag til en bestemt Tid skulde indfinde os paa Frederiksberg Slot og melde os til den jourhavende Adjutant. De kan tænke Dem, hvor stor og hvor spændt vor Forventning var. Iført vore Kisteklæder, begav vi os ud til Slottet. Vi kom først igjennem et Jørgemak, hvor der var en Del Pager, hvoraf flere betragtede os paa en næsvis Maade, som om de vilde spørge: „Hvad Fanden ville I her?“ Men saa kom en Adjutant ind, spurgte om vore Navne og lukkede Døren op til Audiensgemakket. Da vi kom indenfor, kom Kongen paa sin sædvanlige Maade farende imod os med Haanden paa Kaardestøtten og sagde: „Naa, det er Dem. Ja, De troede vel nok, jeg havde glemt mit Løfte, siden det varede saa længe — haa, haa, nei, jeg glemmer ikke saa let. Jeg vilde nok vide Et og Andet, og det, jeg har faaet at vide, er ikke andet end godt. Deres Bæret og Deres Mester siger, at De er en brav Mand, flink til Deres Arbejde, honnet Familiefader, og Knægten der — han svømmer jo som en Vandrotte — skal jo være flittig i Skolen og en lille opvakt Fyr. Ser De, alt det har jeg faaet at vide, og jeg vil nok gjøre noget for ham. Hvad har han Lyst til? Sig kun frem, min gode Mand — hvad kan jeg gjøre for ham?“ — Opmuntrret ved Kongens venlige Tiltale fik min Fader, der var godt skaarret for Tungebaandet, Munden paa Gled. Han vidste, at jeg havde ret gode Evner, men det var i en lille Skole, jeg gik, og han ønskede meget, at jeg maatte komme i et Institut, hvor jeg kunde lære noget Ordentligt. „Det er ret, det er fornuftigt,“ svarede Kongen, „det skal jeg sørge for, jeg skal ogsaa holde Die med ham, og naar han er konfirmeret, saa skal jeg se, hvad der videre kan gøres for ham, hvis Vorherre lader mig leve til den Tid. Jeg synes godt om Knægten, det gjør jeg, jeg troer, der er Stof i ham til en Mand — og her,“ sagde han, idet han gik hen til Bordet, tog en lille Pafke og puttede den i Haanden paa Fader, „her er noget til at klæde ham for og

noget til at hjælpe paa Husholdningen med. Haa, haa, — lad det være med Takfigelser — det er mig selv en Fornøielse. — Adieu, hils Deres Kone fra Kongen — hun er sikkert en brav Husmoder, er hun, farvel, farvel!”

At Laarerne stod os i Vinene, da vi forlod den gamle Konge, behøver jeg vel ikke at fortælle Dem. Og nu skal jeg fatte mig kort. Kongen holdt ethvert af sine Løfter fuldt ud. Jeg blev sat i et af de bedste Instituter her i Byen paa Kongens Bekostning, jeg gjorde god Fremgang, og nogle Gange maatte jeg med min Karakterbog møde paa Slottet, hvor Kongen altid var rigtig venlig imod mig. Han spurgte mig, om jeg kunde have Lyft til Haandværk, til Handel eller til at studere; jeg skulde ligesvem sige min Mening. Jeg svarede, at jeg helst vilde være paa et Handelskontor. Da jeg var bleven konfirmeret, blev mit Ønske opfyldt. Min Fader underrettedes om, at der var sørget for en Plads til mig i et af de største Handels-huse her i Kjøbenhavn, hvor jeg foreløbig skulde tages paa Prøve. Man fandt mig bekvem, og efter kort Tids Forløb blev jeg Kontorist med en for mine Forhold temmelig anseelig Løn. Jeg erhvervede mig efterhaanden mine Førefattes fulde Tillid, avancerede til Prokurist og blev tilsidst i en forholdsvis ung Alder Associe af Huset. De kan tænke Dem, hvilken Glæde det var for mine gamle Forældre. At jeg søgte at berede dem en sorgfri Alderdom, er en Selvfølge. Men forinden jeg var naaet saa vidt, var min kjærlige Beskytter, den gamle Konge, samlet med sine Fædre. Han havde lige til det Sidste fulgt mig med Opmærksomhed paa min Livsbane, og jeg bevarede endnu som en Helligdom en Brystnaal, som han sidste Gang, da jeg havde Audiens hos ham, skænkede mig til Minde om sig. Men et saadant Minde behøvede jeg egentlig ikke. De Belgjeringer, han havde vist mig, vare altfor dybt indgravede i mit Bryst, til at jeg behøvede noget synligt Tegns til at bevare Mindet om dem.

Ser De, kjære Herre, nu vil De forstaa, hvorfor jeg elsker Frederiksberg, hvorfor jeg saa gjerne dvæler her, og hvorfor jeg med Kjærlighed og Hengivenhed stuer op til det alvorlige, men milde Mafyn, som viser sig derhenne, og som næsten, naar jeg ret betragter det, ligesom faaer Liv og Bevægelse. Og nu har De vel ogsaa faaet et klart Bevis paa, hvilken indgribende Rolle Tilfældet kan spille i et Menneskes Liv?"

Dermed reiste den gamle Herre sig og tog Afsted med et venligt Haandtryk.

Kjøbenhavnske Klubber og selskabelige Foreninger i ældre Tid.

e Foreninger, som gaa under Navn af Klubber, have deres egenlige Hjemstavn i England. Navnet hidrører fra det engelske Ord club, en Hammer, hvoraf Formanden eller Præsidenten betjente sig til at overholde Ordenen o. desl. ved at banke med den paa Bordet. De første Klubber i London datere sig fra Slutningen af det syttende eller Begyndelsen af det attende Aarhundrede. Før den Tid vare Kaffe-husene et yndet Samlingssted for forskjellige Klasser af Samfundet, for Aristokrater, Børsfolk, Lærde og Stjonaander. Her drøftedes de offentlige Anliggender, her blev der holdt politiske Taler, literære Frembringelser bleve kritiserede, og Kaffe-husene kunde overhoved betragtes

som de vigtigste Organer, gennem hvilke den offentlige Mening i Englands Hovedstad skaffede sig Luft. Men netop derved blev Tilstrømningen af Gjæster bestandig større og større, og der indfandt sig da mange, som de sædvanlige Stamgjæster ikke skjottede om at være i Selskab med, ikke at tale om, at deres Nærværelse som oftest lagde et Baand paa Diskussionsfriheden. Saaledes opstod Tanken om at oprette Foreninger af faste Medlemmer med egne Lokaler, hvor de kunde komme sammen uden at være underkastede nogen Tvang, og som de kunde betragte som deres andet Hjem. I en saa stærkt bevæget Periode som den daværende i England spillede naturligvis Politiken en Hovedrolle i disse Klubber, som i den Retning hver for sig i Reglen havde en bestemt Karakter. Der var Tory- og Whigklubber, og da indflydelsesrige Politikere og Parlamentsherrer vare Medlemmer, udøvede disse Foreninger en betydelig Indflydelse paa Landets Anliggender saavel udad som indad. Efterhaanden forandrede Karakteren sig betydelig, eftersom Tiderne bleve roligere og fredeligere. Vel er Politiken, især naar vigtige Spørgsmaal staa paa Dagsordenen, ikke udelukket i de londoniske Klubber, men Hovedformaålet er dog selskabelig Udspredelse, og for mange, især løse og ledige Personer, træde de i Stedet for et Hjem, idet de ere udstyrede med stor Komfort og frembyde alle huslige Bekvemmeligheder. I Reglen ere de Samlingssteder for Aristokratiet, for Børsmatadorer o. desl., og selv i de ringere Klubber kan Ingen, der ikke kan gjøre Krav paa Navn af Gentleman, blive optaget som Medlem. De ere næsten alle strengt eksklusive, og ifølge deres Indretning er det aarlige Kontingent ogsaa meget anseeligt.

Englands Exempel blev snart efterlignet i andre Lande, men i Danmark temmelig sent, thi det er ikke stort mere end hundrede Aar siden, at der i Kjøbenhavn blev oprettet Klubber efter engelsk Mønster. Før den Tid bestod der dog her et Par enkelte Foreninger med faste

Medlemmer, men hvis Formaals gif i en anden Retning end Klubbernes almindelige. Dertil hørte det musikalske Societet eller Kollegium, det ældste musikalske Selskab, som oftere omtales af Holberg. Det blev stiftet i 1744 og havde først sit Lokale i Gothardt Fursmans Gaard i Nabenraa, senere paa Bryggernes Laugshus paa Nørregade. Koncertmesteren var en den Gang meget anset Musikus, Joh. Iversen, og Holbergs Ven og senere Biograf Kapelmester Scheibe var et meget virksomt Medlem. Selskabets Love vare ret eiendommelige. Medlemmerne maatte ikke være under 18 Aars Alderen og være kyndige i Musikken. De inddeltes i tre Klasser. Den første Klasse kaldtes Honorarii, 7 i Tallet; de skulde være „Herrer af Qualitet“, behøvede ikke at spille noget Instrument, men skulde „have en god Gout i Musiquen“. De skulde varetage Selskabets Tarv i det Hele, navnlig skaffe Tilhørere, som kunde bestride Selskabets Omkostninger, og vaage over, at alle Anordninger paa det Nøieste bleve efterlevede, „at ikke formedelst Mangel af Accuratesse en god Indretning skulde ophøre“. De valgte af deres egen Midte en Direktør, hvis Forretningstid var et halvt Aar. Den anden Klasse kaldtes Ordinarii; de vare 21, men 3 til 4 Pladser skulde altid staa ledige for at optage en eller anden „notorisk“ Musikus. Den tredje Klasse kaldtes Extraordinarii. Ønskede Noget at optages, maatte han melde sig hos Sekretæren, som foreslog ham for Ordinarii, af hvilke 2 udvalgtes til at undersøge hans Dpførsel, „thi ingen liderlig eller for en eller anden grov Forseelse berygtet Mand i Societet tolereres“. Derefter blev han prøvet af Koncertmesteren, og Ordinarii afgjorde da, til hvilket Parti han kunde hensesættes. Det var i Loven bestemt, at der ikke i Selskabet kunde optages Noget, der stod i aabenbart Fjendskab til et eller flere af Medlemmerne, „paa det at ikke saadanne ilde harmonerende Gemytter skulde indvilde Societetet i Factioner, og derved hindre den Fornøjelse det fornemmelig intenderer“. Videre

hedder det: „Enhver skal være forbunden til at være Andre lige saa meget til Fornøjelse som sig selv, og til den Ende maa han indrette sin Gout i Musiquen efter de Flestes, og abandonere alle Slags ubehagelige Miner og Manerer, saavel i Gebærder som i Musiquen selv, saa snart som denne af et eller andet Membr. bliver advaret, at slikt er hannem uanstændigt, paa det ikke en Mand's Lune skal gjøre hele Societetet latterligt“. En eiendommelig Bestemmelse var følgende: „Alle Concerter, Sinfonier, Trios og Soloes blive først musiceret i Proverne, og da overgives ethvert Membr. tvende dertil gjorte Træ-Kugler, en sort og en hvid, haver det Musicerte behaget ham, kaster han den Hvide, hvis ikke den Sorte, i en dertil indrettet Machine, og da efter Kuglernes Mængde affiger Concertmesteren om det Musicerte kand opføres i Hoved-Musiquen eller ikke.“

Holberg, der som bekjendt selv var en stor Musikelsker og spillede Floite, Violin og Violoncel, roser i sin 179. Epistel meget dette musikalske Selskab. Han angiver dets Medlemmer til 40, om hvilke han siger, at „de have udi en kort Tid saaledes tiltaget udi Musiken, at mange af dem kan passere for Mestere“. Scheibe fortæller, at ved Indstuderingen i Trinitatis Kirke af Sørgemusiken i Anledning af Kong Kristian den Sjettes Død, der skulde opføres den 20. Oktober 1746, kunde Holberg, der var tilstede ved den, ikke beherske sine Følelser, naar en vis gribende Passage foredroges. Koret, bestaaende af mere end 30 Personer, stod opstillet i en Halvmaane i Koret foran Indgangen, Holberg med flere andre Tilhørere stod mellem Koret og Alteret. Naar det rørende Sted forekom, skjulte Holberg sig bag Alteret med Lommeørklædet i Haanden. Scheibe bemærker, at dette Bevis paa Bevægelse valte saa meget mere Overraskelse, fordi Holberg i hele sit Væsen ikke bar nogen Følsomhed til Skue. — Hvad iøvrigt Selskabets Historie angaaer, skal det kun anføres, at det efterhaanden erhvervede sig saa stor Anseelse, at

Frederik den Femte indrømmede det Salen paa Charlottenborg til dets Koncerter, hvorfra det dog efter et Mars Forløb fortrængtes, da Salen skulde benyttes til italienske Operaer. Disse Operaer bleve ogsaa en farlig Konkurrent for Selskabet, Tilhørerkredsen indskrænkedes, og tilsidst blev det (i 1748) opløst, væsenlig af Mangel paa fornøden Deltagelse fra Publikum's Side.

Langt ældre end dette musikalske Selskab var en anden Forening, kaldet „det pavelige Kollegium“, der ogsaa havde Medlemmer udenfor Kjøbenhavn. Den omtales af Holberg i Epistlerne og i „Moraliske Tanker“, og efter alt at slutte var den stiftet udelukkende til Morskab og lystig Underholdning. I „Moraliske Tanker“ meddeler han derom følgende: „For nogle Aar siden havde nogle lystige Hoveder stiftet et latterligt Societet, som forestillede Paven med hele Cardinalernes Collegio. Den, som skulde agere Pavens Person, blev saaledes underrettet, at han udi Gebærder og Tale skulde lade se en bestandig Gravitet. Den samme habiliterede sig saaledes udi samme Karakter, at han ved at efterabe en Andens Natur ligesom talede sin egen. Thi efterat Societetet var ophæved og han havde en Gang en Sag at udføre for en vis Ret heri Staden, talede han med en saadan Gravitet og Myndighed, at Assessoren udi Retten, som ikke kjendte ham, menede, han var beskjenket. Men, da de finge at høre af Præsidenten, som havde Kundskab om ham, at han nyligen tilforn havde været Pave, blev deres Fortrydelse forvandlet til Latter.“ E. Pontoppidan omtaler i sine Collectana ligeledes dette Selskab, der efter at have bestaaet i en halv Snes Aar ophørte i 1718. Som det lader til, har det bestaaet af Folk i agtede Stillinger. Der nævnes saaledes Høiesteretsadvokat Wesling, der agerede „Cardinal-Cammerling“, Rancelliraad Eijenberg, der førte Titel af Protonotarius, Generalfiskal Smidt, der var Inquisitor hæreticæ pravitatis, Pastor Ancherjen ved Runde Kirke, senere Biskop i Ribe, kaldtes Biskop af

Ostia, og en Wiborg, hvis Stilling ikke nævnes, var Pave. Det lystige Selskab kom sammen i et eget Lokale i et Vinhus i Fortunstræde. Der holdtes Taler som i et paveligt Konfistorium. „Nogle af dem pokulerede gevaldig, saa man kan tænke, de paa et Vinhus ei holdt tørre Orationer.“ Provst Keenberg, der antages at have været Medlem af Selskabet, fortæller derom en morsom Historie. Et Par af Medlemmerne havde væddet om en Amme (Ayme) Rhinsvvin. Den Tabende kjendte en Amme, som drak. Han faaer fat i hende, drikker hende fuld i Rhinsvvin, lader hende bære til den Bindende, som uden strax at se, hvad der er lagt i hans Port eller Forstue, giver Karlen gode Drikkepenge. Men da han derefter vilde prøve Vinen, „fandt han en So, som han maatte lade jove Rusen ud“. Det lader saaledes til, at den Spøg, der dreves i Selskabet blandt Medlemmerne indbyrdes, ikke altid var videre smagfuld. Paa det store kongelige Bibliothek beroer endnu, som Justitsraad Chr. Bruun meddeler i sine interessante Noter til Udgaven af Holbergs Epistler — af hvilke ovenstaaende Oplysninger ere uddragne — en Levning af dette lystige Societets Forhandlinger. Det er en Tale paa 11 tætskrevne Foliosider, underskreven N. W. (Niels Wiborg?), og har som Titel: „Pavelig Oration og Benediction til en av sine Cardinaler, som tillige var Notarius publicus og Directeur ved et Postelins-Værk, holden da han indtrædede i sit andet Vgteskab med en smuk ung Jomfru“. Der ansføres et Fragment af denne Tale, om hvilken Hr. Bruun bemærker, at den langtfra tilfredsstillende Nutidens Forbringer til det Ironiske eller Humoristiske.

Til de sluttede Selskaber med særegne Formaal, som bestod, forinden Klubberne fandt Indgang i Kjøbenhavn, hørte ogsaa det nuværende fgl. Skydeselskab og danske Broderstab, hvis Stiftelse gaaer tilbage til Middelalderen. At omtale dette nærmere er overflødig, da dets Historie er godt bekendt. Det skal kun bemærkes,

at det i ældre Tid ligesom nu ikke alene bestod af ansete Mænd af Borgerklassen, men at ogsaa de danske Konger og Prindserne af Kongehuset samt Høfpersonalet vare Medlemmer, og at dets aarlige Kongefuglestydning var en stor Fest for Publikum.

De egenlige Klubber i Kjøbenhavn vare, som allerede bemærket, af et langt senere Datum end de nævnte Foreninger. Dette fremgaaer alene deraf, at Holberg ikke paa et eneste Sted omtaler dem i sine Komedier eller i sine andre Skrifter, skjøndt der jo ellers ikke er noget Samfundsforhold paa hans Tid, som han ikke paa en eller anden Maade berører og derved afgiver en ypperlig Kilde til Kundskab om disse. Han vilde sikkert ikke have undladt at lade sin Satire spille paa Klubbernes Bekostning, ikke blot med Hensyn til de Udspredelesers undertiden temmelig betænelige Bestaafenhed, som Medlemmerne her henfaldt til, men navnlig ogsaa i Henseende til det Skaar, som Familielivet led derved. Og dog maatte Drettelsen af deslige selskabelige Foreninger fra et upartist Synspunkt være at betragte som en Fremgang til det Bedre i Sammenligning med det Liv, der førtes i Holbergs Dage, og hvori især Vinkjælderbesøg, som tidligere omtalt, spillede en Hovedrolle. I „Masterraden“ siger Henrik: „Ungdommen fornøier sig ved Spil og Dands og deslige Uhyggheder, gamle Folk her i Landet ved at sidde paa et Vinhus om Aftenen og gennemhegle Ungdommens Feil, indtil de af fire Bægtere maa lade sig slæbe drukken hjem.“

Foruden Vinhuse og Vinkjældere var der andre offentlige Steder, hvor Folk af de saakaldte bedre Klasser kom sammen for at more sig med Kortspil, Konversation og Tobaksrygning, saasom hos Capio i Gaarden paa Hjørnet af Østergade og Kristenbernikovstræde og hos Per Larsen i Pilestræde. Hammers Have i Sorte Kristians Kro og Rabes Have paa Kristianshavn vare hyndede Beværningssteder for Almuen, der ogsaa søgte paa de saakaldte Østuer eller Ølkjældere, hvor der foruden Øl udskjænkedes andre Drifkevarer.

Efterhaanden blev der, især i Christian den Syvendes første Regjeringsaar, oprettet Billardstuer, hvor der ogsaa blev spillet Hazard, og Kaffe-huse, hvoraf der vel var nogle enkelte allerede i Holbergs Tid, men som egenlig først florerede under Struensee, i den saakaldte Skrivefrihedsperiode, under hvilken det offentlige Liv fik et større Opving. Flere af disse Kaffe-huse, navnlig Mad. Neergaards i Badstuestræde og Mad. Juels i Sværtegade, bleve Samlingssteder for Datidens Skjonaander og literære Personer, der delte sig i Partier. Saaledes var Neergaards Samlingsstedet for det Parti, der satte Ewald høiest som Digter og ogsaa havde sit Navn efter ham, medens hans Modstandere, der især bestod af Normænd, havde deres Sammenkomst i Mad. Juels Kaffe-hus. Divergenjen, som allerede forinden var tilstede, udbrød i en aaben Feide ved Ewalds Sørge-spil „Kolf Krage“, som Skjonaanderne i Juels Kaffe-hus skarpt medtog, og ved Normanden Bredals bekjendte „Tronfølgen i Sidon“, hvis Opførelse fremkaldte skandaløse Scener i Skuespilhuset, hvilke det Ewald'ske Parti besyldtes for at have foranlediget. Denne bekjendte Episode, hvortil knytter sig Ewalds „Brutale Klappere“, hører med til Danmarks Literaturhistorie og berøres kun her for at vise, hvorledes der deraf fremstod en Forening, der navnlig ved Wesjels og andre bekjendte Mænds Deltagelse er bleven forevigt. I Mad. Juels Kaffe-hus kom Johan Nordahl Brun, Ove Gjerlew Meyer, Brødrene Wibe, Johan Herman Wesjel, Brødrene Frimann, Edvard Colbjørn- sen, Søren Monrad, B. Prahl, Fasting, N. Treschow o. fl., for det meste Normænd. Det ky, at her var Samlingspladsen for gode Hoveder, og at man saaledes kunde faae at høre lystige Indfald og alvorlig Diskussion, drog efterhaanden en stærk Søgning til dette Sted, hvilken just ikke altid var Stamgjæsterne behagelig. Wesjels Impromptu om Hestepreangeren:

„Den Mand, som sælger Heste,
 Han gjorde vel det bedste,
 Fald han gif sin Bei,
 Thi man ham lider ei.“ —

kan saaledes med Bestemthed antages at have været rettet til en af disse besværlige Gæster, af hvilke der, som det fortælles, var enkelte, som affekterede at tale med norsk Accent for at gaa og gjælde for Normænd og derved komme til at høre til de mere privilegerede. Omtrent det samme Paahæng kom tilstede i Neergaards Kaffehus, og for at blive fri derfor paa begge Steder fattede ethvert Parti for sig næsten omtrent samtidig den Tanke at faae egne Værelser paa selve Stedet, som ikke maatte betrædes af andre end af den faste Stof. Saaledes var det, at det bekjendte norske Selskab etablerede sig hos Mad. Suel. Det skete omtrent 1773. Efterhaanden antog Sammentomsterne, der fra først af vare beregnede paa gjensidig Underholdning, en mere positiv Karakter i æsthetisk og poetisk Retning. Selskabet fik en literær Karakter, idet det udsatte Præmier for Væddekampe over poetiske Væmner, og i 1775 anmeldte det sig første Gang offentlig som et literært Samfund ved Udgivelsen af Skrifter, der fyldtes dets mest fremragende Medlemmer. Den Indflydelse, som det norske Selskab udøvede paa Smagen, kan ikke undervurderes.

Om Livet i det norske Selskab udtaler Rahbek, der var Medlem, sig med stor Forkjærlighed i sine Erindringer. Han sætter deri ogsaa et smukt Mindesmærke for Kaffehusværtinden, Mad. Suel, der blev betragtet som en sand Moder for Medlemmerne og var behagelig og forstandig i Omgang. Hvor afholdt hun var, fremgaaer deraf, at hendes Fødselsdag den 9. Februar hvert Aar blev festligholdt ved et Gilde, hvortil der skreves Digte. Ved en af disse Veiligheder skrev Westfal følgende:

„Bliv, søde Mad. Juel! mod al Formodning rig,
 Og henlev dette Aar og mange lykkelig!
 Saa at vi længe maa den sjældne Lykke nyde,
 At finde Normands Sjæl logeret hos en Gyde.“

Denne Afsondring, som saaledes udfortes af Stamgjæsterne i Neergaards og Juels Kaffe-huse, kan betragtes som Begyndelsen til Klubberne og Klublivet i Kjøbenhavn. Men til disse Selskabers Oprettelse medvirkede ogsaa andre Omstændigheder. En Forfatter skriver herom følgende: „Jo mere Yppigheden og Forfinelsen tiltog med en fremblomstrende Handel og Søfart, desto mere følte man Trang til at efterligne fremmede Sæder og til, saa at sige, at overflyde sin Stand. De stille huslige Glæder, den inderlige Fortrolighed i Familiens skjønne Kredse tabte sig. Familieselskaberne bleve for simple og spidsborgerlige, Værtshusene og offentlige Steder for gemene. Store Kredse og Klubber maatte der dannes, utilgængelige for enhver Uindviet, skjøndt de i Grunden ikke vare udmærkede fra offentlige Steder ved andet, end at de kun vare tilgængelige for et bestemt Antal Valgte eller Udvalgte, der efter Loven spillede Kort, røg Tobak, sladrede, hørte en Gang imellem en Koncert og tegnede sig visse Gange om Vinteren til et Bal eller en Souper. Hver Familie, hvert enkelt Menneske, der regnede sig til de bedre Stænder, skulde være Lem af et saadant Selskabslegeme.“ Efterat have fremhævet nogle Fortrin ved dette Klubliv, saasom, at det kunde give Anledning til at stifte nyttige Bekjendtskaber og udveyle Ideer, dvæler Forf. saa ved dets Skjæggesider, der efter hans Mening langt overveiede hine. „Husfaderen“, siger han, „blev dragen bort fra sin Families Skjød. I Stedet for at tilbringe den lange Vinteraften efter fuldendt Dag-arbejde i sin Huskreds, være sin Høgtemages Selskab, sine Børns Veileder; i Stedet for at søge og finde sin Lykke der, hvor saa mange naturlige Baand drog ham hen, flyede han til Klubben, der ved

Kortpillet's og Konversationens magnetiske Kraft traf ham saa uimodstaelig til sig. Og saa den unge ugifte Mand søgte nu sin Lykjalighed i Klubben, led af at besøge de gammeldags, stive Familienfredse. I Klubben behøvede man ikke at være saa tvungen som paa offentlige Steder, hvor man stødte sammen med saa mange Ubekjendte og maatte være forsigtig i sin Tale. Her var man blandt lutter Fortrolige, her kunde man tale, hvad man vilde, gjennemhegle, hvem man vilde, fortælle Byanekdoter og Byrhgter, som man vilde. Vistnok var Tonen i alle Klubber ikke lige, men dens Hovedkarakter var dog Aabenmundethed. Fruentimmerne tog vel ikke Del i de daglige Sammenkomster og Konversationen, men de skulde dog til Bal og Koncerter. Ikke at tale om Bekostningen, det medførte for Husbaderen, som skulde føre sin Kone og et Par vorne Døtre til et saadant Bal, saa maatte saadanne Sammenkomster, hvor den Enes saa gjerne vilde overgaa den Anden i Pragt og Stads, tillige aabne en vid Mark for Misundelse og umættelig Glimresyge. Saaledes blev Klubvæsenet Moder til den hos os saa overhaandtagende Overdaad i Klædedragt blandt det andet Kjøn. Lige som alle Klasser nu skulde og maatte være Klubmedlemmer, saaledes udbredte ogsaa Yppighed sig derved endog til de simpleste Stænder, og det var nu ikke mere paa Klæde dragten, men kun i Hof- og Statskalenderen, man kunde kjende den første Rangsperson fra den simplere Borger."

I denne Stildring mærker man den strenge Moralist, der holder paa det Gammeldags og vel ogsaa i sin Dom gjør sig skyldig i en ikke ringe Overdrivelse. Men adskilligt sandt var der dog i den, og at Klubberne udøvede en ikke videre heldig Indflydelse paa Familienlivet, at det var meget bekosteligt for Familienfædre at være i dem, og at de maaste ogsaa vakte Glimresygen, kan vel ikke nægtes. Der var desuden Klubber, hvor der blev spillet høit, ja endogsaa Hærsædsspil, naturligvis hemmelig, eller i en saadan Form (Kvinespil), at

det ikke godt kunde forbydes, og hvorved Folk ruinerede sig. Ved festlige Sammentømster gik det undertiden meget flot til, og Skildpaddegilder vare temmelig almindelige. Wivets den 10. November 1787 opførte Lystspil „Enken og Ligkassen“ indeholdt Hentydninger til dette Fraadseri. I en Skrivelse til den kgl. Theaterdirektion fortæller Wivet, at Signalet til Stykkets Udpibning den første Aften, det blev givet, udgik fra en Markør i den Klub, som holdtes hos Edinger paa Kongens Nytorv, og som af „Eder“, der havde følt sig trufne, var kjøbt dertil.

Hvad der iøvrigt var karakteristisk for flere af disse Klubber, var den eksklusiv Karakter, som de søgte at hævde i Overensstemmelse med Tidsaanden, der sondrede stærkt mellem de forskjellige Samfundsklasser. Haandværkere kunde sjelden faae Adgang til dem, og skete det, var det en sjelden Undtagelse; i saa Fald maatte den Paagjældende sidde i en meget stor Bedrift eller mulig ogsaa indtage en Stilling f. Ex. som Officer i Borgervæbningen. I de fleste Klubber vare Tøjerne aldeles udelukkede, og der fortælles, at den rige Nathan David, afdøde Konferensraad Davids Fader, erklærede det for et Savn i hans ellers saa lykkelige Liv, at han ikke kunde blive Medlem af „Harmonien“. Som en Modvægt til de her fremhævede Styggesider ved Klublivet fortjener det at ansøres, at flere af Klubberne, foruden Selstabelighed, havde et filantropisk Diemed, saasom at understøtte fattige Familier, at oplæde fattige Børn o. desl. Herom mere i det Følgende.

Da Klubberne i den første Tid betydelig forøgedes i Kjøbenhavn, fandt det Guldberg'ske Ministerium sig foranlediget til at udvirke en kgl. Kabinets-Ordre til Politimester Fædder, dateret den 10. Mai 1780, indeholdende forskjellige Bestemmelser om deres Organisation og Virksomhed. Den indledes paa følgende Maade: „Lige saa lidet som Vi paa den ene Side vil hindre Bore Undersaatters anstændige og uskyldige

Fornøielse, saa lidet vil Vi paa den anden Side, at der maa blande sig deri Uordener, der allevegne, og især i Hovedstæderne, aldrig mangle at savne, især for Ungdommen, skadelige Følger. De saakaldte Clubs, som ere blevne indførte her i Staden, have i sig selv intet Anstødeligt; men da Ungdommen herved let kunde henfalde til Ledighed, til Forsømmelse af deres høie Pligter og til Udselshed med deres, endog for Staten, kostbare Tid, ja, da der let i Længden kunde, ved Anledning af slige Sammenkomster, opstaa endnu farligere Udsvævelser, saa give Vi Dig, som Bores Politimester, herved tilkjende o. s. v.“ Derefter følge forskjellige Bestemmelser, saasom at Politimesteren skal gjøre sig bekendt med de bestaaende Klubber, deres Bestyrelse, samt hvor de have Lokaler, og at kontrollere dem; at Formændene i Klubberne skulle saavidt muligt være Embedsmænd eller i det mindste Mænd af en agtet Alder, et sat Væsen og bekendt god Opførsel, at disse Formænd skulle være ansvarlige for Ungdommens Opførsel, sørge for, at Forlystelserne ere anstændige, og at der ikke foregaaer noget, som strider mod en sømmelig Tone; at Sammenkomsterne sluttes Kl. 11 om Aftenen, at alle Slags Hazardspil forbydes o. s. v. I disse Bestemmelser var der Intet indført om nogen Klubskat; saavidt vides, blev denne fastsat først i Tyverne af indværende Aarhundrede. Lovene for de enkelte Klubber vare ogsaa i det Væsenlige affattede i Overensstemmelse med de anførte Bestemmelser.

Den ældste Klub i Kjøbenhavn antages at have været den Fabricius'ske, hvis oprindelige Stamme var Medlemmer af det Gwald'ske Parti i Mad. Neergaards Kaffehus i Badstuestræde, blandt hvilke der nævnes Brødrene Rosenstand-Goiske, C. Falsen, C. Horn, J. M. Schönheyder, W. Abrahamsen o. fl. Den antages at være stiftet i Aarene 1774—75. Oprindeligt blev den kaldet den Neergaard'ske Klub og havde da sit Lokale i anden Etage over Kaffehuset. Senere fik den Navn efter den Huseier, hos hvem den fik et større

Lokale. Dmtrent samtidig stiftede det daværende Literaturſelskab, hvis Medlemmer onſtede at have et eget Sted, hvor de kunde forhandle om Selskabets Anliggender, den Dreyer'ske Klub. Dette Lokale fandt det hos en Literatus ved Navn J. Dreyer, der var flyttet fra Fyen til Kjøbenhavn og utvivlsomt var en gammel Universitetsven af adskillige blandt Medlemmerne. Selskabet bestod oprindeligt kun af 17 Personer, og da de fleste af disse hørte til Literaturſelskabet, der ikke havde noget videre anset Navn i den literære Verden og derfor kaldtes Makulaturſelskabet, blev denne mindre velvillige Betegnelse ogsaa i Begyndelsen overført paa Dreyers Klub. Den forøgedes efterhaanden og talte et anſeligt Antal Medlemmer. Som det ifølge en Tale, Dreyer holdt ved Selskabets 50 Aars Jubilæum, lader til, førte den en næsten idylliſk Tilværelse i sine første Barndomsdage. „De ſaa Brødre kjendte hinanden ſaa nøie, at intet Ord havde nødig at veies, man legede ſom Børn, man certerede i rimede og urimede Impromptuer, man gjorde Viſer, spillede Komedie — Sparſomhed og Tarvelighed var Dagens Orden — ingen Fejt uden Kongens Fødselsdagsfejt.“ Men efterhaanden ſom Medlemmernes Antal forøgedes, blev Karakteren en anden, der opſtod Tvedragt, og Nytaarsaften 1790 blev denne ſaa ſtor, at halvhundrede Medlemmer meldte ſig ud og ſtiftede en ny Klub med Kammerherre Suhm til Formand. Men efter tre Aars Forløb ſamledes begge Klubber igjen under Navn af „det forenede Selskab“, og et Aar efter forenedes dette med den nævnte Fabricius' Klub, hvorefter det antog Navn af „Den nye Forening“, medens det dog almindelig blev kaldet „Dreyers Klub“.

Denne var den meſt anſete af alle Klubber, dens Medlemmer beſtod af Embedsmænd, Groſſerere og næsten alle Datidens literære Notabiliteter, Rahbek, Brødrene Mynſter og Brødrene Orſted, Abrahamſon, Dehlenſchläger, Baggeſen, Werlauff og mange andre vare Medlemmer. Der blev diſkuteret om literære Sager, der blev ſpillet

Billard og Kort, og af og til var der Baller og Koncerter. Undertiden gik det meget lystigt til, især naar den store Bolle fuld af Punch blev tømt. Denne Bolle af kinesisk Porcellæn var foræret Selskabet af en Skibskaptajn; den henstod i en egen Kasse og maatte, naar den skulde fyldes, sættes tom paa Bordet og der modtage det kogte Vand og de øvrige Ingredienser. Undertiden var der en eller anden Rigmand, der lod den fylde med Punch paa sin Regning, saaledes den rige Groszerer Mariboe, en af de faa Tøder, som vare Medlemmer af Selskabet. Han havde havt en betydelig Handelsfordel og trakterede derfor med den store Bolle, fyldt med Madeira- og Champagne-punch. Dehlenschläger, som i sine „Erindringer“ oftere omtaler Dreyers Klub, fortæller, at han en Aften, efter at han havde været med at tømme den store Bolle og derved var bleven lystig og snaksom, vilde ved Bortgangen fra Klubben bevise, at han ikke havde den Kus, man beskylde ham for, og han præsterede da dette Bevis ved at flatre op ad en Vygtepæl lige overfor Klublokalet i Væderstræde og stille sig opreist paa Vygtepæls lille Kvadrat. Efter dette Experiment holdt han en opbyggelig Tale til de Omstaaende, hvori han dog blev forstyrret af Vægteren, som kom til og spurgte ham, hvad han havde der at bestille, hvortil Dehlenschläger svarede: „Jeg studerer Astronomi“. Vægteren vilde pibe, men Tilhørerne, blandt hvilke der var flere Officerer, mente, at han ikke burde forstyrre det unge Menneske i sine Studeringer. Vægteren gik nu sin Vej, og Dehlenschläger kom lykkelig ned uden at brække sin Hals.

Det var Drikkeviernes Tid. Der var ingen festlig Sammenkomst, intet lystigt Gilde, uden at der blev sunget, og uden at der til samme var digtet en eller flere Sange hvis Thema i Reglen var til Pris for Vinguden og Selskabeligheden. De bedste Sange, der ere fremkomne i den Retning, og som have holdt sig til vore Dage, ere skrevne til Gilderne i Dreyers Klub. Saaledes Storms „Arrig

flog Stærkobber Rynker paa Næsen", Baggesens „Det gaaer saa herligt overalt" og „For at være som man bør", Rahbeks „Hocus pocus filias" og „Min Doktor er en ærlig Mand", Todes „Oldtiden havde en god Stik", Abrahamsons „Min Son, om Du vil i Verden frem", Wesfels „Braadne Kar i alle Lande" og mange flere, der findes i en Samling, som udkom i 1825.

Men Dreyers Klub var ikke udelukkende beregnet paa selskabelig Underholdning, den søgte ogsaa at stifte Nytte. Arlig opklædte den fattige Børn, samt deltog i andre Veldædighedsværker. Fra den udgif, navnlig ved Todes og andre Medlemmers Bestræbelser, Stiftelsen af Selskabet Efterlægten, der har virket fordelagtig i flere Retninger, og hvis Skole er en af de bedste Frugter af dens Virksomhed. I 1789 købte Klubben Gaarden paa Østergade, hvor Skolen er, og det var ogsaa her, at den i en Række af Aar havde sit Lokale, efter at det hidtilværende i Læderstræde og det senere paa Hjørnet af Silkegade og Kjøbmagergade var blevet for lille. Til Gaarden paa Østergade sigter Suedorffs smukke Sang: „Der stander en Gaard i Næstestad". Sit seneste Lokale havde Dreyers Klub i „Wildmanden", Gaarden paa Hjørnet af Østergade og Kristenbernikovstræde. Her var det, at Dreyers Klub blev forenet med den i 1783 stiftede Fichs Klub, senere kaldet Kongens Klub, hvis Navn den antog. Denne Klub var i 1795 bleven forenet med en anden i 1794 stiftet, som kaldtes „Det forenede Venneelskab", og hvis Lokale var blevet ødelagt i den store Ildbrand i Juni 1795. Kongens Klub bestaaer vel endnu, men er for et Par Aar siden af pekuniære Hensyn blevet forenet med „det forenede borgerlige Selskab", stiftet i 1798, og fører nu Navn af „Kjøbenhavns Klub". Denne, hvis Medlemmer bestaa af ansete Borgere og Embedsmænd, har som Arv fra Dreyers Klub den omtalte store Bolle, der benyttes ved større Festsigheder.

Af andre Klubber, som bleve stiftede i Slutningen af forrige

Aarhundrede og i Begyndelsen af nærværende, kan nævnes Enigheds-
 selskabet, det venstabelige Selskab, Harmonien*), det
 borgerlige Selskab, Enigheds Borgen, Koalitions-Sel-
 skabet, det bestandige borgerlige Selskab. Det sidstnævnte,
 som blev oprettet 1798, bestaaer som bekendt endnu og er i Besiddelse
 af en ikke ubetydelig Kapital, der blev erhvervet ved at det store
 Areal, som hørte til dets Eiendom paa Nørrebro, i Aarene 60
 blev solgt til Byggegrunde. En særegen Klub var den engelske
 Klub (Club anglais), oprettet i 1792. Den bestod væsenlig af for-
 nemme Udlændinge, især Diplomater, som boede her i Byen. Ifølge
 dens Love skulde den administrerende Direktør være Diplomat, og af
 Hensyn til det Selskab, der kom, maatte der ikke ryges eller beholdes
 Hatten paa Hovedet, og ikke medtages Hunde. Den havde sit Lokale
 i en Gaard paa Kongens Nytorv. Hvor længe den har bestaaet, er
 ikke bekendt. En anden særegen Klub var den svenske. Uagtet alle
 Medlemmer vare danske, havde den antaget dette Navn til Ære for
 Prindsesse Sofie Magdalene, Christian den Syvendes Søster, formælet
 med Gustav den Tredie af Sverig, der, som det hedder i Klubbens
 Statuter, „i mange Aar har været Rigets Ven“. Denne Klub havde
 et politisk, literært og velgjørende Diemed, men om dens Virksomhed
 er der intet videre bekendt.

Hvorvel det er ganske naturligt, at Samtalen i disse Klubber
 i saa mærkelige Perioder som de, der falde sammen med deres Til-
 værelse, ogsaa dreiede sig om Politik, saa vides det dog ikke, at der
 nogensinde fra dem er udgaaet noget, der kan kaldes en politisk Be-
 vægelse, selv i saadanne Tider, da den under Struensee indførte
 Skrivefrihed blev indskrænket, eller da Indflydelsen af den franske

*) Denne blev stiftet i 1778 under Medvirkning af Rahbek, der forøvrigt var en
 meget ivrig Klubist. Han fortæller, at „Harmonien“ var et af de første
 Selskaber, hvortil „det huldere Røn“ fik Afgang.

Revolution gjorde sig gjældende ogsaa her til Lands og fik et Udtryk i Malthes Konrad Bruns og Peter Andreas Heibergs Skrifter og Digte, hvilket havde disse Mænds Forvisning til Følge. Imidlertid synes der dog at have været en enkelt Undtagelse i en senere Tid, nemlig i 1820 under den Bevægelse, som Dr. Dampé fremkaldte ved sine Forsøg paa at fremkalde en fri Forfatning.

Der eksisterede den Gang et Selskab, kaldet *Elio*, der vel var betegnet som et Læseselskab, men egentlig var en Klub, beregnet paa selskabelig Underholdning. Her søgte en Læge ved Navn Kildahl-Lund, der var noie allieret med Dampé, at hverve Medlemmer for et hemmeligt Selskab, kaldet Konstitutionen, der skulde gaa ud paa ved Hjælp af en Revolution at fravriste Frederik den Sjette hans suveræne Magt og tvinge ham til at indføre en fri Forfatning. Det fælles Foreningstegn for Medlemmerne af dette Selskab var en Ferring, som bares paa en af Fingrene. Som det lader til, lykkedes det at faae flere af Medlemmerne i *Elio*, særlig adskillige Officerer, til at indtræde i det hemmelige Selskab. Men Kjørulff, som den Gang var Politidirektor, fik igjennem en Markfør, som tidligere havde været i Politiets Sold, Underretning om, hvad der var i Gjerde. Dampé og Smed Tørgensen, der betragtedes som Hovedmændene for Sammenhængelsen, bleve arresterede, og de øvrige Deltagere, af hvilke nogle fik en alvorlig Advarsel, bleve betagne af en saadan Skræk, at de alle som en opgav deres revolutionære Hensigter. Det varede heller ikke længe, før Selskabet „*Elio*“, hvis Rygte var blevet fordærvet, ophørte.

I 1820 bestod i Kjøbenhavn følgende Klubber og Selskaber: Selskabet Borgerfamsundet (47 Medl.), det borgerlige Selskab (186 Medl.), det bestandige borgerlige Selskab (196 Medl.), det borgerlige Enigheds-Selskab (116 Medl.), Selskabet *Elio* (104 Medl.), Det dramatiske literære Selskab, ogsaa kaldet det Borup'ske Selskab (77

Medl.), det dramatiske Selskab „Constantia“ (50 Medl.), det dramatiske Selskab „Thalia“ (51 Medl.), det dramatiske Selskab: „Det Skjønnes muntre Dyrkere“ (32 Medl.), Enigheds-Selskabet (162 Medl.), „den nye Forening“, ogsaa kaldet Drejers Klub (271 Medl.), Harmonien (270 Medl.), Kongens Klub (172 Medl.), det musikalske Akademi (40 Medl.), det forenede musikalske Selskab (148 Medl.), Venneforeningen (16 Medl.), det venskabelige Selskab (226 Medl.) og Selskabet „de forenede Venner“ (65). Det samlede Antal af Medlemmer var saaledes 2229, og det kan i og for sig vel ikke betragtes som meget stort; men naar det betænktes, at Kjøbenhavn den Gang havde en Folkemængde af næppe 100,000 Indvaanere, og at de fleste af disse Klubmedlemmer vare Familiefædre, som paa Grund af Klubbernes forhen omtalte mere eksklusive Karakter nærmest horte til Befolkningens høiere stillede Klasser, saa vil man heraf kunne skjønne, at Klublivet var meget søgt, og at det horte til den gode Tone at deltage deri.

I den anførte Fortegnelse er der nævnt ikke mindre end fem dramatiske Selskaber, og disse kunne ogsaa ret vel henregnes til Klubberne, fordi de, hvorvel de havde en særegen Bestemmelse, desuden havde lignende selskabelige Sammenkomster til Formaal som hine. Men Hovedsagen var at give sceniske Forestillinger. Theatret har altid været et Hovedmoment i de kjøbenhavnske Adspredelser, og Lysten til selv at agere, til at prøve det Trykkeri, der knytter sig til sceniske Forestillinger, selv om man gaaer en anden Livsbane, er ikke sjelden forbunden med den herskende Forkjærlighed for Theatret. Endnu er denne Tilbøjelighed tilstede i en ikke ringe Grad, hvorom vidner ikke blot de enkelte endnu bestaaende dramatiske Selskaber, men ogsaa de offentlige Dilettantforestillinger, der gives i forskjellige, tildels vel-dædige Diemed, eller som finde Sted i Familiekredse til gjensidig Underholdning. Man veed jo ogsaa af Erfaring, at private sceniske

Forestillinger afgive en Planteskole for dramatiske Talenter, idet der ikke er mange af de Skuespillere eller Skuespillerinder, som vore Theatre have at opvise, der ikke forinden have prøvet deres Kræfter ved at optræde ved saadanne.

Smidlertid var der en Tid, som ligger temmelig langt tilbage, men hvor denne Lyst til at spille Komedie florerede her i næsten alle Klasser af Samfundet forholdsvis langt mere, end det nu synes at være Tilfældet. Vidnesbyrd derom afgiver ikke alene de den Gang bestaaende dramatiske Selskaber, men ogsaa de to bekjendte Lystspil „Hr. Burchhardt og hans Familie“ af Henrik Herz og „Den dramatiske Skrædder“ af C. N. Rosenkilde, hvori denne Mani er behandlet paa en karakteristisk og morsom Maade. I det førstnævnte Stykke er det ikke blot en ung Mand af den dannede Klasse, der i den Grad hengiver sig til sin Lidenstabs at spille i Privattheatre, at han og hans Hustru, som ved hans Overtalelse deltager deri, ere nærved at blive gjorte arveløse af hans rige Svigerfader, der er en Fader af dette Bæsen, men endog Tjenerstabet er Medlemmer af en egen dramatisk Forening, der holder en meget pudsig Prøve paa Tørreløstet og ved denne overraskes af den gamle Burchhardt. Denne udtaler sig paa følgende Maade om Lidenstaben for at spille Komedie: „Denne Daarlighed kjendte man dog ikke i min Ungdom, den blev i rig Maade forbeholdt vore oplyste Lider. Thi er det ikke lige som en almindelig Fordærvelse, der har udbredt sig ei blot til Hovedstaden, men over hele Landet? Kan De nævne mig en Kjøbstad, saa ussel og ringe, at den jo ikke har sit staaende Theater, hvori Byens Honoratiores ugenlig en Gang præsentere sig? — Og her i Byen, hvor mange Kræmmerpønde, Kontorister og Barberpønde kan man opregne, der ikke nu og da stive og stramme figurere paa et af den Mængde Theatre, der som Paddehatte skyde op hver Maanedsdag. Forleden Formiddag venter jeg i tre stive Klokketimer paa min Barber. Han

kommer forpustet og aandeløs. „Hvor har Han været, min gode Mand?“ spørger jeg. „Ach, verzeihen Sie. Wir hatten eine Extra-Probe.“ — Extra-Prøve! tænkte jeg — nu, kanske staaer han ved Brandkorpsjet, og saa har det prøvet med Sproitterne. Men da jeg skulde forhøre mig lidt nærmere, var Mennesket fandt for Herren hverken mere eller mindre end Medlem af et dramatisk Selskab! Men De kan tro, han fik Fodder at gaa paa. Jeg fortryder endnu, at jeg ikke anstillede en tragisk Extra-Prøve paa hans Ryg.“ — Dog finder ogsaa Dysten til at spille Komædie en kjæk Forsvarer i Tjeneren Daniel, som lige overfor Burchhardt bemærker: „Naar Herren gunstigt vil undersøge alle Ungdommens Forlystelser, vil De finde, at Komædiespil blandt alle er den uskadeligste. Hvad skal vel unge Mennesker foretage sig i deres Fritid? Skulle de tilbringe den i Dølhuse, Vinkjældere eller Konditorier? Eller skulle de gaa hen i en Klub? Jo, der anvende de nydelig deres Tid, for, naar de ikke ville politisere hen i Veiret om Europas Monarker, Grækenlands Frihed, Sydamerika og de spanske Kortez, saa staaer der ikke andet tilbage end at smedde sig fast ved et Spillebord og øde baade Penge og Tid fra den tidlige Aften til langt ud paa Natten.“ Da Burchhardt hertil indvender: „Gi hvilken Snak! Kan man ikke paa en fornøftig Maade tilbringe sin Tid i en Klub?“ svarer Daniel: „Jo, det forstaaer sig, man kan snapse og drikke Punch, det glemte jeg.“

I „Den dramatiske Skrædder“ er Satiren mod Privattheatrene lige saa skarp som Holbergs mod den umodne Politiseren i „Den politiske Kandestøber“, som Rosenkilde tog til Mønster, og Heiberg har ogsaa paa flere Steder i sine Skrifter udtalt sig skarpt mod Kunstens Banhelligelse ved Dilettantforestillinger. Saaledes siger han i sit Skrift om Vaudevillen: „Kun i Forbigaaende vil jeg pege paa en vis raadden Gren af denne Dilettantisme, jeg mener de staaende Privattheatre, hvor Personer, som for største Delen have en anden

Bestemmelse end Theatret, paa den ynkeligste Maade affektere at være Kunstnere og spille deres Tid, som de kunne anvende bedre. Som selskabelig Forlystelse staa disse latterlige Parodier af et Theater langt under en ærlig L'Hombre eller Whist, der adspredet Sindet for nogle Timer, uden at efterlade en Rus, som gjør usikkert til alvorligt Arbeide, uden at fylde Hovedet med forfængelige Indbilledninger og tomme Drømme, som aldrig kunne blive sande."

Det kan vel anses for temmelig afgjort, at der ikke i Kjøbenhavn eksisterede noget Privattheater, før det af Schwarz, Rosing og to andre Skuespillere den 3. Mai 1777 stiftede dramatiske Selskab blev oprettet. Dette havde imidlertid ved sit Formaal at uddanne unge Talenter for Scenen nærmest Karakteren af en dramatisk Skole, og ved Selskabets Forestillinger optraadte heller ingen Andre end saadanne, der enten allerede vare ansatte ved Theatret eller vilde gaa denne Vej. Under Schwarz' Hovedbestyrelse udrettede dette Selskab særdeles meget til Fordel for Kunsten, og det kan med Føje antages, at den dramatiske Kunstretning, som vort Nationaltheater endnu følger, for en Del har sit Udgangspunkt fra denne Skole. Til Selskabets Fortjenester kan henregnes, at det først bragte Ewalds „Balder's Død" paa Scenen, forinden dette Digterværk gik over til det kongelige Theaters Repertoire. Der opstod imidlertid Splid mellem Medlemmerne, navnlig om Fikse-Skuespilleres Optagelse, og Følgen var, at paa Indstilling af Theaterbestyrelsen blev Selskabet ved kongelig Ordre opløst, efter at det havde bestaaet i halvtredie Aar.

Det er ikke usandsynligt, at dette Selskab gav Rahbek og Thomas Thorup Ideen til Stiftelsen af det dramatisk-literære Selskab, som fandt Sted i 1789. Mest bekendt er det under Navnet Borups Selskab efter den første Vært, i hvis Hus det spillede. Gjennem en lang Række af Aar hævede det en stor Anseelse saavel ved sine mønsterværdige Privatforestillinger, hvori enkelte af det fgl.

Theaters Personale medvirkede, foruden at flere Kapelmusici medvirkede i Orkestret, som ogsaa derved, at det blandt sine Medlemmer talte mange ansete Mænd af Embedsstanden og i Literaturen. Af ældre Skuespillere optraadte Kjøng, Knudsen, Rind o. fl., og Nielsen forsøgte sig her, før han gik over til Nationaltheatret. Blandt dem, der, uden at være Skuespillere af Taget, udfoldede et ikke ringe scenisk Talent, nævnes Wiehernes Fader, afdøde Havneskriver Wiehe, Stephen Heger, Etatsraad L. N. Hvidt, Etatsraad Salicath, Etatsraad Dr. Otto. Rahbek selv optraadte oftere, navnlig i hølbergske Stykker som Teronimus, skjøndt han aldeles ikke havde Anlæg til at spille Komædie. Man tillod, at han spillede, fordi han ønskede det, og hans Præstationer vakte vel almindelig Munterhed, men han mærkede ikke, at man morede sig paa hans Bekostning. For at give et Begreb om hans Spil i det Hele vil det, som Etatsraad Otto fortæller i en Artikel i „For Romantik og Historie“, være tilstrækkeligt at anføre, at han i alle sine Roller ufravigelig iagttog sine gamle Vaner. Han holdt saaledes altid helst begge Hænderne bag paa Ryggen, hvor de generede ham mindst, og paa de mest upassende Steder dreiede han uafsladelig Tommelfingeren paa høire Haand i Fladen paa den venstre o. s. v. Otto fortæller flere karakteristiske Anekdoter om Rahbeks Komædiespil. Som oftest lærte han ikke sine Roller ordenlig, og han staaer saaledes i Borups Selskabs Protokoller flere Gange mullteret „paa Grund af Uvidenhed“ i dem. En Aften, da han spillede i et Stykke, der hed „Desertøren“, tog han hvert Dieblik den ene Replik efter den anden fra sine Medspillende, og da en af dem gjorde ham Bebrejdelser i den Anledning, svarede han ganske rolig: „Jeg skal sige Dig, min Broder, jeg har selv oversat Stykket og spiller forskjellige Roller i det; hver Gang Sufløren derfor angav en Replik, troede jeg, det var min.“ — En Gang spillede han Svigerfaderen Teronimus i „Jean de France“. Nu deltog han aldrig i en Fore-

stilling, uden at han maatte laane Klæder udenfor Garderoben, ikke blot Kjole, Buxer o. s. v., men ogsaa Linned. Ved denne Leilighed havde han af Statsraad C. faaet en Skjorte tillaaens; men da den var for stor og for lang til ham, og de korte Buxer, der hørte til hans Dragt, ikke kunde optage den, lod han den uden videre hænge ud bag til, dækket af Kjolen. I Scenen i 4. Akt, hvor Jean klæder ham paa efter fransk Mode, tager hans Kjole af og lader Bagsiden af den vende for til, glemte han sit Arrangement af Skjorten, som da til umaadelig Latter fra Tilskuernes Side præsenterede sig for Forsamlingen, og dette smukke Syn gjentog sig hver Gang, Jean dreiede ham rundt for at faae den lange Halsklud viklet om ham. Hverken Rahbek eller Jean kunde begribe, hvorfor man lo saa hjertelig; Rahbek tilskrev det derfor sit gode Spil, thi han var fuldt og fast overbevist om, at han spillede udmærket. — Da Instruktør Schwarz havde forladt Theatret, og en af de Tilstedeværende ytrede sin Beklagelse over dette Tab, sagde Rahbek: „Javist er det beklageligt; der er kun to Mænd i hele Byen, der kunne erstatte Schwarz som „værdig Fader“, men uheldigvis forbyder deres Stilling dem begge to at gaa til Theatret.“ Da man derpaa forundret spurgte ham, hvem disse to Mænd vare, svarede han: „Den ene er Konferensraad Gold.“ — „Naa, og den anden?“ — „Det er mig.“ — Der er herved at bemærke, at Konferensraad C. var en næsten lige saa slet „værdig Fader“ som Rahbek selv, og Anekdoten beviser saaledes, at han lige saa lidt forstod at bedømme Andre som sig selv. Otto fortæller ogsaa, at man en Aften havde faaet Thorvaldsen op paa Brædderne i Borups Selskab. Han og Rahbek vare alene paa Scenen, og Thorvaldsen skulde sige den eneste Replik, han havde; men den udeblev ganske. „Naa, hvad bliver det til?“ hvistede Rahbek ivrig til sin Medspillende, men han vedblev at bevare den samme haardnakkede Taushed. „Sig dog noget! sig, hvad der falder Dig ind!“ sagde Rahbek halv høit

og utaalmodig. „Der falder mig slet ikke noget ind“, svarede Thorvaldsen i en lav Tone, og denne naive Tilstaaelse hilstes naturligvis med en ustandselig Latter.

Kvinderollerne i det Borupske Selskab bleve spillede af unge Mænd, først i de sidste Aar indtraadte der heri en Forandring. Selskabet havde først Lokale i Store Kongensgade, derefter paa Hjørnet af Landemærket og Lille Njøgmagergade og senere i „Wildmanden“ paa Østergade. Saavidt vides, ophørte det i Begyndelsen af Trediverne. — I Slutningen af det forrige Aarhundrede bestod der foruden Borups Selskab et Par andre private Stuespiller-selskaber, et, som kaldte sig „Det Skjønnes muntre Dyrkere“, ogsaa kaldet Klosterstrædeselskabet, og et andet, som kaldtes Skindergadeselskabet. Disse Selskaber talte ligeledes, som Werlauff meddeler i sine „Erindringer“, mange til dels ansete Embedsmænd, af hvilke nogle skulde have udmærket sig ved Udførelsen af enkelte Roller. Saaledes skal Kammeradvokat Schönheyder have spillet Ulysses v. Ithacia meget fortrinlig, Professor i Historie Njerulff de holbergste Arv'er og Konferensraad Holm ved Kreditkassen for Huseiere den holbergste Teronimus og Molières gamle Mænd. Indtil ind i Tyverne eksisterede der et „holsteinsch-dramatische Gesellschaft“, hvor der blev spillet tyske Komedier, og hvis Medlemmer nærmest bestod af Holstenere og herboende Tydskere. I den store Kaserne i Solvgade var der i Aarene 1810 og 1811 et militært Theater, hvor der ugenlig spillede af militære Liebhaveere, som det lader til for det meste paa Tydsk, og hvorved de forreste Bænke vare opfyldte af Stabsofficerer, Hoftavalerer og mange Damer.

Af en hel anden Art og Beskaffenhed end det Borupske vare de Selskaber, hvortil Herk og Rosentilde sigte i deres Stykker. Saavel Medlemmer som Spillende horte paa enkelte Undtagelser nær til de jævne Borgerklasser, og var der end enkelte gode Kræfter,

faa vare de fleste dog høist middelmaadige. Men de vare meget ivrige i deres Kald, og mangan En forsømte sin Næringsvei for at kunne træffe Thespiskarren paa Prøver og Forestillinger. Det var næsten, som det var deres Livsopgave. Eldre Folk ville maasse endnu mindes at have set i Kjøbenhavns Gader en simpelklædt, gammel, foroverboiet, noget forpulent Mand med et ret karakteristisk godlidende Ansigt, og hvis Særkjende var en gammel ræverød Baryk, under hvilken det graa Haar paa alle Sider stak frem. Denne Mand, der havde skrevet en Masse Theaterstykker, hvoraf enkelte bleve opførte paa Privattheatre, men aldrig ere trykte, og som er Forfatter til den bekjendte Sang „Om hundrede Aar er Alting glemt“, Landvæsenkommisær Søborg, var en af Thalias ivrigste Dyrkere og et meget virksomt Medlem af flere dramatiske Selskaber. Levende paa sine gamle Dage af en lille Pension, var han ikke sjelden nødlidende og blev undertiden hjulpen af Frederik den Sjette og senere af Christian den Ottende. Naar han paa denne Maade var kommen i Besiddelse af et Par hundrede Daler, anvendte han en Del af dem til at fornye gamle Erindringer fra sit Kunstnerliv. Han leiede da for en Aften en Række Bærelser i Hotel du Nord, lod opdække et glimrende Bord og inviterede sine Kunstfæller, Herrer og Damer, til at tage Del i Gildet. Ved saadanne Leiligheder gik det meget lystig til, man opfriskede det tidligere Oplevede, man gjentog gamle Historier og Anekdoter fra Skuespillerlivet, og naar saa Aftenen var forbi, „Glasset tomt og Tappen tør“, begyndte Søborg igjen sit vegeerende Liv, indtil Skjæbnens Gunst forundte ham Leilighed til atter paa lignende Maade at beværte sine Gjæster.

Paa Theatret paa Hjørnet af lille og store Kannikestræde og paa Theatret i en stor Gaard paa Kongens Nytorv, nu Nr. 6, spillede afvejlende fem til syv af disse Selskaber. Disse Theatre vare efter Nutidens Begreber meget maadelige. Tilskuerpladsen var lille og

daarlig udstyret og selve Skuepladsen meget indskrænket og saa lav, at Skuespillerne, naar de vare velvorne, ragede op til Loftet. Tilskuerne kunde undertiden faae et Indblik i Omklædningens Mysterier, naar Personalet i et Stykke var saa talrigt, at det ikke kunde finde Plads i de meget indskrænkede Paaklædningsværelser. Til de respectableste af disse Selskaber baade i Henseende til Medlemmer og Forestillinger hørte „Constantia“ og „Holbergs Minde“. Her var det, at Chr. Schmidt, Folketheatrets senere Direktør Kammerraad Lange, Knobelauch, senere fgl. Skuespiller Knudsen og senere fgl. Kammerfanger Chr. Hansen først optraadte; til de spillende Medlemmer hørte desuden Theaterleverne Waltz, Gundersen og Ferslev samt Dandsjerne Fredstrup og den ældre Stramboe, medens der var adskillige fgl. Kapelmusici i Orkestret. „Holbergs Minde“ havde endog et høitstaaende Væresmedlem, Overhofmesteren hos Frederik den Sjettes Dronning, J. V. Brockenhuus, som altid indsendt sig til Selskabets Forestillinger. Et i Ordets egenlige Forstand fremragende Medlem var Grosjerer, Oberstlieutenant i Borgervæbningen Garbrecht, hvis lyriske Digtertalent bragte Selskabets Fester og Forestillinger rige Frugter. Han deltog ogsaa i Forestillingerne. En Aften optraadte han som General Bildau i Skuespillet „Spillerne“. Han havde iført sig stramme hvide Benklæder og Ridestøvler, og hans svære Korpus fremhævedes endnu mere derved, at Theatret var meget lavt og hans Medspillende smaa og spinkle Personer. Idet han traadte ind paa Scenen, hørtes et forbausset Udraab „God dam!“ fra Tilskuerpladsen; det kom fra et Par engelske Skibskaptainer, der vare tilstede som Besøgende. Dette undgik ikke Garbrecht, og fra den Aften afsluttede han sin dramatiske Bane. Langt mere underordnet end de nævnte vare „Thalia“, „Dramaturgien“, „Dramatisk Broderskab“ og endnu en Del andre, blandt hvilke der fandtes nogle, hvis Ogenavne „Den dramatiske Drukkenstab“ og „Det blaa Die“ tilstrækkelig betegne,

den Mening, Folk havde om dem. Af disse Selskaber eksisterer der intet mere, og som bekjendt ere ogsaa for flere Aar siden Theatrene i lille Rannikestræde og paa Kongens Nytorv nedlagte. Kun „Holbergs Minde“ bestod endnu i det mindste for et Par Aar siden, dog ikke mere som dramatisk Forening, men som et velgjørende Selskab, nærmest med det Formaal at opklæde fattige Børn. I den nyeste Tid er der atter oprettet et Par dramatiske Selskaber, saasom „Overstous Minde“, til hvis Brug et lille Theater er indrettet i Seefamps Lokale paa Gammelholm.

Over Kulisserne, bag Kulisserne og foran Kulisserne.

gamle Dage — jeg veed ikke, om det er Tilfældet endnu — har det kongelige Theater i Hannover en latinsk Indskrift, der i Oversættelse betød:

„Theatret skal forskjønne Mandens Hvile og være en Løn for Dagens Anstrengelser“. Denne Opfattelse af Theatrets Betydning staaer vel ikke

ganste i Samklang med vort Nationaltheaters Indskrift: „Gi blot til Lyst“, der paa en vis Maade stiller det kritiske Spørgsmaal i Forgrunden, men desto mere harmonerer den med den Modtagelighed,

hvormed man i sin første Ungdom hengiver sig til den Nydelse, som theatralst Forestilling bereder Sindet, idet man da modtager Ind-

trykkene umiddelbart og uden at undersøge eller være i Stand til at undersøge, om Smagens og Kunstens Fordringer fyldestgjøres, da man med Liv og Vyst hengiver sig til den Illusion, der er Grundvolden for al dramatisk Kunst, og som denne først og fremmest gaaer ud paa at skabe og vedligeholde.

Der er sikkert Ingen, som ikke i sin første Ungdom ved at overvære en theatralisk Forestilling har haft denne ublandede Nydelse. Theatret er da et Tryllerige, hvor man indfinder sig med en velgjørende Gysen, med en høitidelig Forventning om det Vidunderlige, der vil aabenbare sig. Selve Instrumenternes Stemning i Orkestret er trods Disjonanferne en Forlystelse, der hører til det Eventyrlige, det er Illustrationen af det Ubevidste. Dækket flyver op. Man ler, man græder, Hjertet nyder, hvad Fantasiens foregjøgler. Man har dyb Medfølelse med den forfulgte Ustyldighed, man hader Skurken, og man jubler, naar Straffen rammer ham. Og naar saa Tæppet falder, og Stykket er forbi, da medtager man Indtrykket dybt og varigt, ja det følger os gennem hele Livet, og i Alderdommen mindes man endnu klart og tydeligt, hvad man i hine lyse Ungdomsdage saae og hørte.

Dette er i det mindste Tilfældet med den, som nedskriver disse Linier. Han gjæstes ofte af Mindets lyse Aander. Men i den Modtagelighed, som det unge Sind har for slige Indtryk, i denne Evne til at bevare Mindet fra Fortiden langt mere end Begivenheder i en ældre Alder er man let fristet til at se disse i et Rosenstjær og derved blive ubillig mod Nutiden. Hvor ofte hører man ikke ældre Folk sige: „Ja, i min Ungdom, den Gang forstod man at spille Komædie, den Gang var det ganske andre udmærkede Stykker, man gav — hvad er det nu?“ — Der kan, navnlig hvad det Første angaaer, sikkert være nogen Sandhed deri, men dog kun en Sandhed med Modifikation. Ganske vist frembød det kongelige Theater i ældre Tid

en Hærskare af store Talenter, men naar man læser Datidens kritiske Anmeldelser af det kongelige Theaters Forestillinger, vil man finde, at man havde meget at udsætte, og at man, ligesom nu, som en Modsetning henviste til, hvad Kunsten havde stænket i en tilbagelagt Tid. Og hvad Stykkerne angaaer, da veed man jo af Erfaring, at naar et ældre Arbejde fra den Tid, der ikke hører til de egenlig klassiske, nu optages igjen, er det undertiden for Nutidens Tilskuere ubegribeligt, at man i sin Tid har fundet det værdigt til Opførelse paa det kongelige Theater, end sige, at det i sin første Nyhed har gjort en ualmindelig Lykke. Marsagen er vel først og fremmest den bedre og renere Smag, som nu gjør sig gjældende; det kan ogsaa være, at hvad man fra hin Tid har bevaret i Hukommelsen og indprentet i Tankerne, kun er det materielt Synlige, ikke det, som igjennem Diet tiltaler Sjælen; men i ethvert Tilfælde viser det sig, at Beundringen af Fortiden som oftest har sin Grund i den naive Sands, som i Ungdommen sad paa Dommerfødet, en Beundring forøvrigt, der vel hos adskillige mere er en arvet Tradition end hidrørende fra Selvsyn.

Men hvorledes det nu er: disse Grindringer have deres Værd, idet de fastholde Indtryk, som den Enkelte kan glæde sig ved i den stærkt fremrykkede Alders stille Timer, og som ogsaa kunne tjene til Underholdning for hans Omgivelser. Theatret giver dog til enhver Tid det rigeste Stof for Samtalen. Det kan næsten med Føie siges, at det vilde se meget galt ud med det selfabelige Liv, hvis der intet Theater var, ingen dramatiske Forfattere, især de anonyme, der altid interessere i høi Grad, ingen Skuespillere og Skuespillerinder, ingen Dandsere og Dandserinder, ingen Kulisser — det vil sige det, der foregaaer bag disse, og som jo ikke saa sjældent afgiver et meget frugtbart Stof.

Og dette gjælder ikke blot Nutiden, ikke blot Dagen og Diebliffet, nei, det gjælder ogsaa Fortidens Theaterbegivenheder og Per-

sonligheder. Jeg kjendte en ældre Mand, der særdeles meget i Theaterverdenen, var udtømmelig i Historier fra sine unge Dage og tillige havde den Gave at fortælle godt. Han var derfor særdeles vel set i Selskabslivet og var altid omgivet af en talrig Kreds af Tilhørere, som med stor Interesse lyttede til hans Fortællinger. Dette er let forklarligt. Ligesom Skuespillerlivet paa en vis Maade er et stærkt potenseret Liv for sig, saaledes ere ogsaa Kunstens Dyrkere, især de mere fremragende, en Menneskeart med særegne Eiendommeligheder, paa hvilke den almindelige Maalestok ikke kan anvendes. Det kan endog med Føie siges, at der er visse Skjodesynder, hvorpaa Theaterlivet giver et Slags Privilegium, og hvormed der bør ses igjennem Tingrene. At faae et Indblik i dette Liv, gjennem forskjellige Træk, maasse gjennem Anekdoter at faae et Begreb om de Kunstneres personlige Karakter og Færden i Samfundslivet, hvilke man ofte har hørt omtale som Bærere af den nationale sceniske Kunst i ældre Tid, er for Enhver, der elsker denne Kunst, af utvivlsom Interesse. Og i denne Interesse ligger i Grunden en Retfærdighedshandling. Den sceniske Kunst, der er Skuespillernes Bærk, har den Svaghed, at den kun er knyttet til Diebliffet. Maleren, Billedhuggeren lever i sine Bærker, Skuespilleren, naar han har forladt Scenen eller betalt Døden sin Tribut, efterlader sig derimod intet synligt Vidnesbyrd om sin Virken, han lever kun i Erindringer, og at bevare og at opfriske denne og paa den Maade at bevare hans Minde, er kun at øve en Retfærdighed mod den, der, uden maasse at hofte andet end en tarvelig Løn, ikke blot har forskaffet sin Samtid store Nydelser, men ogsaa ved sit Talent og sin Spillemaade har skabt Efterfølgere, ved hvis kunstneriske Virksomhed Nutiden glæder sig.

Efter det Anførte tør jeg vel ogsaa haabe, at hvad jeg i det Følgende vil meddele af mine Erindringer i den nævnte Retning fra min første Ungdom, der faldt sammen med den sceniske Kunsts største

Blomstringstid paa det kongelige Theater, tør gjøre Regning paa Læserens Interesse. Hvad der i disse har forekommet mig mangelfuldt, har jeg søgt at fuldstændiggjøre ved mundtlige Meddelelser fra Andre eller ogsaa ved at øse af trykte Kilder, der forøvrigt med Hensyn til mit Formaal ikke ere synderlig talrige.

Man har maaske studjet ved at finde Betegnelsen „Over Kulisjerne“ anvendt i Titlen. Hvorledes? Kan der fortælles Noget om, hvad der foregaaer over Kulisjerne? Der kan dog ikke være Noget af Interesse at meddele om Maskinfolkenes Virksomhed i Hviden, om deres Færden med Balsler, Love, Soffiter o. s. v. Nei, aldeles ikke — det er heller ikke Meningen. Disse brave Folks Virksomhed, hvor betydningsfuld den end kan være, vil aldeles ikke blive omtalt. Men for mig har netop dette „Over Kulisjerne“ en ikke ringe Betydning, forsaavidt det var derfra, at jeg som Dreng saa den første Theaterforestilling i mit Liv. Og herved kommer jeg til at omtale Noget, om hvis Eksistens nu vistnok kun meget Faa have en Anelse. I min Barndom gik man ikke alene paa Komedie i det kongelige Theater i Parterre, Galleri, Loge og Parket, men ogsaa paa selve Loftet, paa det Loft over Scenen, hvor Maskineriet er. Der blev endog udfærdiget Billetter dertil, ja der var, som ved enhver anden ordinær Plads, ansat en egen vagthavende Kontrollør. Jeg skal ikke kunne sige, naar man begyndte at aabne Afdgangen for Tilskuere til denne Del af Theatret, maaske hidrører det endog fra den Tid, da de fornemste Pladser befandt sig paa selve Theatret ved Proscaeniet; men at Skikken allerede i min Barndom havde vundet Hævd, fremgaaer tilstrækkelig af den Omstændighed, at Folk paa en vis Maade havde abonneret der, at de havde faste Pladser, som Ingen maatte tage fra dem, og at der endog var dem, som selv havde bragt Stole og Skamler derop for at kunne sidde desto mageligere.

Afdgangen til Theaterloftet var i Reglen en Maadesag fra

Maskinmesterens eller betydeligere Skuespilleres Side. De sidste havde Ret til at uddele Billetter til visse Aftener om Ugen. Publikum var temmelig talrigt, men ogsaa temmelig blandet. Man var ugenert, og det gjorde Besøget ikke saa lidet tiltrækkende. Man spiste her sin Aftensmad, og adskillige Veldædige forjømte da sjælden at medtage en velsylt Værte, som gif Løftet rundt, og hvoraaf vedkommende Kontrollør ogsaa fik sin Part, Noget, hvorpaa han, som jeg godt mindes, satte stor Pris. Forøvrigt var det forbundet med ikke saa vanskeligheder at bane sig Veien til en Plads. Opgangen til Løftet var belyst med en enkelt melankolsk øjende Tranlampe, og paa selve Løftet herskede der et sandt Bælgmørke, der kun en Gang imellem blev afbrudt, naar den omtalte Kontrollør, hvis Navn jeg mindes var Guldblandsen, kom med sin Lygte for at monstre de Tilstedeværende og se deres Billetter, et med vedkommende Skuespilleres Navn beskrevet Papir. Naar det nu tillige betænkes, at Løftet var fuldt af Binder, Love, Tridser og andre til Theatermaskineriet hørende Redstaber, er det let at forstaa, at Gangen derover til Rælingen eller Gelænderet, hvor Tilskuerspladserne vare anbragte, var saare vanskelig, stundom næsten halvsbrækkende, og at man derfor ikke havde saa faa Fæver at kæmpe med for at komme ind i denne Afkrog af Kunstens Helligdom. Havde man nu endelig opnaaet en Plads, stundom ved at file sig ind imellem to korpulente Madamer, der paa det stærkeste ved Bevægelser og Ord protesterede mod den saa næsvist Indtrængende, som maaske endog vovede at tage Fæste paa Ryggen af dem ved at sætte Fødderne op paa deres Stole for at kunne se ud over dem, saa havde man en Udsigt ned til de Spillende som fra et Juleperspektiv. Man kunde ikke se deres Ansigter fra denne Hvide, men man saa dem paa Hovedet, og hvad de jagde, kunde man ikke godt høre, ikke saa meget paa Grund af Afstanden som formedelsst den livlige Konversation af Løftpublikummet. Dog morede man sig hypperlig, thi man var jo

ogfaa „paa Komedie“. Uheldigt var det, naar der skete Changement, og naar den derved fremkommende Dekoration var en eller to Kulissjer dyb. Da kunde de fleste paa Loftet ikke se det Mindste, og det var kun de Lykkelige forbeholdt, der havde erobret sig Pladsjer nærmest Proscaeniet, at faae Jor-delen af en uafbrudt Nydelse.

I Grunden vare Mellemakterne de morsomste. Den Gang bestod ikke det Reglement, som strengt formener alle Uvedkommende Afgang til Scenen. Stuepillerne og Stuepillerinder modtog da deres Venner og Bekjendte mellem Kulissjerne, og i Mellemakterne var der en

broget og livlig Stimmel paa Theatret. Der blev samtalet, leet, ja maaske endog kurtiseret, og især var det Høspersonalet, som benyttede sig af denne Frihed til at gjøre en eller anden yndet Skuespillerinde, Dandsjerinde eller maaske endog en smuk Figurantinde Opvartning. Dog dette hører „bag Kulisjerne“, og jeg vil ikke foregribe, hvad der senere skal fortælles derom. Man bør jo gaa frem efter en vis Orden.

Det var altsaa fra Theaterloftet, at jeg saae de første Komedier i mit Liv. I mine Forældres Hus kom den udmærkede Skuespiller Peter Foersjom, Shakespeares talentfulde Oversætter, og hans Hustru, en forøvrigt meget ubetydelig Skuespillerinde, og fra dem fik vi Børn Billetter til Loftet. Her saae jeg Scenens første Brydelsø: nævnte Peter Foersjom, Knudsen (den ældre), Mad. Rosing, Sfr. Astrup, Sfr. Sjørgensen, Frydendahl og Mad. Frydendahl, Lindgreen, Ryge, Kind, Rosenkilde og Nielsen, de sidste i deres første Optræden. Jeg erindrer grant Sfr. Astrup som Elvira i „Bizarro eller Kollas Død“, hvorledes hun imponerede ved sin statelige Figur og ved de høie Struds-fjer, hun bar i sin Hat; jeg mindes Due som den sindsyge Olding i „Deodata“, Peter Foersjom i „Herman von Unna“, og jeg erindrer godt at have set August Bournonville, den danske Ballets geniale Gjenføder, staa bag paa sin Faders Triumfvogn i Galeottis Ballet L'orphelin de la Chine. I „Besøget eller Lyft til at glimre“ mindes jeg det smukke Gulvtæppe, som var udbredt over Scenen, og det staaer endnu ganske klart for mig, hvorledes Lindgreen som Seppe hang i Galgen og blev udfældt af Mad. Rongsted som Nille. Jeg gyste over den nikkende hvide Statue i „Don Juan“ og var henrykt over Mad. Frydendahl som Elvira, thi hendes mægtige Toner trængte selv op til de høie Regioner, hvor jeg befandt mig. Det var en Nydelse, der trods de mange henrundne Aar endnu er i frisk Erindring hos mig.

Jeg skal ikke kunne sige, naar Afdgangen til Theaterloftet blev forbudt, men jeg troer, at det skete temmelig kort efter, at jeg op-
 hørte med at komme der, mulig i 1826 eller saa omtrent. Saa meget
 veed jeg kun, at Forbudet nærmest blev bevirket ved selve det Loft-
 besøgende Publikum. Jeg har allerede fortalt, at det gik temmelig
 broget til deroppe; tilsidst skeiede man i den Grad ud i høiroftet
 Tale, Skænderi og Spektakler, at det endogsaa forstyrrede de Spillende.
 Det hændte endog undertiden, at en eller anden af de Spillende
 mellem Kulisjerne fik Nøddestaller og Vbleskrællinger i Hovedet, ja
 selv Værken blev, naar den var tomt, undertiden hidet ud over Loft-
 gænderet. Saa var der ikke Andet for end at forbyde Afdgangen,
 især da tillige Maskinfolkene stundom klagede over, at Besøget for-
 styrrede dem i Anvendelsen af Maskineriet.

Jeg omtalte før, at en snæver, med en Tranlampe belyst Trappe
 førte op til Theaterloftet. Stort bedre var ikke den Gang den Trappe,
 der førte op til selve Scenen. Her var der stationeret et Par Sol-
 dater, men hvad disse havde at gjøre, skal jeg ikke kunne sige. Der
 var forøvrigt ogsaa indtil for en Snes Aar siden en Soldatervagt i
 Vestibulen foran Tilskuerspladsen for at være ved Haanden, hvis der
 forekom Optøier i Theatret. Stykkers Udpibning og den dertil knyttede
 Meningskamp fandt den Gang langt hyppigere Sted, end det nu er
 Tilfældet. Ved at omfatte Theatret og Theatervæsenet med en over-
 ordenlig Interesse var Publikum ogsaa i Realiteten en Del mere
 kritisk, end det nu synes at være Tilfældet. Det var Parterret, der
 udøvede et strengt Dommerkald, men paa Bunden af denne Streng-
 heds laa maaske ogsaa Tanken om en lille Udspredelse fra den hverdagslige
 Ro og Stilhed, som ikke afbrødes af Politik, Rigsdag eller deslige.
 At det derved som oftest gik ud over de stakkels Forfattere, toges kun
 lidet i Betragtning. Som oftest gjorde ogsaa personlige Hensyn sig
 gjældende, hvilket havde til Følge, at de fleste originale Nyheder, som

i den Periode, jeg nærmest har for Die, kom paa Scenen, vare anonyme.

Altfaa ad den nævnte snævre Trappe komme vi nu til den Dør, der fører til Scenen. Det er en Time eller halvanden før Forestillingen skal begynde. Det Rum, vi træde ind i, forekommer vort til Dagslyset vante Die at være hælgmørkt. Det varer en god Stund, før vi kunne skjelne Gjenstandene omkring os ved Skæret af en eneste søvrig Lampe, der lyser imellem Brædder, Lægter, Love, som om den brændte langt borte mellem Træstammerne i en Skov. Det er, som befandt vi os i et fuldstændigt Kaos. Det er Theatrets Brangside. Der er ingen brogede Farver, ingen Forgyldning, Intet af det, som vækker Illusion eller er Illusion. Overalt graa, støvede Bjælker, nøgne sorte Mure, et Virvar af Reb og Love, Stiger i de besynderligste Stikfælsler, Balsjer med lange, uhyggelige Arme, Stilladser, bemalede Træklodse, om hvis Anvendelse vi ikke kunne gjøre os nogen Forestilling. Vi gaa lidt længer frem, nu ere vi ved Kulisjerne, her se vi ved Skinet af en Lampe et Kaos af Farver paa Deforationer, Tæpper og Møbler, hvis Forgyldning blinker med et usikkert Skjær. Maskinsolkene færdes hist og her for at bringe Orden i denne Forvirring; hist rykkes en Kulisse frem, her en tilbage, hist kommer et Sætsykke frem som ved en usynlig Magt, her trækkes et Tæppe op, og Sofitterne synke ned med stærk Larm. Oppe i Høiden sees vandrende Lys, Noget, der ligner en Lygtemand, som viser sig snart hist snart her, og hvor det lader sig se, belyser det i en snæver Kreds brogede Farver og Draperier. Op ad Kulisjerne trækker sig ligesom en Lysstraale, afbrudt af Skærme.

Det store Tæppe mod Tilstuerpladsen er endnu trukket op. Man ser ud i det mørke Rum, som dog snart oplyses, idet Lampisterne faae travlt med at tænde Lamperne. Vi se nu tydelig de hvilende Instrumenter i Orkestret, Logernes broget malede Piller, og

det er, som om disse ere fyldte med natlige Stygger, med spøgelseagtige Tilskuere, der dog forsvinde, efterhaanden som det bliver lysere. Nu gaaer Tæppet ned og skiller Scenen fra Tilskuerpladsen. Med Scenen er der imidlertid foregaaet en stor Forandring. Der skal gives et stort Ridderfueispil, „Pigen fra Heilbronn“ af Kleist med Kor og Dands. Det er ovenikjøbet et „Geburtsdagsstykke“, hvor med Dronningens Fødselsdag skal feires, og der skal være et ualmindeligt scenisk Arrangement i den Anledning. Det uhyggelige Rum er forvandlet til den heller ikke videre hyggelige første Dekoration, forestillende en underjordisk Hule, hvor den hemmelige Ket („Die Behme“) holder sin Kettergang over Grev Wetter Strahle, der af Theobald Friedeborn, Waabensmed fra Heilbronn, er anklaget for ved Trolddom at have forført hans Datter Maria, Pigen fra Heilbronn. Skuepladsen viser nu et broget Skue af Riddere, Krigere i Pandser og Plade, af Præster, Bønder, Konner, Rigets Stormænd; nogle af dem have Brillen paa, andre spise Vbler og knække Rødder, og atter andre staa henne ved en Kulisje for ved Lampefinnet at studere ivrig i et Nodeblad. Det er Korister, Koristinder og Statister. De Spilende i Stykket ere endnu i deres Paaklædningskamre (Ordet Værelse passer kun lidet til disse ynkkelige Hummere), isærd med at kostumere sig. Clausen, der er Regisjør, og Frydendahl, der er Instruktør og tillige skal spille Keiseren i Stykket, ere paa Scenen. De have nok at gjøre med at ordne og arrangere, thi der er sjældent opført et Arbeide, hvor der er stillet saa store Fordringer til Dekorationsvæsen, til den øvrige sceniske Udstyrelse og til Anvendelse af Maskerne. De fare omkring, instruere Statistformændene, paalægge Maskinmesteren at have et vaagent Die med sine Folk og ere overhoved i rastløs Virksomhed. Kort efter viser Dr. Ryge sig. Han ser alvorlig, næsten barsk ud, thi foruden at han skal udføre Greven af Strahles Rolle, den største i Stykket, har han tillige som Økonomi-Inspektør et stort

Ansvar med Hensyn til Kostumerne. Han lader Korister og Koristinder komme for sig, har at udsætte paa Et og Andet og gjør det i en Tone, som viser, hvad Frederik den Sjette ved en anden Leilighed har sagt om ham, at han „nok ikke er god at bids med“. Nu indfinde sig efterhaanden de andre Spillende i Stykket. Hvilke rige Kostumer, især Damernes — lutter Silke og Fløil! Selv Maria, Pigen fra Heilbronn, Smededatteren, der spilles af Mad. Kind, som følger sin Elskede i Veir og Vind og søger Ly i en Hestestald, er klædt i Atlastk og Fløil, hvilket Ryge da ogsaa til sin store Uergrelse faaer at høre i Kruses Blad „Theatret“. Men det er jo en national Fest, Dronningens Fødselsdag, der skal feires, og saa har Dr. Ryge ment, at der Intet maa spares. Hans smukke og karakteristiske Ansigt opklares da ogsaa ved at se de straalende Dragter, som efterhaanden vise sig, og især siger han Fr. Jørgensen, der spiller den træffe Kunigunde, og Mad. Dahlén, der har Grevinde Helenes Rolle, Komplimenter for deres prægtige Holdning, hvilken saa ganske svarer til de af ham inventerede Kostumer, der forøvrigt kun lidet passe til den Tid, hvori Stykket spiller. Lindgreen, der skal spille den djærve Smed Theobald Friedeborn, synes ikke at være ret i sit Es. For at studere paa sin Rolle har han formodentlig ikke faaet Leilighed, som han daglig pleier, til at besøge Hagens Vinkjælder eller „Kieler Omflag“ (Agent Kieler's Vinstue), hvor han hører til Stamgjæsterne. Frydendahl, som troer at burde gjøre ham opmærksom paa en vigtig Scene, der ikke er gaaet godt ved Proven, affærdiger han med et fort: „Fr. Greve, (saaledes kaldtes Frydendahl), det bliver min Sag,“ og Frydendahl fjerner sig med de Ord: „Bittermann (saaledes kaldtes Lindgreen efter hans Rolle i „Menneskehad og Anger“) er gal i Parykken; han har ikke faaet sin sædvanlige Otter“. Stage spankulerer omkring som den drabelige Rhingreve, og Kongsted, der skal spille Ridder Schauenburg, hvister nogle morsomme Tvetydigheder i Dret

paa en af de kyste Konner. Affides holder sig Karl Winsløw, der er en af Dommerne i den hemmelige Ret, og C. N. Rosenkilde, der spiller en Portner. Ingen aner, at disse to unge Skuespillere om nogle Aar skulle svinge sig op til at blive Theatrets Ypperste.

Nu stormer en Skare Figurantinder ind, iførte hvide korte Skjorter og trefarvede Trikots og med Blomsterbuketter i Hænderne, sladrende og leende. De skulle forestille yndige Zomfruener, der bringe Keiseren deres Hyldest i en sirlig Dands. Efter dem følger en Dandsler, som endnu ikke er fuldstændig paaflædt. Hans Extremiteter ere udstyrede med Trikots og pyntelige Sandaler, men hans Overkrop bærer en let lys Troie, og han har Papillotter i Haaret. Han har endnu meget at gjøre, før han kan fuldende sit Kostume, thi han, der tillige er Dandserepetitor, veed, at ved den sidste Prøve gif enkelte Dele af Dandsen ikke saa godt, som de burde. Han vil nu gjentage den og giver Signalet ved med en Stav, som han holder i Haanden, at slaa tre Slag i Gulvet. Latteren og Sladderen forstummer, og enhver af Dandslerinderne træder saa hen til den Plads, hun skal indtage under Dandsen, efter at der først er gjort forskjellige Forberedelser, saasom at trykke Hosterne ned, at ryste Kjolerne, at se efter Skoene o. s. v. Forinden Prøven begynder, holder Dandsleren en Tale til dem, hvori han søger at sætte dem ind i Situationen og opfordrer dem til at vise sig som tænksomme Kunstnerinder. Et ungt Menneske staaer i Kulissen med en Violin, paa et Bink af Dandsleren begynder han at spille, og Prøven er i Gang under stadige Rettelser og Bink af Dandsleren. Han slutter med: „Det kan gaa an — det gif ret ordenlig. Lidt mere Vivacitet — lidt mere Sld — saa vil det gjøre sig.“

Saaledes omtrent gaaer det til, saaledes omtrent er det Indtryk, man faaer af Livet bag og ved Kulisserne. Under Forestillingen hersker der Orden og Stilhed, de Spillendes Ansigt udtrykker en vis

Spænding, maaste ogsaa nogen Vengsteligbed, man lytter efter sin Stikreplik, naar man skal ind paa Scenen, og naar man saa høster Bifald, vender man tilbage til Kulisjerne med et triumferende Smil, der just ikke er behageligt for dem, i hvis Lod ikke en lignende Gunst er falden. Der kan undertiden falde Yttringer over Publikum's Utaf-nemmelighed og Mangel paa Paastjonnelse. Afdøde Høss spillede i „Palnatøke“ Bue hin Digre. Han agerede voldsomt, men det hjalp ikke. Til sidst kom han farende ud imellem Kulisjerne, raabende: „Nu har jeg brugt tre Skjorter, de ere som dyppede i Vand, og de Karle derne har ikke rørt en Haand!“ At det ogsaa gaaer ud over Bladenes Theaterkritik mellem Kulisjerne, er en Selvfølge. Den er en fjendtlig Magt, hvad enten den roser eller dadler eller gjør begge Dele. Naar En roser, ærgres det en Anden, som ikke bliver rost, og naar En dadles, kan man være sikker paa, at han finder Dadlen aldeles ubere-ttigt. Kunde de Kritiserende høre de Domme, der fældes over dem i Kulisjerne, vilde de sikkert helst vogte sig for at pleie Omgang med Theaterfolk, som flere af dem saa gerne ville. Dog, det er et Kapitel, som ikke hører herhen, og som det nok ogsaa er bedst at lade urørt.

Hvorledes var nu Personalets Dannelse, Tone og Stilling i Samsundslivet i ældre Tid? Overstou giver deraf i sit Skrift „Af mit Liv og min Tid“ en ikke videre hyggelig Skildring, hvis Paa-lidelighed, da han selv befandt sig blandt Personalet, ikke kan betvivles. Der fandtes i det daværende Personale — siger han bl. A. — vistnok baade Mandsdannede og Agtværdige; men de sidste's Antal var ikke betydeligt, de første's meget ringe, og de, der kunde henregnes til de første som til de sidste, beløb sig kun til faare faa. Af begge Rjøn var der i det Høieste kun en halv Snæs, hvis Sprog og Literatur-kundskab strakte sig ud over Modersmaalet. Mange, selv af de mest udmærkede Kunstnere, navnlig hele Dandsepersonalet, vare ikke i Stand til blot at skrive en Sygdomsanmeldelse læselig, end mindre rigtig,

Nogles hele Færdighed i at bruge Pennen indskrænkede sig til at kradsje deres Navn, og et Par underskrev Gagekvitteringen med en vedtagen Hieroglyf eller Bomærke. Iblandt de mange geniale Kunstnere, som Skuepladsen eiede, var der kun faa, som ved Studium havde arbeidet sig frem til Berømmelse; de fleste vare komne til den ved at være Empirikere uden selv at vide det. En stor Del af det, som nu slyskelfætter Personalet, var ikke til for dem. Næst efter Udvei til at flaa sig igjennem til „Gagedag“ var hele deres Hu og Tanke henvendt paa at faae gode Roller og at gaa op i deres Udførelse. Hvor de kom hen: i Fjergemaffer, Klubber, Vinhuse eller Kneiper, vare de strenge Jagttagere af alt, hvad der i deres Rollesag kunde blive brugbart paa Scenen. Rollen var alt, hvad de læste og grublede over. Det materielle Liv bestod hos ikke faa Eldre og de fleste Yngre deri, at de fra Klokken 1 om Eftermiddagen til ud paa Natten drev Tiden hen, naar de ikke vare bundne af Theatertjeneste, med at passiare og at drikke „Otterter“ paa en eller anden Vinkjælder, de havde valgt til Standkvarter. Der var her ingen Forskjel paa fgl. Skuespillere og Elever, de drak Glas sammen og lod sig traktere i Fællesskab af Gjæsterne til Tak for de lystige Indfald og morsomme Anekdoter, som de opvartede med. De tog det ikke ilde op, naar Opvarterne tillod sig en kammeratlig Spøg, det var et Middel til at drikke paa Kredit, og det var ikke ringe Summer, som stod paa det sorte Brædt. Dette Kneipeliv havde flemme Følger. Især de Yngre bleve faa forfaldne til dette Drikkeri, at de endogfaa drev det paa Theatret. Hver Aften, naar flere af dem havde fælles Paaklædningsværelse, blev der skudt sammen til Brændevin, og da Regissør Clausen for at standse dette Uvæsen havde forbudt Maskinkarlene at hente noget, var det en Skuespiller eller en Elev, som maatte gaa hen i Binggaardstræde hos Spendrup for at rekvirere det Fornødne. Der var en stor Forskjel mellem Omgangen paa Theatret og Omgangen paa

Vinkjælderen mellem de Eldre og de Yngre. Den samme Kunstner, som havde passiareet og fjaset med Begynderen ved Glasjet, modtog foldt hans Hilsen og værdigede ham ikke et Ord, naar han et Kvarter efter kom sammen med ham paa Proven. „De Gamle maa holde de Unge i Respekt“ var en tidt gjentagen Maxime, som de ikke alene udførte ved et saa but og frastødende Væsen, at de Unge nok skulde vogte sig for at lade et Ord falde i deres Nærvarelse, men ogsaa ved at ydmyge og fornærme dem. Da Overfou ved en Prøve paa „Peters Bryllup“ ved Brudebordet tog en malet Skinke og spøgende trueede en lige overfor Siddende med den, raabte Kruse til ham: „Kan Han lade Skinken ligge, Flab? Hvor tør Han understaa sig at røre ved Skinken? Hvad har Han med den at bestille?“ Personalets almindelige Tone bidrog heller ikke til at give nogen videre god Mening om Sømmelighed og Dannelse. Samtalen mellem det mandlige og kvindelige Personale var som oftest krydret med drøie Tve-tydhigheder. Trivole Udtryk vare blevne saa almindelige, at selv de sædeligste Damer hørte dem uden Forargelse. Men var Theatertonen letfærdig, saa havde den dog den Gemytlighed, der senere mere og mere har tabt sig. Der var endnu ikke nogen Theaterpolitik. Ganske vist manglede der ikke, ligesaa lidt som nogensinde, paa Misfornøielse med Bestyrelsen, men den opstod kun med Hensyn til de Enkeltes Bestemmelser, hvorved man troede sig krænket. Uergjerrigheden gif ikke videre end til at ville glimre paaa Scenen, man vilde ikke regere Regeringen, man søgte ikke ved Intriger at skaffe sig Indflydelse paa Repertoiret eller Bestyrelsesprinciper og tænkte ikke paa at danne de for Samlivet saa fordærvelige Kliker for eller imod Foresatte og Kunstfæller, som i en senere Tid have græsset saa stærkt. Det hørte vel ikke til Sjeldenhederne, at der opstod Skænderier, og det saa grove, at man nu vilde kørse sig over dem, men de gif over og vare hurtig glemte. I det Hele herskede der et gemytligt Kammerat-

skab, naar ikke Skinsyge eller formodet Tilfidesløst overfor Publikum gjorde sig gjældende.

I Samklang med den letfærdige Tone stod ogsaa Sæderne. Der var ganske vist Damer, paa hvis Rygte der ikke hvilede en Blet, men der var andre, om hvilke dette paa ingen Maade kunde siges. Nogle vare fornemme Mænds anerkjendte Maitresser, og det stemte jo ret vel overens med Datidens Sæder, at de ikke for den Sags Skyld betragtedes med Ringeanstalt af det øvrige Personale. Især var Dandspersonalets kvindelige Del ilde berøgtet, og der taltes almindelig om Drgier, der foregik hos en af Kongens Adjutanter, General R—, paa det op til Theatret stødende Gæsthus, og hvorved Dandsrinder og Figurantinder udgjorde det kvindelige Selskab. I ethvert Tilfælde var Forskjellen i Henseende til dette Kapitel mellem den Gang og Nu som Nat mod Dag. Marsagen dertil maa ikke blot søges i den særegne sociale Stilling, som Theaterpersonalet indtog, og som hidrørte fra den traditionelle Fordom, hvorved det den Gang saa at sige blev betragtet som en egen fra det menneskelige Samfundsliv udelukket Klasse, men ogsaa fra de høist trykkende Kaar, hvorunder Personalet virkede. De ypperste Kunstnere og Kunstnerinder kunde ikke bringe det til en højere Gage end 1000 Rdl., maaske med et Tillæg af 200 Rdl. i Sæsonudløst, og det mere underordnede Personale var lønnet med fra 800 ned til 250 Rdl. Dandsrinder og Figurantinder vare endnu slettere lønnede, kun Solodandsrinderen Mad. Schall havde 1000 Rdl. i Gage. At der saaledes især for de sidstnævnte hørte stor Sjælsstyrke og Sædelighedsfølelse til at modstaa de Fristelser, for hvilke de vare udsatte fra Hofmænds og Rigmænds Side, er klart nok, og det saa meget mere, som den daværende Tænkemaade, som ovenfor bemærket, ikke tog videre Forargelse af et usædeligt Forhold.

Disse trykkende Kaar bevirkede, at selv de fornemste Kunstnere, naar de ikke tillige havde en eller anden Embedsstilling ved Theatret

som Instruktør, Regissør, Økonomi-Inspektør o. s. v., der særlig lønnedes, og naar de, hvad der som oftest var Tilfældet, ikke vare økonomisk anlagte og tillige havde Familie at forsørge, befandt sig i idelig Pengeforlegenhed og maatte ty til Klagerkarle, der forøvrigt vanstelig indlod sig med Skuespillere, fordi disse som et særegent Privilegium paa Grund af deres Tjeneste vare fritagne for at sættes i Gjældsarrest. De vare derfor idelig plagede af Næringsjorg, og det er forbausende, at de desuagtet kunde varetage Kunsten, saaledes som det skete. De maa have været begavede med et let Sind, der ikke maa forveksles med Letfindighed. Der var ikke saa, som saaledes levede i den dybeste Fattigdom og alligevel vedligeholdt det gode Humør. Som Exempel kan nævnes den fortrinlige Skuespillerinde Mad. Preisler, om hvem der af Dverfou i hans Theaterhistorie fortælles Følgende: Paa hendes sidste Fødselsdag, den 16. December (hun døde i sit 36. Aar), blev Skuespiller Saabye enig med fem til sex Andre om at begive sig efter Forestillingen til hendes Bopæl paa Kongens Nytorv for at gratulere hende og for at more sig ved hendes Forlegenhed, da de vidste, baade at hun vilde føle sig fristet til at byde dem til Aften, og at hun ikke i Huset havde det Mindste at byde dem paa. Mad. Preisler modtog dem med stor Venlighed og tilsyneladende Glæde, men da hun ikke bad dem aftage Dvertøiet eller syntes at ville invitere dem, maatte Saabye, for at Spasen kunde begynde, rykke ud med, at de egenlig vare komne for at bede sig selv til Gjæst. „Det glæder mig inderligt,“ svarede hun oieblikkelig. „De ere hjertelig velkomne, men saa maa jeg bede Dem lægge Dvertøiet og Hattene og at undskyldte, at jeg forlader Dem lidt for at sørge for Bordet.“ De hængte det nu fra sig i et lille Kammer og gottede sig ret inderlig ved Formodningen om, hvad hun kunde finde paa at traktere dem med, og hvor hun vilde faae det fra. Det varede en Stund, medens hun gif ud og ind, indtil hun bad dem følge med ind i det andet Bærelse og

tage til Takke. Til deres Forbauselse saae de meget smukt dækket, belyst og med varme Retter og Vin rigelig besat Bord, omgivet med smukke Stole. Uden at kunne begribe, hvorledes hun havde formaaet at fremtrylle denne Herlighed, satte de sig til Bords i den muntreste Stemning. Elsberg, som den Ældste, udbragte hendes Skaal, men midt i sin Tale brast han ud i en ustandselig Latter, og da hun med den ustyldigste Mine bad ham dog endelig forklare hende Aarsagen, rykkede Saabye frem med, at de egentlig ved deres Besøg havde villet more sig med at sætte hende i Forlegenhed, men nu ikke kunde bære sig for at le ved at se en saa prægtig Beværtning, som de aldrig havde drømt om. Denne Tilstaaelse tog hun aldeles ikke fortrydelig op, men bemærkede kun skalkagtig, at hun slet ikke begreb, hvorledes hendes gamle Kammerater kunde tro, at hun saa let var at sætte i Forlegenhed. Tiden gik hen med Spøg og Sang; det var langt ud paa Natten, da Selskabet med mange Taksigelser for den behagelige Aften brød op. Men da de kom ud i Kamret for at tage Overtøiet paa, var der ikke et Stykke at se. Forundret spurgte En: „Hvor er min Chenille?“ en Anden: „Hvor er min Frakke?“ — „Hos Jøden“, svarede Mad. Preisler leende. „De har jo ment, mine Herrer, at vil man spise hos Mad. Preisler, kommer man til at tage Maaltidet med sig. Alt, hvad jeg kan trøste Dem med, er, at det kan indløses.“ De maatte nu stilling sammen; Tøiet, som ikke var bragt ud af Huset, men befandt sig under, som hun kaldte ham, sin „Hosjødes“ Bevogtning, laa paa hendes tomme Brændeloft, blev indløst og hentet ned, og Spasen endte med, at Herrerne under Latter takkede hende for hendes havte Uleilighed med at besørge deres Gilde, og hun dem, for at de saa smukt havde høitideligholdt hendes Fødselsdag.

Dels af Hensyn til Skuespillernes uheldige Vilkaar og dels for at affondre dem fra Ydverdenen, fordi Omgangen med andre Personer kunde anses for uheldig for deres Kunst og for den Illusion,

den gaaer ud paa at frembringe, fattede Ryge, der havde mange ligesaa originale som sælsomme Ideer, ogsaa den, at Theatret skulde for alle sine Artister bygge et Hus, hvori de kunde have en efter Enhvers kunstneriske Betydning og Familiens Størrelse mere eller mindre rummelig og elegant Beboelsesleilighed, og udenfor hvilken de ikke maatte begive sig uden i aldeles nødvendige Forretninger. Der skulde derfor ved Stedet være en Have til at spadser i, Lokaler til forskjellige Fornøielser og Udsalg af de almindelige Fornødenheder. „Det vil jo koste Theatret en anseelig Sum,“ sagde han, „men den dækkes snart ved en meget forøget Indtægt, naar Publikum ikke veed, hvorledes de Personer, som vise sig paa Brædderne, se ud eller leve eller gebærde sig udenfor dem. Og hvad er det ikke for en Fordel for Personalet, at Enhver efter sin Stilling faaer en smuk Fribolig?“ — „Nei, Vorherre bevares!“ udbrød Mad. Clausen, da han med megen Barme fremsatte denne Plan for en Del Skuespillerinder, „her kan være Spektakler nok, naar vi komme sammen til Prover og Forestillinger; skal vi nu ligge Nar ud og Nar ind i en Kaserne med hverandre, saa bliver der aldrig en rolig Time.“ — „Na hvad!“ indvendte Ryge, „man maa finde sig i Sligt for saa betydelige Fordeles Skyld. Og der maa jo være en Intendant til at overholde Fred og Orden!“ — „Ja, men tag mig det ikke ilde op,“ vedblev hun i en spøgende Tone, „det maa ikke være Dem, gode Hr. Doktor; thi saa komme vi nok til at tage Politiet til Hjælp imod Øvrigheden.“ Da Alle, hvem han talte med om denne Sag, kom med lignende Bemærkninger, opgav han Forsøget med at bringe Indretningen til Udførelse, men blev derfor ikke ked af at paavise, hvor fortærfelig den vilde være.

Den forhen omtalte Stilling, som Skuespilkunstens Dyrkere indtog i det sociale Liv og i det almindelige Dømmeme, bevirkede, at naar Folk, der hørte til de saakaldte bedre Samsundsklasser, cfterkom

et bydende Kald til at betræde denne Kunstnerbane og derfor gif til Theatret, vakte det den største Opfigt og var Gjenstand for stor Utilfredshed ikke blot hos deres Nærmeste, men ogsaa hos Standsfæller, der ikke vare langt fra at betragte det som en Nedværdigelse for Standen. Dette var saaledes Tilfældet med Ryge og Nielsen. Ganske vist var det for den forstnævntes Vedkommende noget Uhort, at en Mand, der var anerkjendt som en udmærket Læge, der havde taget Doktorgraden med stor Hæder og som Fysikus i Flensborg havde et Embede, der i Forbindelse med hans store Praxis indbragte ham en betydelig aarlig Indtægt, af sin brændende Vlyst til Theatret førtes til at hellige sig til et Kald, hvis Udøvere som Personer ikke stod synderlig høit i det offentlige Omdømme, og han derved gav Afkald paa en høitaget Stilling og Indtægter, som han i bedste Tilfælde næppe kunde faae erstattet med en Fjerdepart — noget Saadant vilde selv i Nutiden, da Forholdene dog i saa høi en Grad have forandret sig, vække Sensation. Der gjordes ogsaa alt muligt for at faae ham til at opgive denne Plan. Hans gamle Fader, Konferensraad Ryge, gjorde de største Anstrengelser og fandt Understøttelse hos selve Direktionen, og flere af hans Venner sendte ham skriftlig Underretning om, at hvis han blev Skuespiller, vilde de afbryde al Forbindelse med ham, men alt forgjæves. Ryge stod fast, og man veed jo, hvor heldigt og betydningsfuldt for den nationale Kunst det var, at han havde Sjælsstyrke nok til at modstaa alle deslige Anfægtelser og følge sin Tilboielighed. Selv fra den ellers saa fordomsfrie Frederik den Sjette kom der en Indsigelse imod, at han betraadte Scenen med Titlen som Doktor, denne maatte ikke paa den Maade nedværdiges, og det blev befalet, at han ikke som saadan maatte nævnes paa Plakaten. Men Ryge lod Direktionen vide, at han vilde beholde sin akademiske Titel og ikke optræde uden denne; han havde vundet den ved sine Kundskaber, men ikke faaet den som en Naade af

Kongen, der da heller ikke kunde berøve ham den. Dette blev forebragt Frederik den Sjette, som da ogsaa fandt, at Ryge egenlig havde Ret, og ved den Leilighed anvendte de forhen omtalte Ord: „Det lader til, at han er ikke god at bids med.“ Med Nielsen, der havde været Lieutenant i Artilleriet, skete noget lignende som med Ryge. Ogsaa hans Overgang til Theatret blev betragtet som en Skam for den Stand, hvortil han hørte, og hans Paarørende beklagede høilig dette Skridt. Uagtet Nielsen som enhver anden Officer, der har faaet sin Uffed, beholdt sin militære Titel, vilde det være blevet ham forment at beholde den i hans Egenstabs som Skuespiller og paa Plakaten, hvis han ikke selv havde fundet det rigtigst at give Ufsald paa den, især da Kongen til Theaterchefen, Kammerherre Holstein, meget ivrig havde sagt: „Som Lieutenant kan han ikke spille Komedie; tænk en Gang, om man peb ad ham.“

Det er let at begribe, at deslige Reservationer, der næsten gik ud paa at stemple Skuespillerne som en Variakaste, vare ikke lidet krænkende for disse; men det kan dog nok være, at netop saadanne Begivenheder havde den Virkning at hæve deres Selvsølelse, og at de mandede sig op til at hæve deres Værd som Mennesker samt til samtidig at kræve den Samfundsstilling, hvilken de som Kunstnere havde Ret til at indtage. Saa meget er i alt Fald vist, at der i saa Henseende foregik en Forandring, som, støttet ved en Ugtelse vindende personlig Opførsel, efterhaanden trængte igjennem. Til dette Formaal fremkom der undertiden bestemte og talende Protester, som da Direktionen gjorde Mine til at nægte Overskou den Udgang til Hosparkettet, han havde Ret til som Forfatter af flere originale Stykker. Hans Kammerater forlangte af ham, at han skulde fordre denne Ret, hvis Tilfidesættelse maatte betragtes som en Fornærmelse mod hele Standen. Overskou havde i den Anledning en Scene med Holstein, der søgte at sno sig fra Sagen ved at mene, at Direktionen

maatte tage en Beslutning derom. Herimod protesterede Overskou paa det Bestemteste, han forlangte kun den Ret, der tilkom ham ligesaa vel som enhver anden Forfatter, og endelig gav Holstein efter, dog med det Tillæg, at han haabede, at Overskou vilde bruge den med Diskretion, hvad der fremkaldte et meget skarpt Svar fra Overskous Side.

Men den Agtelse i Samsundet, som Theaterpersonalet efterhaanden opnaaede, havde ogsaa for en Del sin Grund deri, at det talte Medlemmer, der ikke blot udmærkede sig ved Landsdannelse og dertil hørende personlige Egenskaber, men ogsaa stod meget høit, maasse endog for Fleres Vedkommende hidtil uopnaaet som udøvende Kunstnere og Kunstnerinder. Vort Theaters Hovedsag, det reciterende Skuespil, havde saavel i Tragedien som i Skue- og Lyftspillet en Stab, hvis Lige kun faa Theatre i Verden, maasse med Undtagelse af Théâtre français og Wiener Burgtheater, havde at opvise, Navne, der høre til de uforgængelige i vort Theaters Historie. Enkelte af disse ere vel endnu i frisk Minde hos den nuværende Slægt, i alt Fald hos de Eldre, men de Andre leve egenlig kun endnu i Traditionen, og hvor levende denne end kan være, er den dog lidet i Stand til at gjenkalde eller fremstille den Enkeltes aandelige eller kunstneriske Individualitet, det eiendommelig Personlige. Dette skal heller ikke blive forsøgt i det Efterfølgende. Hvad jeg vil meddele, er nogenlunde det Indtryk, jeg modtog ved i min Ungdom at se dem spille, et Indtryk, som jeg forøvrigt har fundet stadfæstet ved Samtidiges Domme. Dertil skal knyttes saadanne Træk, der ere stiftede til at give en Ide om deres Personlighed. Jeg sigter ikke videre end til at gjenoplive Mindet om Kunstnere, hvis Virken, hvor meget den end er knyttet til Diebliffet, dog har udøvet en stor Indflydelse paa Nutidens kunstneriske Retning og tillige har været af en ikke ringe Betydning i kulturhistorisk Henseende, idet man næppe med Urette gjør Skuepladsen

og dens Tilstand til en Maalestof for det vedkommende Lands Kunstdannelse, Smag og Dphlysning. For at undgaa for stor Vidtløftighed skal denne Omtale kun vedrøre Kunstnere, der hyppigst nævnes som vort Theaters Ypperste i dets mest glimrende Periode og som hørende til dem, der have skabt og støttet den Kunstskole, som endnu til Held for den nationale Skueplads er bevaret af deres talentfuldeste Efterfølgere. Disse Kunstnere ere Ryge, Frydenbahl, Lindgreen og Karl Winsløv.

Dr. Ryge var en imponant Skikkelse, høi, rank, kraftig, først i en ældre Alder med nogen Ansats til Korpulence. Hans Ansigt var smukt og regelmæssigt, Øinene meget levende og Trækkene temmelig skarpe. Under Spillet affpeilede hans Fysiognomi klart og tydelig de Følelser og den Videnskab, han vilde lægge i sin Rolle. Der var i hans Væsen en Plastik, som ikke var noget Paataget, men fremgik af den sjælelige Virksomhed. Hans Talestemme var ikke blot usædvanlig stærk og malmsuld, men ogsaa meget bøielig, saa at han var i Stand til at modulere Foredraget i alle dets Nuancer. Hvilken Kraft udfoldede han ikke som Hakon Jarl, f. Ex. hvor han stod overfor Olaf Trygvesson, og hvor indsmigrende lod ikke hans Stemme i de erotiske Partier; hans Hovedsag var det Tragiske, her virkede han med sin imponante Personlighed, ved sin ædle og rolige Pathos, men ogsaa ved den intelligente Forstaaelse, hvormed han opfattede Rollen i dens mindste Enkeltheder. Men han var ogsaa en komisk Skuespiller af første Rang, især i mere groteske Roller. Han forstod i høi Grad at individualisere, og selv hvor han lod sin Minderhed frit Løb, overskred han sjældent Grændserne for den lutrede Smag. I Roller som Per Degn i „Erasmus Montanus“, Korfits i „Barfjelstuen“, Sæft i „Sovedrikken“, Goldkalb i „Kong Salomon og Sorgen Hattemager“, Golz i „Østergade og Vestergade“ og i mange andre komiske Roller var han uovertræffelig, og de Typer, han har skabt,

ere ogsaa fuldstændig blevne optagne af hans nærmeste Efterfølgere. Alt vidnede om et indgaaende Studium af Karakteren, og der er næppe nogen Skuespiller, der i høiere Grad end Ryge forstod at udarbejde en Rolle i dens mindste Enkeltheder og tillige at give den en kraftfuld Kolorit ved ganske at gaa op i den. Selv i Syngeespillet kunde han gjøre Fyldest, han havde en smuk Barytonstemme, hvis

Dr. Ryge.

stærke Klang han vidste at moderere og give et virksomt dramatisk Udtryk. Han var altid korrekt i sin Memorering, og hans Rollesikkerhed i Ordets mest udstrakte Betydning var næsten enestaaende. Selv i en ældre Alder kan det næppe paavises, at han feilede; naturligvis var han derved en hyppelig Støtte for sine Medspillende.

Ryge lod sig undertiden i overstrømmende Lune forlede til Improvisationer, hvis Budsigthed var en Undskyldning for den Frihed,

han herved tog sig. Saaledes fortalte han som Laft altid en eller anden morsom Historie om de Skælmerier, som Rose havde drevet med ham, hvorledes hun havde loffet ham op i Hønschuset, og hvorledes han da var bleven overfaldet af den store Hane o. desl. Ogsaa som Goldkalb slog han ikke sjeldent Gjakken løs. Da en Syngeomester var reist udenlands med en Sangerinde, fortalte han, at han blandt sine Spekulationer ogsaa havde havt den at reise omkring med Sangfugle, men at det var gaaet galt, idet de havde lagt Weg og faaet Unger — en Hentydning, som naturligvis vakte stormende Latter, men som tildrog ham en streng Reprimande af Direktionen. Han kunde være meget gemhytlig og jovial, naar han, som han selv udtrykte sig, befandt sig under sit Gemhyts Middelterperatur, og han kunde da fortælle en Mængde snurrige Anekdoter, især i det Platytiske, som han talte med stor Færdighed. I Omgangen med sine Kunstfæller var hans Væsen ret godmodigt, men undertiden ogsaa meget opfarende og bistert, naar han mødte Modsigelse, og der var ikke sjeldent slemme Konflikter. Det var saaledes en Gang nær kommet til en Duel mellem ham og Holst, hvem han haardt havde fornærmet. Han var overhoved ikke lidet bydende og stolt, hvor han som Kunstner eller Økonomi-Inspektør troede at burde hævde sin Anseelse. En Gang mødte der ham derved en Ydmygelse, som han aldrig kunde glemme. Paa en Udenlandsreise, hvorved han spillede paa tydtske Theatre, kom han til Hamborg, hvor han havde et Kreditiv paa Sånisch. Den hamborgske Magnat modtog ham med en stiv Kompliment, og da Ryge med stolt Selvsølelse fortalte ham, hvem han var: „Dr. Ryge, erster Schauspieler beim kgl. Hoftheater in Kopenhagen“, og samtidig rakte ham sit Kreditiv, svarede Sånisch uden at fortrække en Mine: „Schad' nicht, wird doch honorirt.“ Om hans Enthusiasme for Theatret giver det Svar et Begreb, som han gav Kongens Livlæge, Dr. Brandes, da denne engang sagde til

ham: „Veed De vel, at De kunde være bleven en udmærket Læge, hvis De fremdeles havde dyrket Deres Videnskab.“ Ryge svarede: „Der er nok, der slaa Folk ihjel; veed De vel, at jeg hellere vilde være Statist ved Theatret end den mest udmærkede Læge.“ Dehlenschläger og Ryge spadserede en deilig Foraarsdag i Frederiksberg Have og samtalede om et af førstnævntes Stykker. Uagtet Samtalen i høi Grad interesserede Dehlenschläger, vilde han dog ogsaa henlede Ryges Opmærksomhed paa de skønne Omgivelser, den herlige Natur. Men han værdigede ikke Flora et eneste Blik af lutter Forelskelse i Melpomene, og da Dehlenschläger spurgte ham: „Men glæder da ikke ogsaa Naturen Dem?“ svarede han: „Nei J. g. m. gjør den ikke! Lad os nu tale om Kunsten igjen.“

Frydendahl var som ganske ungt Menneske paa Herredsfogedkontoret i Roeskilde for at uddanne sig i det juridiske Fag. Det blev han kjed af og søgte Ansættelse ved Theatret. Han blev antaget i 1786, men denne Bane var i Begyndelsen en stor Skuffelse for ham. Det komiske Fag, som han følte sig anlagt for, var den Gang besat med mange betydelige Kunstnere som Schwarz, Gjelstrup, Kemp og Bech, og han blev derfor anvendt i mindre Elskerroller, hvilke han kun lidet passede for, saavel som ogsaa i Syngeespillet, da han havde en smuk Basstemme. Det var først i 1795, at han kom til at optræde i en betydelig komisk Rolle, nemlig som Stodvel i „Apothekerens og Doktoren“, men den, hvori han især viste sig som en mesterlig Skuespiller i det komiske Fag, var Gerontes i „Skatten“, som han første Gang spillede i 1804. Fra den Tid var han hos Publikum anset for en af Skuepladsens første Kunstnere og blev dets Yndling indtil sin Død i 1835. Saa Skuespillere have været rigere begavede af Naturen. Hans Hoved var meget smukt, Ansigtets Profil ædelt, dets kraftige Træk saa let bevægelige og i den Grad i hans Magt, at han lige stærkt kunde udtrykke dyb Enfoldighed som svedent

Skælmeri, lige godt Opblæsthed og Fjerknythed, men ogsaa Høihed, Strengthed og Kraft. I hele hans Holdning udtrykte sig Rollens Hovedkarakter, men ogsaa de fineste Nuancer gjengaves af hans levende Minespil, udtalte sig i hans Bevægelser og Stillinger. Herved understøttedes han af en fyldig og klangfuld Stemme, som han forstod at dæmpe eller fordreie, naar Rollen krævede det. Han

Frydendahl.

havde den Evne som Ingen til at faae Folk til at le, uden at han i nogen Maade chargerede. Hans stumme Spil var som oftest af en uimodstaaelig Virkning. Jeg mindes saaledes den overordentlige Munterhed, han vakte ved den Forbauselse, der viste sig i hans Miner, da han som den gamle Bonus i „Munterheds Triumf“ opdager den lille Dreng sovende i en Lænestol. Hvilket Galleri af komiske Figurer og træffende Karakterer har han ikke skabt: Grøndal

i „Ungdom og Galstak“, Brause i „Sovedrikken“, Sir Peter Teazle i „Bagtalelsens Skole“, Jacob von Thybo, Menschenkræft, Baron Montefiascone i „Cendrillon“, Bartholo saavel i Lystspillet „Barberen i Sevilla“ som i Operaen, Vinter i „Eventyr i Rosenborg Have“, Orgon i „Tartuffe“, Heartcastle i „Feiltagelserne“, Mathias Knap i „Flyttedagen“, Burman i „De Uadskillige“ og mange andre. Flere af hans komiske Figurer horte hjemme i Syngespillet, Operaen og Vaudevillen, thi hans Stemme var godt uddannet, og hans lunefulde Foredrag gjorde hans Syngeumre til sande Kunstpræstationer. I en yngre Alder optraadte han ogsaa som Don Juan og som Figaro. I Skuespillet udforte han ikke sjælden alvorlige Karakterroller med en prægnant Tegning; mindre heldig var han derimod som Tragiker, hvorvel hans Præstationer altid udmærkede sig ved en genial Udarbeidelse. Hans Holdning og Anstand var nok imponerende, men der fattedes ham tragisk Pathos og Lidenskab. I en Rolle som Keiseren i „Børingerne“ var han derimod udmærket paa sin Plads. Han bestyldtes jævnlig for ikke at være sikker i sine Roller. Men denne Bestyldning var ugrundet. Tingen var den, at han som en ægte Kunstner som oftest virkede ved stumt Spil, og de derved fremkomne Pauser bleve da antagne som Usikkerhed. At hans Hufommelse blev noget svækket i Slutningen af hans lange Løbebane, er ikke til at undres over. Undertiden glippede det ganske for ham. Jeg erindrer, at han som Harald Blaatand, da han ved Raminen fældes af Balnatok, arbejdede sig døende hen til Suførhullet og der fik Understøttelse til at fremføre sin Monolog.

Han var en meget behagelig Mand i Omgang, forekommende oprømt og interessant. Han var altid rig paa morsomme Historier, hvoraf jeg selv fik ikke faa faa Prøver. I Ferietiden om Sommeren boede han nemlig paa den saakaldte Badstue ved Frederiksborg Slot, og han besøgte da jævnlig en Slægtning af mig, der var Kjøbmand

i Hillerød, og udenfor hvis Boutik der var en Stenbænk, hvor han tog Plads. Frydendahl holdt da af at passiare med os unge Tyre. Men ligesaa venlig og forekommende han kunde være, ligesaa stiv og fornem var han, naar det stak ham, især antog han denne Holdning mod Theaterpersoner, der vare simple og raa i deres Væsen, eller mod Folk, som mente at kunne se ned paa Skuespillerne. Han var da undertiden ligesaa vittig som bidende. Da han engang med Djærvhed fremsførte en grundet Anke for Direktionen, sagde et Medlem af denne, at han nok forglemte, hvem han talte til, „Nei“, svarede Frydendahl, hævend sig til sin fulde Hvide, „jeg betjener mig netop af den rette Tone; thi jeg taler som den gamle Sognepræst til Kirkeværgerne.“ — En ung adelig Herre, hvem han traf i et Konditori, spurgte ham, hvorledes han kunde neblade sig til at spille Narreroller. „Det skal jeg sige Dem, min unge Herre,“ svarede Frydendahl, „jeg spiller Narreroller af samme Grund som De: af Mangel. De af Mangel paa Forstand, jeg af Mangel paa Penge.“ Han holdt overhoved meget af at skose og latterliggjøre de Adelige og Fornemme. Ved en Forestilling af „Didrik Menschenfræk“ viste han sig som Menschenfræk, dekoreret med Kammerherrenøglen bag paa Uniformen, hvilket naturligvis vakte stor Munterhed hos Publikum, men tildrog ham en Frettesættelse fra Theaterdirektøren, Kammerherre Holstein, der søgte at gjøre Kunstneren begribeligt, at det aldrig kunde være Holbergs Mening at gjøre Menschenfræk til Kammerherre. „Liberne forandre sig,“ svarede Frydendahl. „Det gaaer nu ikke længer an at fremstille paa Scenen en Soldat, som faaer Prygl af sin Kone; derfor maatte jeg, for at hæve denne Modsigelse mellem Rollen og Virkeligheden, gjøre ham til Hofmand.“ En Konflikt, han havde med en meget hoitstaaende Person, gav i sin Tid Anledning til megen Omtale. Det gjaldt derved hans Families Vre, som han holdt høit i Hævd. Hans unge, meget smukke og elskværdige Datter var Gjen-

stand for denne Persons Esterstræbelser, der gif saa vidt, at han en Aften, da Frydendahl var paa Theatret, trængte ind til hende i Faderens Hus og bestormede hende med sine Tilbud. Heldigvis kom Frydendahl uventet hjem. Hans og den høie Gjæsts gjensidige ingenlunde behagelige Overraskelse lader sig vanskeligt beskrive. Men Frydendahl beholdt, skjønt yderlig opbragt, sin Fatning og anstillede sig, som om han ikke vidste, hvem han havde for sig. Datterens Glæde ved Faderens uventede Hjemkomst var stor, og hun fortalte nu alt, hvad der var foregaaet under hans Fraværelse. Nu løb Frydendahls Galde over, og han greb Stoffen. Den Fremmede fandt det da rigtigst at aflægge sit Infognito og spurgte, om han ikke gjenkjendte ham. „Sturk!“ raabte nu Frydendahl, der meget godt vidste, hvem han havde for sig; „Du understaaer Dig endog at benytte en saa høitstaaende Mands Navn og derved at gjøre din affhyelige Opførsel endnu mere skammelig. Vi lidt — jeg skal lære Dig“ — og saa gif det løs med en alvorlig Rjæpperyggedands, hvorefter der fulgte en Udsnidning efter alle Kunstens Regler. Frydendahl lod det imidlertid ikke bero derved. Den næste Dag lod han sig melde til Audiens hos Bedkommende. Der blev svaret, at han var utilpas og sengeliggende; men F. lod sig ikke afvise; han paastod, at det var en Sag af yderste Vigtighed, han havde at meddele. Af Frygt for, at Skandalen skulde blive endnu større, fandt hans Doffer, der virkelig var syg og sengeliggende af Følgerne, sig i at modtage ham, og nu fortalte Frydendahl ham alt, hvad der var passeret den foregaaende Aften, og hvor eftertryffeligt han havde tugtet den Rjæltring, der var trængt ind i hans Hus, og som ovenikjøbet havde havt den topmaalte Frækhed at give sig ud for Hs. kgl. Høihed. Til Slutning henstillede han, om det ikke var rigtigst at melde Sagen til Politidirektøren, for at Voldsmanden kunde blive eftersporet og afstraffet efter Fortjeneste. Med undertrykt Raseri, men

bævende for Skandalen, hvis Historien blev bekendt, saae den sengeliggende Mand sig nødsaget til at takke Frydendahl for hans Mithjørhed og bede ham om at slaa Sagen ned, hvilket Frydendahl da ogsaa lovede, men dog næppe holdt, forsaavidt som den meget hurtigt kom ud blandt Publikum. — Frydendahl var ikke nogen Ven af Balletten, dens Dyrkere kaldte han Badutspringere. En Morgen gik han en Tur i Frederiksberg Allée. En Lugekone i en ved Veien liggende Have fik Die paa ham og hilste ham med de Ord: „God Morgen, Hr. Instruktør!“ — „Hvorfra kjender De mig, min gode Kone?“ spurgte Frydendahl. — „Jeg har været ved Dandsen, Hr. Instruktør.“ — „Er De ikke derved endnu? De fortjente at være det“, sagde Frydendahl og gik videre.

Lindgreen var Frydendahls Sævnaldrende og kom et Aar efter denne, 1788, til Theatret i en Alder af 20 Aar, nogen Tid efter at han havde taget Artium. Han forsøgte sig først i et Par Tjenerroller, men hans egenlige Debuter vare først som Henrik i „Maskeraden“ og som „Den pantsatte Bondedreng“, hvori han strax overraskede ved sit umiskjendelige Talent for deslige Roller. Han var temmelig lav af Væxt og som ungt Menneske smækker; det var først i en ældre Alder, at hans Figur blev temmelig firskaaen. Hans Ansigt var meget karakteristisk, det udtrykte Lune og Skælmeri, men var egentlig ikke videre bevægeligt, og derfor kunde han heller ikke ganske fornægte sin Personlighed, uagtet det dog stod i hans Magt som faa at individualisere de Figurer, han skulde fremstille. Hans Stemme var tydelig og klar, men Organet havde et Anstrøg af sjællandsk Dialekt, der skal have hidrørt fra den Tid, da han ved at gaa i Roeskilde Skole kom i megen Omgang med Bønder. Denne Dialekt forlod ham aldrig, den klang gennem alle hans Roller og bidrog ofte til at forhøie den komiske Virkning. Han var i høi Grad talentfuld og genial som komisk Skuespiller. Beundringsværdig

var den Sikkerhed, hvormed han traf næsten enhver komisk Karakter. Hans Præstationer vare udarbejdede i deres mindste Enkeltheder, og hans komiske Styrke viste sig ikke blot i enkelte komiske Penselsstrøg, men ogsaa i den kraftfulde Kolorit, der var udbredt over Billedet. Han lod sig aldrig, hvor megen Anledning der end kunde være, friste til nogen Overdrivelse — alt var Sandhed, alt var grebet ud af

Lindgreen.

Naturen, og dog lod han ikke savne den Idealitet, der giver selv det komiske et ædelt Præg. I sin Udførelse af Jeppe paa Bjerget, en af hans kosteligste Roller, der af Rahbek blev omtalt i en meget udførlig Afhandling, kunde han endog næsten henrive til Taarer i den Monolog, hvor han under Galgen tager Afsked med sine Børn og Kreaturer. Hans Henricker i holtbergske Komedier vare sande Mønster-

forestillinger i Fiffighed, Skælmeri og Lune, og hans Troels i „Barfjeltuen“ var kostelig i trofskyldig Naivitet og Løierlighed. De, som have set Phister i disse Roller, ville ogsaa vide, hvorledes Lindgreen spillede dem, thi han var hans geniale Lærling og fulgte i meget Lærerens Mønster, men naturligvis med de originale Udarbejdelser, som hans rige Gvner gav ham Magt til. Da Lindgreen den 1. Januar 1838 feirede sit 50 Aars Jubilæum som Skuespiller, og han da i „Den hjemkomne Nabob“ som den gamle Skræder Kapid blev trukken ind paa Scenen af Sønnen Dick, der spillede af Phister, med Repliken: „I Gallop — det har Du lært mig lille, Fatter“, hørtes der et Jubelraab, der godtgjorde, at man erkjendte, hvad Phister skyldte den gamle Veteran. I en ældre Alder spillede han især den komiske gamle Mand med et uforligneligt Lune. Blandt hans sidste Roller mindes jeg Proprietær Tang i „Flyttedagen“, som han spillede med en uendelig snurrig Blumphet i Drukkenfæben og med en sjæleglad Tilfredshed over at kunne dominere den ulykkelige Kommissjonær Tobias Knap og sige ham Grovheder. I den første Tid blev han ogsaa anvendt i alvorlige Roller, og flere af dem udførte han vel ret godt, men de laa kun lidet for ham; han savnede den fornødne Værdighed, og i sin Bestræbelse for at fyldestgøre Rollens Karakter blev han undertiden monoton eller pathetisk, hvilket let, især paa Grund af hans sjællandske Dialekt, gav Foredraget et parodisk Anstrøg. I Bevidsthed om sit Talents rette Begrænsning vilde han ogsaa meget nødig spille deslige Roller, hvilke han ogsaa ganske ophørte med i den sidste Halvdel af sin kunstneriske Løbebane.

Lindgreen var i sin Dmgang med sine Kunstfæller mere agtet og frygtet end afholdt. Han kunde undertiden være ret forekommende og høflig, men naar han var i sit vrantne Hjørne, kunde han være meget spydig og satirisk, hvortil hans stedsse slagfærdige Vid fandt

det fornødne Stof. Han spadserede engang sammen med Sangeren C. paa Østergade. En gammel Tøde tog ærbødigt Hatten af for dem. „Hvem gjaldt denne Hilsen?“ spurgte Lindgreen. — „Kjærligvis os begge“, svarede C. — „Hvem var det da?“ — „Det er saamæn en gammel Tøde, der i mange Aar har siddet paa Dyrehavsbakken og synger: Sæst ist der Doktor da!“ — „Nei, det er sgu Dig, han hilste paa Kunstens Begne“, svarede Lindgreen. — Mellem ham og Frydendahl var der idelig Udvevling af Sarkasmer, skjøndt de forøvrigt nærrede stor gjensidig Agtelse for hinanden som Kunstnere. Lindgreen kaldte Frydendahl „Greven“ paa Grund af hans Fornemhed, og Frydendahl kaldte Lindgreen „Bittermann“ efter hans Rolle i Røgebues „Menneskehad og Anger“. Den Dyst, de ikke skjældent havde med hinanden, var ikke lidet interessant for Tilhørerne, men ve den Ukaldede, navnlig naar det var en yngre eller ubegavet Skuespiller, som paa en eller anden Maade blandede sig deri; han kunde da vente at faae en Tretteføttelse af Lindgreen saa skarp og truende, at han sikkert ikke gjorde det oftere. I Overbevisning om sin Uundværlighed skaanede han heller ikke Direktionens Medlemmer og sagde dem, naar Leiligheden tilbød sig, drøie Sandheder. Under en Prøve paa „Tryllesløiten“ befandt Lindgreen sig paa Scenen, da en Sol, som hører til Stykket, skulde opstilles. „Hvad er det for en Tingest?“ spurgte Lindgreen. — „Det er en svøstjernet Sol, som skal bruges til „Tryllesløiten“,“ svarede Holstein. — „Ja saa! Hvad mon Torveprisen er paa den Slags Artifler?“ sagde Lindgreen tørt. — „Hr. Lindgreen, jeg maa frabede mig Deres Vittigheder. De maa huske paa, hvem jeg er. Det gaaer snart for vidt med Dem. Det er nok bedst, at vi to skilles.“ — „Saa? Jeg kan dog aldrig tro, at Deres Excellence saa snart vil tage Deres Afsked.“ — At han holdt meget af et godt Glas Vin, og at han var en stadig Gjest paa Hagens Kjælder, hvorfra han undertiden indfandt sig paa Theatret i

en temmelig omtaaget Tilstand, er bejendt nok. Dette forhindrede dog ikke, at han fra det Dieblif, han betraadte Scenen, var ganske sig selv og spillede ypperlig. En Formiddag, kort før en Prove skulde begynde, hvori han dog ikke skulde deltage, sad han affides ved et Bord paa Kjælderens med et Glas Vin foran sig. Det var en bitterlig kold Vinterdag. To unge Theaterelever følte Trang til at faae sig et Glas, de kom ned til Vintapperen, og uden at se Lindgreen bestilte de to store Glas Portvin. Ligesom de vilde til at nyde Vinen, fik de Die paa Lindgreen, og af Frygt for en Kevselse for den Frihed, de havde taget sig, undskyldte de deres Nærværelse paa Kjælderens med, at de frøs, og at de havde følt stærk Trang til Noget at varme sig ved. „Na,“ svarede Lindgreen. „I blive nok varme, naar I komme paa Proven. Det klæder ikke unge Mennesker at gaa paa Vintkjælderens.“ — „Men vi have allerede betalt Vinen“, bemærkede de noget forknytt. — „Gjør Intet til Sagen; gaa I bare over paa Proven, Børn. Jeg skal nok drikke Vinen.“

Karl Winsløv hørte til en yngre Generation end de tre forhen omtalte store dramatiske Kunstnere, og disse vare ogsaa allerede næsten Veteraner ved Theatret, da han i 1816 blev ansat derved. Men desuagtet svang han sig op til næsten at blive dem sideordnet, og naar man i Aarene Tyve, altsaa kun faa Aar efter, at han var bleven Skuespiller, nævnedes dem, der ved Genialitet eller fremragende Talent kunde betragtes som Theatrets Støtter, var Karl Winsløv blandt disse. Ikke desto mindre hørte han ikke til dem, der som Nyge og senere i en vis Henseende Nielsen strax tog Publikum ligesom med Storm ved at fremtræde enten næsten som helstøbt Kunstner eller i alt Fald med saadanne Evner og Anlæg, der røbede et ualmindeligt Talent. I den første Tid stod han, som det hedder i Theater-sproget, i Stampe som Elev i den dramatiske Skole. Han fik mindre Roller, der ikke laa for ham. Man havde i det Hele taget ikke store

Tanker om hans Evner, og hos ham selv syntes der at være en vis Samlen efter at finde det Rette. Han troede sig saaledes først kaldet til at spille Elskerroller, men dertil gjorde hans Figur, der var lille og temmelig uanseelig, og hans dybe, ikke videre velklingende Talestemme ham uskikket; dernæst til at spille intrigante eller lystige Tjenere, som han i det mindste i Begyndelsen ikke ganske egnede sig for, fordi

Karl Winsløv.

han manglede Lethed og livligt Lune. Disse Jag vare desuden i Forveien saa godt besatte, at der ikke var nogen Plads for ham. Der var tillige strax noget Opblæst og Selvtillidsfuldt i hans Væsen, som var ham til ikke ringe Skade hos hans Foresatte og hos hans Kammerater. Men det varede ikke længe, før han ved Flid og Udholdenhed forstod at bringe det Talent til Modenhed, hvis Spirer nok havde været tilstede, men som han ikke havde faaet Leilighed

til at udvikle i de Jag, hvor de kunde gjøre sig gjældende. Det var først ved at spille Fanejunker von Schrankenau i Skuespillet „Soldaterne“ den 6. Oktober 1816, at han godtgjorde, hvad Theatret vilde komme til at eie i ham. Denne Rolle gav han med en saa overraskende Varme og Styrke i Deklamation og Mimit, at han vandt almindeligt og fortjent Bisald. Ikke desto mindre hengif der et Par Aar, før han kunde faae fast Fod paa Scenen. Marsagen hertil maa atter søges i en vis Ufordragelighed, der var ham egen, og som vel for en Del havde sin Rod i den Tro, at han var tilsidefat og misfjendt. Ikke sjelden havde han Sammenstød med Direktionen, og det var en Gang ikke langt fra, at han var bleven afskediget. Men i 1821, da Collin var indtraadt i Bestyrelsen, kom der en heldig Vending i hans Forhold og Stilling ved Theatret. Collin havde med sit skarpe Blik for kunstneriske Evner snart opdaget, hvad der boede hos ham, og medens han i mundlig Samtale ikke lod det fattes paa Opmuntring, viste han sig i Gjerningen som hans Beskytter. Han forskaffede ham ikke blot en Gageforhoielse, men ogsaa en forøget Virksomhed i de Rollesag, som nærmest laa for ham. Disse Jag vare stærkt udprægede Karakterer, saavel komiske som alvorlige, hvilke han i Reglen formede til sande Mesterstykker af scenisk Kunst. Mørke Roller som f. Ex. Knud Sortebroder i „Azel og Valborg“ eller Pipin i „Karl den Store“. Karakterfildringer som Tartuffe, ædle Billeder som Jøden Schewa, komiske Figurer som Zierlich i „Aprilsnarrene“, Klister i „De Uadskillelige“, Charles Tang i „Flyttedagen“, Josef Holz i „Østergade og Vestergade“ vare prægede af lige stor Fuldkommenhed og udøvede uimodstaaelig Virkning. Alt var fint, udarbejdet i de mindste Enkeltheder og vidnede lige saa meget om en anstrængende Flid som om Genialitet i Opfattelsen.

En af hans største Triumfer, men desværre hans sidste, var hans Udførelse af Delavignes Ludvig den Ellefte. Allerede nogen

Tid i Forveien vare hans Kræfter stærkt svækkede ved store aandelige og legemlige Anstrængelser; men ikke desto mindre gav han sig i Færd med denne gigantiske Rolle og indstuderede den med utrolig Omhu. Han havde faaet den i Sommeren 1833, og den beskjæftigede idelig hans Sind og hans Tanker. Stykket var bestemt til at opføres i den paafølgende Sæson, men hans tiltagende Svaghed forhindrede ham gjentagne Gange fra at spille den. Endelig, uagtet han mærkede, at det stundede til Ende med ham, opmandede han sig til at spille den. Det skete den 18. Marts 1834. Syg og meget afkræftet kom han paa Theatret, og endnu nogle Dieblikke, før han traadte frem, ytrede han, at det maaske ikke vilde være ham muligt at spille Rollen til Ende. Personalet, som vidste, hvor lidende han var — fortæller Overfou — imødesaae denne Forestilling med stor Vengselighed. I anden Akt træder Kongen ind. Winsløv stod forstemt, kraftesløs og urolig i Kulissen; hans Stikreplik kom, og paa en Gang syntes han at bortkaste hele sin Personlighed og isøre sig sin Rolle; han traadte ind, og hans Blik, Gang og Stemme, alt malede Karakteren med en uforlignelig Fuldendthed og Klarhed. Bisaldet begejstrede ham endnu mere, og i fjerde Akt brød hans stærke Aand ethvert Baand, hans skrøbelige Legeme paalagde ham; hans Scene med Hertugen af Nemours og François de Paule var fuld af de dristigste Træk, de mest gjennemtænkte Nuancer, men saanedes derfor ikke Bestemthed og levende Kolorit; hans Styrke steg ved det stormende Bisald, hans Fantasi opflammedes, den brudte Stemme, de ængstelige Raab fik en indre Kraft og et Udtryk, som gjorde en rystende Virkning. — — Men da Dækket faldt for fjerde Akt under Husets Jublen, var Fortryllesen hævet; Winsløv var atter sig selv, kun langt mere kraftesløs og mat, end da han første Gang skulde træde ind; næsten bevidstløs sank han i sine tililende Venners Arme. Det varede længe, inden han kunde komme saaledes til sig selv, at han turde vove at

træde frem; man begyndte virkelig at tro, at det vilde være ham umuligt, da han lod sige, at man kunde begynde Akten. Som en Skygge vakkede han ind paa Scenen; den Mathed, hvormed han greb paa Stolen for at holde sig, den døde, klangløse Fremsigelse af de første Repliker, den halv brustne Die gav et saa sanddru og stræffeligt Billede af den halvopløste Konge, der af Rædsel for Døden klamrer sig til Livet, at de andre Kollenhavende ængstedes og troede, at det var det sidste Gnist af Liv hos Kunstneren, der gav hans Indtrædelse en saa frygtelig Sandhed. Men det næsten udslukkede Liv flammede op igjen, da Kongens Heflighed atter yttrede sig, og han spillede Rollen til Ende med al den Kraft og Genialitet, hvormed han havde begyndt den. Man ledede ham op paa hans Bærelse, medens han flere Gange med meget mat Stemme gjentog: „Hvor jeg er træet; jeg veed ikke, naar jeg kan spille igjen, jeg maa have Roklighed; Sommeren maa hjælpe mig.“ Det herved udtalte Haab bristede: det var sidste Gang, han havde betraadt Scenen, og den 4. Oktober 1834 indslumrede han i sin Hustrues Arme.

Saaledes afbrødes brat en Kunstnerbane, der vel havde været forholdsvis kort, men i den sidste Del desto mere glimrende. De ydre Betingelser, han medbragte til Scenen, vare, som tidligere omtalt, ikke videre heldige, men denne Banskfelijkheid beherskedes af et Geni og et Studium, hvorved han forstod at omdanne sin Personlighed efter den Rolle, han havde at udføre. Især var han en Mester i at maskere sit Ansigt og give det det rette Udtryk. Hvad der meget kom ham tilgode ved hans Spil, var hans udmærkede Mandsgaver, hvorved han var i Stand til fuldt at trænge ind i en Rolles Aand og til at individualisere Karaktererne. Disse Mandsgaver viste sig ikke blot i hans Kunst, men ogsaa i andre Retninger; han var en begavet Tegner, skrev smukke Digte og var i Reglen den, som skrev Sange, naar Personalet kom sammen til en eller anden Dystighed.

Det pirrelige Gemyt, som han lagde for Dagen i den første Periode, tabte sig efterhaanden, især efter hans Giftermaal og efter at hans Talent havde vundet fuld Anerkjendelse, og Forholdet til hans Kunstfæller var i det Hele venstabeligt. Dog var det kun en meget begrændset Kreds, han omgikkes, men for denne var han ogsaa en op-
 rigtig og sand Ven i Raad og Daad. Mod Yngre, om hvis Kald som Kunstnere han nærede Tvivl, viste han ikke sjælden en formelig Aversjon, men han var ogsaa villig til at erkjende sin Feiltagelse, naar det senere viste sig, at Tvivlen havde været uberettiget. Overhoved var det et smukt Træk i hans Karakter, at saa heftig og opfarende han kunde være, var han, naar han kom til Besindighed og Eftertanke, og naar han indsaae, at han havde gjort Noget Uret, rede til at gjøre en Undskyldning, især naar den Bedkommende stod under ham. Den Sorg, som greb Alle ved hans Død, vedrørte derfor næsten lige saa meget den brave Mand og rebelige Karakter som den fortræffelige, næsten uerstattelige Kunstner. —

I Begyndelsen af den Periode, jeg nærmest har for Die, mistede Theatret ved Døden omtrent samtidig flere Kunstnere af første Rang, saasom Haack, Kind, Ole Kongsted og Kruse, men Tabet, hvor stort det end var, var ikke saa føleligt, fordi Theatret allerede i de her omtalte fire Kunstnere havde en fyldig Erstatning, og der desuden var Andre, som enten allerede den Gang vare af stor Betydning for det reciterende Skuespil eller ogsaa senere rykkede op til at blive Kunstnere af første Rang. Navne som Nielsen, C. N. Rosenkilde, Joerjom, Bhisler, Holst ere tilstrækkelige til at godtgjøre, at den danske Skueplads, selv om hine Mestere gif bort, havde Kræfter til sin Raadighed, der kunde yde en fortræffelig Erstatning, og det saa meget mere, som de fleste af dem allerede vare saa vidt udviklede i deres Talent, at de allerede stod i de første Rækker. Det er utvivlsomt, at der ingensinde har været en saa stor Rigdom paa dramatiske Ta-

lenter som i Perioden fra 1818 til 1830, og det gjælder ogsaa Damepersonalet. Tragedien havde i Mad. Heger, Mad. Andersen, Sfr. Brenø (senere Mad. Werschall og Mad. Nielsen), i Sfr. Sjørgensen og i Sfr. Heger (Mad. Holst) Skuespillerinder af betydeligt Talent, og i Skuespillet, Lyttspillet og Vaudevillen vare Mad. Liebe, Mad. Kongsted, Mad. Winsløv, Mad. Andersen, Sfr. Brenø og Sfr. Sjørgensen fortræffelige. Senere kom Sfr. Pætges (Fru Heiberg) og Sfr. Ryge til, og det kan vel siges, at Damepersonalet da frembød saa udmærkede Kræfter til næsten alle Arter af det reciterende Skuespil, at ikke nogen anden Periode i Theatrets Historie har kunnet opvise Magen, om der end har været Tider, hvor der ogsaa har været fortrinlige Talenter til Theatrets Raadighed, men dog aldrig saa mange eller saa gennemgaaende ypperlige som den Gang.

Ved at samle Stoffet til nærværende rhapsodiske Skildringer er jeg stødt paa nogle Anekdoter, for hvilke jeg i det Foregaaende ikke har kunnet finde passende Anvendelse, men som ere for karakteristiske og morsomme, til at de ikke bør finde en Plads her, især da det kan antages, at de ere ubekjendte for de fleste af Læserne. At faae Folk til at le have mange Skuespillere ikke blot Evne til paa Theatret, men ogsaa udenfor samme ved pudsig eller vittige Indfald og ved lystige Anekdoter. Men herved maa dog bemærkes, at deslige tage sig sjældnen saa snurrige ud paa Tryk eller i Andres Mund som i deres egen, thi ogsaa derved er Foredraget og det Lune, hvormed det krydres, bestemmende for Virkningen. Man veed jo, at en morsom Historie eller Anekdote tager sig meget forskjellig ud efter den Maade, hvorpaa den fortælles; hos den Ene bliver den pudsig og slaaende, hos den Anden flad og virkningsløs.

I Rosenkildes Levnet af P. Hansen og senere i en Artikel af Nikolai Bøgh i „Ude og Hjemme“ fortælles ikke saa karakteristiske Anekdoter om denne ligesaa elstværddige som originalt udprægede

Personlighed. Blandt disse har jeg dog ikke fundet Efterstaaende, for hvis Paalidelighed jeg kan indestaa. Rosenkilde levede, som bekjendt, i temmelig knebne Omstændigheder. Han vilde gjerne betale, men hans Evne svarede ikke altid til Villien. En Dag, da han var i Bad paa Rysensten og gottede sig med at svømme, kom der ham pludselig en Mand imøde, som, trædende Blande, meldte sig som hans Skrædder og spurgte ham, naar han tænkte paa at afgjøre sin Regning. „Det gjør mig meget ondt, Ja'r,“ svarede Rosenkilde, gjørende nogle Tag med Arme og Ben, „De maa give Tid, Ja'r, for nu har jeg virkelig ingen Penge hos mig.“ — Det var en stor Fornøielse for Rosenkilde at betragte Dyr's, især Inspektors Væsen og Færden. En Dag kom han paa Scenen og bemærkede da til en anden Skuespiller, at det havde i høi Grad forbausset ham at finde udpræget Eftertanke hos en Flue. „Da jeg i Morges laa vaagen i min Seng,“ fortalte han, „fik jeg Die paa en Loppe og en Flue, der havde taget Plads paa min Sengehest. De betragtede hinanden nøie. Pludselig gav Loppen et akrobatisk Spring, og horte var den. Forbausset blev Fluen staaende og stirrede efter den Forsvundne, men pludselig gav den sig til at kile afsted langs Sengehesten, ved hvis Ende den standsede, ganske vist for at se efter Loppen. Sikken en Eftertanke — hvem skulde tro det om en Flue!“

Toersom var rig paa pudsigte Historier, som han næsten altid selv havde oplevet, men for Evangelier skulde man ikke tage dem. Især excellerede han i Sagthistorier; det var et Gebet, hvor hans levende Fantasi var meget virksom, og deslige Historier fortalte han saa ofte, at han selv troede paa dem. Ved en Sagt hos en Gods-eier havde han saaledes med et eneste Stud — det var rigtignok med Hagl, men Kævehagl — skudt et Krondyr og fire Algerhøns paa een Gang, og det mærkeligste derved var, at en Tredækker — en Karl saa stor som en lille And — i det samme kom dumpende ned

fra Spidsen af et Træ — „den var Gud forb— mig rammet af det samme Skud.“ — Ved et Middagsfjelskab blev der opvartet med Svinesteg. Den blev funden udmærket. Foersjom istemte, men fandt den alligevel ikke saa god som den, han havde spist hos Holsten paa Hvidkilde. „Jeg skal sige Dem, hans Svin er fra Urskovene, og ser De, i disse Urskove er der Urhøns, som De jo nok kjender. Disse Urhøns ere nogle skrækelige Graadsere, og om Aftenen, naar de er rigtig mætte, saa falde de ned fra Træerne, og saa æder Svinene dem — ja Gu' gjør de saa — og deraf den udmærkede Smag.“ — „Men æder da Svinene dem med Hud og Haar?“ spurgte en Tilstedeværende. — „Nei, Gud bevares, kjæreste Ven. Svinene faaer en saa vidunderlig Færdighed i at snuppe dem, at de plukker dem lige med det samme.“ — En Aften var han med et Par gode Venner paa Vesterbroes Theater for at se en Tassenspiller. Manden gjorde fine Ting godt og vakte Beundring ved sin Behændighed. „Det er dog ikke noget mod en Troldmand, jeg en Gang faae i Odense,“ sagde Foersjom. „Hvad gjorde han da?“ blev der spurgt. „Jo, ser I, jeg og to Andre, vi bleve kaldte op til ham paa Skuepladsen. Vi havde hver Uhr og Uhrkæde paa os. Saa sagde han, vi skulde lukke Frakken, og saa foer han med sin Tryllestav over Maven paa os, og saa lukkede vi Frakken op, og saa var Uhr og Uhrkæde forsvunden — hvad siger I til det?“ — Men hvorledes gif det til?“ — „Na, det skal jeg sige Jer: Vi var i Ledtog med ham. Ja, det var Satans til Karl!“

Skuespiller M— benyttede sin Sommerferie til at optræde i en lille By i Sylland. Han havde forinden taget saa betydeligt til sig af flydende Varer, at det stærkt sporedes i hans Spil. Da man den næste Dag udtalte sin Forargelse over, at han vilde optræde i en saadan Tilstand, svarede han: „Naar man finder paa at optræde i en saadan By, maa man enten være fuld eller gal — jeg har

valgt det første." — Ved en Leilighed, hvor han var sammen med flere af sine Kolleger, blev han af en af dem, G., opfordret til at fortælle en af sine morsomme Historier. Han svarede, at han ikke vidste nogen, som de ikke kjendte, men at han nok vilde fortælle en Drøm, han havde haft forgangen Nat. „Seg drømte,“ begyndte han, „at jeg var død og kom til Himmelporten og bankede paa. Petrus luffede op og spurgte, hvem jeg var, og hvad jeg vilde. Jeg svarede, at jeg var Skuespiller M— og vilde ind i Himlen. „Kan ikke gaa an. Skuespillere komme ikke ind i Himlen,“ sagde han, og saa slog han Porten i lige for Næsen af mig. Jeg maatte da tøfle af, og da jeg ikke havde Lyft til at ty til Helvede, krøb jeg ned igjen i min Grav. Da jeg havde ligget der i nogle Dage, fik jeg af en Død, som man begravede ved Siden af mig, at vide, at min gode Kammerat G. var død og var kommen i Himlen. Opbragt over en saa skammelig Partiskhed fløi jeg til Himmelporten, fik Petrus ud og spurgte ham da opbragt, hvorfor G. var kommen ind og ikke jeg. — „Gode Ven“, svarede Petrus smilende, „Du kan være ganske rolig, G— har saameend aldrig været Skuespiller.““

Et Ord eller en Betegnelse, der nu synes at være forsvundet fra det danske Sprog, er „Høkerloge“. Dermed mentes de Loger i det gamle fgl. Theater, som ved Logeauktionerne kjøbtes af Billet-sjoverne, og hvortil Billetterne enkeltvis udsolgtes af disse til hver Forestilling. Det var Tilfældet med de allerfleste Galleriloger, en Del Loger i anden Etage samt i Parterret og kun meget undtagelsesvis med Første-Etages Loger. Det var meget sjældent, i Modsetning til hvad der nu er Tilfældet, at Familier kjøbte Loger, eller at flere Familier forenede sig derom. Saaledes var Størstedelen af Theatrets

Tilskuerplads i Hænderne paa Spekulanter. Disse modtog vel ogsaa Abonnement for den hele Sæson, men paa den Maade bleve kun de færreste Pladser affatte; de øvrige folgtes til hver Aften enten ved Hjælp af Avertisjementer eller ogsaa fra Udsalgssteder, navnlig fra flere Kjøldere i Lille Kongensgade og paa Kongens Nytorv. Priserne rettede sig naturligvis efter Stykkernes Værd og efter Tillobet. De Billetter, som den ene Aften betaltes med 1 Rdlr. eller mere, kunde en anden Aften dale ned til en Mark eller endog til 8 Skilling. For sidstnævnte Pris har den, som skriver nærværende, i sine Drengenaar og senere i sin Ungdom ikke saa sjældent haft en Nydelse, som han endnu med Glæde mindes i sin Alderdom.

Der var saaledes nogen Risiko forbunden med at kjøbe en Voge i den Hensigt at udhøfre Pladserne, men i Reglen var Fordelen ikke ringe. Til at gjøre Forretningen indbringende bidrog ikke lidet den Omstændighed, at Voghøfterne kunde stuve saa mange Folk ind i Logen, som det kun var muligt. Der var den Gang ingen Numre — Pladsernes Numerering blev, saavidt jeg erindrer, først indført ved Tilskuerpladsens Omdannelse i 1865 — og hvorvel det blev paalagt Kontrollørerne at paase, at Logerne ikke bleve overfyldte, var en lille Dujør tilstrækkelig til at faae dem til at lukke Døren i. De Loger, som efter Bestemmelsen skulde rumme 10 eller 12 Personer, maatte undertiden gjøre Plads til 12 à 14 eller endnu flere og til et Par Børn ovenikjøbet. Det var ikke saa sjældent at se en Læredreng med Skjodestind paa og Tøfler paa Fødderne strax efter Theatrets Aabning tage Plads i disse Loger. Han var sendt for at erobre en god Plads til „Mesters Kone“, som ikke kunde eller ikke vilde komme saa tidlig, og maatte saa vige, naar Mesterinden i egen Person indfandt sig. Saa kunde det være, at Læredrengen slap til at faae en lille Plads ved Logedøren.

Saaledes som Logerne den Gang vare indrettede med de fir-

kantede tykke Piller, der bar Loftet, var det, især i Sidelogerne, kun de allerførste Rækker, hvor Tilskuerne siddende kunde se Noget. De Andre maatte staa op, som oftest hænge sig paa de Forrestes Ryg eller ogsaa støtte sig med Hænderne til Pillerne og til den øverste Gesims for at kunne faae et Blik, og det endda et temmelig overfladisk, af det, der foregik paa Theatret. Ikke at tale om, hvor ulideligt det var for de Forreste i en Hede, der undertiden var nær ved Røgepunktet, at have en tyk Madame eller en haandfast Matros hvilende paa sin Ryg, var der tillige Fare forbunden med i en foroverbøiet Stilling med Fødderne oppe paa Bænken, med begge Hænder støttet til Pillerne og med Hovedet mod Gesimsen at nyde Skuespillet. Det værkede i Hænderne, de fik, hvad man kalder Krampe, og slap man, kunde man risikere at styrte ned. Og saaledes gik det en Gang en Yngling; han styrtede ned fra en Galleriløge, og var han ikke tøret mod den fremspringende første Stages Logerække, hvorved Faldet sagtnedes, vilde han mulig have slaaet sig ihjel eller ogsaa have lemlæstet en eller anden af de Folk i Parkettet, mellem hvilke han faldt. Han havde til Fornavn Gabriel, og efter denne Luftseilads i Theatret, hvor han svævede ned som en Engel, blev han almindelig kaldet Englen Gabriel.

Logehøkeriets Forretning var, som omtalt, i Reglen temmelig indbringende og dreves af Folk af begge Kjøen. Der var blandt disse en Herre, som spillede den elegante Kavaler. Han holdt Ridehest og var tillige en stor Ynder af det smukke Kjøen. Naar Søgningen var ringe, havde han altid Brug for de uaffatte Billetter til sine talrige Veninder. En Anden lagde Grunden til en betydelig Formue ved sin Dristighed som Logehøker. Der var ogsaa dem, som fandt det under deres Værdighed selv at sælge Billetter, men holdt Kommissionærer til at udføre dette Hverv. Forøvrigt var det ikke alene med Logebilletter, at Sjøveriet dreves, det skete ogsaa ved enkelte Leilig-

heder med Billetter til Gulvet, f. Ex. til „Geburtsdags=Stykker“, naar Herskabet tog i Komedien i sexspændige Vogue med Løbere og Fakler. Saa var der opstillet Rækker fra midt om Natten eller den foregaaende Dags Aften langt ud paa Torvet hen til „Hesten“, og Billetsjoverne forstod altid at indtage de forreste Pladser. En sliq Stimmel hørte dog til de store Sjældenheder, thi Theaterlysten var den Gang langt fra saa stor, som den er nu, og skjøndt Kjøbenhavnerne paa den Tid, som jeg nærmest har for Die, Trediverne, kun havde et eneste Theater, var det i Reglen middelmaadigt besøgt. At den betydelig ringere Befolkning, neppe halv saa stor som den nu er, ogsaa var en af Hovedaarsagerne, er en Selvfølge.

Logehøkeriet i den Form, hvori det fandt Sted i ældre Tid, hører til det længst Forsvundne og sit, som anført, allerede et Aar ved det gamle Theaters Ombygning, da det paamaledes Dørene, hvor mange Personer enhver Loge maatte indeholde, og det strengt paa-lagdes Kontrollørerne at paase, at dette Tal ikke overstredes. Efterfølgende Skitse skal søge at give et Billede af Livet i en af de omtalte Høkerloger.

Det er midt i Sæsonen. Scenen foregaaer i en Sideloge i Galleriet, beliggende tæt op til Figurantindeløgen. Forestillingen gaaer paa en rød Plakat. Der skulde opføres „Elverhøi“, men Kragh, som spillede Christian den Fjerde, var pludselig bleven upasselig, og som Rødstykke er averteret Holbergs „Den Stundesløse“ og et Dandsdivertissement. Det er en uheldig Forandring for Logens Eierinde, en gammel tydsk født Kone, kaldet Paraphymagermadamen. Ved „Elverhøi“ kunde hun vente at faae Billetterne affatte til ret anseelige Priser, nu maa hun, dersom hun vil fylde den, lade sig nøie med en Rigsort, en Mark og Otteskilling. Under saadanne Omstændigheder er det let at forstaa, at Selskabet er noget broget. Lad os betragte det et Dieblis.

Paa den forreste Bænk sidder en meget fyldig Madame med en stor Kappe paa Hovedet, hvis brede Kniplinger stygge over den sorte Haartur, som pyntet med Spytkrøller paa Siderne endnu mere fremhæver hendes stærkt rødlig Ansigtssfarve. Hun er en i flere Huse meget benyttet Jordemoder, og den fyldige Pøse, som hun fører med sig, frister til at antage, at hun lige er kommen fra „en Forretning“. Dette er dog en Feiltagelse. Pøsen indeholder Kager og Æbler, som hun flittig tager til, og hvormed hun desuden venlig trakterer sin Sidedame, en heldigvis meget spinkel Tomsfru med et Ansigt saa rynket som et Løgæble og en Næse saa spids som en Sjl. Hun og Jordemoderen ere begge de eneste Abonnenter i Logen og derfor særdeles gode Bekjendte. Tomsfruen er af „en bedre Familie“, med hvem det er gaaet tilagters. At hun har abonneret i Galleriet, er egentlig en Skam, hun hører hjemme i første Etage, og det er kun sørgelige Omstændigheders Skyld, at hun maa tage til Takke med Galleriet. Dette fortæller hun ofte nok Jordemoderen, der ogsaa har en vis Respekt for hende. Naar hun har nedladt sig til at stifte et slikt Venfskab med Mad. Madsen — jaaledes hedder Jordemoderen — saa er Bevæggrunden ikke ganske fri for Egentjærlighed. For det første har Mad. Madsen altid forsynet sig saa rigelig med et og andet Lækkert, at hun altid kan meddele Tomsfruen noget af sin Overflod, og dernæst har hun saa mange Historier fra sin Praxis, saa meget Løst og Fast fra sin Gang i ansete Huse, som hun med en sjælden Tungefærdighed betroer Tomsfruen ved Sammenkomsten i Logen, naturligvis under det strengeste Taushedsløfte, men som Tomsfruen veibliffelig med de fornødne Broderier lader gaa videre i de ansete Familier, hvor hun har sit Tilhold, at Mad. Madsens Selskab og Venfskab virkelig er uundværligt for hende.

Disse To ere de først Ankomne, thi de ville have de midterste Pladser, hvorfra man ser bedst. Kort efter, at de have gjort sig det

mageligt, indfinder sig en ung Pige af et temmelig flot Udseende og Væsen og tager Plads ved Siden af dem. Hun er iført en lys Kjole med mange Garneringer, har lange Drenloffer, et tykt Armbaand om hvert Haandsled og lugter stærkt af Pomade og duftende Bunde. Hun er ikke ilde og bruger sine Dine til alle Sider; men især kaster hun kjærlige Blikke til sin Kavaler, en pyntet, af frisk Drefjød lugtende Slagtersvend, som har taget Plads paa anden Bænk. Zomfruen af den bedre Familie synes ikke om Nabolaget og flytter sig nærmere op til Zordemoderen. Det bemærker den unge Pige, og øieblikkelig er Zjendskabet erklæret. Hun vender sig om til Slagtersvenden og siger: „Vi er nok kommet her i fornemt Selskab, Peter, nu maa Du agere sin Kavaler for at passe til Kompagniet.“ — „Saa, er vi det,“ svarer den Tiltalte, „det kan jeg ikke mærke noget til. Mener Du den gamle Madame der, Lise (pegende paa Zomfruen af „den bedre Familie“), saa er hun nok ikke finere end vi Andre. Det er ikke længere end siden igaar, at hun hos Slagter Neumann tog en Dzelever paa Kredit, hvormed hun vilde lækrere sig. Er hun for fornem til at sidde ved Siden af Dig, kan hun jo gaa sin Vej — og jeg skal gjerne give hende en Haandsrækning, saa hun kommer ud af Logen i en Fart. Her er Alle lige, det kan Du gjerne fortælle hende.“ Zomfruen indskrænker sig til at kaste et meget talende Sideblik til Zordemoderen, hvissende ganske jagte: „Gud, hvad der dog kan komme for sjofelt Selskab i disse Høkerloger. Det er sidste Gang, at jeg abonnerer.“

Det er tre Kvarter til 7; Instrumenterne stemmes nede i Drefestret, og endnu er Logen kun halv fyldt. Blandt de senest Ankomne befinder sig en ung Kone med et Barn, der nylig er vænnet fra. Sidstnævnte aabenbarer øieblikkelig sin Nærværelse ved at give sig til at sakraale himmelhøit. Moderen tussjer paa det og lader det drikke af en langhalset Flaske med Mælk. Slagtersvenden mener, at Madamen

burde lade den lille Pusling blive hjemme, hvilket vækker Moderens højeste Indignation. Hun gad nok vide, hvad det egenlig kommer ham ved, han kan passe sig selv — det lille Pus gjør ikke ham nogen Skade. Han vil maaske, at Barnet skal blive hjemme og stjotte sig selv — for han maa vide, at Hansen — det er nok Madamens Mand — er paa Arbeide til jent paa Aftenen og kan altsaa ikke passe Barnet. „Og jeg gad nok se,“ vedblev hun, „hvorfor jeg skulde nægte mig den Fornøielse at gaa i Theatret. Det kan jeg kun, naar jeg tager Barnet med — og jeg bryder mig ikke om, hvad saadanne Springshyre siger. Saa, nu skal Du være stille, lille Lotte — smagte det ikke godt, vil Du have mere? — Det er forstræffelig, hvad Du kan drikke. Saa! De maatte ønske sig, at de havde saadan en, som Du er.“ — Den unge Pige paa første Bænk leer, og Slagterjvenden siger: „Madamen skulde have taget Buggen med, saa kunde den Lille visjes i Søvn.“

Logen begynder at fylbes. En Amagerpige bliver skubbet ind af to unge Menneker, der synes at have svoret til Minervas Jane, og af hvilke den ene er forsynet med Brillen. Et Par Madamer og en Haandværkspjend samt en dito Læredreng indfinde sig efterhaanden. Man begynder allerede at stønne og puste, thi Atmosfæren er temmelig trykkende. Nu høres en Parlamenteren i den aabne Logedør. Paraphymagermadamen underhandler med en tyk Matrone. Denne har ude paa Torvet givet to Mark for en Plads paa den første Bænk, og da hun nu ser, at denne er opfyldt, protesterer hun mod at sætte sig der og vil have sine Penge tilbage. Logehøkerken erklærer i sin eiendommelige Sargon, at der er „reichlich Platz“, og fortæller, at ved den sidste „Geburtsdagsforestilling“ var der fem paa Bænken og „en lille Barn“. Den tykke Madame lader sig endelig overtale, hun balancerer over hele tre Bænke med deres Beboere og presser sig endelig ind mellem Somfruen af den bedre Familie og den flotte unge Pige.

Lige da Forspillet er begyndt nede i Orkestret, kommer Paraplymagermadamen tilfjædt trækkende med en Sømand, der efter de Svingninger, han gjør med Overkroppen, idet han sætter sig ned paa tredje Bænk tæt op til Figurantindelogen, synes at have en større Ballast inde, end det er nødvendigt for ham til at holde sig paa ret Kjø. Det Første, han gjør, er at kysse paa Fingeren ad Figurantinderne, hvilket disse dog ikke synes at sætte synderlig Pris paa. Forøvrigt finder Sømanden Pladsen temmelig knap. „Nu har jeg været i mangt et Lukas saa stort som et Musshul, men aldrig i en saadan Baas,“ siger han. „Madam!“ raaber han til Paraplymagerstuen, som igjen viser sig i Logedøren, „er det en Plads at byde et pænt Mandfolk og helbefaren Matros! Jeg kan ikke se det bitterste, og her er saa hedt som i Helvede.“ — „Min gode Mand,“ svarer hun, „for otte Skilling kan De ikke forlange en bedre Plads. Stræk sig über Willen, so kan De se Kongen und Dronningen.“ — „Hvor? Kongen og Dronningen — er de i Komedien?“ — „Nei, aber, naar de var der, kunde De s'gu se dem. Men nu maa De schweige, for nu begynder strax Komedien, og De maa ikke forstyrre de Andre i deres Fornøielse.“

„Hvad skal vi se i aften?“ spørger den sidst ankomne tykke Madame sin Naboverste til Høire. „Imorges skulde de ha' Elverhøi, saa i Middags „Den Stundesløse“, og saa hørte jeg paa Trappen herop, at Stykket igjen var forandret.“ — „Er det forandret?“ siger den slotte unge Pige, „Gudst Lov — Holberg er saa æfel simpel. Hører Du, Peter,“ raaber hun til Slagtersvenden, „de faae ikke „Den Stundesløse“. — „Mig er det det samme, bare det er Noget, man kan grine af,“ svarer Slagtersvenden. Studenten med Brillerne blander sig i Samtalen og siger: „Det kan De ogsaa komme til, for De skal se „Matrosen“, der er saa rørende, at man baade maa le og græde derover, og saa „Eventyret i Rosenborg Have“ — De veed nok med Jordemoderen.“ — Madamen paa første Bænk har opsnappet

det sidste Ord, hun vender sig fornærmet om og spørger Studenten, om det er hende, han siger til. Hun fortjener sit Brød paa en honnet Maade og kommer i de agtbareste Huse. Hun bryder sig ikke om, hvad saadan en Grønskolling med eller uden Brillen siger, han kan passe sig selv, og hvis han troer sig for fornem til at være i Loge med en Jordemoder, kan han gaa hjem og læse paa sin Lettie, for det kan han nok trænge til. Jordemoderen faaer nu ogsaa Assistance af Sømanden. Han har hørt, at man har talt om „Matrosen“, og dermed kan kun være ment ham. Han vender sig da til Studenten og siger, idet han viser sin knyttede Næve: „Hør, gode Ven! Den er for slem den! Matros, siger De, ja, jeg er Matros — og jeg kan være det bekjendt — men alligevel skal De lade være at sige Matros, og naar De siger det en Gang endnu, min Fa'er, saa skal jeg saadan kalfatre deres Slugger, min unge Ven, at De skal nok lade være at se syv Mile i taaget Veir.“ — Studenten, som er bleven ængstelig, vil nu forklare, at han kun har ment Stykkerne, men slet ikke har hentydet til nogen Moders Sjæl i det hæderlige Selskab, men Sømanden stopper Munden paa ham med de Ord: „Hold Raien i, Student, ellers vanke der Smør.“

Hvad enten nu Studenten har hørt, at der skal gives „Matrosen“ og „Eventyret i Rosenborg Have“, eller han virkelig har søgt at gjøre sig lidt lystig paa de Tilstedeværendes Bekostning — da nu Tæppet gaaer op, viser det sig, at det hverken er det ene eller det andet af de Stykker, der skal gives. Det er Herzs „Sparekassen“, der maa tjene som Rødstykke. Nu rejse de sig alle paa de bageste Bænke for at kunne se lidt af Forestillingen. De paa anden Bænk læne sig ud over dem paa den første, og det gaaer ud over Hovedtoierne, især er Amagerpigen meget nærgaaende mod den seneft ankomne tykke Madame, der protesterer ved at puffe hende tilbage med sine Albuer. Slagteren har slynget sine Arme om den flotte unge Pige

for saaledes at tiltjendegive sin Kjærlighed for sin Udvalgte og sin Interesse for Skuespillet, og de to Studenter og Matrosen have taget Stæde paa de Forrestes Ryg, idet de tillige med Hænderne mod Gefimsen og med udbredte Arme søge de fornødne Støttepunkter mod et skæbnesvangert Fald. Haandværkerdrengen stifter sit rødhaarede Hoved ind mellem Amagerpigens Arme. Madamen med Barnet, der tjener til en Art Skammel for en Landsoldat, den sidste, der er skubbet ind i Logen, giver sig til at skjælde og sekunderes af den vrælende Slut. Af de første Scener høres der ikke et Ord under al den Støi, og der tysses fra alle Kanter. Endelig bringes Barnet til Taushed, og man kan saa nogenlunde følge med.

„Ah, nu veed jeg, hvad det er,“ siger den tykke Madame, „det er der, hvor de vinde i Lotteriet og slaæer stort paa det, det Tiggerfram — og saa faae de en lang Næse. Og saa kommer Holst — og han har vaaren i Vestindien og er bleven saadan noget som Kommandør — og saa hjælper han dem, og der er saadan en yndig Slutning.“

„Maa vi nu være behagelige, Madam“, siger Slagtersvenden, „det veed vi Altsammen, det er bedst, at De beholder Deres Visdom for Dem selv. Kan Du se noget, Lise?“

„Deilig, men det er jo ikke Elverhøi — hvad er det for Noget? Jeg synes, det er kjedeligt.“

„Sludder! Det er netop et rart Stykke. Det er „Sparekassen“, jeg har set det før. Der er Grin. Du kan tro, han der, det er en rigtig Lumsker, han frier til hende, bare fordi de have vundet i Lotteriet — men han faaer da en lang Næse, kan jeg tro. — Maa jeg nu bede Dem om at tage Deres Ben bort og humme Dem,“ vedbliver Slagteren, idet han vender sig til den ene Student, „naar De troer, at jeg er en Trappestige, saa tager De min Salighed fejl. Bort med Benene, siger jeg, ellers“ — Studenten vilde ikke lade det

komme til Yderligheder; han tager resigneret Plads lige bag ved Billen, hvor han da ikke kan se det mindste.

Første Akt er tilende. Somanen, som under Akten har lænet sig tilbage og faaet sig en lille Sur, vaagner nu og mærker, at han af den stærke Hede er bleven tør i Halsen. Han trækker en temmelig trind Lærke op af Lommen, tager sig en dygtig Slurk, og da han ser, at der endnu er Høivande, beslutter han at være velgjørende mod sine Medmennesker. Han byder Flasken om og beder dem ikke at forjmaa en ægte „Kornpeter“. Slagteren modtager Tilbudet, Studenten med Brillerne ligesaa — han er nok bange for, at et Afslag skal blive optaget ilde — men Damerne vægre sig trods Somanens indtrængende Forsikring, at de ikke bør forjmaa Guds Gave. Figurantinderne i Logen ved Siden af, der have set Flaskens Rundgang, begynde at fnise. Det bemærker Somanen. „Undskyld, mine Deilige, at jeg har været saa nederdrægtig ikke at byde Dem først. Vær saa artig,“ siger han og vækker Flasken ind. Tilbudet tilbagevises med et almindeligt „Fy“. — „Sagde De fy! Det skulde De nodig. En god Snaps styrker Pusjelankerne, og dem har De jo Brug for. Du lille Skjælm“, siger han til en ung kjon Pige, der især gjør sig bemærket ved sin Munterhed, „Du har den nydeligste Gallionsfigur, jeg har set i mine Livsenskade — Du skal have et Kys!“ og i det samme slaaer han det ene Ben over Logens Skillerum for at springe ind til Figurantinderne. Der opstaaer nu en Skrigen og Raaben. De fare ud af Logen for at kalde paa Kontrolløren. Denne kommer til. Han er i en ikke synderlig bedre Tilstand end Somanen, og der opstaaer nu en lille Brydekamp imellem de To, idet Kontrolløren søger at trække ham ud af Logen, medens Somanen bestemt modsætter sig det. Slagtersvenden slaaer sig paa sidstnævntes Parti, idet han mener, at det er rigtig Grin, og at Komædien i Logen er bedre end den paa Theatret. Fruentimmerne skrige.

Endelig rekvirerer Kontrolløren Hjælp fra de andre Stager, og Sømanden bliver transporteret ud af Logen.

Forestillingen gaaer sin Gang, og da der nu er blevet lidt bedre Plads i Logen, er Samlivet ogsaa lidt mere fredeligt. Fordemoderen lader sin Pøse med Vbler og Sukkergodt gaa omkring, og selv den flotte unge Pige forsones med Somfruen af „den bedre Familie“. I en af Mellemaakterne faaer hun ved at se ned i Friparkettet, som ved en Ternstang ligesom en Baas er adskilt fra den øvrige Del, pludselig Die paa en Kavaler af Hofpersonalet. „Nei se,“ raaber hun henvendende sig til Slagteren, „se ham der med Knebelsharten, det skaldede Hoved og Baandet i Knaphullet — kan Du se ham? — det er den Fyr, der løb efter mig forleden Aften og var saa nærgaaende.“ — „Er det ham? Lad mig se, sikken et Stykke Mandfolk — jeg skal bide Mærke i ham, kan Du tro. Hvor han kroer sig, Du skal ved Leilighed faae et Drefigen, min Ven, skal Du, det kan Du ta' Gift paa.“ Der tykses nu paa Slagteren, og Tæppet gaaer op til sidste Akt. Efter Stykket kommer en pas de deux, som Amagerpigen i Samstemning af Madamen med Barnet, hvilket heldigvis har sovet under Størstedelen af Forestillingen, erklærer for det bedste af det Hele. —

Disse Scener i en af det gamle Theaters Høferloger i ældre Tid ere tegnede efter Naturen og indeholde ingen Overdrivelsler. Indskriften over Theatrets Proscenium, „Ei blot til Lyft,“ kunde modtage forskjellige Fortolkninger. At gaa i Komædie i en Høferloge var i Sandhed ei blot til Lyft.

En dramatisk Privatforestilling i Frederik VI.s Tid.

en 8de Sa-
nuar 1839
var en
Rædsels-

og Sorgensdag for Ind-
vaanerne paa Syllands
Vestkyst. Dreven af en
voldsom vestlig Storm,
styrtede Vesterhavet med
Isstykker af uhyre Om-
fang ind over den hele
Kyststrækning fra Løf-
ken ned til Ribe og
trængte Limfjorden over
sine Bredder, og da
Bølgerne endelig veg
tilbage, var det et for-

færdeligt Odelæggelsens Værk, som overalt kom til Syne. I Stedet
for Huse og Gaarde i Stæder og Landsbyer var der Grushobe,

hifst og her laa druknede Kreaturer, Aarets Afgrøde, fom Bonden furt mofjommelig havde aftvunget den magre Jord, var bortfkylllet, mangfoldige Borgeres Velfærd og Fremtid var gaaet til Grunde, hvad mange Aars Stræben havde tilveiebragt, var i Løbet af næppe fire og tyve Timer flydt bort i det grifke Hav, og mangfoldige Familier vidfte ikke, hvor de fkulde hvile deres Hoved eller faae det Nødvendige til Livets Ophold. Alt var Fortvivlelse og Sorg. Men Hjælpen udeblev ikke; ligesaa stor fom Ulykken var, ligesaa redebøn var den almindelige Velgjørenhed over hele Landet. Der blev anftillet offentlige og private Indfamlinger, og fom altid gif Hovedftaden herved i Epidfen. Foruden direkte milde Gaver, der løb op i mange Tusinder af Dalere, indkom der ogsaa en ikke ubetydelig Sum ved Foretagender, fom ved at forene det Nyttige med det Behagelige anfporede Velgjørenheden til yderligere Anftrengelser. Til Indtægt for de Vandlidte blev der givet Koncerter, Maskerader, Baller og dramatifke Foreftillinger. Saaledes blev den første Opførelfe af Dehlfenſchlägers „Aladdin“ givet til Indtægt for dette Formaal. I Hotel d'Angleterre var der foranftaltet en stor Bazar af Damer af de bedste Familier, hvor Alt betaltes med meget høie Prifer. Den elftværdigfte Side af Hovedftadslivet kom her til Syne, og den Sum, fom indkom paa denne Maade, udgjorde en ikke ringe Del af den Biftand, hvormed Landet føjte at bøde paa Ulykken.

Ved den Tid beftod i Kjøbenhavn den borgerlige Læseforening. Den var ftiftet af flere anfete Mænd i 1834, alſaa under vort Statsborgerlivs Opvaagnen eller, om man vil, i vort Folkelivs og vor Folkefriheds unge Dage. Formaalet laa vel nærmefi i Foreningens Navn; den fkulde give Folk, der ikke havde Evne eller Lyft til at gaa ind i det dyre og mere aristokratifke Athenæum, en billig Leilighed til at tilfredsftille deres Lyft til Læsning, uden at de behøvede at føge offentlige Steder. Men egenlig havde den ogsaa et

politisk Viemed. For at vække Almensjandsen hos de Klasser, for hvilke Foreningen nærmest var bestemt, og tillige for at gjøre dem modtagelige for Ideer, der kunde bane Veien til de friere Statsformer, paa hvis Indførelse der den Gang fra forskjellige Sider blev arbeidet gennem Pressen og Stænderforsamlingerne, blev der holdt Diskussioner og Foredrag dels over almindelige og særlige politiske Spørgsmaal, dels over de Ufuldkommenheder, som Statssamfundet og Statsmaskineriet led af. Slige Foredrag holdtes blandt andre af David, Ussing, Lehmann, Wilkens, Otto og flere, og det er naturligt, at Tilstrømningen til Foreningen fra de forskjellige Samfundsklasser ikke var ringe. Mest bestod dog Medlemmerne af yngre Folk, og blandt disse dannede der sig en saakaldet fast Stok, der gav Tonen an. Skjøndt hidtil ubekjendte for hverandre og i de forskjelligste Livsstillinger, fandt de en fælles Tilslutning i en stærk Frihedsstræben. Som alt Nytt og Uvant var denne dog ikke ganske klar, idet den famlede efter bestemte Former. Den gjorde sig mere gjældende i Fraiser og Doktriner end i positive Begreber og Principer. Den hentede sine Ideer og sine Idealer fra det, der var Alle bekjendt, og saaledes vil det forstaaes, at den første franske Revolution med dens Resultater og store Personligheder omfattedes med Enthusiasme af disse unge Mennesker. De becerede hverandre med Navne fra hin Periode. Der var en Danton og en Camille Desmoulins, men ogsaa efter Girondinerne opkaldtes Adskillige, og for at der ikke skulde savnes en Modfætning, var der en Talleyrand og en Metternich. Der blev diskuteret og holdt Taler. „Kjøbenhavnsposten“, som den Gang var Frihedens Evangelium, blev oplæst og kommenteret. Man forsøgte sig ogsaa i Bladartikler, og fra nogle unge Mennesker i denne Kreds udgik Ideen til Wittighedsbladet „Korsfaren“, der blev stiftet og med stort Talent ledet af M. Goldschmidt. Navnlig i Begyndelsen hørte flere af dem til Bladets Medarbeidere. Goldschmidt nævner dem i sine „Livs-

Erindringer og Resultater"; det var Paul Chievitz, den senere saa bekendte Forfatter, den Gang Kommiss paa et Handelskontor, Kopist Ludvig Bisserup og Arboe Maler, theologisk Student, en hoist eie-
dommelig Figur, der kaldte sig Kammerjunker Busk og under dette Navn er gaaet igjen i Chievitz's og Adolf Reckes Baudeville „En Fortid“. Han vil senere naermere blive omtalt.

Det var altsaa Frihedsmænd, Alvorsmænd, som stræbte at lægge Sten til det Værk, der pludselig stod opreist i 1848; men alligevel kunde de ikke ganske emancipere sig fra Fortidens Idyl og Traditioner. Den fidele Retning, der viste sig i et lystigt Komment, med den rygende Puncbeholle og Driffesjange, spillede ligesom ubevidst over i den Tids Frihedssværmerier. Haand i Haand hermed gif de æsthetiske Interesser, som ikke sjældent truede med at tage Luven fra Politiken. En Digtsamling af Chr. Winther eller af H. P. Holst, en ny Novelle af Carl Bernhard eller af Forf. til „En Hverdags-historie“, et Stykke af Heiberg eller af Henrik Hertz, der iøvrigt var kommen i Banry ved sin Bog „Stemninger og Tilstande“, bleve meget ofte slemme Konkurrenter til Betragtninger over Finansstilstanden, over Hofholdningen, over det militaire Gamachevæsen o. s. v. og satte Gemytterne i Bevægelse. De vare flittige Komediægengere, saa vidt Pungen strakte til, og Theatrets Præstationer vare et meget frugt-
bart Gemne, saa meget mere som adskillige af de unge Mennesker selv troede sig i Besiddelse af dramatisk Talent. At der med en saadan Tro forenede sig en Higen efter at faae Veilighed til at give Prover derpaa for Publikum, selv om kun i Privatforestillinger, er det vel overflødigt at anføre.

En saadan Veilighed frembød sig nu ved den Ulykke, der havde rammet det vestlige Jyllands Beboere ved Stormfloden den 8. Januar. Hvor smukt vilde det ikke være, om den borgerlige Læseforening kunde deltage i de almindelige Bestræbelser for at lindre Nøden for de

Stormflodlidte og tillige at gjøre det paa en saadan Maade, at Foreningen kom til at staa som et lysende Exempel. De skulde dramatiske Talenter kunde faae Leilighed til at vise, hvad de duede til, det Nyttige kunde forenes med det Behagelige. Altsaa blev det besluttet at give en dramatisk Forestilling paa Theatret i lille Rannikestræde. Saavidt jeg mindes, fremkom Poul Chievitz og en ung Uhrmager ved Navn Voltelen*) med Ideen, og vi Andre — thi jeg hørte ogsaa med til den lille Skare — greb den med Begjærighed. I Overensstemmelse med parlamentarisk Fremgangsmaade valgtes der en Komité til at lede den, og blandt Andre falbt Valget ogsaa paa mig.

Spørgsmaalet var nu om at vælge Stykkerne, og derom var der meget levende Debatter. Der forekom adskillige kuriose Forslag, deriblandt at man skulde opføre en Tragedie af Dehenschläger, eftersom Anledningen dog var tragisk. Men dette Forslag blev slaaet til Jorden med den Indvending, at en oehenschlägersk Tragedie, fremstillet af Dilettanter, let kunde blive forvandlet til et Lystspil, men kun lidet lysteligt enten for Fremstillerne eller Tilskuerne. Allerhelst havde man opført et originalt Arbejde af et eller andet af Væseforeningens gode Hoveder, men der var ikke Tid til at faae et skrevet, og et Par saadanne, der bleve præsenterede, bleve ved Beiningen fundne for lette. Man blev da staaende ved Fader Holberg, hvis Arbejder dog fandtes at være lettest spillelige, og af disse valgtes da „Det lykkelige Skibbrud“. Ved dette var der jo rigtignok den Banskelighed, at det især med Hensyn til Efterspillet krævede et stort Personale, men da vi selv i vor Midte talte ikke Faa, der troede sig i Stand til at agere, og da vi desuden fik Løfte af et Par ved det tgl. Theater ansatte Skuespillere om ikke alene at overtage Roller,

*) Naar jeg nævner Navne, saa sker det kun ved saadanne Personer, der siden ere døde; desværre er det Tilfældet med de allerfleste. En Undtagelse gjør jeg dog med Skuespillere af Faget, der medvirkede ved Forestillingen.

men ogsaa at lede Indstuderingen, antog vi, at det nok kunde gaa. Et Forslag om at overdrage de kvindelige Roller i Stykket til et Par Damer, der spillede i de bestaaende dramatiske Selskaber, blev ubetinget forkastet nærmest af den Grund, at disse Rollers Udførelse af Mandfolk vilde forøge den komiske Virkning, hvilket man jo ogsaa vidste fra Studenterkomedierne. Hvorfor vi valgte „Det lykkelige Skibbrud“, havde en særlig Grund. Der var noget meget Tidsjvarende i dets Tendens. Derved at Holberg paa en vis Maade havde tegnet sig selv i Philemon ved at gjøre ham til Repræsentant for en Skribentvirksomhed, der for en Del gik ud paa at luge op i det Ukrudt, som overalt fandtes i det daværende Samsundsliv, kunde denne typiske Hovedperson tages til Indtægt for Nutidens liberale Presse, der havde stillet sig til Formaal at reformere Samsund og Statsinstitutioner, og hvis Repræsentanter havde ligesaa indgroede Fordomme, ligesaa store Moisommeligheder og Plagerier at kæmpe med som Philemon-Holberg i sin Tid. Paa den anden Side var en Figur og en Karakter som Magister Rosiflengius overordenlig brugbar til Illustrering af det officielle og ikke-officielle Spytstikkeri, som Pressen drog stærkt tilfjælt imod. Hertil kom, at der var en Scene, den nemlig mellem Gottfred og Henrik, der siddende hver paa en Afviser opregne de Frugter, som deres respektive Herrers Skriversker have indbragt, der ypperlig kunde omskrives saaledes, at den kom til at indeholde mangfoldige politiske og satiriske Hentydninger til Datidens Forhold, Begivenheder og brændende Spørgsmaal. Hvorledes dette skete, vil man senere erfare. Endelig kunde den broutende, med tydsk Akcent talende Officier, Jakob von Thyboes Gjenganger i Esterspillet, fortrinlig benyttes til en Karrikatur af en høitstaaende Militair, som den Gang paa Grund af forskjellige Foranstaltninger og offentlige Udtalelser var i stor Miskredit og idelig Gjenstand for Bladenes Angreb.

Der blev nu skredet til Rollesfordelingen. Der maatte herved

udfoldes en ikke ringe Grad af Diplomati; thi Mange, som troede sig kaldede, viste sig lidet hørende til de Udvalgte. Et snildt Hoved foreslog endog at lade trække Lod om Rollerne eller ogsaa at lade dem sætte til Auktion og det indkomne Beløb tilskyde de Stormflodlidte. Dette fandt dog ikke Anklang. Allerede ved Læseprøven viste det sig, at Nogle, hvem man havde tiltroet de bedste dramatiske Evner, eller som indbildte sig at være i Besiddelse af saadanne, vare aldeles umulige, og de bleve derfor uden Staaansel kasserede trods ivrige Protester og Forsikringer om, at det nok skulde gaa ved Forestillingen. Selvfølgelig fremkom der Insinuationer om Kabaler og Intriger, og en fjendtlig Stemning gjorde sig gjældende. Omfider fik man dog en upaafølgelig Rollebesætning i Stand. Kongelig Skuespiller Hafs paatog sig at udføre Teronimus, Assessor pharm. Hagen, en i sin Tid meget bekendt Personlighed, havde vi til Magdelone, til Leonora en Strivelærer B., til Bernille Uhrmager Voltelen, kongelig Skuespiller Kragh paatog sig at spille Philemon, til Henrik var Chievitz selvskreven, til Magister Rosiflengius en medicinsk Kandidat, nuværende Læge H., til Gottfred Kontorist B. Henriques, og til de øvrige Smaa-roller saavel i Stykket som i Efterspillet fandtes der ligeledes betvemme Kræfter, blandt hvilke ogsaa jeg havde min Part. Da „Det lykkelige Skibbrud“ ikke kunde udfylde den hele Aften, besluttede man desuden at opføre en lille Vaudeville af Hillerup „Spøgeriet paa Herregaarden“, hvori Skuespillerne Pætges og Waly paatog sig at udføre Hovedrollerne. Til Mellemaktmusikken fik vi et lille, men godt Orkester, deriblandt flere Kapelmusici.

Prøverne tog nu deres Begyndelse, og det viste sig da, at Valget af de Spillende slet ikke var ilde. Der var dog nok af Vanseligheder og Kvaliteter. Nogle indfandt sig ganske uforberedte, Andre udeblev ikke hjældent af en eller anden Grund; men saa blev der sat en ret anseelig Bøde for Udeblivelsen, og det hjalp. Omfider bestemtes

Førestillingen til den 7. Marts. Et Opflag underrettede Foreningens Medlemmer derom — thi det var bestemt, at kun disse og deres Damer skulde have Afgang —, og i et Par Dage vare alle Billetter udsolgte.

Lokalet var Theatret i lille Rannikestræde, meget uheldigt og indskrænket, men det eneste, vi havde at holde os til. At faae Hoftheatret indfaae vi var en Umulighed, thi i Frederik den Sjettes sidste Dage blev Læseforeningen betragtet som en Art revolutionær Klub, og vi vare overbeviste om, at et Andragende om at benytte det, selv til et faa veldædigt Foretagende, vilde blive afflaaet. Desuden vilde vi, hvis Tilladelsen mod al Forventning var bleven opnaaet, ikke kunne tumle os saaledes, som vi havde ifinde. Der var nok det forhen omtalte lille Theater paa Kongens Nytorv, men det var optaget og tillige endnu mindre brugbart end det i lille Rannikestræde. Da det sidstnævnte hører til det Kjøbenhavn, som allerede for flere Aar siden er forsvundet, kan en lille Beskrivelse deraf mulig interessere, for at den nuværende Generation, hvoraf Mange sikkert have hørt det omtale af deres Forældre, kan faae et Begreb om, hvad man for et halvt Hundrede Aar siden tog til Takke med for at kunne opføre eller nyde dramatiske Dilettantforestillinger. Theatret i Rannikestræde gif almindelig under det populære Navn „Kalkeballen“, hvis Oprindelse ikke er mig bekendt. Mulig hidrørte det derfra, at ogsaa det hæderlige Murerlaug, som mange andre, her havde en Forening, der dyrkede den dramatiske Kunst. Bygningen, der laa paa Hjørnet af lille og store Rannikestræde, var lav, kun to Etager. I Stueetagen var der Restauration og et yderst tarveligt, trykket Lokale til Sammenkomster for de dramatiske Selskaber, som afvejlende spillede paa Theatret. Opgangen til dette var ad en smal, steil og smudsig Trappe, og derfra kom man til Tilskuerpladsen først ind i et større Værelse, hvor der var en Buffet af malet Fyrretræ, garneret med

Flasker og lidet appetitligt Smørrebrød. Lige saa lidt appetitlige tog Opvarningsjomsfruen og Opvarteren sig ud. Tilskuerpladsen bestod af Parterre og Galleri med nøgne, fugtige Vægge, bemalede med Noget, hvis Grundfarve det var yderst vanskeligt at udfinde. Bænkene, afdelte i Klapper, vare brøstfældige og brast ikke sjælden under Tilskuerens Vægt. Tilskuerpladsen var belyst med nogle osende Tranlamper og det meget knebne Orkester med Tallepraase, der bleve pudjede af en Laban i kort Troie. Naar Tilskuerpladsen var rigtig stuvet, rummede den i det Høieste 320 Personer, af hvilke de bageste maatte staa op paa Stole og Bænke, naar de vilde se noget. Langs Tilskuerpladsen til Venstre var der et skummelt Børelse, som benyttedes til Spisetal, og til Gjennemgang til et Par ganske smaa Paaklædningskamre samt til Scenen. Denne var i Henseende til Rumfang, Dekorationer og Belysning et Sidedestykke til det Dvrige. Naar de Spillende vare lidt mere end almindelig høie, ragede de op til Sofitterne, ifald de Tjavser, der hang ned fra Loftet, fortjente dette Navn, og de Tilskuere, der sad paa Siderne, havde et frit Indblik til Kulisjernes Mysterier. Dekorationerne stod i Henseende til Maling og Farver næsten under et Nürnbergger-Duffetheater, og det Perspektiviste var en Gaade. For at gennemføre Enheden svarede Møblerne, hvor saadanne skulde bruges, fuldstændig til Dekorationerne, og efter dem at slutte maatte det kjøbenhavnske Snedkeri befinde sig paa et yderst primitivt Standpunkt. Der var overhoved udbredt en Duft af Aneipen over det Hele, og det saa meget mere som Beværtningen — „Schæferiet“, som det kaldtes efter Cieren eller Cierinden — lod særdeles meget tilbage at ønske i Retning af Properhed og i enhver Henseende stod under, hvad der nu findes selv paa de simple Beværtningssteder.

Saaledes var det Kunstens Tempel, hvor vi skulde give vor Førestilling. Man kan tænke sig, at det ikke var med synderlig

Andagt, at dets Haller bleve betraadte. Men den Gang var man heller ikke forvænt. Selv det egl. Theater lod meget tilbage at ønske i Retning af Komfort og ydre Udstyrelse, og scenist Luxus var ganske fremmed for dem, der ikke kjendte Theatrene i Udlandets store Hovedstæder. Kostumerne leveredes os af en Farver Beistrup, der havde en Mafseradegarderobe og forsynede Privattheatrene. Da det var et Holbergsk Stykke, stillede der jo ikke Krav til nogen særlig Elegance, og Dragterne vare saa nogenlunde præsentable. Det egl. Theaters Frijsor Hoppenfack fik man for gode Ord og rede Penge til at besørge de Spillendes Mafsering, en Kunst, hvori han var udmærket dreven.

Aftenen kom, og man samlede sig i de smaa Paaklædningsværelser. Nær var den hele Forestilling røget i Lyset. En af de vigtigste Rollehavende havde samme Dag faaet det Budskab, at en meget nær Paarørende, en ung haabefuld Kunstner, pludselig var afgaaet ved Døden i Rom. Vi havde faaet det at vide, og med Fortvivlelsen malet i Ansigterne ventede vi hvert Dieblit Underretning fra den Bedkommende om, at han ikke saa sig i Stand til at spille, hvad vi forøvrigt vilde have fundet ganske i sin Orden. Men saa indfandt han sig selv og erklærede, at uagtet „Graaden stod ham i Halsen“, vilde han dog spille, saa godt han kunde, for ikke at forstyrre en Forestilling i et saa veldædigt Diemed, og for at Publikum ikke skulde narres April i det sidste Dieblit. Dofrelsen vandt naturligvis stor og veltalende Paastjønneelse, men den Formodning, at Lysten til at spille Komædie fremfor Alt havde gjort Udslaget, fandt vi det klogeligt at fortie. Man iførte sig nu Kostumerne ved Hjælp af en ved Theatret ansat Skræbber. Den arme Mand havde nok at gjøre med at tilfredsstille Alle. Snart raabtes der paa, at en af Kjolerne var for vid, snart at et Par Buxer vare for snævre, at et Par Trikotter vare umulige. Saa maatte et Par Manchetter indsyes, en Halsklud ombindes. En kunde ikke faae et Par Sko, der passede, en Paryk,

der kunde sidde fast, En skulde have et Spænde syet paa, en Anden, der ikke var stærk i Lægge, skulde have paalagt Vat. Den Ene raabte paa rød, den Anden paa hvid Sminke. Om de Par brystne Speile, som Paaflædningsværelserne vare forsynede med, opstod der Trætte, den Ene vilde til, og den Anden vilde til. Overalt herskede en forvirret Larm, som yderligere forøgedes derved, at Nogle under Paaflædningen med tordnende Stemme søgte at memorere vanskelige Steder i deres Roller. Hoppenjach var hist og her med Farver og Sminker, og med en vidunderlig Hurtighed foregik der en Forvandling af Ansigtstrækkene, hvorved Mænd omskabtes til Kvinder, Unge til Gamle, Smukke til Grimme og omvendt.

Endelig var Paaflædningen og Maskeringen tilendebragt, og der var gjensidig Betragtning og Beundring. Men trods det tykke Lag af Sminke viste der sig i Fysiognomierne stærke Spor af Blegthed og en vis plirende Forknythed i Dinenes Udtryk. Det var Kulisjefebere, som begyndte at indfinde sig ved Tanken om, at det Dieblik, da man skulde betræde de Brædder, der kaldes Verden, og gjøre det første Skridt paa Kunstens Bane overfor et vel overbærende, men i sine enkelte Elementer dog kritisk Publikum, var nær for Haanden. At Sligt vilde komme, havde jeg forudset og derfor tænkt paa et Middel til at dæmpe Vengsteligheden. Indtægten var saa rigelig, at man nok kunde føie en extraordinær Udgift til de ordinære, og af Rødvin, Portvin, Rhinskvin, Cognak og Sukker bryggede jeg en Negus, der i dampende Tilstand i en stor Bolle blev sat paa Bordet i det tilstødende Spijeværelse, hvorefter Personalet blev budt ind til at nyde den. Det blev modtaget med Akklamation, og Negus'en virkede som en saa hypperlig Opstrammer, at jeg næsten blev hange for, at En og Anden havde faaet mere, end han kunde taale. Men selv om det var Tilfældet, var Virkningen alt andet end uheldig. Modet var i et Nu vendt tilbage, og der var ikke en Gæst, der ikke følte sig sin

vanskelige Opgave mægtig, og som ikke var rede til at træde frem for det mest fordringsfulde og kritiske Publikum i Verden.

Klokken var nu Syv. Souffløren havde taget Plads i sin Hule, og Regissøren gav Signalet til, at Orkestret skulde spille. Det var Ouverturen til „Den hvide Dame“. Tæppet gik op, og fgl. Skuespiller Kragh, iført sin Dragt som Philemon, traadte frem, hilset med stor Afklamation, og fremsagde en af G. Siesby forfattet Prolog, hvis første Del lod saaledes:

„Der gaaer en forunderlig Ironi
Igjennem vort Livs Digten og Færden,
Der spotter med denne brogede Verden
Og danner Kontraster af Sympathi.
Hvor ofte har midt i Glædens Rus
En tragisk Genius grebet i Hjulet, —
Et Luehav, saa kunstigt i Gnisten skjult,
Medstyrtet Tusinders Haab i Grus?
Og omvendt, — hvor Ræfse! og Jammer drog,
Og Dødeliggelsen dybt sig prægede,
Hvor ofte har der de Saar, de slog,
Med Spøg og Smil man atter læget?
Og saaledes her! — En uendelig Smerte
Har lagt sig om tusinde Brødres Bryst,
Og vi — vi læge det blødende Hjerte
Ved muntre Fester, ved Spøg og Lyft.
Selv Fader Holbergs muntre Billede
Med det skjælmste Blik og Satirens Pil
Skal møde Taaren, som hisset trilled'
Og tørre den bort med Lunets Smil.“

I den øvrige Del af Prologen vijes, hvorledes de satiriske Billeder i „Det lykkelige Skibbrud“ endnu have fuld Gyldighed, og at de samme Brøst, det havde revset, endnu, skjøndt i andre Former, vare tilstede i Nutidens Samfundsliv. Den sluttede paa følgende Maade:

„Saa vidt om vor Hensigt! om Midlet jeg tier;
De veed, at den Kraft, der forsøges af hver,
Er kun en Skjærv, som forener sig her
Med Dret, De selv til Ulykken vier.“

Denne Prolog blev optaget med stormende Bifald. Derefter begyndte Forestillingen, som i Betragtning af, at de fleste Spillende vare Dilettanter, der aldrig forhen havde betraadt en Scenes Brædder, gik med et godt Sammenspil og for Adskilliges Vedkommende med ikke ringe Lune. Især vakte den forhen omtalte Doubletscene til anden Akt af det Holbergste Stykke levende Bifald og Latter, der ikke sjælden afbrød de Spillende. Den var skreven af et Medlem af Læseforeningen og indeholdt ikke faa satiriske Hentydninger til Diebliffets politiske Forhold og Begivenheder. I den Tanke, at det mulig kan interessere Læseren, skal jeg meddele et Uddrag.

I Komedien sidde som bekendt Rosiflengius' Tjener Gottfred og Philemons Tjener Henrik hver paa sin Side af Theatret paa en Afviser og oplæse der hver af en Liste, hvad deres Herrer have havt i Indkomster ved deres literære Arbejder, Rosiflengius Penge og Hæder, Philemon Skam til Tak og Henrik adskillige Drefigen. Ved Fore-

stillingen var Indledningen til Scenen omtrent den samme som hos Holberg, derefter fulgte de omfrevne Monologer:

Gottfred (sætter sine Brillor paa og læser snøvleude): Den 1. Februar for et Lykønskningsvers til den durchlauchtige Herre, som blev kureret af den svenske Pige*), en Snusdaase med Høistammes Portræt.

Henrik. Jeg maa ogsaa sætte mine Brillor paa og læse. Samme Dag skrevet en Afhandling om Dumhed og Overtro iblandt de Fornemme, der, som henhørende under „Politik“, blev lagt under Beslag af den Embedsmand og saa videre**).

Gottfred. Den 2. dito et Digt til en Kammerherre, fordi han udi en kraftig Oration i Raadet haver vist de forfærdelige Følger af „den ustyrlige Ungdoms Ustyrlighed“***); hvorfor min Herre bekom tilstillet to Par af hans Høivelbaarenheds egne Kramsfugle, skudte med Høistammes aleneprivilegerede Haand, og med Løfte om, at det ikke skulde blive derved.

Henrik. Den 3. dito skrevet en Afhandling om „Husfredens usynlige Alfer“ eller hin uforglemmelige fine Talers „gode Venner“, hvorfor min Herre fik en Husundersøgelse og maatte takke Gud, at det blev derved.

Gottfred. Den 4. hujus gjort en Lykønskning til Ens Promotion til Virkeligetatsraad, hvorfor min Herre fik tilsendt et Dussin Flasker Gammelrom og et Dussin Flasker Kauschervin, samt blev buden til Bords, hvor han havde den Storbehagelighed at sidde ved Siden af en Virkeliggeneral-landogvandrigskommissærinde†).

Henrik. Samme Dag trykt en Afhandling om, at ogsaa udi vore

*) I de første Maaneder af 1839 gjorde en svensk Pige, Ane Jensdatter af Wallåkra i Skaane, Opfigt ved sine Mirakelkure. Hun blev kaldet til en svenst Godseier, der benyttede hendes Kure, og en Mængde Menneffer strøggede til hende, indtil Dyrigheden sandt sig foranlediget til at stride ind.

***) Saaledes betegnede i Reglen Dypositionsbladene den Politiretsassessor (Justitsraad Reiersen), som havde Opsyn med de ikke-politiske Blade. Disse Beslaglæggelse var meget hyppig i den Tid.

****) Disse Ord saavel som de citerede i den paafølgende Replik vare brugte af en adelig Sædegaardseier i den roskildske Stændersforsamling i en Tale om den liberale Retnings Forkastelighed.

†) Sigter til en bekjendt Vinhandler, som af Frederik den Sjette fik den nævnte Titel.

Tider Titel- og Rangshye betragtes som en honnet Ambition, hvorfor min Herre mistede en hel Hob Subskribenter af de nedrigste Klasser udi Rangen.

Gottfred. Den 12. dito gjort en Lovtale over den Hædersmand, som først opfandt Cresvagter, hvorfor min Herre fik en sølvforgylt Kogelsemand.

Henrik. Samme Dag skrevet en Vaudeville, kaldet „Cigarrygerne for Skilderhuset“, hvorudover min Herre nær var bleven spiddet paa Gar-nisonspladsen.*).

Gottfred. Den 15. hujus skrevet et Forsvar for Monarkers og Balletmesteres Suverænetet; hvorfor min Herre fik alle Balletmesterens Balletter, indbundne i Marokin med Guldsnit.

Henrik. Samme Dag skrevet et Stykke om, at Dandsen turde være Skyld i, at Theatret gaaer bag af Dandsen, hvorfor min Herre nær var bleven stukken ihjel af en Greve.**).

Gottfred. Den 16. ejusdem indgivet til en høi og velvis Magistrat Udkast til en Plan til 100,000 nye Næringsveie, hvorfor min Herre fik Løfte om at blive Rodemester, saasnart de Alle vare satte til Nærings-skat, og jeg ligeledes Løfte om et Skomagerembede med 20,000 Under-saatter.***).

*) Ved denne Tid blev der i Kjøbenhavn oprettet nye Cresvagter især for Generaler, og tillige udkom der fra Guvernøren i Kjøbenhavn, Landgreven af Hessen, et Reglement, som forbød Cigarrygning forbi forskjellige Bagt-poster.

**) Mod Bournonville som Balletmester ved det kgl. Theater gjorde der sig den Gang en stærk Opposition gjældende. Man fandt, at han paa de andre Kunstarters Bekostning søgte at staffe Balletten og Dandsen et for stort Raaderum, og tillige havde hans Adfærd mod den yndede Dandserinde Zfr. Grahn skaffet ham mange Modstandere. Den her omtalte Greve var Rit-mester Schulenburg, en ivrig Tilbeder af Zfr. Grahn, den samme, som leiede Folk til at udpibe Bournonville ved Opsørelsen af „Loreadoren“ den 14. Marts 1841.

***) I den rostkildste Stænderforsamling havde Justitsraad, fhv. Raadmand Skibsted holdt en Tale mod Næringsfriheden, hvori han 'gjorde gjældende, at Haandværksmestrene og andre Næringsdrivende af enhver Art burde ind-strænktes til et vist Antal i Forhold til Folkemængden og Arbejds Begjar. „Kjøbenhavnsposten“ havde deraf udfundet, at det var Skibssteds Lante, at der saaledes skulde oprettes 100,000 nye Embeder eller Levebrød.

Henrik. Samme Dag leveret en Fortegnelse over 100,000 Næringsforger, men hvorved min Herre var lige ved at sættes under Tiltale for skadelige Rygters Udbredelse.

Gottfred. Den 20. ibidem en Afhandling om Tallotteriets Dyder, betragtede i moralsk, politisk, psykisk, fysisk, psykologisk og alle mulige andre Henseender; hvorfor min Herre fik Løfte om en Kvaterne, saa snart Kassen kunde affe denne Udtælling.

Henrik. Den 21. skrevet en Indbydelse til en Forening i den Kunst at narre Folk Pengene af Lommen ved Barelotterier, hvorfor min Herre blev dygtig udfjældt i „Kommissjonstidenden“.

Gottfred. Den 22. gjort en ny Revesang kaldet: „De dannede Borgers blodrøde Statsbanner“, hvorfor min Herre fik fri Græsning paa Nørrefælled for sig og Familie.*.)

Henrik. Den 23. dito skrevet en ny Vise til den gamle Melodi:

„O Rendsborg, o Rendsborg, Du gode gamle Stad,
Du haver bedrøvet saa mangen brav Soldat!“

hvorfor min Herre nær selv var bleven sendt til Rendsborg.

Gottfred. Den 24. hujus skrevet et Forsvar for den prisværdige Skif at sælge Embeder, hvorfor min Herre blev buden til Middag hos en General.**).

Henrik. Samme Dag publiceret en Plan til et Asyl for Kasse-type og ruinerede Lotterispillere, hvilket passende kan oprettes paa Kysten af Guinea; hvorfor min Herre nær var bleven kastet i Kanalen mellem Holmens Bro og Højbro.

Gottfred. Men jeg hører lige som En snække. Hvad Fanden er det for en Karl, som sidder og mumler der? Hør, Kammerat! hvor skriver Du Dig fra? o. s. v.

*) Oberstlieutenant ved Borgervæbningen Garbrecht skrev opstyltede og smagløse Sange til forskellige Leiligheder, men især til Borgervæbningens Exercitser paa Nørrefælled.

***) Der gik Rygter om, at en høitstaaende Mand i Frederik den Sjettes nærmeste Omgivelser tog Betaling for at staffe Folk Embeder. I den paafølgende Replik sigtes til et Kassefyveri forøvet som en Følge af Lotterispil, der den Gang vakte stor Opsigt.

Naar man kjender de i de sidste Aar af Frederik den Sjettes Regjeringstid herskende Stemninger, vil man let forstaa, at alle disse Hentydninger i høi Grad morede Publikum, og at det samme var Tilfældet med adskillige Enkeltheder i Efterspillet, hvis Anvendelse paa Nutiden var haandgribelig. Som forhen omtalt blev den broutende tydsktalende Officier givet i en Skikkelse, der var Alle bekjendt. Især fremkaldte Udraabet: „Das Publikum soll Prügel haben“ øredøvende Bifald. Den paafølgende lille Vaudeville „Spøgeriet paa Herregaarden“ sluttede Forestillingen til almindelig Contentement og Fornøielse.

Forestillingen gav et Nettobeløb af 141 Rigsdaler 86 Skilling, som i Betragtning af den billige Billetpris, det indskrænkede Rum og de temmelig anseelige Udgifter var meget respektabelt. Det indsendtes som Tilskud til den Indsamling, „Kjøbenhavnspostens“ Udgiver havde iværksat, og var ledjaget af det skriftlige Løfte, „at det ikke skulde blive derved.“ Det heldige Udfald i Forbindelse med den derved endnu mere stærkede Tilbøielighed for at spille Komædie fremkaldte nemlig den Beslutning at gjentage Forestillingen i samme Diemed, især da der ikke fattedes paa Tilskyndelse udefra. Den blev derfor for anden Gang i samme Skikkelse givet den 20. Marts og havde til Følge, at de Vandflodlidte i Sjælland yderligere fik 137 Rigsdaler 16 Skilling. Men det blev ikke derved; man havde faaet Blod paa Tanden, og snart frembød der sig igjen en god, om end sørgelig Veilighed til atter at spille Komædie. Digteren Pastor Sten Stensjen Blicher befandt sig i høist trængende Omstændigheder, der var aabnet en Kollekt for ham, og det besluttedes da at give en dramatisk Forestilling til Indtægt for ham. Den blev ligeledes givet paa Theatret i lille Rannikestræde. Saavidt jeg erindrer, fandt den Sted i November 1839 og bestod af Holbergs „Reisereisen“, til hvis Intermedium der opførtes en „Mester Sakels Komædie“, forfattet paa Vers af G. Siesby.

Indtægten var anseelig, den blev sendt direkte til Digteren, som svarede med en skriftlig Taksigelse i rørende Udtryk. Dermed afsluttedes da ogsaa Læseforeningens dramatiske Forestillinger. Der blev vel gjort adskillige Tillob til at bringe lignende i Stand igjen, men det lykkedes ikke af forskjellige Grunde. Men for Deltagerne vare hine Forestillinger i „Kulkeballen“ i lang Tid Stof til Samtale som noget af det Morjomste, de havde oplevet. Det har ogsaa nu paa mine gamle Dage været mig ret hjært at kunne opfriske Erindringer derom.

Gjældsængslet, ogsaa kaldet Slutteriet.

Naar Hummer i Heibergs „De Uadskillelige“ anmoder Klister venlig om at følge med til Hestemøllestræde, saa veed man, hvad det har at betyde. Den arme Tyr skal i „Slutteriet“, og uagtet Hummer forsikrer, at det er en vakker Bygning, en af dem, som allermest pryde og forskjønne Staden, saa gjør denne Trøst kun ringe Indtryk paa den uhykkelige Klister, der i Aanden seer sine Forhaabninger om Avancement i Toldkammeret ryge i Lyset og dermed Udsigten til at holde Bryllup med sin Amalie efter tolv Mars i Smaatrakasjerier tilbragte Forlovelsestid. Nutidens Klister behøver ikke at berygte en saadan Katastrofe, thi om end Heste-

møllestræde endnu findes, og om end Slutteribygningen endnu bestaaer, huser den dog ikke mere de Stakler, der tidligere af haardhjertede

Kreditorer fattes under Laas og Luffe med Udsigten til at blive der flere Aar i Rad.

Det var i September 1872, at Befrielsens Time slog for Gjælds-arrestanterne. Ved Konkursloven af 25de Marts 1872 § 162 blev det hidtil bestaaende Gjældsfængsel ophævet med den eneste Undtagelse, at ved Bøder i Domsager kan Domshaveren fordre den Dømte henfat i Fængsel, hvis han eller hans Bo ikke kan udrede Beløbet. Gjældsfængsel var hos os en meget gammel Institution og gif, saavidt vides, tilbage til Middelalderen. Hvor Kreditorforhold ikke kunde støttes paa personlig Tillid, paa haandsaaet Pant eller anden Sikkerhed, mente man at kunne finde den sikrende Garanti i Debtors Udsigt til at miste sin personlige Frihed. Christian den Femtes Lov (1—24—44) indeholder en udtryffelig Bestemmelse om, at uvederhæftige Skyldnere kunne sættes i Fængsel paa ubestemt Tid, og at der til deres Underhold af Kreditor skal erlægges et Lod Solv ugenlig og $\frac{1}{2}$ Lod Solv til den, som Fængslet varer. Herved var det ikke bestemt, til hvilken Tid disse Underholdspenge skulde erlægges, og da der saaledes var givet Rum for stor Vilkaarlighed, udkom der den 18de Marts 1693 en Forordning, hvori det hedder, at for at forekomme endel Kreditors haarde Medfart mod deres for Gjæld arresterede Debitorer, som de i lang Tid i Arresten have ladet henfælde uden at erlægge til dem den Underholdning, som Sagsøgeren skal give den Fængslede, hvorved let bevirkes, at han lider Hunger og Mangel, saa bestemmes det, at naar Skyldneren har siddet sex Uger uden at modtage Underholdningspenge, skal han løslades og kan ikke mere arresteres for denne Gjæld. En yderligere Forandring indtraadte heri ved Rancelliplakat af 22de Decbr. 1820, der bestemmer, at Underholdnings- og Baretægtspengene skulle altid erlægges en Uge forud, og at den Fængslede bliver fri, hvis det forjømmes. Søvrigt

var det overladt til Kreditor at betale forud paa en Gang for mange eller faa Uger.

Dette var jo vistnok en Begunstigelse for Gjældsfangerne, men dog af ringe Betydning, thi den Kreditor, som havde til Hensigt at holde sin Debitor i Fængsel, forsømte sikkert ikke at erlægge Underholdspengene i rette Tid; undlod han det, skete det vistnok i den Hensigt at lade den Fængslede løbe. Men i det Hele taget var Gjælds fængslet en barbarisk Institution. Man betænke, at enhver Person, Mand eller Kvinde, kunde miste sin Frihed for hele sit Liv for nok faa lille en Sum, der skyldtes en haardhjertet Kreditor, og selv om Debitor i Mellemtiden erklærede sig fallit, gjorde det ikke nogen Forandring deri. En Debitor blev derved stillet i Række med en almindelig Forbryder, ja var i en vis Henseende indtil 1847 stillet værre end denne. Forbryderen havde dog, naar han ikke var dømt til livsvarigt Fængsel, en vis Tid, større eller mindre, at affone sin Straf i. En uvederhæftig Skyldner derimod kunde, som anført, holdes i Fængsel, indtil Døden befriede ham derfra, og han var i faa Henseende aldeles prisgiven til sin Kreditors Naade. Det kosteligste Gode, et Menneskes Frihed, kunde berøves ham for bestandig, og dermed som oftest ogsaa Midlerne til at ernære sig og Sine samt mulig afgjøre den Gjæld, for hvilken han var fængslet.

Noget egenlig Urefrænkende var der vel ikke forbundet med Fængsling for Gjæld, men dog gjorde der sig i den offentlige Mening en Anskuelse gjældende, som bevirkede, at den Person, der en Gang havde været fængslet for Gjæld, paa en vis Naade ansaaes for mindre hæderlig og i ethvert Tilfælde vanskelig kunde opnaa at faae Kredit og bringe sine forfaldne Affærer paa Fode igjen. Der syntes at flæbe en Plet ved ham, som kun efter mange Aar kunde udslettes, ja han blev næsten betragtet med mere umilde Dine end den Mand, der ved sine forvovne Spekulationer havde styrtet mange Familier i

Ulykke og efter at have erklæret sig fallit affundet sig med sine Kreditorer ved at betale en forsvindende Del af sin Gjæld.

Gjældsængslet blev betragtet baade som en Straf for en slegen Forpligtelse og som en Tvang, der skulde tilskynde til at fyldestgjøre denne. Men hvad dets straffende Egenkab angik, maa det betænkes, at der aldeles ikke sondredes mellem uærlige Debitorer, der havde Midler til at betale, men vilde unddrage sig deres Forpligtelser, og saadan, der i Virkeligheden manglede Midler til at betale deres Gjæld og vare bragte dertil ved uforstyldt Uheld. Og de Sidstes Antal var utvivlsomt det langt overveiende. Naar man gennemgaaer det kjøbenhavnske Gjældsængsels Annaler, vil man finde, at de allerfleste af dets Beboere have været ubemidlede Folk, Stjumpere, der vare satte for ubetydelige Gjældsposter, for hvilke de, hvis de vare i Stand til at betale dem, næppe vilde lade sig berøve Friheden og underkaste sig den Krænkelse, der i anden Henseende var forbunden dermed. Men derved bortfalddt ogjaa væsentlig Gjældsængslets Betydning som Tvangsmiddel. I en vis Henseende kunde det dog maaske gjøre sin Virkning som Tvang, nemlig forjaavidt den Fængslede havde Slægt og Venner, der interesserede sig for ham. Der kan paavises mangfoldige Exempler, hvor dette Hensyn har bevirket Fængslingen, foruden at det sikkert var Hovedmotivet ved Laan, som af velvillige Sjæle ydedes mod høie Procenter til ellers uvederhæftige Personer, og for hvilke disse da, naar de ikke kunde betale, bleve satte i Fængsel. Der spekuleredes saaledes i Slægts og Venners Medlidenhed eller Gressfølelse, og Hensigten blev i Reglen opnaaet. Derved var det som oftest kun Debitorer med gode Forbindelser, der bleve satte i Gjældsængsel; hvor en Debtors Forhold derimod ikke gav en slig Udfigt, lod man ham hellere gaa fri end at anvende Underholdspenge paa ham.

Men Motivet kunde ogsaa være Hævnløst og Chikane. Der

haves mange Exempler paa, at saadanne Hensyn have gjort sig gjældende. Man veed saaledes, at Fordringer paa en uvederhæftig Debitor ere blevne opkjøbte af En eller Anden, der mente at have en virkelig eller indbildt Fornærmelse at hævne, og derpaa fik ham sat i Slutteriet for længere Tid. Det kjøbenhavnske Gjældsængjels Annaler have Tilfælde at opvise i denne Retning, som ikke fattes en vis komisk Side. En Kjømand kom efter, at hans Datter nærede somme Følelser for en ung Person, hvis Livsvandel og øvrige Forhold ikke vare af den Bestaffenhed, at han kunde ønske ham til Svigersøn. Forgjæves blev den faderlige Myndighed anvendt mod Datteren; Intet hjalp, og det kom saa vidt, at der var en Aftale om at flygte til Udlandet. Dette erfarede Faderen tilfældigvis, og nu greb han til et probat Middel. Den unge Mand havde flere Bøxer løbende paa sig, dem købte hans Elskedes Fader, og Ugen før Flugten skulde finde Sted, indsendt der sig to „Hummere“ tidlig om Morgen i hans Bopæl, udbedende sig hans Ledjagelse til Hestemøllestræde. Saaledes endte denne „fattige unge Mandes Eventyr“. Han blev sidende et Par Aar og slap ikke løs, før hans Elskede var vel gift og hjemfaren med en Anden. — I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev en Mand paa henved Firs sat i Slutteriet. Hans Kreditor var hans egen Svigersøn og Gjenstanden en Del af dennes Medgift, som den gamle Mand ikke saae sig i Stand til at betale. Ret mærkeligt er det, at flere af de kvindelige Fanger, der have været i Kjøbenhavns Gjældsængsel, ere blevne fatte deri af andre Kvinder, og den Formodning ligger nær, at Hævnløst, der jo undertiden er meget levende hos det smukke Kjøn, i slige Tilfælde har været Aarsagen. For en Del Aar siden blev en Dame af Kjøbenhavns demimonde indsat i Gjældsængslet af en anden Dame, der, foruden at hun hørte til samme Art, gav sig af med at diskontere, og det fortæltes da, at en forseilet Konkurrence var Bevæggrunden. Den Skjønne

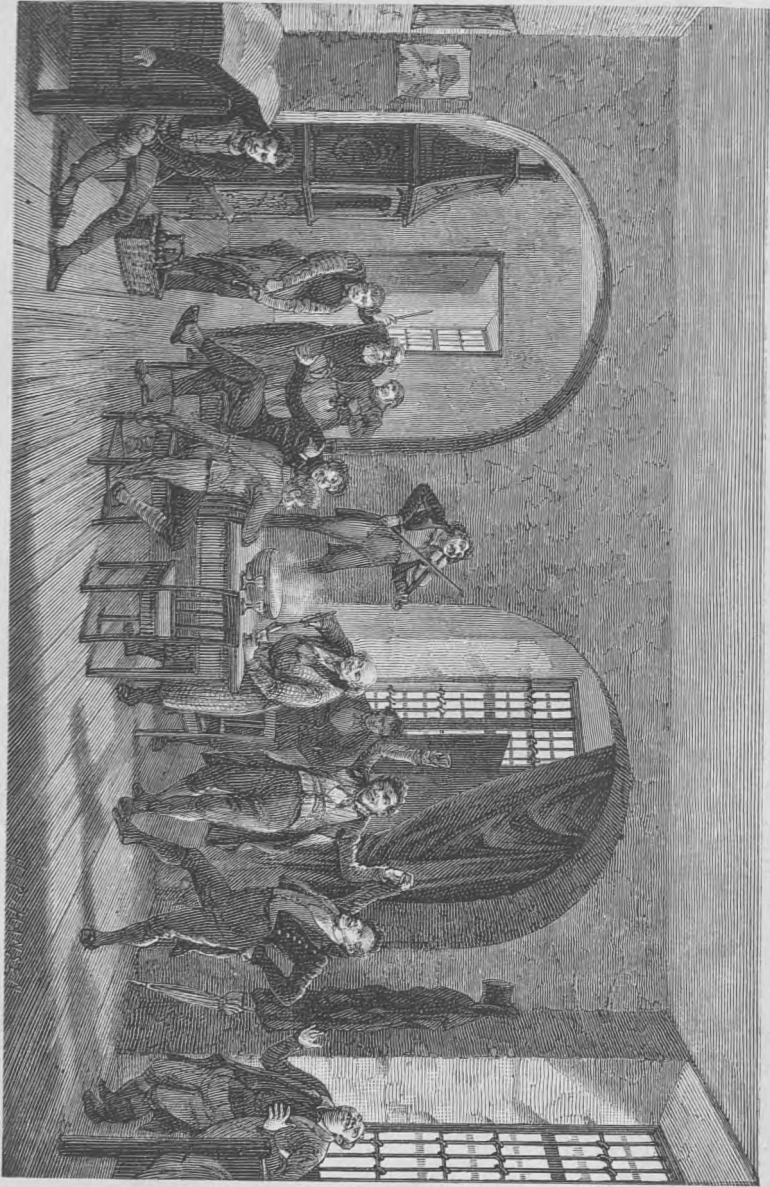
slap med en Dags Fængsel, idet netop den Elster, om hvem Taleren var, betalte hendes Gjæld.

Opriindelig blev Gjælds-fængslet indstiftet til Fordel for Om-sætningsforholdene, for den egenlige Handel. Den personlige Tillid mellem Mand og Mand, hvorpaa al Handel og Kredit væsenlig beroer, skulde støttes ved den Straf, der trueedes med, ved den Tvang, der laa i Udsigten til Straffen. Paa den anden Side antoges det ogsaa, at netop dette Tvangsmiddel kunde hjælpe til Kredit, idet den mere ubemidlede Handlende ikke kunde opnaa denne, uden at den Krediterende havde det i sin Magt at udøve et betydeligt Tryk paa Debitor ved at kunne belægge hans Person med Arrest. Det var ogsaa navnlig disse Argumenter, som Forsvarerne af Gjælds-fængslet paaberaabte sig. Men det er netop godtgjort ved statistiske Oplysninger i de Stater, som efterhaanden have ophævet Gjælds-fængslet, at dette kun meget sjælden blev anvendt i den store Handel af den simple Grund, at der næsten altid her var Tale om store Summer, til hvis Betaling et Tvangsmiddel af den nævnte Beskaffenhed aldrig vilde kunne hjælpe. Dette gjaldt ogsaa for en Del om den lille Handel, og hvad den Kredit angaaer, som hint yderste Tvangsmiddel skulde kunne skaffe, er det klart, at en Kredit, som er bygget paa en sliig Forudsætning, kun er Mosegrund. Ja, man kunde næsten fristes til at antage, at med Gjælds-fængslet som Tvangsmiddel fremkom usunde Kreditforhold og Svindel, idet mangen uvederhæftig Person derved blev sat i Stand til at forskaffe sig en Kredit, som han, naar hint Tvangsmiddel ikke eksisterede, forgjæves vilde have søgt at skaffe sig. Der var tillige flere Hensyn, som bevirkede, at Tvangsmidlet ikke hyppig blev anvendt i Handelsforholdene, de større som de mindre. Hvor Taleren var om store Summer, var Midlet, som allerede bemærket, meget upraktisk, og hertil kom rent personlige Grunde, idet en Kreditor af Handelsklassen meget nødig vilde anvende en saa yderlig gaaende

Forcholdsregel, der dog sjælden kunde føre til det tilsigtede Maal, Sjældens Afgjorelse, medens han selv let fik Skin af at være ubarmhjerterig. Derimod var der en anden Klasse, der hyppig brugte Sjældsængslet som Tvangsmiddel, nemlig Nagerkarlene; men selv disse gjorde det kun, naar de, som omtalt, havde nogen Udsigt til at faae deres Tilgodehavende af de Fængsledees Paarørende eller Venner. De kjendte altfor godt Penges Værdi, til at de skulde afse nogle Daler om Ugen til de Fængsledees Underhold, isald de ikke vidste, at Tvangsmidlet vilde virke.

Naar der var Mange, for hvilke Berøvelsen af Friheden ved en haardhjertet Kreditor, Hensættelsen indenfor Laas og Lukke, var en sorgelig Prøvelse, gaves der Andre, som aldeles ikke følte sig ulykkelige derved. En Sjældsarrestant var jo foreløbig befriet for sine Kreditors Paatrængenhed og følte ikke mere hin uhyggelige Gysen, som havde paatrængt sig ham hjemme, naar der, især om Mandagen — som efter gamle Rosentildes Forsikring navnlig skal være en slem Hjemføgelens Dag — blev truffet i Klokken eller banket paa Døren, selv om han havde besluttet under ingen Omstændigheder at lukke op. Disse tilfredse Sjæle vare som oftest løse og ledige Mennesker; de havde nu foreløbig frit Logis, ovenikjøbet „noget Bist“ om Ugen, og saa var det dog muligt, at en medlidende Onkel eller Tante tilsidst forbarmede sig over dem. Var der ikke en saadan Grund til Haab, blev maaste Kreditor kjed af at give Penge ud til Unytte og lod dem løbe. Vare de svagelige, kunde de uden stor Vanskelighed faae Lov til, ledsagede af en Opsigtsbetjent, at trække friis Luft ved en Spasferetur i det Frie. Selve Fængslet var slet ikke ilde, det var rummeligt og luftigt og som oftest et bedre Lokale end deres sædvanlige Bolig. Kun Jernstængerne for Vinduerne røbede, at det var et Fængsel. Tillige fortælles der her, især i ældre Tid, et ret gemytligt Liv. Man modtog Besøg af Venner og Veninder eller

af sine Lidelseskammerater, der blev holdt Selskaber, der var regelmæssige Spillepartier, Punchebollen dampede, og ikke sjelden hørte Forbigaaende muntre Sange fra de aabne Vinduer. I „Kinafarerne“ af P. A. Heiberg prives disse Glæder i en Sang, og et ret træffende Billede af dette Liv faaer man i Doverskous „En Fødselsdag i Slutteriet“:

„I et Tempel, indviet
 Glædens Gud — Slutteriet,
 Vi fra Sorger befriet
 Leve rask — af vor Gjæld.
 Den er Alt, hvad vi eie,
 Men den Guld kan opveie,
 Vi have Hus uden Leie
 Og Pension — hvilket Held!
 Saae man, hvor vi os morer,
 Var snart vor Fryd forbi,
 Thi vore Kreditorer
 Git selv i Slutteri“

Saaledes synger den muntre Flok, som her har fundet et Asyl. Mægler Krap fortæller, hvor lykkelig han nu er. „Jeg mæglede, sluttede Handler, sled min Stovler paa Børstrappen — det var Armod; jeg maatte laane den ene Dag for at leve den anden — jeg blev desperat! Jeg holdt op at betale — og lever lykkelig! Himlen velsigne mine Kreditorer, de vare saa artige at kaste mig i Slutteriet og sætte mig i en uafhængig Stilling. Jeg er omringet af Benner, ærlige, redelige Mænd, som kun Kongens Foged, men ingen Skæbne kan frarive mig!“ — og saaledes vedbliver han og de andre Gjælds-fanger at rose denne eiendommelige Livrenteanstalt.

Hvorvidt nu denne Optimisme, der afvandt Gjældsængslet en Side, som i hoi Grad mildnede Tabet af Friheden, laa i Tidsaanden og i en særegen Livsbetragtning, der endnu ikke havde hævet sig til en rigtig Vurdering af Livets kosteligste Gode, skulle vi ikke kunne sige. Saameget er imidlertid sikkert, at Gjældsængslet hos os for

et halvt Hundrede Aar eller kortere Tid siden aldeles ikke blev anset for saa slemt som senere, og at man med megen Koldsjindighed fandt sig i at blive sat i Slutteriet. Man vidste at finde sig tilrette; ja Folk, der vare begavede med et ikke almindeligt industrielt Talent, forstod endog at drage Fordel deraf. En Skræder, der var bleven fængslet for en betydelig Sum, anvendte de tre Aar (1843—1846), han hensad i Slutteriet, saa godt, at han ikke blot kunde afgjøre den Afford, han havde indgaaet med sine Kreditorer, men tillige trække sig tilbage med en Formue. Han etablerede nemlig et helt Skræderværksted med Svende og Dreng, averterede i „Adressaavisen“, at „han var hele Dagen hjemme“, og da hans Klæder vare billige, og Publikum tillige fandt noget meget Originalt i denne Benyttelse af Gjælds-fængslet, fik han et stort Antal Kunder.

Men affet fra alt Sligt, som jo beroede paa individuelle Følelser og Anlæg, var Gjælds-fængslet i ældre Tid i og for sig en næsten ubarmhertig Institution. Som allerede anført, kunde Kreditoren holde sin Skyldner i Arresten, saa længe det skulde være, og ikke Saa hensad der, indtil Døden forløste dem. Desuden kunde Enhver hensesættes for de mindste Summer. Fængslets Protokoller give med Hensyn hertil interessante Oplysninger. Saaledes findes en Persons Gjæld i 1807 ansat med 2 Rdl. 5 Mk., og for denne Ubetydelighed var han fængslet i 4 Maaned. En Anden slap for en lignende Sum „for fortærede Varer“ (i 1804) med 7 Dage. En affkediget Lieutenant maatte hensesidde en Maaned (i 1790) for 4 Rdl. 3 Mk. 10 Sk. Summerne varierede i Reglen, navnlig i ældre Tid, mellem 3 og 50 Rdl., og der var Exempler paa, at flere Kreditorer havde slaaet sig sammen for at holde en Debitor i Fængsel og været enige om at betale Underholdspengene. Men naturligvis var der ogsaa Folk, som bleve satte for betydelige Summer. Saaledes nævnes i 1791 en Fr. Knipnasse, Guvernør paa Kyften Guinea, der var

fat for 7,449 Rd.; han kom ud efter et halvt Aars Forløb. Ikke faa figurere stadig i Fængslets Protokoller. En Mand af den mosaiske Troesbekjendelse sad i Fængslet ikke mindre end fem Gange for større og mindre Summer, som han skyldte Forskjellige. Ikke-jaasnar var han bleven fri, før han blev fat igjen, og tilsidst døde han i Slutteriet. Blandt Gjældsfangene i ældre Tid nævnes temmelig hyppigt „Skrivertarle“, af og til findes der ogsaa Fruentimmer, som oftest satte af deres eget Kjøb. Som noget Særegent fortjener det at anføres, at Haandværksvende undertiden bleve satte i Gjældsfængsel, fordi de ikke havde tilsvaret de befalede Bidrag til Laugets Svendelade.

Det er tidligere omtalt, at naar Underholdspengene ikke erlagdes af Kreditoren i rette Tid, var den paagjældende Fange fri, og han kunde ikke sættes igjen for den samme Gjæld. For at undgaa en jaadan Forsømmelse betalte Kreditorerne undertiden, især naar de ikke boede i selve Kjøbenhavn, for flere Uger forud. En Bonde, der havde ladet en Slagter sætte, som skyldte ham 30 Rd. for Kreaturer, blev paa denne Maade slemt narret. Bonden var længe bleven drillet af Slagteren, og til Gjengjæld besluttede han at holde sin Debitor i Fængsel en rum Tid for om muligt paa denne Maade at tvinge ham til at betale. I dette Diemed erlagde Bonden ved Slagterens Fængsling strax 50 Rd. i Underholdspenge. Der var just kommet en ny Slutter, og da denne ikke var ret inde i Forholdene, begik han den rigtignok utilgivelige Uforsigtighed at give Slagteren alle de 50 Rd. paa en Gang. Følgen var, at Slagteren lod Kongens Foged komme, betalte sin Gjæld med 30 Rd. og forlod Fængslet med en Fortjeneste af 20 Rd. Hvor utrolig denne Historie end klinger, er den dog bogstavelig sand; den passerede for omtrent 50 Aar siden.

Den yderst haarde Bestemmelse, at en Kreditor kunde holde en

Debitor i Gjældsængslet, saa længe det skulde være, og tillige sætte ham for en nok saa ringe Sum, fremkaldte omfider stor Misbilligelse som stridende mod al Humanitet og blev derfor i Maren 40 Gjenstand for Artikler i Bladene. Selve Gjældsfangerne indgik med et Andragende til Regeringen om en Forandring heri, og endelig forelagdes der Provindsialstænderne et Udkast til en Lov, der forandrede dette Forhold. Følgen var, at der den 17. Februar 1847 udkom en Lov, som har været gjældende, indtil den ved Konkursloven er ophævet. I den bestemtes der, at Ingen kunde indsættes i Gjældsængsel for et mindre Beløb end 50 Rd. *), samt at Tiden for Fængslingen skulde være indskrænket til i det Høieste tre Aar for almindelig Gjæld. Denne Tidsbegrænsning var ordnet saaledes: for et Beløb af indtil 300 Rd. 1 Maaned for hver Gang 50 Rd., som indeholdes i Fordringen; med Hensyn til det, der overstiger 300 Rd. indtil 900 Rd. 1 Maaned for hver 100 Rd.; med Hensyn til det Beløb, der er over 900 Rd. indtil 2,700 Rd. 1 Maaned for hver 150 Rd.; og med Hensyn til det, der gaaer over 2,700 Rd., 1 Maaned for hver 200 Rd., men saaledes, at Fængselstiden aldrig skal overstige tre Aar. For trasferet Bøvelgjæld bestemte Loven derimod med Sagttagelse af det nævnte Forhold den dobbelte Tid eller sex Aar som hyerste Fængselstid. Dette var tilvisse en betydelig Formildelse, men ikke desto mindre var Loven streng nok. For det Første behøvede man ikke at skylde 50 Rd. for at blive sat; Summen kunde bringes op dertil ved Renter og Sagsomkostninger. Dernæst var der Intet til Hinder for, at baade en enkelt og flere Kreditorer kunde holde en

*) Det fortjener som ret karakteristisk at anføres, at de Folk, der give sig af med at laane Penge ud mod meget høje Renter, altid betingede sig, at Summen paa Bøvel eller Obligation ikke var under 50 Rd., og at, naar en større Sum afdroges ved Afbetaling, det sidste Restbeløb ligeledes var mindst 50 Rd., Alt i den Forudsætning, at der i Udeblivelsfestilfælde kunde tages Refkurs til Gjældsængslet.

Skyldner hele hans Liv i Fængsel for Fordringer, der allerede vare forfaldne, da han først blev indsat. Vel kunde en Skyldner ikke komme til at sidde i Gjælds-fængsel længere end den lovbestedte Tid for den samme Fordring, men han kunde komme til at sidde meget længe for flere Fordringer, og der kan paavises Exempler, selv fra den nyeste Tid, paa, at Sligt var Tilfældet.

Antallet af Gjældsfanger i Kjøbenhavn har dog aldrig været synderlig stort. I Gjennemsnit har der næppe været flere end 9 à 10 paa en Gang, og dette Tal har vexlet efter Tidsomstændighederne. Under Krigene var Antallet i Regelen temmelig ringe; det var klart, at Tanken var henvendt paa noget Andet end paa at berøve Folk deres Frihed for en Gjælds Skyld. Størst var Antallet af Gjældsfanger efter Bengeombæltningen i 1814 og efter Bengekrisen i 1857. I de nærmeste Aar før Ophævelsen overskred Antallet af Gjælds-arrestanter ikke 9 paa en Gang; i den sidste Tid var der som en naturlig Følge af Gjældsfængslets nærforestaaende Ophør kun 5.

For disse aabnede sig Fængslets Døre den 31. September 1872 om Aftenen. Man kan tænke sig den Længsel, hvormed denne Befrielsens Stund blev imødeset, og det er at antage, at Dagen i Overensstemmelse med Traditionen blev fejret ved et Fællesgilde. Ophævelsen af Gjældsfængslet var en Ytring af den Humanitet, der er et Særkjende for Samfundsudviklingen i vor Tid.

Den
galende   Hane

Skandalepressen i Kjøbenhavn i ældre Tid.

For nogen Tid siden udkom Begyndelsen af et af Hr. N. M. Stolpe udarbejdet Værk om Dagspressen i Danmark, udgivet af Samfundet for Litteraturens Fremme. Det kan kun overraske, at et saadant Værk saa længe har ladet vente paa sig, da Danmark dog hører til de Lande, hvor man ikke ligger paa den lade Side i Henseende til Skribentvirksomhed, og hvor der næppe gives noget Omraade af den menneskelige Viden, som ikke er blevet dyrket med større eller mindre Held. Man finder vel hist og her i Blade og Tidsskrifter enkelte til denne Historie hørende Fragmenter eller Anthydninger, men nogen samlet Fremstilling har Ingen hidtil paataget sig at give. Sandsynligvis har Grunden dertil nærmest været den Vanskelighed, et saadant Arbejde frembyder, da Kilderne dertil ikke ere saa let tilgængelige, især naar man, hvad der jo hører med til et sligt Arbejdes Udførelse, vil gaa tilbage til den danske Journalistiks ældste Tider. Man tage blot Materialets store Omfang i Betragtning, den Møi-

sommelighed, der er forbunden med at samle det fra mange forskjellige Steder, at gjennemse en Masse af Bind, at samle Notitser, Uddrag og Bemærkninger, saa vil man faae et temmelig klart Syn for Arbeidets Vidtløftighed. Naar desuagtet en Forfatter nu har paataget sig at udføre det, maa det betragtes som meget prisværdigt, thi foruden den Interessse, som Emnet i Hovedsagen frembyder, maa Arbeidet blive af stor Betydning i kulturhistorisk Henseende, hvorfor det, og vel ogsaa af andre Grunde, maa beklages, at den nævnte Forfatter ikke fører sit Værk videre end til Midten af det attende Aarhundrede.

Journalistiken kan til enhver Tid betragtes som en Afspæiling af det Trin af Udvikling og Dannelsse, en Nation er naaet til. Trods den flygtige og som oftest vaflende Natur, som er Journalistikens Særkjende, aflører den dog Tidens Brøst og Fortrin, og længst forvundne Kulturtilstande, Begivenheder og Forhold fører den frem i en levende Fremstilling. Journalistiken skildrer ikke blot Begivenhederne, men den gjengiver ogsaa den Stemning, hvormed de til enhver Tid ere optagne, deres Aarsager, deres Virkninger og de Misforstaaelser, de have affødt. Tillige kan en historisk Fremstilling af Journalistiken og dens Udvikling faae Betydning derved, at den i de forskjellige Tider, den har havt at gennemgaa, giver en Orientering af Samsundsforholdenes Fremgang, saaledes som denne viser sig i Sæder, i indre og ydre Forhold, politiske og upolitiske. Tidsalderens Aand og Bladliteraturen staa selvsølgelig i en bestemt Forbindelse til hinanden; der er en gjensidig Indflydelse, en gjensidig Betydelighed, der bliver desto større, jo kraftigere den Udvikling er, som er foregaaet med disse Faktorer.

En naturlig Følge af Journalistikens Udvikling er den Indflydelse og Magt, hvortil den nu for Tiden har naaet. Med alle dens Feil og Svagheder skal det ikke kunne miskjendes, at i Jour-

nalistiken pulserer saa at sige det offentlige Liv. Gjennem den deltaget det store Publikum i Begivenhederne, gjennem den vækkes og modnes Interessesen for politiske Tilstande og Forhold. Først med Aviserne skabtes, hvad der nu kaldes den offentlige Stemme, Almenhedens myndige Magt. Journalistiken giver saaledes en historisk Fremstilling af den offentlige Mening. En Undersøgelse af, hvorledes dette Journalistikens væsentlige og uomtvistelige Hovedpunkt er naaet, staaer i nøie Forbindelse med dens Historie, fra dette Synspunkt bliver en nøiagtig Forskning af ikke ringe Betydning. Og selv for Ordførerne i Bladene og for den Opgave, de have at fyldestgjøre, er denne Forskning af Interesse og af Vigtighed. Enhver Tids Historie indeholder Udviklingen af dens Begreb. Journalistiken bør kjende sin Fortid, thi deri ligger Kjernen til Nutiden og Læren for Fremtiden; i dens gradvise Fremskridt indeholdes Læren om dens Forpligtelser, om dens Stilling til Publikum, om dens Myndighed, men ogsaa om dens rette Begrændsning. Det her forteligt Anførte vil være tilstrækkeligt til at godtgjøre, hvor lærerig og tillige hvor betydningsfuld en historisk Fremstilling af den danske Journalistik fra dens ubetydelige Begyndelse til dens nuværende Omfang og Anseelse vil være.

Da Hr. Stolpes Værk egentlig kun omhandler den danske Presse i dens Begyndelse, er det en Selvfølge, at den ikke har kunnet medtage en Gren af Journalistiken, der først siden er fremtraadt. Denne Gren er den saakaldte Smuds- eller Skandalepresse, og det er denne, der vil blive omhandlet i det Følgende. Den Indvending kunde vel gøres, at denne Del af Pressen ikke egentlig er nogen værdig Opgave for en Undersøgelse; men forhaabenlig vil man modificere denne Mening ved en nærmere Betragtning. Skulde man gaa ud fra en slig Forudsætning, saa turde Ingen beskæftige sig med i det menneskelige Samfund's Tjeneste at fremdrage, hvad Brøst der

flæber ved dette Samfund, det Raadenskab, hvoraf det lider. Det er ikke mange Aar siden, at den gamle Dupin i det franske Parlament paatog sig at revse en sørgelig Side ved det franske Samfund, det Skjøgeværnen, der som en forfærdelig Gift er trængt ind i Familienlivet og truer med at tilintetgjøre det. Og Smudspressen er paa en vis Maade et literært Skjøgeværn. Søren Kirkegaard sammenligner i en Polemik mod „Korsjaren“ Smudspressen med offentlige Fruentimmer og kalder dens Skribenter og dens skjulte Hjælpere den vulgivage Vittigheds Professionister og Næringsdrivende. Det er haardt, men det er ikke usandt. Han siger videre, at det er en stor Fortjeneste at være Gjenstand for disse Nedrivnings- og Udskjældnings-Anstalters Angreb, og at det er det Haardeste, der kan times et Menneſke, at blive rost af dem. Ogsaa i denne Henseende er Sammenligningen med Skjøgeværnet træffende. Men i ethvert Tilfælde er der Joie til at kjende en Side af Literaturen, der til visse Tider har spillet en væsentlig Rolle som Agitationsmiddel i flette Diemeds Tjeneste, og som, hvor lavt den end i Reglen staaer i literær Henseende, dog har sin Betydning med Hensyn til Virkning og Indflydelse.

Smudspressen er i Reglen Produktet af den laveste industrielle Spekulation. Men for at denne kan have nogen Udsigt til Held, maa den naturligvis i politisk-bevægede Tider gaa i samme Retning som Folkestemningen, og da den mest læses af de simplere eller lavere Klasser og tillige betjener sig af et Sprog, der forstaaes af disse, af en Tone, der kan finde Anklang, staaer det saameget mere i dens Magt at udøve en fordærvelig Indflydelse. Hvad denne Presse har paa sin Samvittighed under den første franske Revolution og under Kommunen i 1871, er tilstrækkelig bekjendt, men om dens fordærvelige Indflydelse kan man ogsaa her have Et og Andet at fortælle. Til Eksempel kan nævnes et Blad, som kaldte sig „Sandhedsfalken“. Dette i det fletteste Sprog skrevne, med skammelige Angreb paa

offenlige og private Personer rigt udstyrede Blad, som redigeredes af en Person, der var straffet for flere Forbrydelser, hidrog ikke lidet til de skandaløse Optrin, som Kjøbenhavn i Slutningen af 1859 og Begyndelsen af 1860 var Vidne til. Signalet dertil var vel givet fra anden Side, men „Sandhedsfaklen“ kan dog rose sig af ved sine indtrængende Opfordringer at have sat Pøbelen i Bevægelse. Og Lønner udeblev heller ikke. Det vil ikke saa let glemmes, at Ud-giveren af „Sandhedsfaklen“, den omtalte berøgtede Person, blev hylbet af en Folkemasse, der samlede sig udenfor hans Bopæl, kaldte ham frem, bragte ham et stormende „Hurra“ og med den største Begeistring lyttede til de rørende Ord, hvormed denne Folketribun takkede for den ham ydede Hyldest. Det var *aura popularis*, som omstrålede hans Tæse; men dette forhindrede dog ikke, at han formedelt adskillige ubehagelige Konflikter med Straffeloven senere blev domfældt og derefter søgte til Amerika, hvor han sank ned til Sten-hugger paa Landeveien.

Det her Anførte vil være tilstrækkeligt til at anstueliggjøre den fordærvelige Indflydelse, som Skandalepressen under visse Omstændigheder, og naar ikke den fornødne Modvægt er tilstede, kan udøve paa Opinionen eller i ethvert Tilfælde paa den udannede Masses Betragtningmaade. Naar vi derefter gaa over til vort egenlige Thema, er det nødvendigt at forudsikke, at nærværende Undersøgelse ikke vil strække sig til den nyere Tids Skandalepresse, men at den fornemmelig vil omhandle den Del af samme, der eksisterede forinden det nye politiske Liv, hvis Oprindelse daterer sig fra Fyrgethyverne, og saa udøvede sin Virkning paa denne Art Publicistisk og gav den i visse Henseender en politisk Retning.

Som alt anført, afspeiler Pressen Tidretningen. Forinden hin Forandring gik for sig, vare Theater, Literatur og Kunst de Interesser, som nærmest beskæftigede den dannede Verden, og derfor

var det ogsaa i Bladene, at flige Emner nærmest forhandlede. Politiken var det fuldstændig Underordnede. Der gaves vel et Par politiske Blade i Kjøbenhavn, „Den Berlingfke Tidende“ eller „Statstidenden“, som den den Gang kaldtes, og „Dagen“, men disse beskæftigede sig kun med udenlandske Anliggender og vare i denne Egenfkab underkastede en Censur, som stundom haandhævedes med temmelig stor Strengthed. Det var først senere, at den indre Politik begyndte at omhandles i et Par Blade. Denne Forandring daterer sig navnlig fra Stænderinstitutionen, som bl. A. havde den Fortjeneste at lede den offentlige Diskussion i en hidtil næsten ukjendt Retning, og det var „Kjøbenhavnsposten“ under Liunges Redaktion, som fra et æsthetisk og literært Blad gik over til at blive et politisk. Senere fik „Kjøbenhavnsposten“ en Konkurrent i „Fædrelandet“, der først som Ugeblad var grundet af Johannes Hage og David og siden som Dagblad fik sin Redaktion fra „Kjøbenhavnspostens“ Medarbejdere, saasom Orla Lehmann, Sager, Gjøvdad o. fl. Dog, dette hører til Journalistikens almindelige Historie. Det berøres blot for at vise, hvorledes den omtalte Dvergang gik for sig.

En Afspødnng af det vaagnende politiske Liv hos os, forsaavidt som det pulserede i Pressen, var det illustrerede Vittighedsblad „Corfaren“. Den danske Nation har en stor Sands for det Morfomme, det Humoristiske; men den har ogsaa en stor Respekt for det Satiriske. Man leer gjerne, naar man blot ikke selv er Gjenstand for Latteren. Deri ligger en Forklaring af „Corfaren“s Fremkomst og tillige af den Indflydelse, som dette Blad i Virkeligheden udøvede. At denne Retning i Pressen ligesaa lidt blev udhyrket hos os som i andre Lande, hvor den har floreret, er ganske naturligt. Hvor de alvorlige politiske Oppositionsblade søgte at tilføie det gamle Bestaaende og Forældede alvorlige Slag, der maatte Hærlekin til for med sine Lazzis og sine Løier at sætte det i det Latterliges Ban. Og det skal siges,

at hvorvel „Corfaren“ havde hentet sit Mønster fra andre Landes illustrerede Vittighedsblade, forstod dog den talentfulde Udgiver som ingen anden at give sit Blad et hjemligt og nationalt Præg. Der var sikkert Mange, som regnede „Corfaren“ til Smudspressen — vi have jo seet, at blandt disse Mange var ogsaa Søren Kierkegaard — men det var meget uretsfærdigt. Den var virkelig literær. Var den skarp og vittig, saa var den sjældent grov, og den er aldrig senere bleven naaet, end siges overtruffen. Tillige havde den den Fortjeneste, at den egentlig ikke stillede sig i noget bestemt Parties Tjeneste, forsaavidt som der den Gang kunde være Tale om Partier. Dens Haand var som Bibelens Helts udstrakt mod Alle.

Da Statsraad Thaarup i sin Tid overtog Redaktionen af det en Gang saa velansete og velredigerede Blad „Kjøbenhavns Skilber“, skulde dets Udgiver Salomon Soldin, da man spurgte ham om, hvorfor han overdrog Redaktionen til en Anden, have svaret: „Bladet skal have en kristelig Begravelse.“ Og det fik da ogsaa under Thaarup en kristelig Begravelse. Det var en Vittighed saa god, som den kunde findes i „Corfaren“ i dens bedre Dage; den kunde med samme Ret være anvendt af Goldschmidt, da han i 1846 lod „Corfaren“ gaa over i andre Hænder. Thi et Blad som „Corfaren“ lever kun ved og gennem sin Stifter. Den gratisse Persiflage, den hensynsløse Vittighed og Satire, denne Rigdom paa morsomme og som oftest træffende Indfald, denne Sands for det Epigrammatiske, som ved dette Blad kom til at indtage en saa eiendommelig Plads i vor Bladliteratur, findes sjældent samlet hos en enkelt Person, næppe hos mange, og i alt Fald er det ikke jagt, at de, der besidde et saadant, om jeg maa kalde det maliciøst vittigt Talent, have Lyst til at anvende det paa den Maade, som det skete i „Corfaren“, og derved stille sig paa et til det øvrige Samfund udfordrende og fjendtligt Standpunkt. Derfor kunde Goldschmidt med Rette have anvendt hin Ytring af

Soldin, da han opgav sin Virksomhed som Corsar-Redaktør. Under hans Efterfølger gled Bladet ind i de illustrerede Smudsblades Rækker. Det redigeredes uden Spor af Aand, levede af Døgnsladder og Skandale og udmærkede sig kun ved en raa Tone og ved grove Personligheder. Da det saaledes ihjenede hen og gik heden, fik det imidlertid sine Stedfortrædere i et Par andre illustrerede Smudsblade, der, fordi de endnu mere lod Skandalen raade og ved Siden deraf under det politiske Røre, som opstod under det Ørsted-Bluhmeste Ministerium i Anledning af Forsatningsagen, leflede for Stemningen, erhvervede sig Indgang hos den store Masse. Aarsagen til, at disse Blade vandt Udbredelse, var saaledes en ganske anden end den, hvorved „Corsaren“ fandt Indgang hos Nationen, selv hos den dannede Del af samme. Der var i den et virkelig æsthetisk Element, en Gratie i Satiren og Vittigheden, som man aldeles savnede hos dens Efterlignere og Efterfølgere, hvorfra der ligesom udstrømmede en vis dunstet Atmosfære fra Kroen og Rippen.

Disse „Corsaren“s Epigoner vare, skjøndt under en anden Form, en Art Gjengangere af Blade, der eksisterede før det offentlige Livs Vækkelse, altsaa omtrent indtil Fyrgethyerne. Men disse vare af de Grunde, jeg ovenfor har berørt, af en langt mere spidsborgerlig Natur; de levede mest af Privatlivets Skandale, men der fandtes ogsaa Noget deri, som gjorde sin Nytte, forsaavidt som det gik ud paa at paatale forskjellige stedfindende Uordener, paavise Mangler ved Politiforanstaltninger her i Hovedstaden, angive Lovovertrædelser o. desl. At denne Virksomhed, hvis Fortjeneste ikke skal benægtes, hørte med til disse Blades Omraade, havde sin Grund deri, at de, paa enkelte Undtagelser nær, havde deres Forbillede i „Politivennen“, med hvilken de ogsaa aabnede en Art Konkurrence. Imidlertid vilde det være en stor Uret at sammenligne „Politivennen“ med saadanne Blade som f. Ex. „Raketten“, „Raketten med Stjerner“, „Borger-

bladet", „Lynstraalen“, „Skjærstilben“ o. s. v. Da det nævnte Blad, skjøndt kun udkommende en Gang om Ugen i et Oktavformat, der i Henseende til Stofmængde næppe fylgte saa meget som et Par Spalter i Nutidens større Dagblade, blev meget læst og overhoved var stærkt bemærket, saa vil en lille Skitse af dets Oprindelse, Virksomhed og Endeligt næppe være overflødig.

„Politivennen“ blev i Aaret 1798 paabegyndt af „Dagen“s daværende Udgiver og Redaktør, K. H. Seidelin. I en Indledning, der maa betragtes som et Program for Bladets Virksomhed, anførte Udgiveren, at i Bladet skulde Undersøgelser af det Rette og Sande i almindelige og enkelte Politianliggender, Underretning om Fremmedes Indretninger, Forslag til Forbedringer, Angivelse af Politisynder m. m. (af Polities Mænd og imod Politi) i Kjøbenhavn forenes med Efterretninger om Politiets Forbedringer og Mangler i Provindsjerne. Det kan heraf skjønnes, at „Politivennen“ egenlig var et Oppositionsblad, skjøndt af en ganske anden Natur end Nutidens, der ikke bryde sig om manglende Rendestensbrædder, om „Urin og Dræk paa Gaderne“, men desto mere have gjort sig til Formaal at se Regjeringen efter i Sømmene. Og saa Seidelin beraabte sig i Programmet til sit nye Blad paa en „vørende Almenaand“, en Frase, der er i stærk Kurs endnu. Var Noget i Stand til at redigere et Blad af den antydede Tendens, saa var det K. H. Seidelin. Han førte en meget hvas Pen, var i Besiddelse af en vis tirrende Satire, som gjorde ham frygtet, og manglede desuden ikke Kundskaber. Som Udgiver af „Dagen“ hævede han dette Blad til et anset Organ, han kom flere Gange i Strid med Trykkefrihedsanordningen af 27. Septbr. 1799, idømtes Mulkt og sattes tilsidst under Censur.

Da Seidelin begyndte sin literære Løbebane, var han Bogtrykker, men ogsaa Kommanderjergent i det borgerlige Infanteri, og den sidstnævnte Stilling fandt han saa værdig og betydningsfuld, at

han aldrig undlod at anføre den paa Titlen af de nævnte Blade og paa de Bøger, han trykkede. Der var andre Særheder hos ham, isørigt af meget uskyldig Natur; Kvartalsregistret til „Politivennen“ lod han sætte med luttet smaa Begyndelsesbogstaver, medens han derimod ikke anvendte denne Methode i selve Texten.

De første Numre af „Politivennen“ gjorde strax megen Opsigt og skaffede den en forholdsvis ikke ringe Udbredelse. Den Gang vare Folk ikke saa haardhudede, som de nu ere; Frygten for at „komme i Bladet“ var meget stor, og hvad var da rimeligere, end at man nærede Angst for et Blad, hvori man kunde slumpe til at komme, fordi Ens Ringetøi ikke var i Orden, fordi Ens Kendeestensbrædt, maaske af Fjendehaand, var lagt i Uave. Derimod var man den Gang lige som nu ikke fri for Lysten til at se sine Medborgere dragne frem for Lyset og stillede i en offentlig literær Gabestok — et andet den Gang almindelig anvendt Udtryk for at komme i Bladet. Denne Frygt og denne Skadefryd tilhører ikke blot den ældre Periode, den er ganske vist tilstede endnu, og den Idee, der ligger til Grund for Hertz's morsomme Vaudeville, „Debatten i Politivennen“, er greben ud af det virkelige Liv. At komme i „Politivennen“ var vel noget af det Skrækkeligste, der kunde hænde en Mand og Borger, og man skal have haft Exempler paa, at Folk herover gif fra Sands og Samling. Nu er man som sagt mere haardhudet, eller man lader i det mindste, som man er det; i alt Fald trøster man sig som Mad. la Fleche i „Jean de France“ med: „C'est un Uebergang.“

At Seibelin, der godt kjendte sin Tid, vidste, at hans Foretagende hos Mange vilde vække Frygt og Bæven, derom vidner omtalte Indledning. Han udtaler nemlig deri det Haab, at de Borgere, hvis Overtrædelser Bladet lægger for Dagen, ville lade Udgiverens Hensigter vederfares Ret og finde, at den Mand, der standser sin Medborger paa en uret Bei, der hindrer ham fra at skade, sker det

endog ved et føleligt Tag, er hans sandede Ven. Iøvrigt viste Seidelin allerede i Bladets første Kvartal, at han var sin Opgave voksen og havde det rette Greb paa Tingene. De mange den Gang i Kjøbenhavn stedfindende Uordener aabnede hans Virksomhed en vid Mark, og han forstod at dyrke den. Men han var ogsaa stolt af denne sin Virksomhed, og da han sluttede det første Kvartal, paapegede han hoverende de Forbedringer, han havde tilveiebragt, og som fornemmelig bestod i: 1) Knippelsbroes Rætværk forbedret ved nye Kroge; 2) et nyt Rendesstensbrædt udenfor Indgangen til Rundekirke; 3) to dito udenfor Hjørnehuset af store Kannikestræde og store Kjøbmagergade; 4) Fortougets Forbedring udenfor samme Hus ved en Trærendes Sløifning; 5) et Rendesstensbrædt flikket udenfor Salomons Apothek; 6) et dito forbedret udenfor Jakobs Urtebod i lille Torvegade; 7) Broen fra Østergade til de elysæiske Marker(?) istandsat; 8) et farlig hængende Skilt i Landemærket forbedret; 9) en Rendesten i Admiralgade forbedret; 10) paa Hjørnehuset af St. Annagade og store Kongensgade paa Kristianshavn en brøstfældig truende Tagrende nedtagen; 11) paa det nærliggende Hus i St. Annagaden en raadden Tagrende sat i Stand og 12) de paa Ridebanen i Solen staaende Karrer tildeels bragte i Skyggen. — Ingen Feltherre kunde med større Stolthed se tilbage paa et vundet Slag.

Dog indskrænkede den Opposition, som „Politivennen“ udøvede, sig ikke alene til de af Seidelin jærlig udhævede Uordener; den gik ikke fjeldent langt videre. Den udpegede Feil ved det Bestaaende, Mangler ved Lovene, og skjøndt den havde stemplet sig selv som en Ven af Politiet, var den ikke fjeldent Politiet selv paa Raffen, hvor dette antoges at have misbrugt sin Myndighed. Allerede de første Numre indeholdt en Artikel „om Politiets Rettighed til Uddeling af Stokkeprygl i Tilfælde af Dpløb“, der, støttende sig paa Citater af Kant og Fichte, benægtede Politiets Ret til at uddele deslige holdne Varer blandt et for nærgaaende Publikum.

Skjøndt der fattes os Oplysning om Abonnentantallet under Seidelin, lader dog Alt slutte til, at det ikke var ringe og i stadig Tiltagen. „Politivennen“ blev læst med megen Begjærlighed, og da Prisen var forholdsvis høi, gav Bladet sin Udgiver et rigeligt Udbytte, ligesom det ogsaa forskaffede ham en stor Respekt hos hans Medborgere. Seidelins Virksomhed som Udgiver af „Politivennen“ omfatter imidlertid kun en Periode af 7 Aar, da kom den ubønhørlige Død, og selv „Politivennen“'s frygtede Behersker maatte yde Naturen sin Tribut.

Hvor var nu Den, der havde Evne til at haandtere det Scepter, som havde bragt saa Mange til at skælve? Man søgte, men forgæves. Vel udgav Kostoek's Enke, som efter Seidelin havde arvet „Dagen“ og „Politivennen“, ved Hjælp af en Uævent nogle Numre, men disse vare ifkun Vand mod Seidelins, og Madam Kostoek saae sig nødt til at opgive Bladet. Nu hengik der et langt Interregnum, indtil daværende Boghandler og Lieutenant ved det borgerlige Artilleri K. Kristensen tilkjøbte sig af Madam Kostoek's Arvinger Retten til at udgive „Politivennen“. Det var, saavidt erindres, i Maret 1815. Kristensen var vel skicket til at være Seidelins Eftermand, han skrev ret godt for sig, forstod at holde Myndighederne i Awe og havde et aabent Die for Brøst og Uordener. Bladet stiftede i den Retning virkelig ikke saa lidt Gavn, og det vandt ikke blot Respekt, men ogsaa en vis Anseelse. Det afgav endog en Arena for videnskabelige Debatter, og som Exempel kan anføres, at Lægerne Svitzer og Djørup heri udfægtede en alvorlig Feide. Under Kristensen naaede Bladet en betydelig Udbredelse. Det var ved Siden af de politiske Blade det mest læste i hele Danmark, maasse ogsaa i Norge, og naar man betænker, at det kostede 9 Mark om Kvartalet og kun udkom en Gang om Ugen i et lille Oktavark, saa kan man let gjøre sig en Forestilling om, hvor indbringende et Foretagende dets Udgivelse var.

Men i Trediverne begyndte det at gaa tilbage med „Politivennen“, hvortil forskjellige Omstændigheder bidrog. Den fik nogle farlige Konkurrenter, dels i „Sandhedsfaklen“, som udgaves af en Krigs-assesør Hald, der forhen havde været Medarbejder ved „Politivennen“, men især i den bekjendte Wintherske „Raket“, hvorom senere mere. Men hvad der især skadede „Politivennen“, var den store Forandring, der i Maren 1833—34 begyndte at foregaa med det offentlige Liv her i Landet. „Kjøbenhavnsposten“, der nu var bleven et Dagblad, bemægtigede sig den indenlandske Politik og tillige et og andet Stof, der hidtil havde hørt under „Politivennen“s Domæne, og det gik stærkt tilbage med den. Kristensen afhændede den nu til en Bogtrykker Jacobsen, under hvem den hvert Dieblig skiftede Redaktører. Til sidst fik den som Gal ansjete Hestehandler Michael Leonhard Nathanson fat i den, og ligesom han selv var bleven døbt, lod han den ogsaa undergaa en Daab og kaldte den „Corvetten“. Men under hans Regimente vare Bladets Dage talte, det var nu et fuldstændigt Smudsblad, som af sin Udgiver især blev benyttet til personlige Angreb paa hans ansjete Navnesætter i „Berl. Tid.“, og i 1846 udaandede det en skjøn Dag sit sidste Suk.

Det turde maaske ikke være oversflødigt som Bidrag til en Karakteristik af de daværende Pressetilstande at anføre, at der overfor „Politivennen“ og vel ogsaa overfor andre Blade var etableret et eiendommeligt Censurssystem, der ikke havde nogen Hjemmel i Lovgivningen. Den Politiretsassessor, som havde Tilsynet med de ikke politiske Blade, tilsendtes der nemlig et Astryk af „Politivennen“, forinden den gik til Trykning. Herpaa var der til Efterretning for ham under hver Artikel skriftlig ansjort Forfatterens Navn, og fandtes der nu Noget deri, der formentes anstødeligt for det Offentlige, saa forlangte vedkommende Embedsmand, enten at Artiklen skulde udgaa, eller at Forfatterens Navn skulde trykkes derunder, eller ogsaa, at en

eller anden med Rødkridt mærket Passus skulde udelades eller forandres. Først naar Forandringen skete, fik Bladet Lov til at passere. Der var saaledes i Praxis etableret en meget streng Censur, saa meget strengere, som man uden fjerneste Skygge af Ret forlangte Forfatterens Navn opgivet, Noget, som imidlertid i en stor Del Tilfælde Intet havde at betyde, da Udgiveren, skjøndt han foiede sig efter dette uhjemlede Forlangende, eluderede det med Forsæt ved som oftest at fortie den Rette og lade Navne som Andersen, Nielsen, Hansen o. s. v. holde for som Forfattere, hvilket af vedkommende Embedsmand ogsaa for det meste toges for god Vare. Denne eienommelige Opfattelse af Pressetilsynet ophørte først, da Algreen Udsjng i flere Artikler i Bladet „Dagen“ i 1834 og i et eget Skrift „Ingen Censur i Danmark“ udbredte Lys over de Rettigheder, som ved den bestaaende Trykkesfrihedsanordning vare hjemlede Dagspressen.

Kun Saa vide maaske, at der har eksisteret et Blad, som har ført Navn af „Den galende Hane“. Et saadant udkom i 1827 med en Hattemager G. A. Müller anført som Redaktør. Denne Mand, der horte til en anset kjøbenhavnsk Borgerfamilie af tydsk Herkomst og som saadan var Medlem af Petri Menighed, havde fattet Mistanke om, at Bestyrelsen for denne Menighed, navnlig to af dens Medlemmer, havde besveget Menighedens Kasse for en betydelig Sum, saa at der fattedes Midler til den fornødne Reparation af Kirken, ja endog til at forsyne Hønen paa Kirkesloien med det Hoved, denne Malmfigur i mange Tider havde manglet. Denne Mening forsegtede Müller i nogle Artikler i „Politivennen“, men da hans Angreb bleve altfor hensynsløse og næsten affindige, vilde „Politivennen“'s Udgiver ikke mere optage Noget fra ham om denne Sag, og tilskyndet af nogle Spøgefugle besluttede Müller at grunde et eget Blad, som da udkom under nævnte Titel, først med en Bignet, der forestillede en Hane,

fenere med en Rytter paa hver Side af Hanen, der stak til den med Landsfer, medens der fra Hestens Bag faldt Dukater, og endelig kom der en Bignet forestillende Petri Kirke med den hovedløse Hane paa Spiret og to Ryttere, ridende paa Væler, hver bærende en Sæk med Kirkens Spæk (saaledes benævnedes Müller Petri Kirkes Penge). Bladet førte tillige det Motto: „So galere jo bedre“, og aldrig har noget Motto været mere træffende, thi Bladets Indhold var fuldstændig Bidstrupsnak. Den arme Müller, hvis Formue var sat til ved hans egen og Andres Skyld, og som var stærkt forfalden til Spiritus, var Gjenstand for Spot og Mytifikation af flere lystige Vinkjæbergjæster og unge Studenter. De benyttede sig af hans Enfoldighed eller rettere af hans fixe Ide om det formentlige Bedrageri til at drive deres Spil med ham og faae ham til at optage i Bladet det mest forvirrede Løi, som de udklækkede paa Kjælberne. Et Begreb om Bladets Indhold giver en Artikel i det første Nummer, hvis Begyndelse lyder saaledes:

„Da jeg har mange Fjender og Misundere og er født i Elfskj af kristelige Forældre og optrukket i St. Petri Kirkes Religion i Kjøbenhavn, ellers Hanen staaer paa bemeldte Spir uden Hoved til Spot og Skam for hvert kristent Menneske, som haver sin Gud i Hjertet og ikke i Bagen, ellers en Kugle paa bemeldte Taarn at indsatte, har kostet 800, ja 22,000 Rdlr. kunde jeg gjerne sige i sin Tid, hvo den unpartheiiske Revision skal bekræfte, hvorfor jeg spørger: „Hvor er de 30,000 Rdlr. bleven af?“ Ellers vil jeg tiltale Jer med mit Ideal, den udsødelige Reisers Ord, hvo I selv kan læse i hans firsgerterlige Alderbrands Historie Pag. 8 hele Siden. Den følgende ikke at forglemme, ellers at han mener mig, naar han siger: „Rahlkopf komme herauf“, er en Løgn, da jeg rigtignok er skaldet, som kan overgaa enhver, uden at han derfor behøver at opføre sig uterligt, og at han blot taler om de skrækelige Aldsluer for at satirisere over min røde Næse, ja hele Ansigtet, er Ondskab af mine Fjender, hvorfor jeg vil udslyde den galende Hane, saa at det kan gale i Jer Øren paa alle mine Fjender ellers Misundere, saa I derover skulle blive baade angst og bange, som jeg siger i et af mine hidtil utrykte Digte:

Wil Du med Næve Ploven drive,
Da maa Du Gæs til Forspand give.“

Denne ene Prøve af Bladets Indhold i Prosa vil være tilstrækkelig til at karakterisere det, hvorved det iøvrigt bemærkes, at den i Virkeligheden gengiver de særegne Udtryk, som Müller betjente sig af, især naar han ved Hjælp af et antageligt Antal Rognacker, hvilke han kaldte „Rachenputzere“, havde naaet den tilbørlige Høide. Denne Tilstand blev skildret i følgende Vers i Bladet:

„Naar Ratten udbryder
Jeg sidder saa fro
Dg drifter i No,
Gvad gjerne jeg nyder:
En Rachenputzer.

Naar Skyggerne vige,
Jeg lægger mig ned,
Dg sikkert jeg veed,
Jeg næppe kan sige:
„En Rachenputzer“.

Dette og meget Andet af samme Surdeig fik man Müller til at indrykke i Bladet. Især udpegedes en lystig Fætter, et godt Hoved, men næsten lige saa forfalden som Müller, som den, der skrev det Meste i „Den galende Hane“, hvis Indhold Müller forøvrigt var meget stolt af. Denne Skandale fortsattes næsten et helt Aar til Morstab for en Del, men til stor Sorg for Müllers Familie, der ved alle mulige Midler søgte at standse den, uden at det lykkedes, indtil han i 1829 afgik ved Døden paa Frederiks Hospital af et apoplektisk Tilfælde. Dødsfaldet anmeldtes af hans Børn saaledes: „I de sidste Aar et Spil for usjel Lavhed, kaade Drengestreger og flette Raadgivere, bukkede Legemet i en Alder af 49 Aar under for Sindets Lidelser. Os berøvedes en kjerlig Fader, Næsten et Hjerte, der slog varmt og ærligt.“ Skjøndt det Hyperbolske heri vel maa skrives paa den barnlige Kjærligheds Regning, er det dog bekjendt, at Müller var en honnet, stræbsom og godmodig Mand, inden han

lod sig forlede til at optræde i en Sag, der forvirrede hans Forstand og gjorde ham til en Boldt for kaad Ondskab.

Andre Blade fremkom som „Politivennen“s Efterlignere, dels maaske fordi denne betalte sig godt, dels ogsaa fordi deres Udgivere havde personlig Strid at afgjøre eller vilde hævne sig for virkelige eller indbildte Fornærmelser. Dertil hørte „Raketten“, udgivet af Mathias Winther, der kan betragtes som Fader til de ikkeillustrerede Smudsblade, og som ogsaa fik en Udbredelse, som ikke noget andet, idetmindste i Datiden, efter det har vundet.

Mathias Winther var ingen ubegavet Mand, han havde et smukt Digtertalent, og selv S. L. Heiberg fandt et Par af hans Poesier værdige til Optagelse i „Den flyvende Post“. Men hans Opdragelse havde været mangelfuld, og den Ufordragelighed og Hævnlyst, der udgjorde den mindre heldige Side af hans Karakter, fandt Næring i den Forladthed, hvori han efter sin Faders Død, en tidligere velstaaende Landmand, kom ved forskellige sammenstødende uheldige Omstændigheder, hvoraf flere dog kunne skrives paa hans egen Regning. Her skal kun i korte Træk anføres, hvad der førte til, at dette Menneske, der under andre Forhold kunde som Videnskabsmand og Digter have indtaget en anset Stilling i Samfundet, endte som Udgiver af et ligesaa foragtet som frygtet Smudsblad.

Mathias Winther fødtes i 1795 i Bispenberg Sogn i Fyen. Da hans Fader var død, og han som sextenaarig Dreng stod ene og forladt, lykkedes det ham at opnaa fast Ansættelse paa Kontoret hos daværende Byffriver Lange i Odense. Denne Bestilling blev han dog snart kjed af, og tilskyndet af Regimentskirurg Jacobsen i Odense, der tog sig af ham, gav han sig til at studere Kirurgi. Egenlig søgte han ikke stor Lyst til dette Studium, men han haabede derved at kunne dyrke Naturvidenskaben, for hvilken han nærede en stor Forjærlighed. Han reisste til Kjøbenhavn, men da han manglede Sub-

sistentsmidler og tillige helst sysslede med at skrive Digte o. desl., gif det kun langsomt med hans Studier. Den nævnte Jacobsen fik imidlertid udvirket, at Winther i 1823 blev ansat som Kompagnikirurg ved fynske Infanteriregiment og senere som Kirurg ved det i Odense oprettede Felthospital, der dog snart nedlagdes, og han blev atter brodløs.

Det var paa denne Tid, at Winther blev bekendt med en Jomfru Thorning, en Skræberdatter, som han kort efter ægtede, uagtet de saa godt som intet havde at leve af. „Det var den galeste Handling i mit Liv,“ siger han selv i nogle biografiske Notitser, han har efterladt, „og,“ tilføier han, „jeg lagde derved Grunden til en Række Gjenvordigheder, der bragte Forstyrrelse ind i mit Liv.“ Og dog var hans Hustru i høi Grad opofrende, hun ernærede ham og deres to Børn en Tid lang ved Haandarbejde, og Familien fristede et yderst kummerligt Liv, idet det Lidet, Winther kunde bidrage til Udkommet, kun var det ringe Honorar, han fik for et Bind Digte. Men omsider blev han, atter ved Jacobsens Indflydelse, ansat som Kompagnikirurg ved de fynske Dragoner og blev tillige af daværende Oberst Høegh-Guldberg antaget som Bibliothekar ved det militære Bibliothek i Odense. Skæbnen syntes nu at have forliget sig med Winther, og han kunde maaste have ført et nogenlunde sorgfrit Liv, dersom han selv havde villet. Men en af ham mod Provst Stockholm stilet lidenskabelig Pamslet staffede ham mange Uvenner, medens han tillige ragede uklar med Oberst Høegh-Guldberg, af hvem han beskylledes for at have forvansket nogle Bibliotheket tilhørende Bøger. Deri maa Oprindelsen søges til det Had, hvormed han siden forfulgte denne Mand. Lykken vedblev imidlertid at tilsmile ham. Den ædle Geheimekonferentsraad Bülow til Sanderumgaard, der havde Agtelse for hans poetiske Talent, antog ham til at udarbejde en med Prospekter ledsaget Digtssamling over Sanderumgaard's Have,

og da Winther skilte sig særdeles godt derved, fik han et anseeligt Honorar af Bülow, hvilket i Forbindelse med, hvad han af en Boghandler fik for Forlagsretten, udgjorde en forholdsvis betydelig Sum, der satte ham i Stand til at tage til Kjøbenhavn for igjen at forsøge paa at tage den kirurgiske Embedsexamen. I Begyndelsen var han her meget flittig, men Lysten til literær Sysfel, til at skrive Digte og Fortællinger forstyrrede det videnskabelige Studium. Tillige indgik han i Kjøbenhavn en Forbindelse med et Fruentimmer, en Tjenestepige, som flyttede til ham. Hun havde to Børn med ham, og han søgte Skilsmisse fra sin ægteviede Hustru, som levede i Odense med sine Børn i Nød og Fattigdom. Winther, der under disse Forhold kun lidet havde forberedt sig til Examen, forsøgte vel gjentagne Gange at tage denne, men trak sig hver Gang tilbage under forskjellige Paaskud. Han havde imidlertid beholdt sin Stilling som Eskadronskirurg og faaet to Gange sin Orlov forlænget, men da han tredie Gang androg derom, bevirkede Stabskirurg Tønder, der tidligere havde været hans Beskytter, men nu med Uvillie havde erfaret hans forargelige Levnet i Kjøbenhavn, at Prolongationen blev ham nægtet. Winther vendte nu tilbage til Regimentet i den bitreste Stemning. Han viste sig frastødende mod sine Forejatte og forfømmelig i sin Tjeneste.

Kort efter indtraf en Begivenhed, som bragte en Forandring i hans Stilling. Denne har han selv fortalt paa følgende Maade: En Aften kom han hjem og fandt i Rekrutkasernens Port en Pige, der tjente hos en Veriders Hustru. Paa Pigens Spørgsmaal, om Winther ikke kunde give hendes Madmoder et Pulver for at faae hende i Seng, da hun, Pigen, gjerne vilde have sin Kjæreste ind i Stuen, svarede Winther i en spøgende Tone: Nu, saa lad hende faae Brækvand i sit Thevand. Om Pigen virkelig fulgte Raadet, er ikke oplyst, men Konen fik Brækning og Diarrhoe, og da man antog, at det

var Følgen af Winthers Raad, blev der indleveret Klage til Regimentet og strax derefter nedsat en Stabs-Krigsret, der havde til Følge, at Mathias Winther blev afflediget som Eskadronskirurg, „formedelst Svagelighed“, som det hed. Denne Affledigelse er dateret den 2den Oktober 1830 og underskreven af Stabskirurg Tønder. Winther indgav et Par Dage efter en Klage til Kongen og bad om sin Sags Underjøgelse ved en Krigsret, men fik Afslag. Han var saaledes berøvet ethvert Existensmiddel. Det Fruentimmer, han levede med, og hendes to Børn kunde han ikke mere ernære; de kom først under Odense Fattigvæsen og sendtes senere til Kjøbenhavn, hvor de vare forsørgelsesberettigede. Det var et Stød, som Winther ikke kunde forvinde, og flere Gange var det hans Forsæt at aflive sig. Dette opgav han dog; derimod besluttede han at tage Hævn over de Mænd, han betragtede som skyldige i sine Ulykker, skjøndt han i Virkeligheden selv var den rette Skyldige. Han udgav et Skrift mod Guldberg og Tønder under Titlen „Forpostfægtning“, som vakte megen Opsigt og havde en Retsjag til Følge. Kort efter rejste han til Kjøbenhavn, hvor det Fruentimmer, han havde levet med, af Fattigbestyrelsen var ansat som Opvartningskone paa Søhospitalet. Her blev hun angreben af Tyfus, der efter et Par Dage gjorde Ende paa hendes Liv. Han havde nu hendes to Børn at forsørge, og da han paa ingen Maade vilde have dem ind under Fattigvæsenet, maatte han tænke paa at skaffe sig og dem Subsistensmidler. Han udgav flere mindre Stridskrifter, en Haandbog i den medicinske Literatur, og endelig paa-begyndte han i September 1831 „Raketten“, der strax vakte stor Opsigt, fik en betydelig Udbredelse og skaffede ham en god Indtægt.

„Raketten“ aandede, som man vel kan vide, Had og Bitterhed; især vare Angreb paa Guldberg og Tønder staaende Artikler, hvori Winther gav sin Hævnjerrighed frit Løb; men den indeholdt ogsaa Artikler mod offentlige Myndigheder og private Personer af en saadan

Beskaffenhed, at de ikke sjeldent medførte Procesjer og høie Mulfter. Herom brød Winther sig ikke synderlig, da de betydelige Indtægter, han havde af Bladet, gav ham Midler til at betale Mulfterne. Men den 10de September 1832 ramtes han af det værste Stød. For en Artikel mod Borgermester, Justitsraad Fleischher i Aarhus blev han af Hof- og Stadsretten dømt til at bøde sine 3 Mark, samt til at henfættes paa Band og Brød i 4 Gange 5 Dage. Denne Dom appellerede han til Højesteret, men Udfaldet oplevede han ikke. Han følte sig nu mere end tidligere som en Gjenstand for offentlig Foragt, han turde næppe vise sig paa Gaden, Sorg og Kummer tærede paa hans Livskraft, og den 25de Februar 1834 afgik han ved Døden. Med hans Død ophørte „Raketten“ imidlertid ikke, den blev fortsat af en Person ved Navn N. Philip, der ogsaa havde været Eskadronskirurg og ligesom Winther var bleven affkediget. Han havde været en flittig Medarbejder i „Raketten“, medens Winther levede, og han fortsatte senere i dette Blad navnlig Angrebene paa Borgermester Fleischher; men under hans Udgivelse sygnede Bladet hen, dets Abonnement aftog, og det hjalp kun lidet, at det skiftede Navn og blev kaldet „Kometen“. Omtrent halvandet Aar efter Winthers Død eksisterede Bladet ikke mere.

Blandt Winthers Medarbejdere i „Raketten“ var den bekendte D. G. F. Bagge en af de flittigste. Denne originale Person, der var Dandselærer, Skribent, Digter, Deklamator, Skuespiller, Arrangeur af Aftenunderholdninger o. s. v., vil senere blive omtalt; her skal kun anføres, at han i „Raketten“ især tog fat paa en den Gang ikke mindre bekendt Personlighed, en gammel Kammerjunker, der selv kaldte sig Oldemand for Kammerjunkerforporationen. Som en Prøve paa Tonen i disse Angreb og paa Bagges Skrivemaade anføres følgende Artikel med Titel „Det adelige Strandæsel“:

„Na, Du lille nysfelige Dyr, hvor jeg har Dig kjær! Du ægte Hollænder i et adeligt Strandøjsels Signelse! Hvor Du er sød, Du lille adelige og ufladelige Kalot! Hør, vil Du ikke holde Forelæsninger, Du lille Poppedreng! Alverden vil strømme til og belønne Dig med Kartofler og Æg, Du ægte ravnecrogste Ravn af gammel Race! Er Du læns paa Materie, lille Poppenar, saa fortæl dine Bedrifter den Gang, Du bar den tunge Toldkasse paa din magre Ryg ind i dit tomme Skatol, lille Ravn! Du vil bestemt faae Tilhørere nok, og Justitien vil oven i Kjøbet give Dig en Belsønning af et ægte Gampehalsbaand af 2000 Rdlr's Værdi. Fortæl lidt om Svoger Ribekrave, den rige Muldvarp, som laante Dig Penge, den Gang Du smurte' Gæser. O, Du lille Hollænder, hvor Du dog er sød! Du ligner en Kapuciner i din sorte Kalot paa den flade Pandestål! Du lille nysfelige Junker mellem vore rapsende Hallunker! — Husker Du, lille Ven, den Gang Du løb uden Buyer, en ægte Sanskulot, ind i Slotsghaven om Morgenens tidlig med en Slobrok over din adelige, magre Ufjelskrop for at lege med den smukke Stine Balberg? O, Du lille, søde Staffel! Nu har Du tillagt Dig en sort Kalot for at skjule de talende Synder, din nøgne Pandestål, og hun har aflagt sin Næse.“ — —

Til Oplysning om noget af det Dunkle i dette Pragtsykke af Datidens Smuds polemik kan tjene, at den nævnte Kammerjunker havde været Told- og Konsumtionskasserer i Odense, hvorfra han blev afflediget i 1816, og var mistænkt for at have besveget Toldkassen for en Del af de ham betroede offentlige Midler. Saameget er idetmindste sikkert, at Manglen af en betydelig Sum blev af ham angivet som hidrørende fra et paa ham begaaet Overfald og Tyveri, hvis Sammenhæng aldrig er bleven oplyst, men som dog nok havde hans Affledigelse til Følge. Han levede siden i Kjøbenhavn, og naar han der en Tid var en stadig Skive for Angreb i Smudsbladene, saa var det væsenlig hans egen Skyld, thi i Stedet for at leve i Stilhed, hvad den Mistanke, der hvilede paa ham med eller uden Grund, paabød, søgte han tvertimod at gjøre sig bemærket paa forskjellige Maader, dels ved at indblande sig i forskjellige offentlige Stridigheder, dels i det Hele ved en Optræden, hvorved han gav sig til Pris for Spot og Latter. I Angrebene paa ham spillede hans tykke gule Moppe „Ami“ en betydelig Rolle. Smidlertid lader det

ikke til, at disse Angreb i mindste Maade generede ham eller forfordede hans Livstraad, thi sparende til sin Titel af Oldemand for Kammerjunkerforporationen opnaaede han en Alder af 85 Aar.

Den Udbredelse, som Mathias Winthers „Raket“ fik, bevirkede, at en Typograf C. A. Møller forsøgte sig i samme Retning ved Udgivelsen af en „Raket med Stjerner“, efter at han forinden i et Par Aar havde udgivet et lignende Smudsblad under Navn af „Skærsilden“. Dette Blads Udgivelse blev introduceret paa en eienommeligt, næppe tidligere eller senere kjendt Maade, idet der i Adresseravisen læstes en Opfordring til at understøtte Møller, da han ved Sygdom var uduelig til at arbejde som Typograf og havde Kone og Børn at forsørge. Han agtede derfor at udgive et Blad, der skulde tage sig af den lidende Menneſkehed, og Publikum opfordredes indstændigt til at abonnere derpaa. „Raketten med Stjerner“ indeholdt ligesom „Skærsilden“ Angreb paa private Personer, medens den tillige søgte at konkurrere med „Raketten“ og „Politivennen“ ved at omtale formentlige Uordener og lokale Ulemper. Sproget var i det Hele bedre end i de fleste andre Smudsblade, og som en om end kun enkeltstaaende Fortjeneste kan det anføres, at Bladet ved flere Artikler bidrog til Afſkaffelsen af det fordærvelige og for mange unge Menneſkers Belfærd ødelæggende Kvinespil, som den Gang var meget i Brug paa Værtshuse. „Raketten med Stjerner“ kan forøvrigt betragtes som den første Opfinder af ved Notitser bag i Bladet om formentlig indsendte Artikler at udsende Trufelsbreve og saaledes bevirke, at Folk af Frygt for at komme i Bladet søgte at kjøbe sig fri derfor. Hensigten hermed skal ikke fjeldent være lykkes, idetmindste gif der det Rygte, at denne Indtægt var den betydeligste, som Møller havde af Bladet. Men han trængte ogsaa til en Erstatning for den Modgang, han i flere Henseender havde at kæmpe med. Et Par Gange fik han Brygl paa offentlig Gade af Personer, der vare

angrebne i hans Blad, og i en Retsfag, som han havde i Anledning af en bekjendt Personlighed, Bægter ved Nyboder, Peter Drdrups Afstedigelse, blev han idømt en høi Bøde, som han maatte affone med Fængsel, medens han tillige kom under livsvarig Censur med det bekjendte „Maa trykkes. C. Keiersen“ paa Bladet. Dette gif i henved 7 Aar (indtil 1841), og Møller døde et Par Aar efter i stor Fattigdom.

En anden af „Raketten“s Efterlignere var „Lynstraalen“, der i 1833 blev udgivet af Johan Christian Richter, først Sfenfræmmer-svend, senere Informator og Handelskommissionair. Dgaa dette Blad figurerede med det bekjendte „Maa trykkes“, som Udgiveren havde tilbraget sig ved en Injurieproces. Det førte følgende Motto:

„Frygt ei for Straalen, min Ven,
Den træffer kun Sturken og Daaren,
Snillets og Verligheds Søn gaaer for Berørelsen fri.
Tordenkilernes Strald og muntre uftyldige Løier
Træffe Personerne ei, men ifkun Laster og Feil.“

Dette skjønnede Forsæt, ikke at være personlig, var saa lidt alvorlig ment, at Bladet tvertimod i Reglen indeholdt pøbelagtige Angreb paa allehaande Personer, iblandt andre paa Geheime-Konferensraad Bugge, i sin Tid Frederik den Sjettes betroede Mand, der formodenlig havde nægtet Richter Understøttelse og derfor fik Teyten læst. Det førte til en Retsfag, under hvilken Richter blev idømt en Mulkt, som han maatte affone med Fængsel. Richter havde tidligere siddet i Gjelbs-arresten, og derfor indeholdt hans Blad lange Artikler om Gjelbs-arrestanternes Stilling. Men forøvrigt var der allehaande Udgydelser i bunden Stil, hvoraf følgende kan tjene som Prøve:

„Spæthøerne, de gjør en Støi,
Som om de vare gale;
De snappe Flæsket som en Røi,
Mit Hoved ør de tale.

Man ei engang har Fred og Ro
 Udi Gjæstgivergaarden,
 Der passer de paa En, min Tro,
 Som Ulvene paa Hjorden."

Hvorledes Tonen iøvrigt var i dette Blad, kan man slutte sig til af den Omstændighed, at Hovedstadens offentlige Fruentimmere og deres intimeste Forhold ikke saa sjældent bleve omtalte deri. Og saa i dette Blad var Dandslærer Bagge Medarbejder, efter at han var bleven uenig med Mathias Winther og ikke mere fik Lov til at skrive i hans „Raket“. Saaledes besvarede Bagge i „Lynstraalen“ en Artikel, der havde været indrykket i Anledning af en af de Aftenunderholdninger, han havde givet paa Theatret i lille Kannikestræde. Af den Omstændighed, at der paa de udstedte Billetter var skrevet: „Indgangen aabnes Kl. 7, og Begyndelsen sker Kl. 6“, vilde „Raketten“ slutte, at Bagge var i en forvirret aandelig Tilstand; men dertil svarede Bagge: „At sige, en Mand er aandsforvirret, der uden Suflør kan fremsige en halv Snæs Digte og spille en Scene af „Dr. Faust“, røber Galimathiasens krasseste Dumhed.“

Et vakkert Sideslykke til „Raketten med Stjerner“ og „Lynstraalen“ var „Sværmeren“, der i 1834 udgaves af F. S. Dethmer. Denne Mand havde forsogt sig i adskillige heterogene Fag. Han havde været Stomagersvend, Kagebager, Fløde- og Mælkemand samt Entrepreneur for en Vandingsanstalt for Kjøbenhavn, hvorefter han gjorde sig bekendt ved sine mangfoldige Laugsprocesser. Hans Program i „Sværmerens“ første Nummer er i Henseende til Indhold og Stil karakteristisk for en Del af Datidens Smudspresser. Det lyder saaledes:

„Da jeg blot arbejder for at ernære min Familie, saa gjør jeg mig en Fornøielse af at kunne yde det ærede Publikum min uskrømte Tak for den megen Belvikke, hvormed samme har understøttet mit Forehavende, saa at jeg alt haver et saadant Antal Subskribenter, at jeg endog med en liden Fordel kan lade dette mit Ugeblad tage sin Begyndelse, hvornæst jeg giver mig den Ære at

tilkjendegive det ærede Publikum, at jeg haver bestemt mig til forsaavidt Sob-skrivent-Antallet maatte overstige 300, da at afgive Beløbet af det, som maatte overstige bemeldte Antal, til en eller anden Hensigt efter nærmere Overveielse. Stolende paa, at der sikkert vil findes mange, som endnu godhedsfuldt paa denne Maade vil give Bidrag til nødlidende Brødre og Søstres Understøttelse, slutter jeg med fremdeles at anbefale dette mit Blad paa det bedste, forsikrende, at der intet skal blive sparet, der kan gjøre Bladet læseværdigt, og skal jeg bestræbe mig for, bestandig at holde en god og anstændig Tone i samme

Wrb.

J. S. Dethmer, jun."

Saaledes kaldte han sig. Hvem Dethmer sen. var, er ikke bekendt, og det er vel ogsaa temmelig ligegyldigt. Af dette Program ses, at „Sværmeren“ havde et filantropisk Formaal. Men om dette blev fyldestgjort, om de 300 „Sobskribenter“ bleve overskredne, og om Overflødet i saa Fald anvendtes til andre Nødlidende, skal jeg ikke kunne sige. Det kan vel heller ikke formodes, at denne Madning paa Krogen frembragte den tilsigtede Virkning paa Publikum, ligesaa lidt som at det stode paa Udgiverens Løfte om Bladets Indhold og sømmelige Tone. Ved kun løselig at gjenneengaa det Udkomne af „Sværmeren“ vil man forøvrigt faae et Begreb om, hvad samme Hr. Dethmer jun. forstod ved Læseværdigt og Sømmelighed. Det Meste er fuldstændigt Konfens, og hvad Tønen angaaer, er den ligesaa uhumsk som Tønen i de andre Smudsblade.

Man vil have lagt Mærke til, at de omtalte Blade allesammen havde Titler, der skulde betegne noget Slaaende, Knusende, Tilintgjørende, men tillige noget Straalende, Dplysende, noget Meteoragtigt. Saaledes „Raketten“, „Raketten med Stjerner“, „Vynstraalen“, „Stærskilden“, „Sværmeren“ og „Kometen“. Der var noget Strækindjagende i disse Navne, og det svarede jo ogsaa i de fleste Tilfælde til Hensigten. Ifølge Titlen kan ogsaa det i 1834—35 udgivne Ugeblad „Sandhedsfalken“ henregnes hertil; men det var dog af en ulige anstændigere og bedre Natur end de nævnte. Det blev redigeret af

en Krigsassessor Hald, der haltede stærkt og derfor kaldtes „den halte Hald“ eller af sine Modstandere „Haltefanden“, og dets Tendens var omtrent som „Politivennen“s. Samme Krigsassessor Hald havde en Trætte med daværende Syngemester Professor Siboni, hvis nærmere Sammenhæng jeg ikke kjenner, men under hvilken Hald i Adresselisten under bortkomne Sager efterlyste en „tyl Moppe af italiensk Race, lydende Navnet „Siboni.““ Senere forsvarede han sig i samme Blad mod den Bestyrelse, at han med Uvertisementet havde ment Syngemesteren, med den Forsikring, at en saadan Moppe virkelig var bortkommen, at den egentlig hed „Symfoni“, men at hans Børn havde vænnet sig til at kalde den „Siboni“, og at den ogsaa kun lød dette Navn. Man ser, hvor smagfuld man den Gang var i personlige Angreb.

Fra denne Periode kan endnu nævnes „Borgerbladet“ og „Skillingsbladet“, begge udgivne af en Typograf Tengnagel Barnevitz. Sidstnævnte Blad blev salbudt sammen med Svovlstikker i Husene. Lidt nærmere Omtale fortjener „Rim- og Prosaposten“. Dette hørte til de Smudsblade, der udgaves for at hævne personlige Fornærmelser og redigeredes af en Mand ved Navn C. Richter, en anden end den forhen omtalte Udgiver af „Lynstraalen“. Denne Person, der hørte til de faste Arbeidere ved Holmen, havde offentlig anklaget Orlogskaptajn Schumacher for at have bestjaalet Kongens Kasje. Ved den kombinerede Ret blev Richter herfor idømt 150 Slag Røt, som formildedes til 2 Gange 5 Dages Fængsel paa Vand og Brød, medens Schumacher idømtes en Maanedes Fængsel i Rastellet. Richter lød det ikke blive derved; i en egen Piece angreb han Schumacher og den kombinerede Ret, og han idømtes da 8 Maanedes Fængsel. Ved denne Optræden og ved de ham idømte Straffe blev Richter ikke saa lidt populær i Nyboder; han var den daværende Befolknings Digter og Forfatter, hans Skrifter, hvori

hans Sag med Schumacher var et staaende Thema, gik af som varmt Brød, og der er al Grund til at antage, at denne idelige Forfølgelse fra Richters Side bevirkede, at Schumacher blev vanvittig og endte sit Liv ved at styrte sig ud af Vinduet. Det nævnte Blad „Kimo- og Profaposten“ havde imidlertid endnu en anden Gjenstand end den Schumacherste Sag. Richter holdt Skole i Nyboder og beboede et af de derværende Huse. Ved Besigtigelsen heraf havde Kopist Weith fraraadet at lade Richters temmelig brostfældige Bolig istandsætte saaledes, som denne ønskede. Hans skriftlige Indsigelse herimod førte til, at Richter blev arresteret, og da han blev løsladt, begyndte han det nævnte Blad, i hvis første Numer det hed:

„Hør, Du Kopist, jeg være vil
 Din Bestilens, mens jeg er til.
 Før jeg er død, skal Du forгаа,
 Det aner Richter, vaer derpaa.“

Richter holdt Ord, og der udkom intet Numer, hvor ikke Kopist Weith og en anden ved Marinen ansat Embedsmand, Borring, bleve angrebne paa den haardeste og skaanselsløjeste Maade. Resultatet var, at Richter fik Befaling til at ophøre med sin Skole og forvistes fra Nyboder. Kort efter ophørte ogsaa Bladet.

At hvad der her er anført, kan man saa nogenlunde slutte, hvorledes den kjøbenhavnske Smudspressse for 40 til 50 Aar siden var beskaffen. Som den i Reglen var Føsteret af flette personlige Motiver, saaledes var den ogsaa fordømmeste i Hænderne paa maadelige og udannede Personer, der i raar og uhøiviste Angreb paa private og offentlige Mænd søgte et Eksistensmiddel. Dette Onde greb ogsaa saa vidt om sig, at en Del ansete Mænd i Kjøbenhavn fandt sig foranlediget til at oprette „Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug“ og ved et eget Blad („Danst Folketidende“) at modarbejde denne Presse samt prisgive den og de Personer, der stod i Spidsen for

samme, for offentlig Skændsel og Foragt. Hensigten var god, men den opnaaedes ikke ganske, thi Ulykken var den, at Selskabets Bestræbelser ikke fandt og ikke kunde finde Indgang i de Klasser, for hvilke hin Smudspresses nærmest var beregnet. Noget Nytte gjorde de imidlertid dog; Folk begyndte at indse, at de gjorde sig selv og Samfundet en slet Tjeneste ved at holde Blade, der kun levede af Skandale; men dertil kom, at langt andre Interesser end de hidtil smaalige begyndte at beherske det offentlige Liv, at Almenaanden vaagnede, og at den indre Politik, især Forfatningsagen og Forholdet til Hertugdømmerne, vandt langt mere Terræn end nogensinde tidligere. Vel ophørte Smudspressen ikke ganske, men den antog et andet Præg og en anden Form, navnlig fremtraadte den illustreret og søgte sin Eksistens i at udbytte Stemninger og Tilstande ved at tage offentlige Personer til Skive for sine Angreb eller Forhaanelser, især saadanne, der ikke stod i den daværende saakaldte offentlige Menings Gunst. Det Brutale og Raa var lidt mere aflebet, men det skandaløse Element var ligesaa meget tilstede som i de Blade fra en tidligere Periode, der ovenfor ere omtalte.

Det første danske Dampskib.

Det er nu noget over halvfjerdsindstyve Aar siden, at det af Fulton byggede første Dampskib, kaldet „Clermont“, forlod Hudsonflodens Bred paa sin Prøvetur. Tusinder af Tilskuere havde samlet sig for at se Miraklet af et Skib, der uden Seil og trods Bind og Strøm banede sig en Vej paa Floden. De Fleste tvivlede om, at Forsøget vilde lykkes, og der fattedes ikke paa lidet smigrende Forudsigelser. Men „Clermont“ gjorde dem alle til Skamme. Et nordamerikansk Blad fra hin Tid giver følgende Skildring af den Stræk,

der betog Mandstaberne ombord i de andre Fartøier paa Floden: Uagtet Vind og Strøm var Skibet imod, saae de med Forbauselse, at det stævneede hurtig frem imod dem, og da det kom saa nær, at man kunde høre Støien af Maskineriet og Skovlene, smuttede mange af Folkene ned under Dækket for ikke at se det rædsomme Skuespil, eller de forlod Fartøierne og skyndte sig i Land, medens Andre kastede sig paa Knæ og bønfuldt Forhynnet om at befrie dem fra enhver Bevørelse med det forfærdelige Uhyre, der gik frem paa Bølgerne og belyste sin Wei med den Ild, det udspyede. For at dette kan forstaaes maa det bemærkes, at til Brændsel paa „Clermont“ benyttedes tørt Grantræ, der gennem Skorstenen udsendte utallige Gnistre.

Nu var Dampskibet og dets Brugbarhed til Seilads en Kjendsgjerning. Den store Opfindelse havde vist sig praktisk. Jeg skriver ikke Dampskibets Historie eller vil berøre den Udvikling, det gennem forskjellige Forbedringer, ved Høi- eller Lavtryksmaskiner, ved Skruepropeller o. desl. har faaet, indtil det har naaet den Fuldkommenhed, som det har i Nutiden. Det skal kun bemærkes, at Opfindelsens Bigtighed hurtig blev indset af Amerikanerne og andre søfarende Nationer, navnlig Englænderne. De sidstnævnte vare de første, som (i 1815) byggede et Krigsskib med Dampmaskine (Fregatten „Fulton“), og inden saa Nar havde Nordamerika, Frankrig og Tydskland Dampskibe til Koffardifart i stort Antal. Hos os varede det derimod længe, før man fik et Dampskib. Først 11 Nar efter, at „Clermont“ var trængt gennem Hudsonsflodens Bænde, ankrede „Caledonia“ paa Kjøbenhavns Rhed.

Uagtet der er hengaaet mangfoldige Nar siden den Tid, er der vel endnu en Del, som mindes den Sensation, som „Caledonias“ Ankomst hertil vakte. Det var Fredagen den 21de Mai 1819, at Budskabet om, at „Caledonia“ var under Opseiling paa Rheden, kaldte Masser af Mennesker ud paa Tolddoden. Da det uden Seil med

en stærk Dampjole fra det høie Storstensrør, med Hjulkasserne omgivne af hvidt Skum banede sig Wei hen til Toldboden, hørtes der et tusindstemmigt Hurraraab, som besvaredes fra Skibet. Det var dog med blandede Jølelser hos Tilskuerne, at Skibet toges i Diesyn. En gammel veirbidt Matros gav sin Betænelighed tilbedste i forskjellige Udraab, der hurtig skaffede ham mange Tilhørere. „Fanden til Stude!“ raabte han, „Dienforblændelse, Hereri! Det gaaer aldrig rigtig til! Uden Seil! Tak! Pokker skal gaa ombord der! I skal se, Børn, inden I veed et Ord deraf, springer den i Luften — og det skal jeg ikke have noget imod. Kommer der mange saadanne Skibe, hvad skal saa vi stakkels Sømcænd tage os for? Det er at tage Brødet fra Landets egne Børn.“ En Nyboderstone, der havde hørt til, istemte hans Klager og fandt, at det var skammeligt af Regeringen, at saadanne skadelige Opfindelser bleve indførte. Det var droit nok at leve og at skaffe Brødet, og naar nu Skibe ikke mere behøvede Seil eller Master, hvorledes skulde saa stikkelige Søfolk faae Hyre. Da nu en Tilstedeværende bemærkede, at der jo alligevel maatte være Folk ombord til at styre Skibet og til at foretage andre Arbejder, blev han af Matrosen slaaet af Marken med den Bemærkning: „Det kan man jo bruge enhver Landkrabbe til. Nei, Sømandens Tid er forbi, min gode Herre! Det Gamle var godt nok, hvorfor i al Djævlens Skind og Ben noget Nytt?“

Gjenstanden for denne Jorodom, der jo her gjorde sig ligesaa vel gjældende som ved andre vigtige Opfindelser, havde imidlertid kastet Anker et lille Stykke fra Toldboddbommen. Det var i sit Ydre et ret kjønt Skib, men i Sammenligning med de store Kolosser, som man nu daglig har for Die, høist uanseeligt. Dette kan sluttes deraf, at Maskinen kun var paa 28 Hestes Kraft, medens f. Ex. Sunddampskibet „Dresund“ er paa 120 Hestes Kraft. Det var daværende Grosserer L. N. Hvidt og et Par andre Skibsrederere, som havde

besluttet at anskaffe et Dampskib til Farten mellem Kjøbenhavn og Kiel. En kyndig Mand blev sendt over til England; efterat han havde besøgt forskjellige Værfter, hvor Dampskibe vare under Bygning, uden at finde noget, der var passende til Diemedet, kom han til Soho, i Nærheden af London, paa hvis Værft Dampskibet „Caledonia“ netop var blevet fuldendt. Det havde foretaget flere Prøvefarter, der godtgjorde dets Spdygtighed, og det blev kjøbt for en Pris, der nu vilde blive anset for meget høi. Paa Seiladsen hertil blev det ført af den danske Marinelieutenant S. Bille; der var to engelske Fyrbødere og en engelsk Kof, men det øvrige Mandstabs bestod af Danske. Denne Seilads over Nordsjøen var en vigtig Prøve for Fartøiets og Maskinens Dygtighed. Endnu havde ikke noget Dampskib gjort en saa lang Tur. Det havde ogsaa adskillige Fataliteter at bestaa; undertiden vilde Maskinen ikke lystre, og Skibet maatte ligge stille; et Par Gange maatte det løbe ind i en Havn paa Grund af Storm. Paa Farten fra London til Kjøbenhavn tilbragte det fjorten Dage, medens den længste Tid, et Dampskib nu bruger til denne Strækning, næppe er fem Dage.

Datidens Blade omtale Skibets smukke Indretning: „Man finder her et nydeligt Kabinet for Damer, en Forsamlingsaal for Passagerer og et Kjøkken, hvor Maden koges ved den Damp, der driver Skibet. Et Par Dage efter dets Ankomst, Søndagen den 23de Mai, foretog det en Lysttur til Helsingør. Der var ialt 106 Passagerer ombord; Prisen var høi, der betaltes 4 Rd. for Billetten og 3 Mk. for Bævertningen. Under en skjøn Musik og overalt hilset med Hurra fra de paa Toldboden, paa Kastelsvolden og paa Kalkbrænderierne forsamlede Folk seilede Skibet Kl. 9³/₄ om Formiddagen med Hasthed til sit Bestemmelsessted Helsingør, hvorfra det igjen vendte tilbage om Eftermiddagen Kl. 3 med 118 Passagerer og ankom til Kjøbenhavn Kl. 6.“ — „Det er en Glæde at se,“ bemærker

fremdeles Bladet, „hvoreledes her den menneskelige Aand ved sin Opfindsomhed har bragt to hinanden saa modkæmpende Elementer, som Ild og Vand, til at forene deres fælles Kraft til Menneskets Nytte og Fornøielse.“

I „Skilderi af Kjøbenhavn“ skrives den 1ste Juni: „Sgaar Formiddags behagede det Ds. Maj. Kongen og Dronningen og H. D. Landgreve Karl af Hessen at tage det paa Rheden liggende Dampskib i Dieslyn. Det høie Herstab seilede derhen i en meget smagfuld Chaluppe og vendte tilbage Kl. 2 under Kanonernes Løsning fra Nyholm.“

I samme Uge begyndte „Caledonia“ sine regelmæssige Ture mellem Kjøbenhavn og Kiel med talrige Passagerer. Det skete en Gang om Ugen, men Skibet blev tillige benyttet til Ture til Klampenborg og Dyrehaven. I en Skrivelse i det ovenfor nævnte Blad omtales en saadan Tur. „Klokken er Trekvarter til Fjere om Eftermiddagen. Man samles paa Toldboden. Adskillige Joller indtage Passagererne. Vi bestige Dampskibet, som ligger lige udenfor. Et Soltelt er spændt over hele Skibet. Man sætter sig paa de grønne Bænke. Passagerernes Antal forøges efterhaanden. Aliter en Baad fuld — og atter en. Det varer ikke længe, og Skibet er propfuldt. Selskabet er stort og vilde ogsaa være behageligt, om det var mindre talrigt. Alle ere pyntelig klædte, og Damerne især i deres fulde Stads. Nu kan der ikke rummes flere. Man seiler af. Sjællands yndige Kyst glider som det nydeligste Landskab, med alle sine Landsteder, Haver, Bakker, Marker, venlig forbi os, og den skvulpende Sø med sine Sølvølger vifter os svalende Kjølighed imøde. Inden vi vide et Ord deraf, og uden at mærke, enten man gaaer eller seiler, rider eller kjører, nærmer man sig Charlottenlund, hvor mange hundrede Vogne rulle afsted paa Strandveien, indhyllede i Støvskyer. Endelig vine vi Bellevue. Man hilser os fra Land med Kanonstus. Baade komme os seilende imøde og indtage Passagererne. Vi bringes med

dem til en med Lov smykket Bro, som her er anlagt for Dampskibets Skyld, og vi gaa i Land. Hele Rækker af Bogue holde stille for at se de Rejsende stige ud. Søreisens Færet ere overstaaede; den spanske Sø er passeret; men nu skal der vandres et Stykke igjennem en Slags Sandørken til Klampenborg. Og saa denne Besværlighed overvindes snart, og nu spadserer de Rejsende ad den lige Vej gjennem Skoven til Dyrehaven." — Hvad Brevskriveren fortæller om Dyrehavens Herligheder i 1819, forbigaaes som ikke hørende til det nærværende Emne.

Skibet, hvis Fører og Besætning vel endnu ikke vare ganske fortrolige med Maskinens Brug og Seiladsen, havde paa sine første Farter forskjellige Uheld. Saaledes kom det paa et af sine første Ture fra Kiel paa Grund ved en af Smaaøerne og blev først efter 9 Timers Forløb flod igjen. En anden Gang maatte det løbe ind til Falster paa Grund af et Brud paa Maskinen. Smidlertid tabte man dog ikke Tilliden til Skibet; der var altid en betydelig Del Passagerer baade paa længere og kortere Ture, og Foretagendet betalte sig meget godt for Kheberne.

Begeistringen over Skibet gav sig Luft i forskjellige Digte i Bladene baade paa Dansk og Tydsk. Et af dem, skrevet til Melodien „Kong Kristian“, lød saaledes:

Gil Dig, Du kom til Danmarks Land,
Du Smillets Vaad!

Du Haab, Du Trøst for danske Mand;
Hver stridig Strøm, ustadig Vind
Besejrer Du med Kraft i Sind
Ved trofast Daad.

Du Helt i Storm og Strømmens Dyst,
Held følge Dig til hver en Kyst,
O Vaad!

„Kom, Længsels Søn! kom til mit Bryst“,
Saa raaber Du:

„Jeg bærer Dig til ønstte Kyst;
 „Din Frygt ved Mod jag ud af Sind!
 „Jeg tæmmer vældigt Strøm og Vind!
 „Kom det ihu.
 „Thi Styrken, som mig Kunsten gav,
 „Den stedse vandt i Strid paa Hav —
 „Kom nu!

„Neptunus selv er uden Magt
 „I Kamp mod mig.
 „Hans Trefork mig er underlagt,
 „Gelt snart jeg over vilde Sø
 „Til elskte Ven, til elskte Mø
 „Skal føre Dig.
 „I til min Barm, Du Længsels Søn,
 „Dg følg fra Sorg, fra Suk i Løn
 „Med mig.“

Efter næppe et Par Aars Forløb anskaffede „Caledonias“ Rhederi endnu et Dampskib „Dania“ til regelmæssige Farter paa Sjælland. „Caledonia“ blev i Fart en halv Snes Aar, hvoraf det dog i den sidste Halvdel kun blev anvendt til Farter i Sundet, medens der til Kielerlinien blev anskaffet en anden og større Dampbaad. I en lang Række Aar derefter var dog vor Dampskibsflaade indskrænket til enkelte Fartøier, indtil Dampskibsfarten hos os i Aarene Fyrrer tog et stort Opving. Dette skyldtes navnlig Grossererer Prior, der ved at anskaffe flere Dampskibe etablerede en regelmæssig Indenrigsfart fra Kjøbenhavn til Verne og Sjælland paa forskjellige Punkter og derved lagde Grunden til det forenede Dampskibsselskab, der nu har henved 60 Dampskibe, større og mindre, saavel i indenrigsk som i udenrigsk Fart.

Kjøbenhavnske Originaler.

Naar jeg i nærværende Skildringer fra det forsvundne Kjøbenhavn har forsøgt at fremsføre det Karakteristiske ved Stadens ydre Fysiognomi og ved Samsfundslivet, bl. a. med det Formaal at vise Forskjellen mellem Før og Nu, maa jeg ikke forbigaa et Element, der gav Hovedstadslivet i ældre Tid et særegt karakteristisk Præg. Hermed menes det Groteske, det, som traadte frem hos de saakaldte Originaler, der i min Ungdom særbedes i Gader og Stræder og paa offentlige Steder. Dette Element er nu ganske fortrængt af det saakaldte offentlige Liv, som skabtes ved Danmarks Indtræden i de frie Staters Række. Det traadte i Skyggen eller forsvandt ganske for den Bevægelse, som hint Liv vakte, for de Interesser, som det fremkaldte. Nu ere vi Politikere, nu ere vi Alvorsmænd, nu have vi store Mænd og store Karakterer, men vi have ingen Originaler. Det kan være, at de maaske ere tilstede, men de kjendes ikke, de ere ikke i Folkemunde, de nyde ikke nogen Popularitet. Det Modsatte var derimod Tilfældet med hine Originaler i ældre Tid, de udgjorde en fremtrædende Bestanddel af Folkelivet og hørte saa at sige til dets offentlige Karakterer. Alle kjendte dem af Udseende eller idetmindste af Navn. Men deri ligger ogsaa Berettigelsen til at opfriske Erindringeren

om disse Figurer for de Eldre og til at give de Yngre en Forestilling om dem. Tillige haaber jeg at kunne forskaffe Læseren en fornøielig Underholdning ved de karakteristiske og komiske Træk, hvorved de opnaaede en saa stor Popularitet i det kjøbenhavnske Samfundsliv — en Popularitet, der næsten er større, om end af en hel anden Beskaffenhed, end den, som Nutidens offentlige Karakterer glæde sig ved.

Forøvrigt turde det ikke være overflødigt at forudskikke, at Begrebet Originaler indbefatter ikke saa Afstygninger. I Hovedsagen er det saadanne, der ved særegen Levemaade, ved Klædedragt, ved Baner osv. stille sig fra alle Andre og derfor tildrage sig en vis Opmærksomhed, men der er ogsaa mange Andre, som kunne henføres under Kategorien. Der er f. Ex. dem, som paa en fremtrædende Maade gjøre sig bemærkede ved Extravagancer i forskjellige Retninger og med eller mod deres Villie nærme sig Karikaturen, saadanne, som ved morsomme Indfald eller ved groteske Budsigheder blive bekjendte og komme i Folkemunde, og endelig saadanne, der ved forskjellige Manier, ved ufsadelige fixe Ideer tildrage sig Folks Dine. Alle disse Afstygninger have været repræsenterede i Hovedstaden, idetmindste i min Levetid, og saavidt min Hukommelse strækker til, vil jeg føre dem frem i det Efterfølgende. Ingen af dem befinder sig mere blandt de Levendes Tal, og naar jeg desuagtet i enkelte Tilfælde undgaaer at nævne Navne, sker det af andre Hensyn end til dem selv; de havde vist ikke selv i levende Live meget imod at blive offentlig omtalte, da de jo næsten Alle have bestræbt sig for at træde frem i Offenheden.

I.

a Garnisonen i 1848 og 1849 for den allerstørste Del havde forladt Kjøbenhavn for at deltage i Krigen om Slesvig, bleve Vagterne i Hovedstaden besatte med Borgervæbningen og Livjægerne. Paa Vagtstuerne fik Vagtmandskabet da ikke sjældent et Besøg, der ikke lidet bidrog til at fordrive den Kjedsomhed, som var forbunden med dette Offer paa Fædrelandets Alter. Det var en gammel undersætsig Mand paa hen-

ved de Halvfjerds, med hvide Haar, røde, skjøndt temmelig rynkede Kinder, smaa klare Dine, hvoraf der straaledede et vist godmodigt Stælmeri, en Næse, hvis rødligde Teint just ikke tydede paa streng Afholdenhed, og iøvrigt iført en gammel Slobrok samt, naar Føret tillod det, et Par gamle Morgenstø.

Især besøgte han Vesterports Vagt, thi han var Lem i det nærliggende Bartov, men trods denne underordnede Stilling overalt særdeles velkommen og navnlig hos Vagtmandskabet. Man flokkedes om ham, bød ham en Stol, et Glas Vin eller Punch, og saa kom der Liv i den Gamle. Han kom frem med en Guitar eller en Violin, som han havde skjult indenfor sin Slobrok, begyndte at klimpre eller spille derpaa med ovet Haand og sang med en trods hans Alder endnu meget velklingende Stemme lystige Viser, hvortil Vagtmandskabet istemte

Omkvædet. Eller han fortalte morsomme Historier paa en meget pudsig Maade, og altid fremkaldte hans Nærværelse Vystighed og Gammen. Han blev feteret, ja stundom baaren i Triumf, og man bad ham snart komme igjen, hvilket han da heller ikke forsmægte. Det var ligesom en sidste Opblusjen af en Gemytlighed, som i mange Aar havde muntret visse Kredse i Kjøbenhavn, thi kort Tid efter, at Borgervæbningens Bagthold var ophørt, erfarede det, at den Gamle var henjovet ved en stille og rolig Død.

Den gamle Mand var Skomager Bramsen, tilvisse en Original, men en godmodig og meget afholdt Personlighed. Fra Ung af i Besiddelse af et ikke almindeligt musikalsk Talent, lærte han sig selv at spille paa Violin og Guitar. Han sang smukt, kunde Alverdens Viser og var desuden en godmodig Spøgefugl, der gjerne deltog i enhver sømmelig Spøg; han forstod tillige ved sine lystige Indfald og Historier at krydre Selskabeligheden. Om han just ikke var i Besiddelse af spillende Lune, havde han dog det gode Humør, der river med sig, det raske Svar, der rammer Sømmet paa Hovedet. Han var ret dygtig i sin Profession, blev tidlig Mester og holdt Svende, men hans Hæng gif i en anden Retning, og den gyldne Jordbund, som Arbeidet jo skal afgive, lod han i Reglen ligge brak. Naar han havde faaet fat i sin kjære Violin, kunde han ikke let slippe den; Melodier, som han havde hørt i Theatret — thi han var, saavidt hans Pung tillod det, en flittig Theatergænger — bragte han hjem med sig, fik dem efter nogle Forsøg frem paa Instrumentet, og snart satte han selv Ord dertil, naar han ikke kunde faae fat paa Texten. Thi han var ogsaa Digter. Der gives endnu Sange, som Bramsen skal være Forfatter af; idetmindste tillægges der ham til Exempel følgende:

„I vores Land der er saa godt at være,
 Man hænges ei for bare Bagatel,
 Man kan sig meget godt for Hede nære,
 Man sulter heller ei ihjel;
 Man drikker ikke altid Vand
 Og har dog ganske god Forstand.

Her er man ikke evig barske Fætter,
 Man bliver tvertimod af Elstov hed;
 Her har man smukke Blonder og Brunetter,
 Saavel som øvrig Christenhed.
 Man sukker, knæler for en Skjøn',
 Og hendes „Ja“ er Elstovs Løn.

Her gaaer man uden Leide af Vandtetter
 Og konserverer dog sit Liv for Stik,
 Og ingen hellig Kommission udfritter,
 Hvad Veit til Salighed man gif;
 Nei, her man ugenert kan bo;
 Man distilleres ei for Tro.

Her har vi Guld i Naboriget Norge
 Og Sølvs og Jern og underjords Metal,
 Og vi har brave Kjøbmænd, som os borge,
 Om Lykken gjør sig altfor gal;
 Og Skræddere sy tusind Sting
 Paa Pus! — aa hvilken herlig Ting!

Her har vi Dands, Musik og mange Psier,
 Og Fjendskab er en evig Skam;
 Den Sømand rask den fjerne Bølge pløier
 Og henter Vin og indist Kram.
 Bort Land gi'er deilig Rug til Brød,
 Vi faae den ordentligste Død.“

Denne og andre lignende Sange, der fyldes Bamsen, vidne idetmindste om et vist Greb paa populær Visedigtning, hvortil der desuden kom en Tøne til at ondigte Sange af alvorligt Indhold paa en lystig Maade. Han skal saaledes være Forfatter af den bekjendte Parodi paa Sangen „Hver Glædens Ven“, som endnu mange ville erindre:

„Glæden er lig en Tømmersvend,
Som paa et Værtshus man finder,
Og som, idet han farer hen,
Drikker en Snaps og forsvinder.“

Alle disse Egenstaber i Forbindelse med den Omstændighed, at man aldrig behøvede at bede ham om at synge og spille, bevirkede, at han i større eller mindre Kredse af sine Standsfæller var særdeles velkommen, hvor han da ogsaa, især naar den rygende Bolle kom paa Bordet, var ret i sit Es. Han var altid Midtpunktet for Lystigheden, og i hans Forsøg paa at vedligeholde den var der ikke Spor af Prætension. Han var tillige, som tidligere omtalt, fuld af morsomme Indfald og Historier. Et Par af disse kunne maaste interessere Læserne. Blandt Andet fortalte han, hvorledes han en Aften fra et godt Kompagni var bleven fulgt hjem af et Par Venner, og det da pludselig var faldet ham ind at gøre som en Hund — en Evne, han forbandt med alle sine andre Fortrin. Dette hidlokkede en Politibetjent, som forbød ham disse Stemmeøvelser; men Bramsen mente, at han havde fuldstændig Ret dertil. Han forklarede nemlig, at han havde eiet en deilig Pudelhund, til hvilken han nylig havde løst et Polititegn til 2 Rd. Men strax efter var Dyret kreperet, og det var dog den mindste Fornøielse, han kunde have, at gøre de 2 Rd. af. En anden af hans Historier var følgende: En Slægtning af ham paa mødrene Side, der var Landmand, skulde en Dag kjøre Byfogden i Skjelskør i Embedsforretninger ud paa Landet. I Følelsen af sin Værdighed spurgte Byfogden den gamle Bonde, om han vidste, hvem han havde den Ære at kjøre for. „Nei“, svarede han, „men Fogden sagde, at det var Byfogden i Skjelskør, jeg skulde kjøre for“. „Det er det ogsaa, men hvad mere er, det er hele Byen Skjelskør, Du kjører“. „I se nei, vil man se!“ sagde den Gamle og holdt stille. „Hvad skal det betyde?“ raabte Byfogden, „hvorfor kjører Du ikke?“ „Intet Kristenmenneske kan forlange, at mine Væster skulle trække en

hel By", svarede Bonden. „Tosje!" sagde Byfogden leende, „det er ikke Husene, Du fjorer, men hele Byens Visdom, forenet i min Person". „Ja saa", svarede den Gamle, „afsted med Der, Væster! det Læs skal I ikke være bange for."

Bramsen var af god Familie, men skjøndt han paa ingen Maade gjorde sig uværdig til at omgaaes den, blev han dog holdt i en passende Afstand, som han heller ikke følte sig oplagt til at forminske, da han havde fint Kompagni som Pesten. Af det smukke Kjon var han just ingen Hader, men at lade sig smede i Hymens Lænker faldt ham ikke ind; han frygtede for, at det skulde gaa ham som Juglene, der miste Humøret og Sangen, naar de blive parrede, og naar dette Thema engang imellem blev bragt paa Bane, beraabte han sig som advarende Exempel paa en Ven, som, da han var forlovet, pralede af, at hans Kjæreste var en ren Nattergal, men da han var bleven gift med hende, fik at vide, at hun virkelig forstod at flaa.

I næsten en Menneſtealder horte Skomager Bramsen til de kjøbenhavnske offentlige Personligheder, og hans Navn var i Alles Munde. Da han var bleven affældig og høit tillaars, kjøbte hans Familie ham en Seng i Vartov, men at han ikke ganske har kunnet opgive sine gamle Vaner og Tilboieligheder, er ovenfor omtalt. Endnu skal jeg anføre, at mit Bekjendtskab til Bramsen skriver sig fra min tidlige Barndom. Han boede i et Hus, hvis Gaardvinduer vendte ud til det, hvori mine Forældre boede. I det samme Hus var der en Skole, paa hvis Dreng hans Spil og Sang udøvede en saa stor Tiltrækningskraft, hvorpaa vel ogsaa Bramsen lagde an, at Skolelæreren jaac sig nødjaget til at henvende sig til Politiet for gjennem dette at formaa Bramsen til ikke at forstyrre hans pædagogiske Bestræbelser. Følgen var nok, saavidt jeg erindrer, den, at Troubadouren fandt sig foranlediget til at fortrække.

II.

Medens Stomager Bramsen paa en vis Maade kunde betragtes som en kjøbenhavnsk Repræsentant for den leende Filosofer Democrits Skole, var der en Samtidig, der med Jøie kunde betegnes som en kjøbenhavnsk Diogenes, og det er ikke usandsynligt, at hvis Politi, Klima og Hovedstadens mere raffinerede Sæder ikke havde umuliggjort Bopæl i en Tønde, saa vilde denne Mand næppe have betænkt sig paa at vælge en saadan til Opholdssted. Denne Filosofer — thi han var i visse Maader en saadan — saae man Vinter og Sommer gaa paa Kjøbenhavns Gader i en lang graa Badmelsfrakke, hvide Lærredsbeklæder, der i Frostveir, men ogsaa

kun da, ombyttedes med et Par blaa Badmels, en grov, ikke ganske hvid Skjorte, gennem hvilken det aabne Bryst viste sig, intet Hals-tørklæde, et Par saakaldte Romisfsko og hvide Strømper af grovt Uldgarn. Det var i Grunden en imponerende Skikkelse, hoi og mustulos; hans veirslagne Ansigt med skarpe Kanter og en stor, fremstaaende Næse manglede ikke et vist ædelt Udtryk; af hans store graa Dine lygte en Forstand, som undertiden, naar han blev varm under en Samtale, kunde slaa over i Ertase, og hans kort affkaarne

mørke Haar, graasprængt hist og her, og hvis filtrede Tilstand røbede ringe Bekjendtskab med Kammen, fuldendte en Figur, der viduede om fysisk Kraft. Indenfor Trakken havde han et Pappind med løse Blade, som han solgte omkring i Husene for 2 Sk. De bar Titel af „Gammelt og Nytt“, og derfor gif han ogsaa under Navnet „Gammelt og Nytt“.

Men hans rette Navn var ogsaa velbekjendt, thi der var næppe noget Barn, som ikke kjendte eller idetmindste ikke havde hørt om Søs Peter Tønder, Kandidat og forhen literær Telegraf-Bestyrer. Søs Peter Tønder var født den 19de Februar 1773 og hørte til en af Landets mest agtede Familier. Han nedstammede i lige Led fra den i Tordenstjolds Tid bekjendte Admiral Tønder, der i Svenskekrigen to Gange fik sit Ben sønderskudt, og hans Fader var ligeledes Admiral og en af Holmens Chefer. Trods denne betydelige Stilling vare den Sidstnævntes Kaar dog smaa, da han havde en meget stor Flok Børn at forsjørge, og Søs Peter maatte i sin Barndom, som han selv fortæller, bære paa Fattigdoms-Korset. Han blev sat til Studering og kom i Huset hos en nær Slægtning, Prof. Sneedorff, Rektor i Historie ved Kjøbenhavns Universitet; her nød han en omhyggelig Undervisning, studerede Theologi og tog sine Examina med bedste Karakter. Han maatte derefter ernære sig ved Informationer i Fransk og Latin, hvori han besad en ikke ringe Færdighed, men hans underlige Væsen og temmelig butte Manerer vare ham ikke lidet tilhinder og bevirkede tillige, at hans Familie, der talte meget bemidlede Folk, slog Haanden af ham. Han savnede stundom det Nødvendigste, og da han var for ærefjær eller ogsaa for stridig til at bede sine Paarørende om Bistand, drev Nøden ham til i en ung Alder at tage Hyre som simpel Matros, i hvilken Egenkab han gjorde to lange Sorejser, den ene til Nordamerika, den anden til Kina og Ostindien. Derfra hidrørte vel det Sømandsagtige, der var

i hans Væsen. Ved sin Tilbagekomst til Fædrelandet blev han under Krigen med England ansat ved den optiske Telegraf, men snart afskediget. Senere tog han igjen fat paa sine Informationer og prædikede tillige af og til i Hovedstadens Kirker, men det lader ikke til, at han gjorde synderlig Vlykke med de Ansøuelser, han udviklede paa Prædikestolen, thi da han søgte om et Præstekald, blev det ham nægtet.

Nu begyndte han den Levemaade, der stemplede ham som en Særling og bevirkede, at han blev Gjenstand for almindelig Opmærksomhed. Det fortælles almindelig, at et Hjerteanliggende var den nærmeste Anledning dertil; Tønder var nemlig bleven forelsket i en ung Pige, der tjente i hans Forældres Hus. Trods Bønner og Taarer vilde de ikke give deres Minde til Forbindelsen, og fortvivlet derover og vel ogsaa for at hævne sig lod han sig leie som Reservevægter og gav sig flere Nætter i Mad til at raabe i den Gade, hvor Forældrene boede. Om denne Fortælling imidlertid er mere end det Stænk af Romantik, som Folkedigtningen gjerne henkaster i populære Personers Liv, skal jeg ikke kunne sige, men saameget er vist, at naar man spurgte Tønder om denne Sag, iagttog han, der ellers var temmelig snaksom og veltalende, enten en bestemt Tavshed eller afviste Spørgsmaalet med et Par korte Ord. Men hvorledes det end forholder sig hermed, begyndte han nu sit Liv som Eneboer. Han leiede sig et Tagkammer, saavidt jeg erindrer, i store Brøndstræde, og her udgav han Bladet „Gammelt. og Nyt“, som han i det her beskrevne Kostume folgte fra Dør til Dør. Det udkom ikke til bestemte Tider, men naar Dplaget var udsolgt, lod han trykke et nyt af det samme og folgte det, saalænge han kunde finde Kjøbere. Saa skrev han et nyt. Indholdet var dels i Prosa, dels i bunden Stil og næsten altid af moralsk Tendens, enten Fortællinger, Fabler eller Betragtninger over Livet og dets Forhold. Hans Ansøuelser gik fuldstændig i Retning af det Demokratiske. Han siger: „Jeg har havt i min

nærmeste Familie tre Admiraler, en Geheimeraad, syv Kammerherrer, der have galt husholdet, medens de levede, og efter deres Død efterladt mig i Fattigdom og Glendighed. Jeg vilde derimod ønske, at jeg havde havt i min Familie nogle Agerdyrkere, Skorstensfejere, Smede og andre af den simple Klasse, naar de kun havde ført en fornuftig Husholdning, medens de levede, og efter deres Død efterladt mig det, jeg behøvede til en anstændig Levemaade." Det Sidste var det, der især nagede ham, og som han ogsaa ved alle Leiligheder fremhævede.

Han havde følgende Leveregele, hvilke han tillige i sine Skrifter indskærpede Andre: „1) Aldrig at spille, hverken i Tallotteriet eller noget andet Slags Spil; 2) aldrig at drikke Vin, Brændevin, Likører, Ol, Kaffe, The, ikke andet end koldt Vand; 3) at leve bestandig i den ugifte Stand; 4) ikke at dyrke Gud paa en vrang og urigtig Maade ved tomme og unyttige Ceremonier, men i Gjerningen paa en rigtig og værdig Maade; 5) at høre med den største Ligegyldighed, ja med Foragt Daarens og den Ukyndiges og alle vrang og urigtige Domme, men derimod aleneste at agte høit den indsigtsfulde, redelige og upartiske Dom; 6) at finde det bedste Selskab i Ensomhed ved gode Skrifters Læsning, ved at smage Naturens sande Glæder, hvilke, ligesom de ædleste Dyder, staa aabne for Enhver; 7) aldrig at blænde Dinene med en falsk Glæde, aldrig at ville ansees, men være virkelig, endog uformærket, i Gjerningen fortjent; 8) ikke at lade sig henrive af en falsk Indbildning, men i alle Ting bestræbe sig for at blive ved roligt Overlæg; 9) at gaa tidlig til sengs, men staa tidlig op; 10) at have Haaret tæt afklippet ved Hovedet; 11) aldrig at ryge, snuse eller straa Tobak; 12) bestandig at være i frisk Luft, ja endog ofte om Natten at sove for aabent Vindue."

Man vil se, at disse Leveregele i et kort Begreb ikke blot indbefattede Besvarelsen af vigtige filosofiske og religiøse Spørgsmaal,

skjøndt rigtigt nok paa en temmelig dunkel og ikke udtømmende Maade, men at de ogsaa opstillede sociale Principer og slog diætetiske Regler fast. De afgav de Themaer, som han i Prosa og Vers behandlede i „Gammelt og Nyt“, og som han ogsaa udførlig drøftede i de Samtaler, han gjerne førte med dem, der aftjebte ham Bladet. Man kan let tænke sig, at den af ham opstillede Regel, at leve i ugift Stand, fortrinsvis kom paa Bane i disse Samtaler. Han udfoldede herved en ikke ringe logisk Styrke, og naar man søgte at slaa ham af Marken med den ratio sufficiens, at hvis Alle tænkte som han, vilde jo Verden gaa tilgrunde af Mangel paa Mennesker, var han strax rede med det Svar, at Vorherre i saa Fald nok vilde finde Midler til at vedligeholde Menneskeslægten; dette skulde vi Andre ikke bekymre os om.

Tønder var ikke uden Forsængelighed. Foruden at han, som anført, lagde an paa at være forskjellig fra alle andre Mennesker, gjorde han sig tillige til af sin Evne til at skrive Vers. Han fortæller i den Anledning et Sammentræf, som han havde med en Professor fra Lunds Akademi. „Denne Mand havde anseet mine Sange og Fortællinger i saa høi Grad sin Opmærksomhed værdige, at han endog havde lært adskillige af dem udenad. Efterat han havde talt med mig i det latinske Sprog om adskillige videnskabelige Sager, spurgte han mig ad, om jeg selv havde forfattet Sangene. Derom, svarede jeg, kan De meget let blive overbevist, thi naar jeg ikke selv havde forfattet dem, vilde det gaa mig paa samme Maade, som om En havde udgivet i Trykken et vidtløftigt mathematisk Værk, hvor de vanskeligeste Opgaver vare udviklede, og man gav samme Person Tavle og Griffel i Haanden, han da ikke kunde bevare mathematiske Spørgsmaal paa Stedet, saae man, at han ikke var selve Manden.“ Professorens spurgte nu Tønder, om han kunde gjøre Vers paa Stedet og paa opgivne Rim. Ja, det kunde han, men kun paa det Vilkaar, at Professorens betalte ham derfor, thi han levede af sit Arbeide.

Rimene bleve opgivne, Tønder skrev Versene, Professorens roste dem, og Tønder fik den betingede Betaling.

Heri røber sig et fremtrædende Træk i Tønders Karakter. Han var vistnok i Begyndelsen nødtvungen sparsommelig, men senere, da han ikke mere behøvede at være det, idet der, foruden at han havde sparet sig en ret anseelig Sum sammen, var tilfaldet ham en lille Arv, blev han en fuldstændig Gnier. Uagtet han paa ingen Maade kastede Brag paa et godt Maaltid Mad, naar det i fremmede Huse blev budt ham, levede han selv saa kummerligt, som det vel kan tænkes. Kun sjældent nød han varm Mad, for sit Logis betalte han nogle Mark om Ugen, og deraf kan sluttes, hvorledes det var. Hans Bohave bestod af en slet Seng, et gammelt Chatol, et daarligt Fyrreræes Bord og et Par ormstukne Stole, samt nogle Bøger i en Keol; men i en Kiste under Sengen og i et Skab i Væggen havde han sit Liggendese, en stor Del Obligationer og ikke saa kontante Penge, Guld og Medailler, som han efterhaanden havde tilkjøbt sig. Ingen opvartede ham, han gjorde selv rent og seiede, og man kunde hver Morgen se ham hente Vand i en Krukke fra Gadeposten.

Som Alle, der drive Rarrighedens Laast næsten til Vanvid, paaftod han naturligtvis, at han var en meget fattig Mand, der næppe havde til det Nødvendigste. Han betroede sig derfor ikke til Nogensomhelst, og da han saaledes selv var nødsaget til at foretage sine Pengeomsætninger, kjøbe Obligationer, hæve sine Renter o. desl., skete det altid under det Foregivende, at han havde det at besørge for en Slægtning. Men trods sin Pengegriffthed tog han aldrig mod Almisse. Gav man ham for hans Blad 3 Sk. istedetfor 2 Sk. og mente, at han kunde beholde Skillingen, saa tog han ikke imod den, og naar man endelig ikke vilde have den tilbage, bød han endnu et Blad som Bederlag. Fandt man nu, at man havde nok af det ene, at man dog næppe behøvede at læse det to Gange, saa mente han,

at det kunde man meget godt; man kunde læse det jaalænge, til man kunde det udenad, thi det indeholdt Lærdomme, der vare en lysende Fakkell paa Jordlivets Vandring til Livet hinsides.

Trods alle hans Beftræbelser for at gaa og gjælde for en fattig Mand, var det dog almindelig bekjendt, at han eiede en forholdsvis anseelig Kapital, og dette blev hans Ulykke. Med sin robuste, ved streng Afholdenhed og et yderst maadeholdent Levnet hærdede Konstitution kunde han trods sin stærkt fremrykkede Alder vistnok have levet meget længe, hvis ikke hans Livstraad var bleven overstaaren af Morderhaand. Denne Begivenhed er temmelig bekjendt, men jeg anser det dog ikke for overflødigt som en Slutning paa nærværende Skitse at oprisfe den i dens Hovedtræk.

Morderen var Petri Claudi Ferdinand Worm, Son af en Kjøbmand i Nyborg og kun 22 Aar gammel. I sin Barndom og sin Skoletid havde han udmærket sig ved god Opførelse og Flid, men uheldig Omgang gjorde ham i en ældre Alder til Lediggænger og førte ham i kort Tid til Afgrunden. Siden Begyndelsen af Septbr. 1835 havde han opholdt sig i Kjøbenhavn, hvor han ikke kunde opnaa nogen Ansættelse eller Fortjeneste. Flere Gange havde han havt ifinde at tage sig selv af Dage ved Opium, men han manglede Mod dertil og haabede tillige, at hans Stilling skulde blive bedre. Da Alt slog fejl, lod han sig i April 1836 ansætte som Underofficer ved et herværende Regiment, men denne Stilling opgav han igjen efter en Maanedes Forløb, som han forklarede, af Hensyn til sin Familie. Nu tilbragte han atter et Par Maaneder uden noget fast Erhverv, indtil han fattede den Idee at bemægtige sig Tønders Penge, hvorom han havde hørt saa meget. Da han vidste, at Tønder befattede sig med at informere i Frankf., tog han dette som Paaskud til at komme i Berøring med ham. Han indfandt sig hos Tønder i hans Bolig, som dengang var i Nyhavn, og begjærede hans Veiledning i Frankf.,

jom ogsaa Tønder erklærede sig villig til at give ham for en Mark for Timen med Forudbetaling for 3 Timer. Denne Sum skaffede Worm tilveie ved at sælge en Skjorte. Som det lader til, var det ikke strax hans Agt at aflive Tønder, men kun at bedøve ham ved et Sovemiddel og da tage hans Penge. Den 28de Juli medbragte han to Butterdeigskager, hvoraf den ene var bestrøet med Opium i et fint Lag. Disse bød han Tønder, som ogsaa spiste dem med stor Graadighed, uden at der viste sig nogen Virkning. Et Par Dage efter begav han sig igjen til Tønder med det Forsæt at kvæle ham, hvis et nyt Forsøg med Opium ikke skulde lykkes. Tønder, der havde fundet Afsmag ved de spiste Kager, vilde ikke denne Gang nyde den, som Worm atter havde med til ham. Worm tog da et paa Bordet liggende grovt Seilgarn, og da Tønder, der sad paa en Stol, under Samtalens Løb dreiede sig om for at spytte, reiste Worm sig, slog Seilgarnet om hans Hals, trak ham ned paa Gulvet og kvalte ham. Efterat Forbrydelsen var fuldbyrdet, udtog han af Tønders Bryxtomme Nøglerne til hans Gjemmer og satte sig i Besiddelse af en Del Obligationer, omtrent til et Beløb af 12,000 Rdl., en stor Mængde Guld- og Sølvpenge, Medailler og en Pose med Specier. Tillige søgte han at sikre sig mod Opdagelse ved at ordne Alt i Stuen og ved at lægge en Hængelaas for Døren.

Der hengik ogsaa nogle Dage, inden Misgjerningen blev opdaget ved den Stank, der udbredte sig fra den Myrdedes Kammer. Worm havde imidlertid opholdt sig her i Staden; han betoges først af Samvittighedsnag, men denne Følelse veg snart for hans Letjindighed og Glimreshyge; han købte brillante Klæder, betalte en Del Smaaagæld og sendte til sin Familie en Sum Penge, hvilke han foregav at have faaet af en ung Dame, til hvem han stod i Forhold. Men det Brev, hvori disse Penge vare indesluttede, førte til hans Fordærvelse; det blev nemlig lukket op paa Posthuset, for at Summen

kunde verificeres; man saae her Assenderens Navn, og Mistanken for Mordet paa Tønder faldt paa Worm. Han var imidlertid reist til Lübeck for at gaa til England; men inden dette skete, blev han anholdt og ført tilbage til Kjøbenhavn. Efter langvarige Forhør gik han omsider til Beskjendelse, og af Hof- og Stadsretten og Høiesteret blev han dømt fra Livet.

Hans Defension for Hof- og Stadsretten var bleven ført paa en meget skarpsindig Maade af Procurator J. M. Lange, og Fængselspræsten, daværende Sognepræst ved Frelser's Kirke paa Christianshavn, Pastor H. C. Bisby, havde med Iver taget sig af hans sjælelige Frelse; men den Interesje, Worm havde forstaaet at vække hos dem begge ved sine angrende Tilstaaelser, ved sentimentale Udtalelser og Breve, ved sværmeriske Digte o. s. v., førte dem altfor vidt i deres Medfølelse. De lod hans Breve og Digte trykke og ledsagede dem med Kommentarer og Bemærkninger, der vare beregnede paa at vække almindelig Sympathi og ikke lidet bidrog til at forvirre Begreberne. Det var saaledes ikke langtfra, at denne usle Morder var i den almindelige Bevidsthed bleven ophøiet til en folkelig Helt, til en Martyr, der kun havde givet efter for et ondt Dieblis Indskydelse. Men herved gjorde Pressen dog sin Pligt, og navnlig protesterede „Kjøbenhavnsposten“ mod det forargelige Lesleri, der dreves med en feig Forbryder, og de fra flere Sider gjorde Forsøg hos Frederik den Sjette paa at faae Straffen forandret til livsvarigt Fængsel strandede. Worm blev henrettet den 20de November 1838 tidlig paa Morgenstunden. Tusinder af Mennesker vare strømmede ud til Amager, thi Mange søgte Lykt til at se den blive befordret over i Evigheden, der ikke blot, som det hedder i Visen, „myrede Tønder“, men ogsaa havde skrevet saa mange rørende Breve og deilige Vers.

Mars Forløb Uffed, og da han kom her til Kjøbenhavn, privatijerede han vel, men spillede dog en offentlig Rolle, idet han ved sin Virksomhed gjorde sig værdig til at være Formand for alle Kjøbenhavns Kommerßbrødre, som da ogsaa samlede sig om ham og saae op til ham med stor Ærbødighed. Han var en velsæt Gjæst paa offentlige Steder, thi han havde ikke blot en anseelig Hale med sig, men der indfandt sig paa de Steder, han søgte, Mange alene for at høre hans Indfald og Fortællinger om Meriter, der just ikke altid vare af den delikateste Natur. Han var en Art moderne Galstaff. Drikkebroder i dette Ord's egenlige Forstand var han paa ingen Maade, men han yndede et godt Glas Vin, og dette var hans Beundrere og Tilhørere ogsaa meget villige til at række ham, naar han blot ønskede det. Han var en stor Fjende af Vægtere og Politi, med hvem han laa i en stadig Krig, og da den offentlige Ordens Haandhævere i Reglen i denne aabenbare Feide trak det korteste Straa, nærrede de i den Grad Respekt for ham, at de endog undgik ham og nødig, selv naar hans Optræden var af den groveste Natur, vilde anholde ham, men helst lod ham løbe. Herom har man følgende Historie:

K. havde væddet med et Par Bekjendte om, at han ikke kunde blive arresteret, selv om han begik nok saa store Galtsaber. Til Udførelsen af dette Væddemaal løb han en Aften i Gothersgade som af Banvare den derværende Vægter omfuld, og Følgen var, at han og en god Ven, der var med som Vidne, bleve af Vægterne, der ilede til ved deres Kammerats Stød i Biben, bragte hen til daværende Politimester, Justitsraad Hvidbergs Bopæl. Her fattede de under Bevogtning i Kjælderstuen, medens en Betjent underrettede Politimesteren om, at K. og en anden Herre vare blevne anholdte. Hvidberg, der netop havde klædt sig paa for at gaa i Klubben og desuden havde faaet nok af K.'s Streger til at ville indlade sig videre med ham, befalede, at de Anholdte skulde løslades, da Uffæren ingen Betyd-

ning havde. Triumferende drog nu K. sin Vei, men han mente dog, at der endnu maatte en Prøve til, for at det yderligere kunde konstateres, hvor vanskeligt det var at blive arresteret i den gode Stad Kjøbenhavn.

Efter at have flyttet nogle Skilte, ringet paa Gadeklokker, funget og pebet, uden at det aarvaagne Politi var bragt i Bevægelse, begav Bennerne sig endelig hen i den saakaldte Vblestivklub i en lav Stue i Pilestræde. Det Første, de gjorde, var at løfte Gadedøren af og sætte den saaledes, at den maatte falde ved det letteste Stød. Derpaa gif de ind i Klubben. Denne holdtes af et Par gamle Damer, hvoraaf den ene paa Grund af den Fjerbusk, der smykkede hendes Kappe, blev kaldet „Kanehesten“. Hun kjendte K., og da hun saae ham træde ind, fik hun mørke Anelser. Disse gif snart i Opfyldelse. En ældre Mand sad i et Hjørne af Værelset og fornøiede sig med en Portion Vblegrød med Faaremælk. K. gif hen til ham, spurgte ham meget høflig, hvad det var, han forlystede sine Spiseorganer med, og da han havde faaet det korte Svar: „Vblegrød med Faaremælk“, anbragte han sine Fingre i Mælken for at smage derpaa og sagde: „Jo ganske rigtig, det er Faaremælk, men denne Mælk passer ogsaa ganske fortræffelig til Deres Hoved, min ærede Herre!“ Herover blev den Tiltalte, som man jo let kan tænke sig, meget vred. Der opstod en Strid, hvori da ogsaa Damen med Fjerbusken blandede sig, idet hun fandt det uforstammet, at hendes Gjæster bleve fornærmede, og da K. replicerede paa en Maade, der var krænkende for den gamle Dames Værdighed, og især da hun blev betitlet som „Kanehoppe“, stormede hun ud for at skaffe fat paa Vægteren og faldt, saa lang hun var, med den løststaaende Dør. Men hurtig kom hun op og forlangte af Vægteren, der kom til ved Støien, at han skulde arrestere Rolighedsforstyrterne. Dette stred mod hans Instrux; det var ham forment at gaa ind i Husene; skulde

Rogen arresteres, maatte det ske paa Gaden. Denne Samtale hørte R. og hans Følgesvend, og de tilbød nu ganske rolig at lade sig arrestere ude paa Gaden.

Saaledes bleve de atter førte til „Bopælen“. Her var Justitsraad Hvidberg kommen fra Klubben og skulde lige til at gaa tilfængs. Da Meldingen kom, at R. og den Anden atter vare blevne anholdte for Optøier, udbrod han: „Na, lad dem gaa Pokker i Vold! Sig til R., at han skal komme op til mig imorgen paa Ramret“. De bleve strax løsladte, og R. havde nu paa den mest afgjørende Maade vundet sit Bæddemaal. Men den næste Dag foregik der en eienommelig Scene paa Politikamret. R. var her den Ordførende. Han satte Politimesteren i Rette, fordi han ikke havde ladet dem arrestere, skjøndt de vare aldeles villige til at erkjende, at de havde gjort Optøier, og erklærede, at han agtede at indgaa med en Klage derover til Rancelliet. Enden blev, at Hvidberg af sin egen Lomme maatte betale den Mulkt, han allerede havde dikteret R. og hans Følgesvend til Protokollen.

Denne Begivenhed, der kaster et Streiflys over de kjøbenhavnske Polititilstande i Datiden, giver tillige en Ide om Bestaffenheden af de Adspredelser, hvorved R. angav Tønen. Undertiden vare Optøierne af en endnu langt grovere Natur, som da han i Ledtog med et Par Kammerater kastede en karrig Husvært paa Hovedet i en Patrinvogn, som denne med en Lygte i Haanden kontrollerede. Herfor blev han straffet, men dog kun med en Mulkt, hvad der kan forklæres ved, at man den Gang saae temmelig meget gjennem Fingre med Kommerzstregere, selv af saa grov Natur, som den var af. Men en stor Opfindsomhed kan man ikke frakjende R., og herpaa kan følgende Historie tjene som et yderligere Bevis.

En Vinteraften saaes to Mænd sidde i en affides Krog i en bekjendt Vinkjælder paa Hjørnet af Fortunstræde og Stranden i dvh

Samtale. Den ene, en høi bredskulbret Mand med et Satyransigt, var den halte K., den Anden, en undersættig Person med et godmodigt, men ikke videre klogt Ansigt, saae ud som en velhavende Haandværker. Samtalen førtes sagte med hvissende Stemme. „Ja, som sagt,“ vedblev K., „det er et meget vigtigt Arbeide, jeg har i Kommission at skaffe en paalidelig og fremfor Alt en tavs Mand til, og der vil ikke blive sparet paa Stillingen, naar det kun bliver udført i en Kuf. Du har vel en hel Del Arbeidere at raade over?“ — „Seg skal skaffe saa mange, som der behøves, og at jeg kan være tavs, det veed Du,“ svarede Murmesteren — thi det var en saadan — med den største Nysgjærrighed i alle Miner. — „Det veed jeg“, svarede K., „og derfor har jeg ogsaa' henvendt mig til Dig; men Forord byder ingen Trætte, den ene Haand vasker den anden, og din Fortjeneste bliver stor“. — „Seg forstaaer, jeg forstaaer, paa en god Dufør skal det ikke komme an“. — „Ja, ja, men det er dog bedst at have en ren Aftale“, mente K., „under et Par Hundrede Daler kan det ikke ske. Der er dem, som vistnok gjerne vilde give fire Hundrede, naar de blot kunde faae Arbeidet.“

Murmesteren erklærede sig da villig til at gaa ind paa Betingelsen, hvis Sagen stod ham an, og efter at K. havde seet sig om for at overtyde sig om, at Ingen lurede, betroede han sin Benammenhængen. „Du kjender jo Christian den Femtes Statue paa Kongens Nytorv; man siger, at det er Avind, der vrider sig under Hestens Fod, men det er Brøvl. Gud og Hvermand veed, at det er Svensken, den træder paa. Den Statue har derfor længe været en Torn i Svenskernes Side, og der er skrevet flere Gange hertil for at faae den bort. Vor Konge har ikke villet gaa ind derpaa; men tilfjids er denne Carl Johan, denne Bernadotte bleven saa nærgaaende, saa truende, at man har troet for Fredens Skyld at burde give efter. Statuen skal nu skaffes bort, men for at det ikke skal

vække for megen Opsigt — man kan jo aldrig vide, hvad der kan ske, for Kjøbenhavnerne holde dog meget af Statuen, hvor grim den end er — har man besluttet, at den skal skaffes bort i een Nat. Troer Du nu, at Du kan paatage Dig dette Arbeide? Paa Benge kommer det ikke an." Murmesteren, der med spændt Opmærksomhed havde hørt paa denne med det største Alvor foredragne Fortælling, erklærede efter nogen Betænkning, at han vilde forpligte sig til at udføre Arbeidet, naar det skulde ske. „Derom maa Du tale med Stemann," var Svaret. — „Med Ministeren?" — „Ja, med Ministeren. Men derved er der en Ting at iagttage, som jeg maa lægge Dig meget paa Hjerte. Sagen er, som Du jo kan vide, af en meget delikat Natur; derfor vil den gamle Stemann have en Mand for sig, paa hvis Taushed og Diskretion han kan stole. Naar Du gaaer op til ham — det kan Du gjøre imorgen Formiddag — og Du faaer Audiens, og han spørger om dit Navn og dit Grinde, skal Du blot sige: „Seg er Manden." Anstiller han sig nu uvidende for at prøve Dig, skal Du kun vedblive at sige: „Seg er Manden," og lader han tilsidst, som om han bliver vred, skal Du blot vedblive med at sige: „Seg er Manden." Saa skal Du se, at Du faaer den rigtige Bested. Han har da faaet Bevis for, at Du er en rigtig gammel Næv, der ikke lader sig fange."

Denne Kompliment faldt i den bedste Jordbund, og Murmesteren erklærede sig beredvillig til næste Dag at gaa til Stemann. K. var tilfreds dermed og benyttede Leiligheden til at anmode Murmesteren om et Forskud af halvtredstydte Rigsdaler paa den betingede Dufør, som denne da ogsaa i Forventning om en god Fortjeneste bevilgede ham. En Flaske Rhinsvin til at drikke paa et godt Udfald beseglede Overenskomsten.

Den næste Dag lod Murmesteren sig melde til Audiens hos den gamle Minister. Tjeneren vilde han paa ingen Maade sige sit

Navn; det vilde han kun betro til Ministeren selv, med hvem han havde noget meget Vigtigt at aftale. Han kom ind, og da Ministeren, der just ikke var af den omgængeligste Natur, foer ham imøde med de Spørgsmaal: „Hvem er De, og hvad vil De?“ svarede han med et betydningsfuldt og smilende Nik: „Seg er Manden!“ Trods den uimodsigelige Logik, der laa i dette Svar, troede Ministeren at have et Bidstrupslem for sig, og da Murmesteren, sin Instrux tro, vedblev at forsikre, at han var Manden, endte Sammentkomsten med en af Tjeneren besørget Udkastelsesforretning efter alle Kunstens Regler.

Nu var det paa en haandgribelig Maade gaaet op for den arme Mand, at han var bleven holdt for Nar, og da han samme Dags Aften traf sammen med K. i Vinkjælderen og opbragt forholdt ham hans skammelige Opførsel samt forlangte de halvtredsindstyve Rigsdaler tilbage, lo K. ham ud og forsikrede, at han vel nok kunde spendere halvhundrede Daler paa at blive saa bekjendt og berømt, som denne Historie absolut vilde gjøre ham.

Overhoved faldt Mystifikationer af denne Art meget i K.s Smag. En Klokker og Kantor i Viborg ved Navn Heegaard havde i 1828 under Titlen „Kimposen“ udgivet en Samling Digte af en saa gyselig Bestaffenhed, at de gjorde en vis Opfigt. K. og hans Venner besluttede at drive Spøg med Manden og tilskrev ham et meget smigrende Brev, hvori de opfordrede ham til at komme til Kjøbenhavn, hvor en Kreds af hans Muses Beundrere meget ønskede at gjøre hans personlige Bekjendtskab. Heegaard gik med Fornøielse i Tællden; han kom til Kjøbenhavn, K. var hans Mentor, og man kan da let tænke sig, af hvilken Bestaffenhed det Selskab var, han førte ham ind i. Omfider gik det op for den arme Stakkel, at han var Gjenstand for en grov Mystifikation, og han skyndte sig hurtigt tilbage til sit Embede ved Domkirken i Viborg.

R. døde for omtrent 40 Aar siden, efterat han temmelig af-fældig i nogen Tid havde været nødsaget til at opgive et Liv, der nok havde været opsigtsvækkende, men kun lidet opbyggeligt.

IV.

For dem, hvis Kald og Talent det er at fremstille komiske Figurer paa Scenen, vilde Dandslærer D. G. F. Bagge kunde have afgivet et kosteligt Forbillede. Langstrakt og mager, et rynket, dybtfuret Ansigt, en stærkt rødfinnet Næse, der ragede frem som et Fyrtaarn, et Par smaa tindrende Dine, hvori en vis godmodig Socialitet blandede sig med usikre, vilde Blink, en fedtet Kasket paa tre graasprængte Haar, en gammel luvslidt, sort Kjole, hvori

Flerparten af Knapperne manglede, den ene Haand dybt begravet i et Par Rankingsbenklæder, hvis Farve oprindeligt havde været gul, men nu spillede i alle Nuancer, og en lille stumpet Kridtpibe i den anden Haand, et Par Stovler, hvis

Saal og Overklæder havde separeret sig efter et af mange Gjenvordigheder betegnet Liv, en Stemme, der sfingrede som en Diskant og ledsagedes af de livligste Gebærder — saaledes omtrent saae han ud og var han, naar han viste sig paa Kjøbenhavn

Gader, dansende med lette Trin hen ad Iisestenenene, eller naar han ved en Snaps eller et Glas Vin udgjød sin Sjæls Fylde for undrende Tilhørere paa et eller andet velrenommeret Værtshus. Thi, som han siger i sine „Livsbilleder“, han søgte altid de dannede Klasser, „og uagtet min synderlige Skjæbne ofte har kastet mig mellem Schofel, har det dog aldrig lykkedes denne at rive mig ned til sig.“ For endnu ikke mange Aar siden har jeg seet et Billede af ham, forestillende, hvorledes han paa sin vante Maade før afsted; det havde til Underskrift de første Strofer af en af ham forfattet Sonnet, saalydende:

„Jeg iler hen den fagre Nø at stue,
Der staaer hun smilende! Min Aand sig svinger,
Mit Indre lydt som Memnon's Støtte klinger
Ved Straalen af det sorte Dies Lue.“

Ove Georg Frederik Bagge var efter sin egen Opgivelse født i Kjøbenhavn 1776 af fattige Forældre og, som det hedder i hans „Livsbilleder“, opdragen i Nød, Kummer og Elendighed. Dette er omtrent det Hele, han anfører om sin Barndom. Om hans Ungdom er det bekjendt, at han lærte Dands hos Galeotti, hvem han altid omtaler med Beundring og Vresfrygt, og derefter blev ansat som Figurant ved det kgl. Theater. Efter 19 Mars Tjeneste fandt han Gagen saa lille, at han foretrak at tage sin Afsted for som Terp-sikores omvandrende Profet at indvie det unge Danmark i Provindserne i Dandsens Mysterier. En anden Version gaaer ud paa, at hans Foresatte fandt hans temmelig udprægede Hang til stærke Drikkevarer uforeneligt med en Figurants Stilling og Aplomb og derfor affedigede ham. Smidlertid havde han udviklet sig til Skribent og Skjønaand. Han levede i en Periode, da Spørgsmaalet om Baggesens og Dehleschlägers Fortrin og de dertil knyttede literære Kampe vare paa Dagsordenen. Han var en stor Beundrer af Baggesen; maaske fandt

han et aandeligt Slægtskab i Navneligheden og søgte derfor at ud-danne sig efter ham. Ikke blot citerede han Baggejen, hvor det passede og ikke passede, men han søgte tillige — og det i Sandhed ikke paa nogen uheldig Maade — at tilegne sig den store Mesters eiendommelige Vendinger og Udtryk saavel i sine lyriske Produktioner, som i de polemiske Felttog, hvori han fra Tid til anden blev indviklet, som f. Ex. naar han værgede for sin fra flere Sider angrebne forskjelligartede Virksomhed:

„Hvor gif det mig i Kjøbenhavn engang,
Da jeg en ædel Tyrkebaad besang?
Forvanskningspøblen spændte for sin Kærre
Plumphedens Hest, og Drengene ganske raa
(Stjøndt Nøgles Haar var ganske graa)
Begyndte mod mig, først: at plærre
Og grynte, gjø: „Man Pladsen burde spærre
For Dandsmesteren, der — som Schoflet saae —
Paa stjævede Støpler monne staa
Og gaa.“

Paa Stedet manglede Kunst-Bekfator
Foruden Studium og Nomenklator
Fordømte mig som Deklamator
Uhørt — lig Aalborgs ustuderte Prokurator.
Selv i de mindre Stæder Skriversdrenge
Med Brillen og med Tanketorsl i Panden
Paa Gaden straalte efter mig som Fanden:
„D fy ham, Tyrkeven — foruden Penge“.

Saaledes fortsætter han i det Uendelige. Men især optraadte han polemisk mod den nyere Dandseskole og troede sig overhoved som den store Galeottis Elev kaldet til at værne om den gode Smag. „At hænge med Næsen, strække Fingrene ud som Møggreb, skræve og slæbe en holstensk Vals ud af Taktten, klunne sig frem som en Drag-kiste i et Jordskjælv og springe vildt som en Oltonde paa Storkeben, kaldes — at dandse.“ Paa den Maade bedømmer han den moderne Dands. Da Bournonville var bleven ansat ved det fgl. Theater, og

hans Balletkompositioner ved den Yndest, de erhvervede sig, truede med at stille Galeottis i Skyggen, fandt Bagge sig opfordret til at bryde en Landse for den gamle Ballet. Bournonvilles „Faust“ gav ham en forønsket Leilighed. Til at bedømme dette Arbejde følte han sig særlig stiftet, fordi han, som han selv anfører, havde oversat Klingemanns „Faust“ og læst Goethes, Lessings, Schreibers, Klingers og Baggesens Fremstillinger af denne Karakter. I Mathias Winthers „Raket“ angreb han Balletten og talte imod den med en „Kobbertunge og et Ternbryst“. Han stemplede den som tankeløst Mistmæs og paastod, at Komponisten ikke vidste, „hvad Skjæbne, Exposition, Ballet, Takt, Natur, Effekt, Narration, Repræsentation, Sammenhæng, Tableau, Ensemble, Begyndelse, Knude og Dpløsning monne være.“ Dog blev hans Stemme en Røst i Orkenen; Folk syntes godt om „Faust“, men mod Bagge begyndte man, som han fortæller, at fabalere, og denne Rabale kulminerede ved hans Aftenunderholdning i Lille Rannikestræde, hvorom siden Mere.

Dette hører til et senere Stadium af Bagges Liv. For nogenlunde at holde Trit med Tidsfølgen maa det anføres, at han efterat have forladt Theatret først gav Undervisning i Dands i Kjøbenhavn og derpaa paa samme Fags Vegne bereiste Provindserne. Han havde af egen Tilboielighed erhvervet sig nogen Kundskab i fremmede Sprog, og saaledes hændtes det, at Bagge en skjon Dag optraadte i Randers som Translatør i Fransk og i Spansk. Han udgav en spansk Ordbog, der dog ikke kom videre end til det 1ste Hefte, som overhoved flere af hans Bærker desværre ere fragmentariske. Dernæst oversatte han nogle Røsebue'ske Stykker, skrev Artikler i Aarhus- og Randers-Avis, og da han formodentlig havde Vanskelighed ved at faae sine literære Føstre anbragte, etablerede han i 1812 en Boghandel og et Leiebibliothek i den nævnte By, ja blev endog Huseier. Smidlertid var han geraadet i en Avisfeide, hvorom han har udgivet et eget Skrift.

Anledningen dertil var en Parodi, som han i Randers-Avis havde skrevet paa et i „Tris og Hebe“ indrykket Gratulationsdigt ved en Mand's Udnævnelse til Agent. Dette var undertegnet S. M. (Meisling?), der ikke blev Svar skyldig, og Striden kaldte adskillige anonyme Kæmpere paa Arenaen i forskjellige Provindsaviser. En af disse gav en Laterna magica tilbedste, hvori det hedder om Bagge:

„Den første Forvandling er meget brillant,
 Der bliver ti Ting af en Figurant.
 Først monne han fødes i Kjøbenhavn,
 Der lader hans Moder ham give et Navn:
 Den lille Georg bliver dygtig lang
 Og viser til Scenen et afgjort Talent:
 Han har en Stemme som en Klarinet
 Og er i det Hele overmaade net.
 I Dands paa Theatret han sig monne te,
 Det volder ham megen Misundelse.
 Saa gaaer han over til Jyders Land,
 Der er han vittig med liden Forstand.
 Først deklamrer han à la Foersom,
 Den Forestilling er overmaade moersom,
 Han dreier Dinene, spræller og spratter,
 Parterret er færdig at revne af Latter.
 Med krummet Arm, barsk som en Bjørn
 Han danser en Solo med atten smaa Børn,
 Stjøndt Agterkastellet er noget svær —
 Det er snurrigt, han ikke taber sit Veir;
 Alligevel gjør han ret artige Spring,
 Hopper og skræver som Jngenting;
 Det dundrer i Apothekerens Sal, —
 Messieurs! den Komedie er kapital.“

Og saaledes fortsættes Skildringen, hvortil da Bagge ikke undlod at svare paa syndigste Maade. Med hans Virksomhed som Boghandler gif det, som det lader til, ikke videre glimrende. Hans Tilbøielighed for lystigt Selskab, hvor der populeredes til langt ud paa Natten, samt hans naturlige Ustabighed, der formodentlig hidrørte fra den Bevægelse, hans Lemmer havde faaet i Dandskunstens Tjeneste,

var ikke til videre Gavn for hans nye Stilling. Snart var han Boghandler uden Boger, og da endelig Huset blev solgt for ham, fandt han sig foranlediget til at forlade Randers og atter at optræde som Terpifikores omvandrende Præst, medens han tillige leilighedsvis dyrkede de andre Muser. Han drog ogsaa til Norge, hvor han opholdt sig et Par Aar, men da hans Geni heller ikke der fandt for tjent Anerkjendelse, vendte han igjen tilbage til sit Fædreland, hvor han mest opholdt sig i Helsingør og Kjøbenhavn. Da var det, at hans Popularitet naaede sin største Høide ved de af ham arrangerede Deklamatorier.

I November 1832 var han paa sin Fod kommen til Kjøbenhavn fra Helsingør, nylig sluppen ud fra det derværende Hospital, hvor han, som han fortæller, havde udholdt en saa overordentlig Sultekur, at man kunde have jaget ham gennem en Dørspærke. Han havde kun nogle faa Skilling i Lommen, og hans Ydre stod i Harmoni dermed, men ikke destomindre var han besjælet af et freidigt Haab, idet han nemlig agtede at etablere en storartet Dandsundervisning. „Seg er i Hovedstaden! Her er Oplysning! Alle Hoveder her ere saa klare, som om de vare oplyste af argantiske Lamper. Det er Mennesker! strenge i deres Domme over Fuskere og Bønhæser, men retfærdige mod Enhver, som forstaaer sin Dont. Naar mit første Kursus er endt, vil jeg invitere Høie og Lave, Solodansere, Dagleiere, Studenter og Stenslibere, smækkede Damer og Skeletter for at se mine Elever. Seg vil i Fremtiden uden at trænge til Rogen i pekuniær Henseende tjene mit Brød; Frugten af 40 Aars Flid vil worde paafjønnet, og S. J. Rousseaus Ord: „Les exercices du corps et ceux de l'esprit servent toujours de délassements les uns aux autres“, tone fra alle Menneskers Læber.“ Men af! hans Haab blev til Vand. Han havde været nødt til at tage Logis i en Kjælder i Slippen, „Løves Kjeltringe-Klub“, og det er derfor heller

ikke ganske til at undres over, at hans Avertissementer herfra med Tilbud om at give Dandsundervisning bleve en Røst i Orkenen. „Ja,“ udbryder han vemodig, „var jeg kommen brillant paaklædt, og kunde jeg have indlogeret mig i Hotel Royal, da vilde vist Opfinderen af en ny Dandseskole og Elev af Galeotti faaet Leilighed til at oprette et Dandsinstitut.“ Han fik ikke en eneste Elev og var nu blottet for det Nødvendigste samt truet med at blive kastet paa Døren af den brølende Hr. Love, Bærten i „Kjæltringe-Klubben“.

Heldigvis blev han hjulpen af en anset Rigmand og blev endog Medlem af et Selskab, hvilket han ikke nævner, men som efter hans Sigende bestod af Kunstnere, Videnskabsmænd og flere Herrer af udmærket Dannelsje. Han fandt her Venner tiltrods for „Striverlommelernes“ Had, som han havde paadraget sig ved sin literære Virksomhed. Det var disse Venner og Belyndere, der efter de Prøver, han overfor dem havde afslagt paa sit deklamatoriske Talent, raadede ham til at forbedre sin pekuniære Tilstand ved at give en offentlig Aftenunderholdning. Dette forekom Bagge høist betænkeligt: „I Hovedstaden, hvor der er saamange Kunstdommere, hvor Creti og Pleti, lippis et tonsoribus sætte sig paa Dommerstædet, og glatvæx med største Færdighed bedømme Billedhugger- og Malerkunst, Skuespil, Poesi, Dands og Deklamation — hvorlunde skulde jeg, manglende og nedtrykt, faae Mod fra til at fremstaa for slige strenge Herrer?“ Dog fandt han ved noiere Overveielse, at Enhver bør virke det Gode, han kan, og at det var en Pligt at opretholde den ham saa kjære Tilværelse. Han haabede tillige ved Indtægten af et Deklamatorium at kunne gjøre en Rejse til Norge og der søge sig en ny Virkekreds. „Jeg er Dandselærer uden Elever, Skribent uden Papir at skrive paa, Boghandler uden Bøger og Musikus — uden Guitar. Norge, tænkte jeg, har en Nationalsdands; jeg er Opfinder af en ny Dandseskole, der yndes Kunsten, og befindes jeg duelig, ville mine Talenter skaffe mig: Yndest, Virksomhed og — Brød.“

Dette Deklamatorium var bestemt til at gives den 21. Marts 1835 i lille Kannikestræde. I sine „Livsbilleder“ giver Bagge en udførlig Skildring af sine Fataliteter derved. Schæffer, Cieren af Theatret, tilstod ham det gratis, men senere nedlagde hans Hustru Protest derimod; ja, da Forestillingen skulde begynde, vilde hun ikke lukke Dørene op, førend Leien var forudbetalt med 8 Rdl. Heldigvis var Bagge sat istand til at udrede denne Sum ved at en Del „fornemme Herrer og Damer“ havde erlagt Betalingen for Billetterne forud. Herved jattes han tillige i Stand til at anstaffe Belysningsmidler, leie Kostumer samt opdrive en anstændig Klædedragt, for at han paa en værdig Maade kunde fremstaa for et kunstforstandigt Publikum. Assistance var tilbudt ham af et dramatisk Selskab ved Navn „Thalia“, der vilde give Overskous „Misforstaaelse paa Misforstaaelse“. Han selv skulde fremføre forskellige Digte, blandt andre Abrahamsons: „Min Søn, vil Du i Verden frem, saa huk“, og desuden vilde han udføre nogle Scener af Klingemanns „Jaufst“, oversat af ham selv. Programmet var saaledes righoldigt, og i Forening med Bagges Renommé gjorde det sin Virkning. Publikum strømmede til, og Afæetningen af Billetterne var rivende. Men uheldigvis havde Bagge valgt sig en upaalidelig Kontrollør, en lang Tyde, der, efterat Billetterne vare udsolgte fra Kassen, for en Mark eller for en Firkilling lod meget Sanhagel strømme ind, derpaa drak sig fuld og lod i sin Finkelbejstring Indgangsdøren skjotte sig selv. Følgen var, som Bagge fortæller, at nogle af disse „firkillingss og sletingenfyllings Helte“ opførte sig saa uhoiagt i Parterret, at Damerne maatte retirere op i Logerne. Men denne Fatalitet var langtfra den eneste. Tydekarlen, der tillige var engageret som Lysetænder, røgtede saa lidet dette sit ansvarsfulde Hverv, at der, da Publikum strømmede ind, ikke var tændt et eneste Lys i Orkestret, hvilket imidlertid heller ikke var absolut nødvendigt, eftersom de Musicerende, der

havde lovet deres Assistance mod Tribilletter, enten udebleve eller foretrak at være Tilskuere. Bagge var dybt bevæget herover. Det tonedede i hans Indre: „Almægtige! Hvad ville disse Herrer og Damer tænke, som have understøttet mig, fordi de fandt mig en bedre Skjæbne værdig; ville de ikke tro, at jeg er det uforkvæmteste og utaknemligste Menneske, der, uagtet de have forudbetalt deres Billetter, kan begaa det Manquement ei at sørge for den mindst bekostelige og første Fornødenhed — Lys? Man veed, at jeg troer mig ophøiet over Pøbelen — vil man ei tro, at jeg desuagtet hører til den Schofel, som jeg stedsse har foragtet.“ Desuden betoges han af mørke Anelser ved at figge ud gennem Gullet paa Tæppet og i Forgrunden af det tætfyldte Hus at faae Die paa to Antagonister, af hvilke den Eine betegnes af ham som en uhyre Bredslab med Dine som Dambrikker, med Kjæber som omvendte Kasseroller og med et Hoved som en Halvotting, den Anden som en myndetynd, befraktet, bebrillet, langnæset og halvstuderet Røver. Det var hans Mening, at disse vare Udsendinge fra det Parti, han havde traadt paa Tæerne ved sin Dm-tale af Bourbonvilles „Faust“.

Imidlertid havde Bagge gjort sit Toilette i Paaklædningsværelset. Dette var en aaben Gjennemgang, og han havde ikke No til at forberede sig til Deklamatoriet. De Penge, han havde modtaget for de ved Indgangen solgte Billetter, puttede han i sin gamle, sorte Kjole, trykkede denne ned paa Bunden af en Klædefurv og bedækkede den med Ult, hvad der var for Haanden, idet han ikke formodede, at Noen kunde finde paa at gaa tilbunds der. Med Pathos deklamerede han: „Dig der, Du almægtige Muld! for Diebliffet skal Du ei fængsle mig! Jeg veed, din Magt er stor: Sturke taales, Tøsehoveder bukses for, Slaver blive Friherrer, og Ignoranter Rancelliraader ved din Tryllestav. Fri og ubunden vil jeg fremstaa for det dannede Publikum, der venter mig; udefra behøver jeg ingen

Hjælp, ingen Souflør; Alt hvad jeg fremfiger, skal strømme af min Sukkommelses rige Væld, skal strømme fra mit Hoved og mit Hjerte."

I det Samme kom Mad. Schæffer farende og bad ham komme op paa Theatret, da man i Parterret raabte paa hans Navn. Her var man bleven utaalmodig, thi det varede længe med Begyndelsen. „Bagge frem!" lød det fra mange Stemmer. Der raabtes paa Lys, paa Ouverturen til „Seppe paa Bjerget" o. s. v. For at tilfredsstille Musikfandsen sprang en ung Person over Barrièren ned i Orkestret og gav sig til at gnide paa en der staaende Bassiol. Der udbredtes tillige dunkle Rygter om, at Bagge havde taget det Parti at løbe sin Bei med Kasjen. Der var saaledes en betydelig Hurlumhei, og fulgt af Mad. Schæffer, der sægte med Armene og hoit og lydelig paastod, at en slig Standale aldrig var overgaaet hendes Hus, stormede Bagge op paa Scenen og raabte i Fortvivlelse: „Lad Tæppet gaa op!" hvilket da ogsaa skete, medens han og Madamen retirerede bag Kulisjerne.

I det afgjørende Dieblif fik Bagge sin Befindighed tilbage, og med Hoflighed og Anstand, værdig en Elev af Galeotti, fremtren han og gjorde sin Kompliment. Han blev hilset med stormende Jubel, og en Bekjendt tilraabte ham: „God Aften, Bagge!" samt spurgte artig til hans Befindende. Men den lumpne Rabale gav sig tillige Luft i Hysjen og i Trampen, ja fra Baggrunden skingrede endog en Pibe. Denne himmelskrigende Uret oprørte ham og det dannede Publikum. Men han tabte ikke Kontenancen; endelig fik den bedre og betalende Del Overhaand, og han begyndte Fremsigelsen af Digtet „Min Søn, vil Du i Verden frem!" med en Aplomp i Holdning og en Gestikulation, der maaske var vel heftig til at være gratiøs. Nu fulgte der en Scene mellem ham, Bredslaben og Brillenæsen, som bør anføres med Bagges egne Ord: „Da jeg ved det andet Vers havde udtænkt mig en Gradation af Bukning, som

Repræsentanten, den brede Flab, hverken anede eller begreb, afbrød han mig ved fra Tilskuerpladsen at raabe: „Buf dybere!“ hvorpaa jeg strax svarede: „Hold Mund!“ Dette kom, komist nok, til-at tage sig ud saalunde:

„Naar Stormænd møder Dig paa din vei,
Saa buf!

Bredflaben (Buf dybere!)

Bagge (Hold Mund!)

Dg siger han til Dit Ønste: Nei!
Saa buf!

Bredflaben (Buf dybere!)

Bagge (Hold Mund!)

Med et strengt Blik paa Tykjakken vedblev jeg:

Dg holder Du ham for en usfel Taabe —
Saa vid, Du vandrer i Ringheds Raabe,
Dg ti, buf atter! Hold Munden, buf atter!
Dg ti!

Ved den tredie Linie brugte jeg mine Gradationer, Bluskjæven holdt sig i Hundeskindet — og jeg fik nu min Præstation fuldendt, ledsaget af et almindeligt Bisald“. Hans andet Deklamationsnummer blev ligeledes afbrudt af Bemærkninger og Latter fra „den kunstdømmende Schofel“ i Parterret. Saaledes da han fremsagde den Strofe i M. C. Bruns Digt „Slaget ved Tripolis“:

„Hver Danst til Seir og Roes er født“

vendte Bredflaben, som Bagge fortæller, sit Torstefjæs mod ham og raabte: „Saa-aa?“ Men Bagge tog Revanche. Harmægget, som han var, besluttede han ved at fremsige Schaldemoses Digt „Dandsebjørnen“ at gaa offensivt tilværks. Herom fortæller han: „Da jeg sagde: „Et Uffel, som gjerne gad være lidt Kjender“, saa saae jeg ganske rolig paa Bredflaben. Da jeg kom til Bjørnen, som fra

„Hoved til Hale maalte den laugørede Kjender“, gjorde jeg det samme ved Brillenæsen — og sluttede med Moralen: „Naar Bøbelen laster mig, fortjener jeg den bedre og oplyste Dels Yndest“.

Dermed var første Del af Deklamatoriet sluttet, og nu skulde Bagge frem som Faust. Imidlertid var et Par hæderlige Medlemmer af Publikum steget ned i Orkestret og gav „Skære, skære Havre“ til Bedste som Mellemspil paa en Violin og en Bas. Tæppet gik atter op, frem traadte Bagge iført Faustkostumet og tiltalte Publikum. Den Scene, som herved opførtes, gjengiver han saaledes:

Jeg. Vil Høistærede tillade mig at udføre Faust?

Der svares enstemmig „Ja“.

Jeg. Men uforstyrret, maa jeg bede. Uden Suslør, uden Menneſte-hjælp udføres Alt fra min Side.

Bredflaben. Træd nærmere Du!

(Harmægget over, at en saa raa og udannet Klav vovede offentlig at tiltale mig med „Du“ svarede)

Jeg. Kan Han ikke se? Jeg staaer jo saa nær Lamperne, at naar min Fod løstes, falder jeg ned i det tomme Orkeſter.

(Man sagde mig Dagen efter, at denne Tiltale ei gjaldt mig, men en Karl, som bagved rakte Hovedet frem. Dette kunde jeg naturligvis ikke se; mig tyktes endnu det var en Impertinens).

Jeg (vedblev). Nogen Skaansel burde man dog vise mig, jeg er Danſt, ikke uden Talenter — og fremstaaer for Danſke.

Bredflaben. Nei (pegende paa en Sidemand), her staaer en Tydſker.

Jeg (med foragteligt Blik). Skulde Nogen have Noget imod mig, bedes disse at lade mig uforstyrret præstere, hvad jeg formaar, og saa bedømme mit Arbeide NB. hvis de kan.

Publikum. Ja! De ſkal ſaae den fornødne Rolighed.

Nu had jeg Publikum om Tilladelse til at forlade Høiſtſamme et Dieblik for at fatte mig. Tæppet faldt.“

Det vilde blive altfor vidtløftigt at omtale videre alle Enkelt-heder ved denne høiſt mærkelige Aftenunderholdning. Saameget ſkal

endnu kun anføres, at Bagge til sin egen og Publikum's store Tilfredshed temmelig usforstyrret udførte Faust, affolpagneret af en eneste Pikkolo-loite i Parterret. Kun en eneste Gang slog Draperingen ham feil, fordi Rappen var for snever. Dette vakte Latter, men han brød sig kun lidet om disse „Haangrinere“. Assistenten, som Selskabet „Thalia"s Medlemmer ydede ham ved at udføre Overstous „Misforstaaelse paa Misforstaaelse“, passede ganske til det Øvrige og bidrog betydeligt til at holde Stemningen vedlige. Man kan omtrent slutte sig til Forestillingens Beskaffenhed ved følgende Repliker, der fra Tilskuerpladsen bleve henvendte til Thalias Dndlinge: „Elsker! — gode Elsker! tag Haanden ud af Lommen!“ — „Sifket Nsen! Hvordan er det, han staaer paa Benene?“ — „Seer Du! han har glemt at vasse sig bag Ørerne!“ — „De Strømper, hun har paa, har hun vist gaaet med i fjorten Dage.“ — Ved den sidste Apostrofe blev den Dame, hvem den gjaldt, smælvred; hun sagde: „Nu spiler jø it mer,“ og løb sin Wei. Da Elskerinden var borte, fandt de andre Spillende det rigtigst at følge Exemplet, og Publikum blev saaledes narret for Trejjerdedele af Stykket. Saa deklamerede atter Bagge, og saa sluttede Aftenen med følgende, af ham selv forfattede Epilog:

„Tak! hver Belynder, hver Belynderinde,
Som overbar og gav mig Velbehag,
Mig deres Godhed stal i hjertligt Minde
Omsvøve blidt til Hjertets sidste Slag“

Men Aftenens Fataliteter vare ikke til Ende; der kom et Nachspiel, som for den arme Bagge var værre end alt Andet. Efter endt Forestilling, da Bagge i Paaklædningsværelset havde taget sin gamle Kjole paa med Pengene i Brystlommen, kom der Forstjellige med Fordringer til ham; blandt Andet vilde Mad. Schæffer have 6 Rd. til et Aftensmaaltid for de Genier, der havde „spildt Misforstaaelsen“,

og da Bagge demonstrerede derimod og paaastod, at man havde lovet ham Hjælpen gratis, blev hans Tale rent overdøvet af det almindelige Samstraal: „Det er Skik og Brug“. Nu fortæller han videre: „Kjed af al denne Snakken og Straal, sagde jeg: „Mine Penge skulle I faae, men ei mit Selskab“, greb hurtig i Bryxtlommen efter de i Papiret indrullede Bankosjedler — der var næsten ingen Indvold i Papiret og med det Udraab: „Gud! jeg er bestjaalet!“ smed jeg hele Klatten paa Bordet. Mad. Schæffer kastede sig griif over Rudera og snusede som en Hund paa Kastet. Der var kun 9 Rdl. tilbage. Over 100 Rdl. vare mig frastjaalet!“ — Da han havde afgjort nogle Smaasfordringer, var han, som han siger, saa læns som en Klubkasse. Det var et tungt Tab, han havde lidt, men at der tillige af Kurven var stjålet en Flaske ægte gammel Kognak, som den lange Tyde formodenlig havde drukket, det kunde han næsten ikke forvinde.

Bagges Aftenunderholdning havde naturligvis vaakt stor Opsigt. Fortællingen derom gik fra Mund til Mund, og „Kjøbenhavns Skilderi“, „Morgenposten“, „Stærksilden“ „Raketten“, „Lynstraalen“, Aarhus og Aalborg Avis, fynske Blade, ja selv svenske og norske Aviser fortalte Historien hver paa sin Maade. Deraf udviklede sig en Polemik mellem Redaktøren af „Raketten“, Mathias Winther, og Bagge, der blandt Andet i „Lynstraalen“ sendte ham følgende Løraf:

„Sieur Winther høit for Publikum

Paaløi mig et „Delirium“

Og lagde „tremens“ til.

Mon ei den Løgn Gallimathi's

Snart offentlig for Sandheds Pris

Tilbagekalde vil?“

Nysgjerrigheden var nu bleven vaakt, og man bestormede Bagge med Anmodninger om, at han dog skulde gjentage sin Førestilling, idet man lovede at tegne sig for Billetter i store Mængder. Han

folte en ikke ringe Betænkelse, men omfider lod han sig bevæge, især da han ved Forudbetaling var bleven sat i Stand til at bøde lidt paa sit temmelig ramponerede ydre Menneske, og hans andet Deklamatorium blev nu berammet. For at Publikum ikke denne Gang skulde have noget at beklage sig over, sørgede han for et Orkester under Pettolettis Anførsel, købte Vozlys til Vyskronerne, sin Olie til Lamperne, og det overdroges Faktor Schmelling i det Poppste Dfficin i Følge med en Sætter og et Par Trykkere at staa ved Kassen. Det gik rivende med Billeternes Afsetning, og Alt var snart udsolgt. Men den Trampen, der allerede ledsagede Duverturen, varslede intet Godt. Smidlertid gik dog den første deklamatoriske Afdeling — trods den Mumlen, som „lig Bobler, der blæste sig op og briste i en Mudderpøl“, modtog Bagge — temmelig rolig. Men ved den anden Afdeling brød Stormen løs.

Bagge fortæller: „Da jeg fremtraadte, havde en hel Linie af meget vakre Folk placeret sig tæt bag Orkestret og kastede op paa Proscaenium en stor Mængde Appelsinskiver, Vblestrællinger, ja endog grottet Korn og Maff, saa disse Smagsmænd til min store Forundring berøvede sig selv deres bedste Føde. Med forslagte Arme stod jeg længe og bestuede disse Skarncastere; nu brød min Harmeløs; med fuldt Bryst fløi følgende Tale fra mine Læber: „Jeg har indbudt en Del fornemme Herrer og Damer for at høre Deklamation, indrettet Alt paa det Bedste, betalt Leie af Theatret, saa at jeg er Herre for Diebliffet. En Del ere komne her uden min Tilladelse og uden at være inviterede. Disfes Dpsørsel er saa stamløs, at jeg hverken kan eller vil mere fremtræde for dem. Jeg har ikke en Skilling paa mig, gaa til Pengekassen! tag Jer usle Skærv tilbage — og jeg skal klare mig for de Dvrige“. Paa høire Side var der En, som vilde snakke, men jeg afbrød ham med Lynsart: „Til Kassen!“ — Tæppet faldt, og trods alle Forestillinger var Bagge

uroffelig som en Mur. Med ilende Skridt forlod han Kunsttemplet i Lille Rannikestræde, hastede til sit Hjem, smøgede Tobak, drak Resten af en Flaske Margeaux og lagde sig tilfjængs med den rolige Bevidsthed at have gjort sin Pligt.

At Publikum ikke var videre tilfreds med, at Forestillingen var bleven afbrudt og de forventede Loier betydelig afsnappede, er en Selvfølge. Kun 62 Daler havde Bagge frelst fra Skibbrudet. Dette „Muld“ veiede han i Haanden med de Ord: „Dette er Belønning for Mattevaaagen, Flid og Møie; for omtrent 1100 Menneffer har jeg maattet fremstaa, seet mit Rygte sønderlidt af Skriblere og Rygtemordere, hørt mig beskyldt for at være udpeben og løben bort med en Indtægt af 250 Rd. Mit Indre toned: Il faut faire bonne mine au mauvais jeu; jeg gif til min Vært, med ham paa Raadhuset og tog Pas til Kristiania.“

Efter nogenlunde at have ekviperet sig, tiltraadte han sin Reise. Men han kom ikke længere end til Helsingør. Her gav han et Deklamatorium paa Skydebanen, hvor det gif meget pænt til. Men for Bagge var en By som Helsingør, især i Henseende til Drikkevarernes Bestaaffenhed, en stor Fristelse. Uheldigvis var der ingen Skibsleilighed til Norge, og skjøndt han fandt nogle Clever i den ædle Dandskunst, var han snart saa reduceret, at han, efterat hans Logis hos en „gemen Bødkerfjælling“ var blevet ham opsagt, maatte søge sin Nattero i et Lysthus ved Grønningen eller lig et Dyr under et Træ i Skoven. Nu besluttede han at drage tilbage til Kjøbenhavn. Der blev forinden paa en Vens Fødselsdag givet en lille Frokost. Bagge spiste og drak lystelig, men da han ikke kunde tøve længere, vilde man endnu give ham en Flaske Vin med i Lommen. Denne fandt han dog for tung og drak den derfor ud paa Stedet. Saaledes indeni vel forsynet, ilede han ad Strandveien i følgende Kostume: en Hat, der lignede en Bægterfabuds, en gammel blaa Frakke, hvorpaa

man kunde tælle Traadene, og som hang om Kroppen som en Sæk, en smudsig gul fortskribet Vest og gamle blaa Buxer, forneden i Trevler, et Par Støvler, der saae ud som Brandspande, og den stumpe Pibe i Munden.

I Kjøbenhavn begyndte han paa et Ugeblad betitlet „Sværmeren“, men uagtet han, som han med Stolthed anfører, havde Prinds Christian, Grev Moltke, Hofagent Waagepetersen og Professor Heiberg blandt sine Abonnenter, gik det dog kun smaat med Affætningen, og selv at samle Subskribenter fandt han under sin Værdighed. Med det 7de Numer var „Sværmerens“ Døgnliv brat forbi, og skjøndt han endnu i nogen Tid fortsatte sin literære Virksomhed, navnlig i en drabelig Kamp med „Raketten med Stjerner“, som han førte i Bladet „Sandhedsfaklen“, indsaae han snart, at han ikke var paa sin rette Hylde i Kjøbenhavn, og besluttede at se sig om i det øvrige Danmark. Nu begyndte Bagges Vandreliv i Ordets egenlige Forstand. Næsten altid paa sin Fod — thi til de øvrige fremtrædende Egenstaber havde han ogsaa den at være en ypperlig Fodgænger — vandrede han fra By til By, snart optrædende som Deklamator, snart som Skjønnaand og snart som Dandselærer.

Kallundborg, en af de første Byer, han gjæstede, var for ham et Eldorado. Her blev han opklædt af en Kjøbmand Holst, og han kunde saaledes vise sig i en værdig Skikkelse ved de to Aftenunderholdninger, han her gav til Bedste, og ved hvilke han tillige optraadte som Dandsler. Kallundborgerne takkede ham med en Sonnet, der var indført i Aarhus Avis. I Aarhus var Modtagelsen ikke saa heldig. Her var en Efterdønning af den Rabale, Bagge havde lidt i Kjøbenhavn. Da han ved sit Deklamatorium fremsagde Schaldemoses „Dandsbjørn“ og derved parodierede den holstenste Vals, knæbrede, faglede og snadrede nogle vakre Ynglinge i Baggrunden af Parterret. Der var forskellige andre Scener, som mindede om dem i Kannike-

stræde, men den af Bagge udførte Tyrolerbands fandt man saa fortræffelig, at Misnoien ophørte, og Tilfredsheden gav sig Luft i et Dakaporaab.

Til Odense ankom Bagge samtidig med den berømte stærke Mand Kappo. De konkurrerede begge om Theatret. Ungstede ved Udsigten til at gaa Glip af Bagges Forestilling, kom Gemhytterne i Bevægelse. Man erklærede, at hvis Bagge ikke fik Theatret, vilde man gjøre et frygteligt Spektakel og behandle Kappo saaledes, at han hele sin Levetid skulde hufte Odense. Bagge var en dansk Mand, han burde have Fortrinet; det var en Skam og Skændsel, om en udenlandsk Gjøgler skulde foretrækkes for en ægte dansk Kunstner osv. Bagge gik af med Seiren. Forestillingen hædredes med Nærværelsen af alle Byens Notabiliteter. Der var skønne Damer, Kammerherrer, Riddere, Professorer, Grever og Baroner. Disse havde dog af Forsigtighed taget Plads i Logerne, da Nygtet gik, at der vilde blive Kommerz. Bagge fortæller ogsaa, at der var en Fiberknægt med Lommerne fulde af raa Kartofler, som han dog ikke vovede at bruge. Men Forestillingen gik ypperlig; især vandt Bagge stormende Bisfald for sin Dands. Han blev fremkaldt, men hans Beskedenhed tillod ham ikke at følge Opfordringen. Indtægten var den største, han nogensinde havde haft, og han tilbragte derfor nogle meget glade Dage i Odense, hvis Publikum han ligeledes ydede sin Tak paa Vers.

Endnu fortjener det fra denne hans Kunstrejse at anføres, at Stiftamtmand Hoppe i Weile ikke vilde tillade ham at give Deklamatorier der paa Stedet og derved beraabte sig paa en gammel Plakat, der forbyder at forevise Dyr eller opføre Musik uden Kancellibevilling. Bagge mente, at han ikke kunde henføres under Plakaten; han foreviste hverken Hunde eller Abekatte, han var heller ikke Bierfiedler eller Solospiller, men Deklamator, d. v. s. rigtig mundtlig Fremstiller af foretegnede Ideer og Følelser, samt gjorde Almenheden bekendt

med vore bedste Digtværker. Men Alt, hvad han sagde, nyttede Intet, og han blev nødt til at løse Bevilling. I Anledning af denne Kontrovers med Stiftsamtmanden lod han i „Horsens Avis“ indrykke følgende Spørgsmaal:

„Fordi der gives en Plakat,
Der nægter en og hver Krabat
Foruden Kancellibevilling
At tjene sig en Stilling
Bed først: at fible
Og tvadle, tvudle, tvidle,
Dernæst at forevise Dyr
Fra Ubesat til indisk Tyr,
Fra munter, sund og kraftig Leppe
Indtil den bedste Fuldblods-hoppe,
Skal derfor, spørger jeg med Grund,
En Deklamator holde Mund?“

I nogle Aar reiste nu Bagge rundt, og trods den Affældighed, som var en Følge af hans Levemaade og tiltagende Alder, kunde han ikke finde noget blivende Sted. Det var nu engang hans Skjæbne, mente han, at maatte dandse utrættelig henad den jordiske Wei, indtil han seguede om og fandt den evige Hvile. Denne blev ham tildel, efterat han paa sin Vandring i Efteraaret 1838 var havnet paa Bornholm. I Rønne gav han et Deklamatorium, men et Par Dage efter angrebes han af en hidsig Feber, som lagde ham i Graven.

Af det Anførte vil man vistnok kunne slutte, at Bagge trods sit største Væsen og hele sin originale Personlighed var ikke ilde begavet, ja endog i Besiddelse af en vis Genialitet, som under andre Forhold mulig kunde have udviklet sig saaledes, at han kunde have opnaaet et agtet Navn og en anseet Stilling. Man vil ogsaa have bemærket, at den Overgivenhed og Jovialitet, som han i Reglen bar til Skue, og som navnlig gjorde sig gjældende ved det fyldte Glas i godt Kampagni, ikke sjældent blev afløst af dyb Melankoli. Han kunde da sætte sig hen i en Krog, og naar man saa spurgte,

hvad der feilede ham, kunde hart med Taarer i Dinene udtale Klager over sit forseilede Liv. Men ligesaa hurtigt opmandede han sig igjen, og han var da atter den Gamle, der ved sin godmodige Jovialitet og sine pudfuge Indfald godt forstod at muntre de Kredse, der sluttede sig om ham.

V.

Skizzen „En dramatisk Privatforestilling i Frederik den Sjettes Tid“ omtalte jeg den borgerlige Læseforening og dens af unge Mænd bestaaende faste Stok, hvori Poul Ohievitz var et fremragende Medlem. Fra denne Kreds har han utvivlsomt hentet flere af de Figurer, der optræde i hans Noveller og i de Vaudeviller, han forfattede i Forening med Adolf Recke. Med Sikkerhed vides det, at Originalen til den Person, som under Navnet Kammerjunker de Busch optræder i Vaudevillen „En Fortid“, var Student Arboe Mahler, den samme som Prof. M. Goldschmidt i sine „Livs-Grindringer og Resultater“ omtaler som en beshynderlig

Figur og som Medstifter af „Korsjaren“. Navnet Kammerjunker de Busch i Vaudevillen var ikke tilfældig valgt, han gif under dette

i den omtalte Kreds, ligesom han ogsaa navngav sig saaledes, naar han færdedes udenfor den. Og saaledes som Figuren viser sig i Vaudevillen, især med den cyniske Livsanskuelse, der er udtalt i et ypperligt Kuplet, som begynder saaledes: „Seer De, Lasten ligner fast en Jernbane-Bei“, var Arboe Mahler. Han hører til dem, der ved et grotesk Væsen, affstikkende Egenstaber og eiendommelig Optræden vare Offenligheden hjemfaldne, og han bør derfor saa meget mere finde Plads i nærværende Galleri af kjøbenhavnske Originaler, som han ved sine Anskuelser og dertil svarende Livsførelse var en Art Repræsentant for en Retning, der nu, om end under andre Former, gjør sig langt mere gjældende og er langt mere fremtrædende, end det den Gang var Tilfældet.

Arboe Mahler var allerede en ikke ganske ung Student, da han traadte ind i den borgerlige Læseforening. Han studerede Theologi — Gud bedre det! Idetmindste var han et af de Herrens Lys, der aldrig burde være tændte. Kun for den omtalte faste Stof var han et velkomment Medlem, thi der var idetmindste den Gang i hans Optræden og Levevis Intet, som vakte ligefrem Forargelse. Han lagde vel ikke ganske Dølgemaal paa sine materialistiske Anskuelser og sin Cynisme, men det syntes snarere at være Ironi end alvorligt ment. Hans Ydre var just ikke videre tiltalende; hans alt andet end smukke Ansigt og matte Dine viste tydelige Spor af natlig Svir, og det Lurvet-Gentile i hans Paaklædning stod i god Harmoni hertil. Men hans Socialitet og morsomme Indfald, hans løierlige Udtryksmaade og en vis Vigevægt i Sindet, der betegnede hele hans Væsen og end ikke forlod ham, naar han udførte sin Yndlingsbestjæftigelse som Magister bibendi, eller han for sit eget Vedkommende befandt sig i den Salighedstilstand, hvilken han betegnede som en Forsmag paa Paradiset, gjorde ham vel set i denne Kreds og bevirkede endog, at han opnaaede en vis Myndighed og Overvægt, der ikke var videre

heldig for de unge, ubefæstede Gemytter. Fristelsen til at følge ham paa Veie, der vare alt andet end anbefalelsesværdige, forstod han at iklæde humoristisk, og den blev derfor desto større:

„Lyftige, Iarmende
Gaa under Armen de
Med Mephistopheles, før de det tro“.

Naar der f. Ex. blev Tale om efter en i Foreningen eller paa et Konditori tilbragt Aften at gjøre en Vandring til Frederiksberg for at trække frisk Luft, kunde han udtale sig omtrent paa følgende Maade: „En æret Taler, for hvem jeg nærer den allerdybeste Respekt, er fremkommen med det ligesaa geniale som findrige Forslag at drage til Frederiksberg for at afstjole det ved Drikkevarernes Mangfoldighed ophidsede Blod samt for at give Livsaanderne den vante Spændighed tilbage. Dette Forslag tillader jeg mig i Egenskab af uværdigt Medlem af denne hæderlige Kreds fuldstændigt at tiltræde. Thi hvad siger ikke Aristoteles i sit berømte Værk De Omnibus — hvilket Værk iøvrigt viser, at dette Slags Kjoretøier ikke er nogen moderne Opfindelse, som man har villet paastaa. Han siger: Bevægelse er Grundprinciperne for Livskrafternes Begjærlighed, og dernæst hedder det i den vise, men hvad Kvindefjønnet angaaer temmelig letfindige Kong Salomos Ordspog, 21. 2.: Enhver thykes, at hans Veie ere rette, men Gud veier Hjerterne. Men, mine Herrer, Veien til Frederiksberg er lang og trættende formedelst Mangfoldigheden af Brostenenes Uregelmæssighed og formedelst det Nastrondiske Mørke, som trods mange ypperlige Artikler i vore mest læste Blade hviler over Alleen; og som en anden græsk Filosof siger, hvis Navn jeg ikke i dette hellige Dieblik kan mindes, men hvis Lærdomme min Rektor har sørget for at inokulere mig med det gemene Medskab, der kaldes Spankrør, han siger: „Gaf hen, hvor Sindet forlystes og Tørsten stilles“, — og saa vil jeg i Overensstemmelse hermed pro-

ponere, at vi, forinden vi tiltræde hin byrdefulde, men dog yderst angenehme Vandring, gjæste hin bolde Ridder Dsvald, der med en Gjæstfrihed, som søger sin Lige i selve Jødefolkets Annaler, opvarter med Grisesylte og uforsfalskede Kornpetere. Men da det forholder sig saa, at der i min Pung er indtraadt en Tomhed, et Tohu Vabohu, hvorom det gamle Testamente taler i sit første Kapitel, saa er det mit Haab, som det er min Trøst, at de Velhavende blandt os ville kunne reise de fornødne pecuniaæ for mit Bedkommende til den 1ste i næste Maaned, til hvilken Tid en omsigtsfuld Moder sender sin Søn det, hvormed han skal varetage sine byrdefulde og omhyggelige Studier. Thi det være sagt i al Fortrolighed: den bolde Dsvald med alt sit ridderlige Sind og trods sin store Gjæstfrihed har den ubodelige Feil, at han ikke giver Kredit og er Mand for sammen med sin med ikke det propreste Forklæde forshnede Svend at verse dem paa Kjælder døren, der trænge sig ind i hans Fæstning uden de fornødne Subsidier. Saaledes forholder det sig — Amen“.

Slig Tale gjorde Virkning, og Mahler kom saaledes efterhaanden næsten uformærket til at give Tønen an og til at spille Hovedrollen ved de forskjellige Spilopper og Galstaber af mere eller mindre tvivlsom Natur. Hvorledes disse vare, kunne tvende Eventyr give en Forestilling om.

En Sommer-Eftermiddag gjorde nogle Medlemmer af den omtalte Kreds en Fodtur til Charlottenlund. Efterat have gjæstet „Stalden“, hvor Mahler foredrog sin Moralfilosofi for de derværende Sangerinder, begav de sig til Dandspladsen ved Grøndals. Her mente Mahler, at der var god Leilighed til at stifte Betsjendtskab med en eller anden af de borgerlige Familier, der nyde Livet i Naturens Skjød ved en Skinke og en Bolle Punsch. Til dette Formaal patruillerede han omkring og opdagede da i en hyggelig Lovhytte et Selskab, der, foruden at det bestod af nogle ældre Folk, frembød en særegen

Tiltræfningskraft ved et Par unge Piger af et tæffeligt Udvortes. Uden at betænke sig et Dieblif begav Mahler sig hen til Bordet, der bughede under appetitlige Retter og en stor Bolle Punch, slog den Mand, som han antog for Husfaderen, paa Skulderen med de Ord: „Gi, Christensen, skal jeg træffe Dem herude? Det er virkelig kjønt, at De under Deres Familie en Forlystelse i det Grønne efter Dagens Slid og Møie. Maa jeg trykke Deres Haand?“ — I høieste Grad overrasket svarede Manden: „Christensen? Jeg hedder ikke Christensen, De tager vist feil, min gode Herre?“ — „Er det ikke Hr. Hønsfræmmer Christensen? Nei, hvilket Spil af Naturen! De ligne hinanden paa Tre som to Draaber Vand; samme milde Ansigt, samme værdige Udseende, samme Hvide og Drøide.“ — „Det var dog mærkeligt,“ svarede Husfaderen, synlig smigret ved denne Beskrivelse, „ligner han mig saa grant? Men jeg er ellers Marstambiser og boer i Borgergade. Det var dog loierligt, det. Men saa skal De ogsaa Pinedød drikke et Glas med os. Mo'er, flyt Dig lidt, stjænk i for Herren — Værsgo', tag Plads.“ — „Ja, jeg veed ikke — de unge Damer kunde maaste —“ — „Na, nu ingen Snak! Tøfene der holde nok af lidt Selskab, og saa kunne de jo faae en Svingom siden. Men maa jeg spørge om Deres Navn, min gode Ven?“ — „Kammerjunker de Busch!“ — svarede Mahler med en vis klædelig Betsedenhed. — „Kammerjunker, virkelig!“ — „Ja, paa halv Gage.“ — „Det var som Satan! Det er fint, men derfor kan De nok drikke et Glas Punch med Smaasolk.“ — „Nutidens herlige Frihedsideer have nivelleret al Standsforskjel,“ svarede Mahler, og denne Tanke udviklede han nærmere, medens han efter Evne hjalp til at tømme Bollen. Da Bunden viste sig, krævede han en anden ind, men førend den kom, bad han om Tilladelse til at absentere sig et Dieblif. Han vilde nemlig, da han befandt sig saa vel her, tage Afsted med sit øvrige Selskab, der, som han bemærkede, havde opslaaet sit Paulun i en

anden Del af Stoven. Dette var dog ikke den egenlige Grund. Han maatte se at faae fat paa sine omflagrende Stalbrodre for hos dem at opdrive den fornødne Mønt til den bestilte Punsch. Da dette efter nogen Møisommelighed omsider var opnaaet, vendte han tilbage til Selskabet. Et noiere Venstak blev sluttet, Tilbageveien til Byen skete paa den samme Kildevogn, og siden besøgte Mahler, alias Kammerjunker de Busch, ofte den nævnte Familie, i hvis Skjød han, som han fortalte, fandt Næring for sine erotiske Stemninger.

Denne lille Begivenhed hører til det, han kaldte de Glæder, som Guderne engang imellem unde de skrøbelige Dodelige paa deres Vandring henad den tornefulde Vej. Men af en langt betænkligere Bestaafenhed var et Eventyr, som i sin Tid blev almindelig omtalt. Efter en lystig tilbragt Aften foretog Mahler i Selskab med et Par Venner fra „Læseforeningen“ og en Islænder, der gaaer igjen som Thorgrim i „En Fortid“, i en mindre tilregnelig Tilstand en Vandring gennem Hovedstadens Gader. Det var efter Midnat, da Selskabet hørte Dandsemusikens lokkende Toner fra en første, stærkt oplyst Salsetage i Pederhvidtsfeldtstræde. Det var en hemidlet Murmester, som feirede en Familiefest, og Mahler mente da, at der her var en god Veilighed til at afslutte Aftenens Behagelighed med Nydelser af Dandsens Glæder. De burde derfor hædre Selskabet med deres Nærværelse, og det var hans usorgribelige Anskuelse, at de med deres tiltalende Ydre, fine Tone og lette Manerer vilde være Bærten faare velkomne. De Andre følte nogen Betænklighed, men tilslidst lod de sig overtale paa En nær, der havde Besindighed nok til at indse det altfor Frække i denne Spøg og derfor gif sin Vej. Med Mahler i Spidsen vare de hurtig oppe ad Trappen, kastede i Entréen Overbriet hen til det studsende Tjenerstak og begav sig ind i Dandsesalen, hvor der netop blev opført en brusende Holstenkvals. Prydet med et Par Handsker af en meget tvivlsom Farve og med et Par langt frem-

ragende, smudsige Manschetter, hvorved han mente at have et yderst gentilt Udseende, gav Mahler sig strax til at engagere en ung Dame. Men videre kom han og hans Ledslagere ikke, thi Værten, der ved disse uventede Gjæsters Ankomst var bleven kaldt til, gjorde hurtig Ende paa Sagen. Til det Yderste opbragt over en sliq uhørt Uforstammethed vilde han ikke paa nogen Maade lade Kammerjunker de Busch's Forsikringer gjælde, at han og hans Venner havde faaet Invitationstort, og da de desuagtet søgte at hævde Terrænet, bleve de af Tjenerstabet med Assistance af nogle af Balgjæsterne kastede ned ad Trappen. Da En af dem var kjendt, kom Sagen for Politiet; men fordi det antoges, at de havde været i en utilregneliq Tilstand, slap de med en streng Trettesættelse.

For Mahler havde Sagen imidlertid alvorligere Følger. Spøgen fandtes dog altfor grov, og i hans hidtilværende Omgangskreds begyndte man at faae Dinene op for det Mislige, maaske endog Førdærvelige i at holde Venfskab med et Mennefske, hvis cyniske Væsen og Tilbøieligheder bestandig traadte mere utilfløret frem. Efterhaanden trak man sig tilbage fra ham, og da hans Eksistensmidler med hver Dag bleve færre, og han alligevel ikke kunde beslutte sig til at forandre sin Levemaade eller at anvende sine anseelige Evner til noget Nyttigt, gik det hurtig ned ad Skraaplanen. „Noget maa der gøres“, mente han imidlertid, og han besluttede da at optræde som Trop Nr. 2. Sig dette sit berømte Forbillede, hvilket han dog kun lidet lignede i Henseende til primitiv Ufkyldighed, indlogerede han sig i Dyrehavstiden 1842 i et Telt paa Bakken, og han skrev og udgav her et „Skov- og Dyrehavsblad“, hvis første Nr. er dateret den 8de Juni. Han kaldte sig heri Stud. rerum novarum, Bladets Pris var 4 Skilling „overalt i Dyrehaven“, men at han ikke formaaede dets Salg paa andre Steder, fremgaaer af den store Liste over Kommissjonærer inden- og udenfor Voldene, blandt hvilke Værts-

husholdere og Oltappere figurerede i størst Antal. Ganske vist var det i sin Orden, at de tre første Numre vare dedicerede til „Digteren, Kunstkritikeren, Æstetikeren, Skribenten, Studiosus juris Trop, hvis lykkelige Geni havde undfanget den dristige Idee, som nu var bleven realiseret“, men det kan antages, at den godmodige og retsindige tresindstyveaarige Student ingenlunde har kunnet fryde sig ved at se, hvorledes Ideen blev udført. Indholdet vidnede unægtelig om et vist Talent for humoristisk Fremstilling, men i de Skildringer af Skov- og Dyrehavslivet, som udgjorde Størsteparten, var den Side deraf mest dominerende, der har bragt dette Liv i Banry. Dette viser sig især i en Novelle, betitlet „Skovskitser“, der gaaer igjennem alle Numrene. Desuden var der Digte, Anmeldelser af Bakkens Kunstpræstationer, Illustrationer af Løsgængerlivet o. s. v. For nærmere at karakterisere et Blad, der ligesom det i en foregaaende Skitse omtalte ikke har sin Wage, anføres her Et og Andet deraf.

Anmeldelserne af Kunstpræstationerne vare naturligtvis holdte i Trops Stil. En af disse lyder saaledes: „Det, som blandt Dyrehavens Theatre med Rette har den første Adkomst til et kunstelskende Publikums Opmærksomhed, er naturligtvis det, der mest passende kan betegnes med Firmaet „Jakels Efterfølger“. Den u dødelige Mester selv er, som bekjendt, død; men i den hellige Sorg herover er det dog en Trøst, at hans Land ikke er død. Theatret har endnu det samme Udseende, Stykket er med saa Variationer det samme, Intrigen og de handlende Personer ere i det Væsentlige uforandrede. Den bedragne Mester, hans galante Madame, den intrigerende Læredreng og Madamens Elsker, der udgives for en efter 15 Mars Fraværelse hjemvendt Broder, hvis Ansigtssfarve er noget sværtet af den tropiske Sol, udførte alle deres Roller med et Liv, som i det Hele tilfredsstillende Publikum, især Numerparkettet, der, som sædvanlig, var indtaget af Børn. Om end Stykket saaledes ikke indeholdt noget Nyt,

er det dog ikke uden dramatisk Effekt, navnlig i Slutningen; det har en flydende og utvungen Dialog og tæller ikke faa Scener, der ved en saadan Udførelse, som blev dem tildel, var meget tiltrækkende og underholdende. Det behørigte Kvantum Kar og Møbler blev itusluget med en Naturlighed og Energi, der kommer Sandheden meget nær, og det var et dobbelt glædeligt Fænomen for Anmelderen at bemærke, hvorledes den jakelske Tradition har vedligeholdt sig saavel i Stykkets Ide som i Dialogen og i Spillet. Begge de Spillende bleve fremkaldte og viste sig under Publikum's levende Applaus hver med en Bertallerken i Haanden" o. s. v. — Athleten Jean Dupuis, bekjendt fra Tivolivisen, er ligeledes Gjenstand for Beundring hos Anmelderen, som ikke forsømmer et Sideblik til denne Kunstners Hustru, „der heller ikke er ilde at se paa“.

Om Stemninger og Tilstande i Skoven give forskjellige Smaaartikler værdifulde Oplysninger. Saaledes fortælles der blandt Andet, at Skov-Politimesterens Navn stundom gav Anledning til forskjellige Misforstaaelser og Forviklinger. Til Exempel anføres, at der i Charlottenlund forefaldt et Slagsmaal, hvori Politimesteren — formodentlig paa Embedsvegne — tog Del og søgte at standse Urolighederne ved at sætte Skræk i de ophidsede Gemytter. „Tag Jer iagt,“ sagde han, „veed I, hvem jeg er? Jeg er Normann.“ — „Ja enten Du saa er en Normand eller en Svensker,“ svarede der, „saa skal det ikke frelse Dig, kan Du tro.“ — Endvidere klages der over, at der i Modsigning til den Stoi og Tummel, som hersker om Dagen paa Bakken, er en Stilhed om Natten, der er pinlig og utaalelig. Denne ønskes forandret, om ikke paa anden Maade, saa ved et Par Vægttere, der ere vel skikkede til at bringe Forstyrrelse i Roligheden.

En Artikel indeholder Betragtninger over Aarsagen til det Forsald, hvori Dyrehavslivet er kommet, samt over Grundene til, at man

ikke tager saameget ud i Skoven og morer sig saa godt som i gamle Dage. Hertil knytter sig en dybsindig Underjøgelse over den Wei, der fra Kjøbenhavn er den nærmeste til Dyrehaven. Den Sands for det Praktiske, som heraf fremlyser, viser sig end yderligere i et Kort over Bakken med Betegnelse af Kunstpræstationer og Beværtningsstelte samt i en Dagsliste. En Artikel vover sig ind paa det temmelig betænkkelige Omraade at anbefale en enkelt af Beværtingerne derude — Mad. Pætges's —, men det skeer rigtignok meget varsomt og med Paaberaabelse af S. L. Heiberg, der har gjort det samme med Briggs Hotel i Helsingør, ligesom Udgiveren lover, at han i Fremtiden ikke vil nægte noget Telt eller nogen Ragebod sin Rekommandation.

Heller ikke Polemik fattes der, dog er den navnlig rettet mod „Figaro“s Udgiver, Lieutenant Georg Carstensen, Tivolis senere saa berømte Stifter, der ved sine Vauxhaller i Rosenborg Have aabnede en slem Konkurrence med Dyrehaven. Det synes overhoved, som om Skovsøsonen i 1842 aldeles ikke var heldig, og at „Skov- og Dyrehavsbladet“ derfor heller ikke fandt synderlig Afsetning. Dette forklarer, at Bladets Bogtrykker, formodentlig fordi den betingede Betaling udeblev, tog sig den Frihed at agere Keiersen og at lægge et af Numrene (6) under Beslag. „Hvad have vi vel mere Vidnesbyrd behov for Pressens haardt betrængte Tilstand!“ udbryder Udgiveren hændervridende. Bladet blev derfor trykt hos en anden Bogtrykker, men uden sin Vignet (en bebrillet Herre, der indbyder til Abonnement), thi denne havde den Første beholdt som en vist temmelig tvivlsom Sikkerhed for Betalingen. Bladet udkom i Alt i 9 Numre, og med Dyrehavstiden var ogsaa dets Livstraad overfåaen.

Men hermed var Arboe Mahlers Rolle paa en vis Maade udsjippet i Kjøbenhavn. Savnende selv det Nødvendigste, saae han sig nødsaget til at begive sig til Bornholm, hvor han havde Paarørende. Her gjorde han et Forsøg paa at rehabilitere sig; han var en kort

Tid — fra 2den Mai til 29de August — Redaktør af „Bornholms Avertissements-Tidende“, men snart henfaldt han igjen til sine gamle Udskeielser, og nu begyndte det sørgeligste Afsnit af hans Liv. Der opstod en stærk og vistnok fuldt begrundet Mistanke om, at han havde været med ved Forfærdigelsen af falske Bankoedler, der begyndte at cirkulere paa Bornholm. Han og hans formodede Medskyldige bleve arresterede, men uagtet disse tilstod og angav ham som Hovedmanden, nægtede han haardnaffet og stillede sig overhoved an som en uskyldig Forfulgt. Selv under hans Fængsling fornægtede sig ikke hans kaade, drillende Lune. Det kunde hænde sig, at han midt under et Forhør for Underdommeren, Byfoged Garde i Rønne, trak en Psalmebog op af Lommen og i Stedet for Svar paa de forelagte Spørgsmaal gav sig til at læse høit op af den for, som han sagde, at hente Mod og Trøst i Forsmædelsen. En smuk Sommerdag lod han endelig Garde underrette om, at han var gaaet i sig selv og var rede til at paavise det Sted, hvor han havde nedgravet sine Redskaber ved Forfalskningen. Det var et Par Mil fra Rønne; han blev sat paa en Bogn mellem et Par Betjente, og Byfogdens Fuldmægtig fulgte med. Men da de ankom til Stedet, erklærede Mahler, at det Hele var et Paaskud for at komme til at kjøre en Tur i det smukke Veir; han havde Intet at paavise. Forstjellige lignende Streger spillede han; det var umuligt at faae ham til at bekjende, og efter et Par Mars Forløb lod Dommen paa Frifindelse for videre Tiltale.

Nu var Bornholm intet blivende Sted for ham; han tog atter til Kjøbenhavn, men det Forsøg, han her gjorde paa atter at knytte sine tidligere Bekjendtskaber, strandede fuldstændig, idet Alle trak sig tilbage. Redbøiet paa Legeme og Sjæl, forfalden til det Yderste, blev han sløv paa Forstanden, og da han engang ved Kong Christian den Ottendes Besøg i Theatret søgte at faae Afgang til ham for, som han sagde, at opnaa en Ansættelse ved Hoffet, fandt man det

nødvendigt at skaffe ham Ophold paa Sindsygeanstalten paa Bidstrup. Her døde han, saavidt jeg mindes, i 1846.

VI.

Det er noksom bekjendt, at Christian den Ottende, denne dannede og begavede Monark, skænkede sin Fortrolighed eller i ethvert Tilfælde sin Tillid til enkelte Personer, hvis Stilling og Mandsevner gjorde et slikt Forhold i og for sig ubegribeligt, Personer, der med fuld Høie kunne henregnes til de groteste Figurer, nærværende Smaasfigurer omhandle. Uden at jeg skal bryde mit Hoved med at finde Marsagen hertil, er dog en Forklaring sandsynlig, den nemlig, at et Par af disse Personligheder, som f. Ex. Hollard-Nielsen og Tørgensen Somtøu, paa den Tid, de traadte i Forhold til Kongen, endnu ikke vare, hvad de senere bleve, Gjenstande for Morstab og Medynk.

Hollard-Nielsen havde saaledes i sin Ungdom faaet Navn for Begavelse, og da han tillige optraadte som politisk Forfatter i en Retning, som Kongen yndede, og som gik mod den dengang reiste

Opposition, er det ikke ganske uforklarligt, at der kunde opstaa et Forhold som det nævnte. Noget Lignende gjælder om Tørgensen Tomtou. Denne havde allerede længe forinden sit Bekjendtskab med Kongen betraadt Forfatterbanen med Afhandlinger om statsøkonomiske og juridiske Spørgsmaal, og da flere af disse vare blevne optagne i ansete og udbredte Blade som „Kjøbenhavnsposten“, „Dagen“ og „Kjøbenhavns Skilderi“, saa var Opmærksomheden derved idetmindste bleven henledt paa ham. Det kritiske Blik var den Gang langtfra saa virksomt og stærket, som det nu er, og naar desuden adskillige andre Forhold tages i Betragtning, som det vilde føre mig for vidt at dvæle ved, er det ikke saa meget at undres over, at Christian den Ottende fæstede nogen Tid til Tørgensen Tomtou, da denne henvendte sig til ham, i Særdeleshed da han ikke blot viste sig som en stor Entusiast for sine Menneſſeheben lykſaliggjørende Ideer, men tillige, hvad Alt viser hen paa, var særdeles uegennyttig og ikke søgte at drage nogenſomhelſt perſonlig Fordel af ſin Udgang til Kongen. Det Anførte er ikke noget Forſvar men, ſom ſagt, en nogenlunde naturlig Forklaring, hvorved det tillige ligger nær, at Erkjendelsen af begaaede Feilgreb udkræver en Selvovervindelse, ſom man ikke altid finder hos en Monark. Langt mere uforklarligt er det derimod, at en ſaa groteſt Perſon ſom Heſtehandler Nathanson, der lod ſig døbe af Chikane mod Grosſerer Nathanson, Redaktør af „Berl. Tid.“, for at kunne prange med det ſamme Navn ſom han, kunde finde et aabent Øre hos Christian den Ottende for ſine vilde Ideer om Heſteavlens Fremme.

Af de nævnte tre Perſoner var Tørgensen Tomtou en Kjøbenhavnerne i mange Aar meget bekjendt Figur, iſær da han ſtadig forſtod at henlede Opmærksomheden paa ſig, navnlig ved igjennem forſkjellige Blade, ja endog gjennem Rigsdag og Rigsraad at holde Publikum à jour med ſine Livsfata. Men hans perſonlige Optraeden

hidrog ogsaa Sit dertil. Han hørte til dem, man uvilkaarligt fæster Dinene paa. Naar man faae paa Gaden en Mand, i Reglen iført en fort luvsliidt Kjole og do. Benklæder, med Kalvekryds i Skjorten og store krusede Mansfetter for Hænderne samt foruden disse ikke altid ganske propre Brydelsjer en meget stor Guldtjæde over Besten, med et stærkt markeret Ansigt, der har Spor af Koppernes uheldige Indflydelse, og med en eiendommelig slingrende Gang, hvorved den ene Arm altid var et Stykke forud for den anden, saa vidste Alle, at det var Jørgensen Somtous, indtil for 13 til 14 Aar siden en af de saa Originaler, som Kjøbenhavn endnu havde at opvise. Det er ogsaa ham, hvis Liv og Levnet jeg i korte Træk skal skildre i det Følgende, og hvortil jeg udbeder mig Læsernes Opmærksomhed.

Stof til denne Skildring fattes mig ikke; skulde jeg klage over Noget, maatte det være over Stoffets Overflødighed. Jeg har nemlig liggende for mig en Samling Manuskripter fra hans Haand, bestaaende af flere tusinde Folioider, der af en flittig Samler kort efter Jørgensen Somtous Død frelstes fra en Spækhøkers herostratistiske Hensigter, til hvem disse Kostbarheder vare solgte som Makulatur til en Pris, der endog stod langt under den Kurs, hvortil almindeligt trykt Makulatur gaaer i Handel og Wandel. Denne Masse er et forbaujende Vidnesbyrd om Jørgensen Somtous Forfatterfrugtbarhed og tillige om hans store Alfidighed. Den hidrører fra de sidste sex, syv Aar af hans Liv, og naar det kun er Manuskript, er vel Aarsagen den, at han, mistjendt som mangfoldige Andre, ikke kunde faae nogen Forlægger til sine Landsfostre eller faae dem optagne i noget Blad. Han behandler heri de mangfoldigste Emner, statsøkonomiske, politiske, historiske, juridiske, æsthetiske, men det Meste dreier sig dog om hans egne Livsbegivenheder, hans egne Fata og den Forsølgelse, han fra de forskjelligste Sider havde været udsat for. Han meddeler ogsaa Breve fra sig, til sig og om sig. Men hvad der dog egentlig har

bidraget til dette hans literære Efterladenskabers spulmende Omfang, er den Omstændighed, at han i Overensstemmelse med S. Kierregaards Anskuelse om det Interessante i Gjentagelsen har behandlet et eller andet Emne, en eller anden Begivenhed mangfoldige Gange uden synderlig Forskjel i Behandlingsmaaden. Dette er saaledes Tilfældet med de mod ham i 1859 anlagte Pressesager, for hvilke han af Høiesteret dømtes henholdsvis til 3 og 4 Maaneders Fængselsstraf. Disse Sager bringer han i sine efterladte Manuskripter paa Bane vistnok en Snes Gange, og altid udførlig, medens det samme er Tilfældet med andre Sager, som nagede eller særlig interesserede ham. De vise sig i Ordets egenlige Forstand som fixe Ideer.

Johan Fjergensen Tomtou fødtes den 7de Marts 1791 i Maribo, hvor hans Fader var Bævermester og Skatteopkræver for Kommunen, foruden at han beklædte andre offentlige Bestillinger. Denne sin Fader omtaler han med stor Kjærlighed og skildrer ham som en i enhver Henseende brav Mand, hvis Minde fremkalder hos ham Beundringens og Begeistringens Taarer. Men Sønnen var sin Fader værdig. Efter eget Sigende var han et fra Hjertets og Aandens Side særdeles begavet ungt Menneske med en fortrinlig Hukommelse og en uforlignelig Fatteevne. I Bevidsthed om sin Sjæls Adel ønskede han at være den Privatmand, til hvem Frankernes Konge Pharamond sagde: „Du skal aldrig blive Mere, end Du er, men Du skal heller aldrig blive Mindre, og Du skal aldrig ophøre at være min Ven!“ eller som Digteren Petrark, der, da han skulde aflægge en Ed, blev af Kardinalen fritagen derfor med de Ord: „Nei, min kjære Petrark! af Dem forlanger jeg ingen Ed; Deres blotte Udsagn er mig mere værd end alle de Andres Ed“. Faderens Bekjendte vilde, at han skulde lade Sønnen studere, men han mente: „Nei, min Søn skal ikke opslukke Støvet i Fjergemakkerne og hverken betle eller krybe for Maitresser, Kammertjenere, Ministre og Hoffnoge, men

han skal selv fortjene sit Brød!" — en temmelig haard Bedømmelse af den studerende Klasse. Johan blev derfor Væver, og dette stemte overens med hans Onsker, der bestodent indskrænkede sig til: „En huslig og retskaffen Kone, 5 Børn, et Værksted paa fem Bøve, et Hus, en Have og et Par Køer“. Men han dyrkede sin Aand især ved Læsning af Kousseau, hvis „Emil“ gjorde en forbausende Virkning paa ham. Han var overtydet om, at naar man fulgte de Regler, der heri vare opstillede, maatte man blive et fuldentt Menneſte. „Emil“ var derfor en ledende Stjerne paa hele hans Livsvandring.

Han blev Svend og Mester og fik af Faderen et Hus og Have, men han manglede et Væsen, der kunde være ham en trofast Veninde og kjærlig Selfaberske. Han saae sig om efter en saadan, men det gik galt med hans første Kjærlighed. Før han, „den kraftige og fyrige Yngling“, kunde komme frem med det skjæbnesvangre Spørgsmaal: „Vil Du være min?“ snappede en Anden hende bort, og Alt var tomt og øde om ham. Han vilde da drage i Krigen, men Keiser Napoleons Tronfratigelse i 1814 forhindrede det. Nu drog han til Kjøbenhavn, og da han indsaae, at hint Onſke om en Hustru, 5 Børn, et Hus, en Have og et Par Køer ikke lod sig realisere, tragtede han efter noget Høiere, og medens han arbejdede som Væver, læste han Jura og Latin. Det var nemlig hans Hensigt at tage dansk juridisk Examen, men da de fornødne Subsidier hertil udeblev fra Hjemmet, maatte han forlade Byen og lade sig engagere ved et tydſk Skueſpillerſelskab, hvor han lærte Betydningen af Ordet Chikane; thi „hans Roller forsvandt sædvanlig paa Forestillingsdagen, og man souflerede ham urigtigt for at forvilde ham“. Nu vendte han tilbage til Maribo, hvor han ogsaa mødte Chikane af sine egne Brødre, der, da han vilde overtage sin Faders Værksted, fordrev ham derfra. Omſider fik han (i 1818) dansk-juridisk Examen med Karakteren „Temmelig vel“ og nedsatte sig som Sagfører i Maribo. En Sag,

jom han førte for nogle Gaardmænd paa Grevskabet Knuthenborg, forskaffede ham forskjellige Ubehageligheder. Han nærrede endog Frygt for ifølge Lovens Bydende „at blive Tremærksmand, fagstrøgen og forvist,“ men han slap med at betale en Multt. I den Anledning havde han atter begivet sig til Kjøbenhavn; han indsaae, at han ikke var skabt til at være Procurator, og for at ernære sig arbejdede han i nogle Aar hos adskillige Fabrikanter. Da den virkelige Verden saaledes var ham glæde- og nydelsestom, søgte han Erstatning i den aandelige. Han lærte hele Badens Grammatik og Lexikon udenad; men da han manglede Penge til at betale Veileder, Professorer og Konsistorie med, kunde han ikke faae Artium og forfaldt derfor — ikke til Drik og Svir, men — til Poesi og skrev Digte i Tusindvis. Et Bind heraf udgav han paa Subskription og affatte paa den Maade 500 Exemplarer.

Nu begyndte hans publicistiske Virksomhed. Den første Anledning hertil var et Digt af H. C. Andersen, „Pjat!“, hvori der drages tilfælt mod Damer, som sidde om Thebordet og snakke hen i Wind og Veir om Digtekunst, Politik og Mad. Dette oprørte Sjørgensen Somtou, thi skjøndt forsmaaet i Kjærlighed var han dog i Ordets ædlere Betydning en stor Beundrer af Kjønnen. Han skrev derfor i „Kjøbenhavnsposten“, det samme Blad, hvori Digtet havde staaet, et kraftigt Alvorsord, hvorved han optraadte som Damernes Ridder. Men det Almennyttige, det til Almenvæl Sigtende var dog egenlig Formaalet for den publicistiske Virksomhed, som han nu udfoldede i stort Omfang. Han skrev Afhandlinger i „Kjøbenhavnsposten“ om Fædrelandets Love og Justitsvæsen, om Advokaturen o. s. v., og da Bladene ikke havde Blads nok til hans Udtalelser, udgav han selv under Titlen „Tilskueren“ et Blad, der i et Par Maaneder efter hans Sigende fik et Par Tusinde Abbonnenter. Da han fik Afslag paa sin Ansøgning om at maatte forsende Bladet med Posten, havde

han i den Anledning Audiens hos Frederik den Sjette, hvorved der, som han fortæller, faldt bitre Ord paa begge Sider, idet Kongen sigtede ham for at have drevet Vinkelskriveri, hvorover Sorgenfen Somtou blev meget opbragt og skiltes i Brede fra ham. Derefter udgav han et historisk-geografisk Blad „Panorama“, hvorpaa han snart fik 3000 Abonnenter, og samtidig dermed blev han ved Kjøb Eier af det Poppste Skriftstøberi. Han var, som man seer, nu paa Bei til at blive en holden Mand.

I Maret 1835 kom han, som han fortæller, hændelsesvis til at tale med daværende Prinds Christian, der gjorde ham nogle Spørgsmaal, som han besvarede med: „Det kommer an paa, om Deres kgl. Høihed taaler at høre Sandhed.“ — „Det er netop, hvad jeg ønsker!“ var Svaret. Denne Samtale havde en afgjørende Indflydelse paa hans Liv. En indre Stemme tilraabte ham: „Det er ham! han er din Pharamond, og Du er hans Ven!“ Somtou mente, at de Frøforn, som han havde samlet paa Erfaringens Bei og for Fremtiden haabede at samle, vilde ved den ædle, oplyste og verdenskløge Fyrstes Haand blive plantede og opelskede i den fædrene Jord. „Han haabede nu, at hans Stemme ei længere skulde være en Røst i Orkenen, men at hans Forslag til Forbedringer og til Affkaffelse af Misbrug og skadelige Indretninger skulde blive ophøiede til Love.“ Han bereiste derfor Landet i alle Retninger og leverede Prindsen Resultatet af sine Sagttagelser. Men man søgte at affkrælle ham: Fyrstegunst, mente man, var ikke at stole paa, og en Justitsraadinde sagde: „Han skal have saadanne Folk som Dem til at stoppe i Hullerne, naar det kniber.“ Derhos foresvævede ham Mindet om Struensee, hvis blodbestænkte Stygge Historien fremviser som et advarende Stræmmebillede for Enhver, der vil hellige sit Livs Virken til Folkets og den lidende Menneskeheds Sag. Men slige Advarslar og slige Exempler hjædede ham ikke; han tænkte som saa: Den, som ikke har et Liv at

bove, naar et Folks Vel og Ve lægges i hans Haand, er ikke Livet værd.

Smidlertid kunde han ikke ved Siden af Varetagelsen af Statens Anliggender, der jo optog den største Del af hans Tid, ganske varetage sine egne Forretninger. Det gik galt med Skriftstøberiet, og han blev bedragen af sine Folk. Smidlertid var Prinds Christian bleven Konge, og det var ham en Balsam. En Dag kort efter Tronbestigelsen lod Kongen ham kalde — jeg følger her Sørensen Somtous Fortælling — og sagde: „Sig mig nu, hvad ønsker De, hvad kan jeg gjøre for Dem?“ — Svaret var: „Ingenting. Jeg er ugift, gifter mig ikke. Behøver blot Lidt og har, hvad jeg bruger.“ — „Noget maa De vel kunne ønske Dem,“ svarede Kongen, „Penge?“ — „Nei,“ sagde Sørensen Somtous. Kongen mente, at han ialtfald dog skulde henvende sig til Geheimeraad Adler. Det skete. Da Adler gjentog det samme Spørgsmaal som Kongen, var Svaret det samme. „Men,“ vedblev Adler, „naar De nu fik et godt fedt Levebrød, saa kom Lyften til at gifte Dem nok.“ Men Sørensen Somtous vilde Intet modtage. I en anden Samtale med Kongen, hvori den samme Gjenstand blev drøftet, bemærkede han: „I intet andet Forhold end i det, vi staa, kunne vi staa til hinanden. Hvis jeg modtager et Embede, er der En, som har et, der er større end mit, og ham skal jeg bære paa(?), og hvis jeg modtager en Titel og Orden, er det samme Tilfældet; men nu staa vi — Mand imod Mand — ligeoverfor hinanden. De over Staten, og jeg udenfor den. Hvis vi ærlig række hinanden Haanden og staa hinanden bi i Nødens Stund, kunne vi stifte meget Godt og forhindre meget Ondt.“

Jeg refererer kun og overlader Sørensen Somtous Ansvar. Men utvivlsomt er det, at han omtrent et Aar efter med 300 Rdl. i Rejsepenge — Mere forlangte han ikke — ifølge Kongens Ønske begav sig paa en Rejse „for at forskaffe sig et almindeligt Overblik“

og for at undersøge, hvilke af Udlandets Indretninger man til Befordring af Almenvellet kunde med Nytte anvende i Fædrelandet. Alder tilbød ham Anbefalinger til Gesandterne i Berlin og Wien, men Svaret var: „Nei, jeg skal nok anbefale mig selv“, og det lader til, at han holdt Ord, thi han fandt Udgang overalt. I Dresden stiftede han f. Ex. Bekjendtskab med Geheimekonferensraad Langenau, der henlede hans Opmærksomhed paa de Ting, han burde se, „thi,“ tilspøiede han, „naar De kommer hjem, er De Minister,“ hvortil Sorgenfens Somtoun mente, at det skulde han nok tage sig iagt for at blive, da hans Karakter ikke passede dertil. Han nævner mangfoldige store Mænd, som han paa sine Reiser kom i Berøring med, og som alle vare særdeles henrykte over ham. En sagde til ham: „Kongen af Danmark maa være en meget aandrig og oplyst Fyrste, eftersom han sender en saadan Mand til Udlandet;“ en Anden: „Hvis De ikke arbejder for Evigheden, veed jeg ikke, hvorfor De arbejder; thi hvad De gjør, kan intet Menneske betale Dem;“ — en Tredie: „De er et rent Fond, thi De har ingen Uergjerrighed“ o. s. v. I Wien blev han ført om i alle Læreanstalter o. desl., og overalt blev han, da han, som han siger, ikke havde forsynet sig med nogen Titel, benævnet „Hofraad“ eller „Direktør“. Han blev optagen som Medlem af Industriforeningen og indbudt til at deltage i Redouterne ved Hoffet, hvor den østerrigste Indenrigsminister Kolowrath betroede ham sine Tanker om Konstitutionen og mente, at Wienerne brød sig Bøffer om en saadan, naar de blot fik Lov til at synge, le og sige Bittigheder, medens han dog vilde forpligte sig til at tilveiebringe 100,000 Underskrifter for den frieste Konstitution i Verden. Han fik en Anbefaling til Stadshauptmanden i Prag, Hofraad Wuth, i hvis Hus han nød de herligste Glæder, og hvis to livfulde, aandrige og vennehulde Døtre han ikke kunde glemme. Ved Afskeden sagde Hofraaden til ham: „Naar De kommer hjem, skal De lade Dem ansætte som

Rabinetssekretær; thi der er De paa Deres Blads." Men det vilde han dog ikke.

Denne Rejse gjorde han for det Meste tilføds og brugte af sine egne Penge 400 Rdl. Da han kom hjem, forelagde han Kongen Resultatet af sin Rejse, blandt Andet Planen til en Straffeanstalt lig den i Prag. Kongen havde, som han fortæller, tiltænkt ham Direktørposten for denne Anstalt, men Planens Sværkhættelse blev udfat, og han blev derfor heller ikke Direktør. Det begyndte overhoved at gaa op for ham, at han blev modarbejdet fra alle Sider, og at navnlig Stemann var hans arge Fjende. Fast besluttet paa at trække sig tilbage, sagde han til Kongen: „Lad os skilles ad. Det Forhold, hvori vi staa til hinanden, miskjendes og leder dog ikke til Noget.“ Det Spørgsmaal, Kongen gjorde ved denne Leilighed, om han ogsaa vilde slutte sig til hans Modstandere, frænkede ham dybt og foranledigede, at han i en længere Skrivelse forsvarede sig og beraabte sig paa sine store Fortjenester. Han vilde ikke mere skrive Noget offentlig; med sin Brochure „Om Opdragelsen“ vilde han forstedse tage Afsked fra den literære Bane og forlade sit Fædreland, „hvor saa mange blodige Minder og Taarer flæbe ved Erindringen.“ „Seg agter,“ hed det tilsidst i Skrivelsen, „nu at træde tilbage til den Virkekreds, hvori min Fader — den retskafneste og mest elskede og agtede Mand, jeg har kjendt — var; men da intet Fabrikvæsen her i Landet kan trives, saa længe vi have dette Toldvæsen, og jeg desuden ønsker at lære Rattuntrykning og Glitning m. m. i Udlandet, agter jeg at indtræde to Aar i Læreforhold i Elberfeld.“ — Følgen af denne Skrivelse var, at Kongen lod ham kalde og overtalte ham til at blive. Det er atter hans eget Referat.

Han vedblev nu at udarbejde forskjellige Ting, som han forelagde Kongen, deriblandt Forslag til Ophjælpning af den arbejdende Klasse i Kjøbstæderne og paa Landet, navnlig Husmandsstanden,

Udkast til Anordninger o. s. v. Sjgen begav han sig (i 1843) paa en Rejse. I Wien vilde Kolowrath formaa ham til blive med Løfte om at sørge for ham; men han svarede: „Jeg kan ikke, Deres Excellence! Uagtet jeg ikke eier en Godebred Jord i mit Fødeland, er det dog for mig, som om hele Danmark tilhørte mig, og hvor jeg er, er der Noget, som trækker mig hjem.“ Men denne Kjærlighed til Fædrelandet blev kun slet belønnet, thi da han kom hjem, blev han Gjenstand for allehaande Forfølgelser. Der blev gjort Nar ad ham i „Korsfaren“, hvor hans Billede en Tid hørte til det staaende Inventarium, han blev, som han fortæller, overfaldet og forhaanet paa Kjøbenhavns Gader, baade af vel- og sletklædte Banditer, og to Gange forsøgte man at forgive ham. Om disse Forgiftelser ytrer han sig rigtignok paa en temmelig dunkel Maade, hvoraf det synes at fremgaa, at hans levende Fantasi herved har spillet ham et Puds, thi at Haaret falder af, og at der i dets Sted vøjer hvide Børster, kan dog næppe være Resultatet af en Forgiftning. Men trods disse Forfølgelser holdt han ud og arbejdede friskt væk paa Planerne til Reformen i Samfundslivet, navnlig paa Udkastet til en hel ny Kriminallovgivning. Samtidig dermed sendte han jævnlig Breve til Kongen, hvori Smerten over Forfølgelserne og over de Hindringer, der fra alle Sider lagdes for hans filantropiske Bestræbelser i Menneſtehedens Tjeneste udtalte sig af et bevæget Hjerte, medens han tillige tolkede Kongen sin Erkjendtlighed for den Husvalesse, hans Naade havde skjænket ham. Heri citerede han Tankesprog af Rousseau, Cromwell, Schiller o. s. v. Han havde Intet mere at haabe og frygte, og som Schillers Thekla kunde han udbryde:

„Das Herz ist gestorben,
Die Welt ist leer,
Und weiter giebt sie
Dem Wunsche Nichts mehr.
Du Heilige! rufe Dein Kind zurück.“

Jch habe genossen das irdische Glück,
 Jch habe gelebt und geliebet.“

Smidlertid havde Kongen, som han fortæller, paatvunget ham 600 Rdl. aarlig, fordi han i hans Tjeneste havde tilsat hele sin Formue og ikke villet modtage noget Embede. Under Udarbejdelsen af sit Udkaft til en Kriminallov fik han forskjellige skriftlige Bink af Kongen, og da det var færdigt i 1846, blev det ifølge Kongens Opfordring trykt, foruden at det tillige skulde trykkes i tydsk Oversættelse. Men næppe vare to Urt af denne færdige, før det Tordenbudskab naaede Jørgensen Somtou, at hans store Belynder var afgaaet ved Døden.

Ligesom dette Dødsfald frembragte store Omvæltninger i det offentlige Liv og i mangfoldige Forhold, saaledes var det naturligvis ogsaa skjæbnesvangert for den arme Jørgensen Somtou. Nu begyndte hans egenlige Lidelseshistorie. Den ham tilfagte Livrente blev ham vel udbetalt det første Aar efter Kongens Død, men derefter reduceret til 200 Rdl. og tilsidst til 0. En Ansøgning om at faae de ved Trykningen af hans Udkaft til en Kriminallov udlagte Penge erstattede blev afflaaet. Han eiede, som han selv siger, ikke en Daler; hans Navn som Forfatter var bortskyllet af Tidens Strøm, og Publikum var formedelt hans Forhold til Kongen saa indtaget imod ham, at han kunde skrive, hvad han vilde, uden at blive læst. Han saa sine „Tjender i Besiddelse af Magten og sig selv Gjenstand for hele Folkets Forbitrelse og Had.“ Saaledes skildrer han sin Situation. I en saadan Forsatning og Stemning begav han sig tilbage til sin Fødeby Maribo, hvis Gjenhyn han i sine efterladte Skrifter hilser med et vemodsfuld Digt. Men her var intet blivende Sted, og atter vendte han tilbage til Kjøbenhavn, nærmest i den Hensigt at udarbejde Christian den Ottendes Historie. Hertil skulde han bruge de meget værdifulde Papirer, han under sit Forhold til Kongen havde tilsendt

denne. Han forlangte dem udleverede, men det nægtedes ham, fordi de, som det hed, vare behandlede som Makulatur og kastede i en Skarnbotte. Denne Oplysning, der fremkom i et Blad, krænkede ham naturligvis dybt. For at faae denne vigtige Sag oplyst og bragt til Forhandling, henvendte han sig ogsaa til Rigsdagen og flere Rigsdagsmænd, men forgjæves. Oberst Tscherning svarede ham, som han fortæller, med de Ord: „De faaer ikke Deres Papiere, thi man frygter for, at De dermed vil gjøre Indgrib i det Gloriose, som omgiver Christian den Ottendes Regering.“

Imidlertid begyndte han atter paa sin Forfattervirksomhed. Struensee var hans Ideal af en Statsmand; han betragtede ham som den største Reformator, Danmark havde haft at opvise, og besluttede at skrive hans og Karoline Mathildes Historie for nogenslunde at bøde paa den blodige Uretfærdighed, de havde lidt. Dertil søgte han at faae Udgang til de hemmelige Papiere herom, som berode i Geheimarkivet, men det blev afflaaet. Bogen udkom og opnaaede en saa stor Udbredelse, at et andet Oplag var nødvendigt, men heller ikke hertil kunde han faae de omtalte Papiere at se. Senere udgav han et Blad „Diorama“, hvis første Nummer var ledsaget af Portrætter af Kristus, Rousseau og Sörgensen Tomtou, de tre største Mænd, der nogensinde have levet. Hans eget Portræt havde følgende Underkrift: „Det er Manden, som adler sin Stand; men ikke Standen, som adler Manden“. Forrigt var Bladets Indhold en underlig Blanding af ret forstandige Udtalelser og meningsløse Ting, og de forskjelligste Artikler vare i en besynderlig Forvirring kastede mellem hverandre. Da han dels herved, dels ved sine gjentagne Henvendelser til Kong Frederik den Syvende og til Rigsdagen vedblev at henlede Opmærksomheden paa sin Person, blev han naturligvis en Gjenstand for de illustrerede Smudsblades ikke videre smagfulde Angreb, og i sin Overbevisning om at være en uforlignelig stor Mand, der maatte

taale alle store Manders Skjæbne at mistjendes, hades og forfølges, troede han, at et fuldstændigt Komplot var stiftet til hans Fordærvelse.

I en Skrivelse til en Bekjendt omtaler han, hvorledes han overfaldes og forhaanes paa offentlig Gade, og hvorledes han endog har været Gjenstand for Attentat paa Snigmord, idet han nemlig ved en Aften at gaa fra Ladegaarden over Broen lige for den hørte Noget pusle i Bustadjet paa Bastionen, derpaa hørte et Skud og mærkede, at en Kugle foer tæt forbi ham ind i den anden Bastion. En anden Gang skriver han: „Jeg gif undertiden paa Volden i Selskab med en Herre eller Dame, der havde mødt og indladt sig i Samtale med mig, og jeg saae da en stærk, haandsfast Karl trække bagefter mig og lytte til hvert Ord. Jeg har i mere end 20 Aar spist hos Brusj paa Østergade og senere hos hans Broder i Kirkestræde, men saasnart jeg kom ind ad Døren, kom den bekjendte L. (Redaktøren af et Smudsblad) og et Par af hans Kammerater og satte sig ved det samme Bord for at spionere, hvad jeg talte om. Jeg maatte derfor ophøre med at komme der.“ Slige Gjenvordigheder, indbildte eller virkelige, men især Afslagene paa de mange Ansøgninger, han indsendte om sine Papisers Udlevering, om Livrenten, om Erstatning for Udlæg o. s. v. i Forbindelse med hans frugtesløse Forsøg paa at faae Audiens hos Frederik den Syvende gjorde ham bitter i Sindet. I et Blad „Rapée“, som han købte af den bekjendte Karup, skrev han i 1859 en Artikel med Titel „Førrige Tider og Nuomstunder“, hvori det omtaltes, hvorledes enhver Underjaat havde fri Udgang til Kongerne Frederik den Sjette og Christian den Ottende og da nød Beskyttelse og Deltagelse, medens det nu var ganske anderledes, idet Folk vare udelukkede fra Udgang til Kongen, hvilken Paastand tillige krydrede med stærke Angreb paa Kongens Person og hans Omgivelser. For denne Artikel, der ikke var værre end mange andre, som paa den Tid fremkom, men hvis Forfattere rigtignok vare saa forsigtige at anvende forblommede

Udtryk, af hvis Mening man dog paa ingen Maade kunde tage feil, blev han under 2den Mai 1859 beordret tiltalt af Generalstiftalen, og Resultatet var, at han ved Høiesteretsdom af 21de Mai 1860 idømtes 3 Maaneders Fængsel. Det blev ikke derved. Ved ligeledes i det nævnte Blad „Rapée“ at offentliggjøre Indlæggene i denne Sag, hvori den paadømte Artikels Indhold blev gjentaget forstærket, paadrog han sig atter ved Høiesteretsdom 4 Maaneders Fængsel, der efter hans Ansøgning om Lettelse i Straffen blev formindsket til to. Medens han sad fængslet, søgte han Rettergang med Assessor Røbke, om hvem han paastod, at han ved et feilagtigt Referat til Forhørsprotokollen under Kriminal- og Politiretten havde bevirket Sagens uheldige Udfald, hvorfor han af Røbke forlangte en Erstatning af 500 Rdl., men dette Forsøg førte naturligvis ikke til Noget.

Fængslingen, hvorved han ikke mere kunde foretage de Jodture, hvortil han var vant, i Forbindelse med de forskjellige Krænkelse, han havde lidt eller troede at have lidt — hvad der jo næsten kommer ud paa Et — undergravede den 69aarige Mand's Hælbred og svækkede hans Forstand endnu mere, end det alt forinden var Tilfældet. Som et Tegn herpaa kan tjene, at han tænkte paa at stille sig til Folkethingsvalgene i 1861 i Kjøbenhavns 7de Kreds mod daværende Justitsminister Casse. Hans Papirer indeholde det Program, som han vilde fremkomme med paa Valgtribunen. Marsagerne til, at han vilde stille sig, vare dels personlige, dels af høiere almennyttig Beskaffenhed. Han vilde gennem Folkethinget virke til, at de saa meget omtalte Papirer bleve ham ubleverede, og at han fik den ham af Christian den Ottende tilsikrede Livrenté betalt som Erstatning for Udlæg, men desuden havde han en Mængde Lovforslag, som han vilde bringe til Forhandling, saasom en Anciennetetslov for Regerings-Kollegierne, en Toldlov, der sætter høi Told paa forarbejdede Varers Indførsel (han var en meget ivrig Beskyttelsesmand), en Lov om Indførelse af

Jurher o. s. v. Man kunde saaledes have ventet udmærkede Ting af hans Lovgivervirksomhed, og Rigsdagen vilde utvivlsomt have glædet sig ved en endnu større Langvarighed, end det hidtil har været Tilfældet; men af ubekjendte Grunde opgav han at stille sig og fik saaledes ikke Anledning til at lade sit Lys skinne i Danmarks Lovgivende Forsamling. Men han satte det alligevel ikke under en Skjæppe. For at tilfredsstille sin Trang til offentlig Optræden holdt han nogle Foredrag i den saakaldte „Kalkballe“ i lille Kannikestræde med det Formaal at stille Struensees Fortjenester frem i det rette Lys og at rense Dronning Karoline Mathildes Minde. Disse Forelæsninger, hvorved han udviklede en vis dramatisk Færdighed som Reminiscens fra hans tydske Stuespillerliv, gjorde dog ikke samme Lykke som de bekjendte Karupste, men mulig havde han været heldigere med de Foredrag over Christian den Ottendes Liv og Virksomhed, som han bebudede at ville holde i Apollosalen, dersom Politiet ikke havde fundet sig foranlediget til at forbyde dem. Han lod sig dog ikke heraf stræmme fra vedblivende at virke til Almenvællet. I Novbr. 1861 tilstillede han Rigsdagens Folkething og i Januar 1862 Rigsraadet et Andragende, hvori han, næstefter at have fortalt, hvorledes han paa en Bænk ved St. Jørgensø havde truffet en stakkels Mand, der med sin Familie var nærved at dø af Sult, fordi han intet Arbejde kunde faae, foreslog forskjellige Midler til at afhjælpe den almindelige Trang og at ophjælpe Industrien. Af disse vare en stærk Beklipning af Kongens daværende Civilliste, forhøiet Indførselstold og Jernbanernes Medlæggelse de vigtigste. Til Støtte for sin Paaastand om Jernbanernes Skadelighed i et lille Land anførte han Citater af en stor Del Statsmænd, saasom den württembergste Minister Römer, Politimesteren i Kiel o. s. v. Den Sidstnævnte havde som et Bevis paa Jernbanernes skadelige Virkning anført, at før havde Kiel tolv Hattemagere, nu havde Byen kun to, fordi alle Folk i Kiel fjørte paa

Jernbanen til Hamborg og købte deres Hatte der. Saa indlysende Argumenter til Stotte for Tørgensen Somtous statsøkonomiske Principer gjorde dog intet Indtryk paa Formændene i Rigsdag og Rigsraad, og hans Andragende blev ubønhørlig lagt tilside.

Det er tidligere omtalt, at han havde udarbejdet et Udkast til en Kriminallov. Denne, der indeholder overordentlig strenge Bestemmelser og som Drakos næsten kunde siges at være skreven med Blod, var efter hans Sigende bleven revideret af Christian den Ottende, derpaa trykt og saaledes kommen i Udstilliges Hænder. Men det Sidste var forsaavidt uheldigt, som det var hans uforgribelige Mening, at den under 27de Februar 1859 nedsatte Lovkommission havde bemægtiget sig hans Værk og lagt det til Grund for sine Arbejder. I en Skrivelse herom til Stiftamtmand Simony udtaler han sig paa følgende Maade: „Det blev desværre min sørgelige Lod at arbejde uden Løn, at se Andre høste, hvad jeg har saaet, og blive behandlet som Forbryder, fordi jeg har antaget mig mine forurettede Medmennefers Sag og ærlig bestræbt mig for at stifte det Gode og forhindre det Onde, der stod i min Magt. Dette er nu ganske i sin Orden, og deri maa jeg finde mig; men jeg kan derimod ikke finde mig i, at et Værk, hvis Materiale jeg nøjsommelig har samlet paa Erfaringens Mark, paa hvis Udarbejdelse jeg har anvendt mange Aar, og som en aandrig og oplyst Monark har værdiget at revidere, omkalfatres af nogle Jurister og forvandles derved muligvis til et Målværk, der vel kan være gavnligt for den Rige og Mægtige, men fordærveligt for den Ringe og Fattige.“ Han truede tillige i denne Skrivelse med at indgive en Klage til Rigsdagen over det begaaede Ran, men det sees ikke, om han udførte sin Hensigt. Hvad der dog mest nagede ham, var den formentlige Uret, der var overgaaet ham ved hine Domfældelser for Artiflerne i Bladet Kapée. I Juli 1864 sendte han en meget udførlig Ansøgning til Kongen med Forlangende

om, at den i 1859 mod ham anlagte Sag maatte blive revideret, og Justitsminister Casse, Stiftamtmand Simony, Justitsraad Røbke samt forskjellige Assessorer i Kriminalretten og i Høiesteret satte under Tiltale og tilpligtede at betale det Tab, han havde havt ved denne Sag. Et Andragende af lignende Indhold sendte han i September 1864 til Rigsdagen, men det havde samme Stjæbne som hans forskjellige andre Andragender til den lovgivende Forsamling.

Disse frugtesløse Forsøg paa at opnaa, hvad han kaldte Ret og Retfærdighed, vare, som det lader til, hans sidste. Dog lagde han ikke Hænderne i Skjødets, thi hans efterladte Papirer vise, at han vedvarende samlede Materiale til sin Samtids Historie, navnlig til Oprørets i Hertugdømmerne jaavelstom til de Begivenheder, der samtidig gik for sig her i Kjøbenhavn. Dette Materiales Værdi er vel temmelig tvivlsom, men det vidner om stor Flid og Arbeidslyst, og i ethvert Tilfælde er det et Bevis paa, at han endnu i sine sidste Levedage bevarede Bevidstheden om sine store Evner og om sit Kald som upartisk Historieeskriver. Hans Legemskræfter, der alt vare undergravede ved fremrykket Alder, ved Sorger og vel ogsaa ved Savn, kunde ikke holde Skridt med hans aandelige Anstrengelser, og efter kort Tids Sygeleie døde han den 31te December 1866. Hvilken Dom man end vil fælde om Jørgensen Somtous, hans Virksomhed og offentlige Optraeden, saa vidner dog Alt om, at han var en honnet Karakter, og at hans Evner, hvis de vare blevne ledede i det rette Spor og havde modtaget den fornødne Udvikling, kunde have været Samfundet til megen Nytte. Men det var navnlig hans Overvurdering af disse Evner og vel ogsaa hans ret mærkelige Forhold til Kong Christian den Ottende, der gav hans Liv en Retning, som efterhaanden førte til, at han i det offentlige Omdømme kun høstede et Smil og i det Høieste et ynkende Skuldertræk.

VII.

Flere af de i det Foregaaende skildrede Personligheder have vel, som en bekendt Journalist kaldte det, forstaaet at omgaaes med Pen, Blæk og Papir og derved vidst at sætte sig i Rapport til Publikum, saa at dette fik ret Syn for deres barocke Væreligheder, men til den egenlig lærde Republik hørte de ikke, Nogle af dem vare vel i Jorgaarden til Helligdommen, men Tærstelen kom de ikke til at overskride. Dog, selv om man er trængt dybt ind i Helligdommens Underste, kan det vel hændes, at man uvilkaarlig og uden nogen Forkrænkelse af Helligdommen kan komme til at rangere blandt Originaler. Ja, man gjør sig næppe skyldig i nogen Overdrivelse ved at paastaa, at netop

den lærde Klasse har, idetmindste i en tidligere Tid, frembudt en stor Mængde Personligheder, der ved et grotestk Ydre og Væsen eller ved stærkt udprægede Eiendommeligheder særlig have gjort sig bemærkede i denne Retning. Dette finder en meget rimelig Forklaring i den Afsondring fra Yderverdenen, som den Lærdes og Tænkerens Liv saa let medfører, denne Syslen med alvorlige og vigtige Opgaver, der lægger Beslag paa Landens hele Virksomhed og bevirker en Tilsidefattelse af Samfundslivets almindelige, for Tænkeren maaske tomme

Former og dermed tillige en Særegenhed i Vaner, der Alt i Alt samler sig til noget Ualmindeligt eller endog Abnormt. Smidlertid maa dette dog ikke forveyles med Pedanteri, der engang var en stor Del Lærdes Særkjende saavel hos os som i Udlandet. Pedanteri er noget Paataget, der tilsidst ved Vane bliver Natur. Ved et stivt, strengt Væsen mente den Lærde at hævde sin Respekt og Anseelse overfor Lægmanden. Det var i visse Maader en Art forstenende Overholden af ydre Former, der ikke altid skjulte virkelig Lærdom, men i ethvert Tilfælde ikke vidnede om indre Dannelse. Denne Svaghed hos den lærde Stand revsede Holberg, som bekjendt, flere Steder i sine Komedier og andre Bittighedsværker; saaledes er t. Ex. hans Magister Stygotius en Pedant af første Stuffe. Men han havde ogsaa Die for de ufrivillige Særegenheder og Bizarrerier, som vi ovenfor have betegnet. Udmærkede Typer paa lærde Originaler findes i „Sganarels Rejse til Filosofernes Land“, og Erasmus Montanus er ikke blot en Pedant, han er ogsaa en grotest Original. Dræffende er det, hvad Rasmus Berg siger om ham: „Han er vel en klog Mand paa Himmelen, men en Nar paa Jorden“. Men selv Holberg kan ikke frikjendes for at have havt en lille Kem af Huden. Fra hans Levemaade, fra hans Pebersvendeliv, fra hans egen honnette Ambition, der førte til hans Baronisering, ja selv fra hans Skrifter træder der os Træk og Anstuelser imøde, der samle sig til Originaliteter, men som rigtignok ogsaa bidrage til at vise det Imposante i denne store Lærdes og Humorists Optræden og aandelige Fysiognomi.

Dette særegne ydre Præg, som Lærdommen gav sine Dyrkere i en ældre Tid, er imidlertid nu for en væsentlig Del forsvunden. Der findes vel endnu dem, hvis Udortes og Manerer tyde paa, at de høre til den lærde Stand, Mænd, der ligesom ere legemlig gennemtrængte af Bogstøv, og som ligne vandrende Mumier og overhoved

bære en eiendommelig Afsluttethed fra Inderverdenen til Skue*). Dog er der i det Hele i den nævnte Henseende som i saa mange andre indtraadt en ret mærkelig Forandring. Man behøver blot at kaste Diet omkring for at opdage, at selv den grundigste Lærdom nu for Tiden paa ingen Maade udelukker et fint og med Samfundslivet fortroligt Væsen, og at der i denne Retning aldeles ikke er nogen Forskjel paa den Lærde og den sædvanlige Verdensmand. Forandringen er hverken fra igaar eller idag, den er indtraadt efterhaanden og umærkelig, og Narjagen maa utvivlsomt søges i den Sammenblanding af de forskjellige Samfundsklasser, som en nyere Tids Ideer have bewirket. Det lærde Samfund er ikke mere et for sig isoleret og afsluttet, og Humanismen har vundet et ædlere, mere udvidet Begreb end det, som tidligere tillagdes den som Udtrykket for lærd Dannelselse.

Skulde jeg derfor i nærværende Galleri ogsaa have medtaget en eller anden Original fra Nutidens lærde Verden, vilde det, ligesom det er Tilfældet med andre Samfundsklasser, være faldet mig temmelig vanskeligt, ikke blot paa Grund af det langt færre Antal, men især fordi de, der endnu tro at kunne vise Kingeagt for Samfundslivets

---

*) Forøvrigt beroer det sjæle Ibre hos Lærde ikke altid paa Kingeagt for Formerne, men derpaa, at Videnskaben i den Grad drager deres Væsen til sig, at der ikke kan levnes dem Tid til Livets allernødvendigste Fornødenheder. Saaledes var der en af vore lærdeste Jurister, hvis Studeretid hengik paa en Dreiestol mellem Strivebordet og Spisebordet. Han behøvede blot en Dreining for at sluge Maden i sig, saa dreiede han sig igjen og begyndte at sluge Bøgerne. Denne Levevis forekom Lægerne betænkelig, og det paa-lagdes ham idetmindste at gaa Bolden rundt en Gang om Dagen. For nu at tilbagelægge denne Strækning i den kortest mulige Tid saaes han med lange Stridt hæsbælende bevæge sig paa det nævnte Omraade for efter opfyldt Selvopholdelsespligt i saniter Henseende igjen at kunne kaste sig over Bøgerne.

Former, eller som i deres Fordybelse i Studierne ikke ændse dem, ligesom ubevidst tvinges af Forholdene til at føre et tilbagetrukkent Liv, hvorved deres groteste Særhed eller Originalitet ikke bemærkes. Men dette gjælder, som sagt, ikke den ældre Tid, og her møder der os ikke faa Figurer, som værdig kunne stilles ved Siden af de forhen skildrede, ja som endog mulig i visse Henseender afgive et endnu mere drastisk Skue. Et saadant ydede

f. Ex. en korpulent firstaaren Mand, som for en Del Aar siden ofte saaes vandre gennem Kjøbenhavns Gader, Sommer og Vinter iført en luvslidt, fedtet sort Kjole, et Par dito Benklæder, der naaede halvt ned paa Skaflet af et Par plumpe, nedtraadte Støvler, en Hat af en ubeskrivelig Form, med Hænderne i Buxelommerne, og Dinene stirrende fra et bredt, rødligt Ansigt ud over de skjævtiddende Staalbriller. Hvem skulde vel have troet, at denne Mand ikke alene var en lærd Professor med overordenlig grundige Kundskaber i alle døde og de fleste levende Sprog, men tillige, hvad der var det Mærkeligste, en aandrig Æsthetiker, hvem der blandt Andet skyldes en i det fortrinligste Sprog ypperlig udført

Oversættelse af Carlo Gozzis italienske Maskedramer, samt Forfatter til flere humoristiske Arbejder og gode Digte, hvori der navnlig, som i „En Søndag ved Rilden“, aabenbarer sig en ædel Sands for Naturens Skønheder. Og naar man kom i Samtale med ham, fandt

man ham ikke alene underholdende og interessant, men man overraskedes tillige ved at høre en Talestemme saa blød, behagelig og vindende, som man sjeldent finder den paa selve Skuepladsen. Heller ikke er det saa rum Tid siden, at man kunde træffe en temmelig før, men noget krumboiet Olding med Fløis-Knæbentklæder, hvide sviklede Strømper, Sko og Solvspænder, en gammeldags violet Kjole med blaat anløbne Staalknapper, store Dpflag og store Lommer, en blomstret Atlafses Best, Kalvekryds med Kniplinger og trekantet Hat, kort sagt klædt aldeles som vore Oldefædre i forrige Aarhundredes Slutning. Det var den gamle Professor Thomas Kristoffer Bruun, Lærd og Skjonaand, Forfatter til de berømte „Fritimer“, for hvis Skyld han maatte lade sig omkonfirmere. Han viste sig endnu i Aarene 27 og 28 som en Levning fra en forsvunden Tid, men sirlig og elegant, og ingen Overtalelse kunde formaa ham til at aflægge et Kostume, som man allerede dengang kun saae paa Mafserader.

Men den mest groteske Stikelse af alle Lærde, baade i Henseende til det Ydre og til Levevis, var dog Oldgranskeren Martin Friedrich Arendt. Født den 22de Februar 1773 i Altona, ved hvis Gymnasium han studerede, kan han vel ikke ganske betragtes som et kjøbenhavnsk Byesbarn, og det saa meget mindre, som han i Grunden ikke havde nogen Hjemstavn, efter som han Aar ud og Aar ind befandt sig paa Vandring; men da Kjøbenhavn dog var Udgangspunktet for disse Ekspursioner og det Sted, han styrede Kursen til, naar han søgte nogen Hvile, er der nok Joie til at give ham en Plads i nærværende Galleri, især da der i sin Tid næppe var et Barn i Kjøbenhavn, som ikke kjendte denne mærkværdige Figur og ikke vidste, hvem han var. Naar man saae ham optræde i en farveløs Overfrakke med utallige Flænger og Lapper, en Hat, hvis Form det mindste Vindpust kunde forandre, Sandaler, som vare fastbundne med Seilgarn, en stor Knortekjæp, et langt, hvidt Skjæg, der faldt ned

paa hans Bryst, det lange, graalige Haar, der naaede ham til Hofsterne, skjult mellem Kjole og Overfrakke, naar dertil foies et særdeles grimt, veirslagent Ansigt med eet Die, eftersom han ved Slagsmaal eller paa anden Maade havde mistet det andet, og endelig Lommerne struttende af Manuskripter og Papirer, saa skulde man virkelig tro, at man her saa en Gjenganger fra Tidernes Mørke. Og han var ogsaa, som Dehlenschläger, der kjendte ham godt og høstede endel Nytte af hans Kundskaber, bemærker i sine „Erindringer“, saa at sige en Gjenganger fra Oldtiden og levede egenlig slet ikke i Nutiden. Han var en Antikvar af første Skuffe. „Alt hvad der levede, blomstrede, trivedes, virkede kraftig i Samfundet, foragtede han; kun de henmuldne Levninger, kun de halvt eller aldeles forsvundne Sprogs dunkle Sagn elskede han. Hele Europa betragtede han som en stor Studerestue, hvor han undertiden maatte gaa meget langt for at hente Citater.“ Han har ogsaa afgivet Monstret for Oldgranskeren Strauss i Dehlenschlägers Drama „De italienske Rovere“. Da Barten i den italienske Locanda opfordrer ham til at stille sig ved sine Manuskripter, der struttede ud som Pølser af hans Lommer, siger han:

„Jeg mine Manuskripter ei betroer
 Til noget Menneske, til noget Hus.
 Europa, det er mit Studerekammer,
 Og selv jeg lever kun i Hedenold,
 Jeg ignorerer Alt, hvad der er skeet
 I disse sidste usle tusind Aar.
 Og jeg erkjender ingen Stater, Stæder,
 Jeg søger efter gamle Mindesmærker,
 Jndskrifter hugne dybt i Malm og Sten.
 Naar Kjolen, Overkjolen bliver fuld
 Af sjældne Sager, læsser jeg det af.
 Som Egernet, som Raven har jeg Hul
 Snart i Stendysser, snart i gamle Mure;
 Men Ingen kjender mine Gjemmesteder,
 Og naar jeg døer, saa døer min Stat med mig,
 Thi vort Aarhundred' er den ikke vord.

Jeg var i Lapland for at gjøre mig
 En Tegning af en Runesten; da faldt det
 Mig ind at vandre til Konstantinopel.
 Paa Hippodromen nemlig, hørte jeg,
 Der være skal en Indskrift i en Støtte
 Af norske Børinger. For at faae Bished
 I Sagen gik jeg først lidt til Paris,
 For at benytte der Bibliotheket;
 Men som jeg stod ved Borten Saint-Martin
 Og tog i Sommerne, opdager jeg,
 Jeg havde glemt et vigtigt Manuskript
 Ved Lübeck i et gammelt Kampegjerde,
 Det hentede jeg da først. Nu kommer jeg
 Fra Rom, jeg har benyttet Vatikanet,
 Og vender lige til Konstantinopel“

Denne Skildring er træffende og ikke i nogen Henseende overdreven. Alle sine Vandringer foretog Arndt tilfods. Han roste sig af, at han aldrig med sin gode Willie havde været paa en Bogn, undtagen naar han af Træthed ikke kunde aarke videre. Forøvrigt havde han ikke oprindeligt helliget sig til Oldstudiet. Han lagde sig først efter Botanik og blev efter sin Ankomst til Kjøbenhavn i en Alder af 24 Aar ansat i den noget tvivlsomme Stilling som „overkomplet“ Elev ved den botaniske Have; men her begyndte Naturen at gaa over Optugtelsen; Forkjærligheden for Oldgranskning vaagnede stærkt hos ham, og han kunde, som hans Biograf, Prof. P. C. Müller, fortæller, staa i hele Timer i sfingrende Frost paa Universitetsbibliotheket foran Skabene, der gjemte de Arnæmagnæanske Samlinger, for at veie det ene Manuskript efter det andet. Da han nogen Tid efter fik Understøttelse til at reise til Finmarken for at indsamle levende Planter og Frø til den botaniske Have, anvendte han Opholdet i dette fjerne Landsstrøg til at opspore gamle Indskriptioner og vendte tilbage med noget Udbytte heraf, men uden en eneste Plante. Hersfra daterer sig hans Vandreliv, som det ovenfor er skildret. Der var neppe noget Land i hele Evropa, som han ikke besøgte paa

sine Fodreiser, ligesom Spitzbergen ned til Neapel og Konstantinopel. Hans Kundskaber vare overordentlige store, hans Forskninger grundige og klare, men Udbyttet kun ringe. De Skrifter, man har af ham, ere forholdsvis faa og altid meget kortsattede. Han var en Hader af store Bøger og søgte, som P. C. Müller siger, at bringe Alt til Tabeller eller til Resultater paa enkelte Blade. Dette dog kun i Forbigaaende, thi at skildre ham som Videnskabsmand horer ikke til min Opgave, der jo kun er at fremdrage de Træk, der vise vor Besøielse til at optage ham i nærværende Galleri.

Hans Levevis stod i fuldstændig Overensstemmelse med hans Ydre. Han var Gyniker i Ordets egenlige Forstand. For det meste søgte han at leve paa Andres Beføstning, thi han mente, at en Mand som han, med hans store Kundskaber og Fortjenester, havde Ret dertil. Naar der frembød sig nogen Leilighed, var det forbaufende, hvor meget han kunde spise og drikke, men til andre Tider fulte og hjælpe sig kummerlig, og han søgte ofte Natteleie under aaben Himmel eller i en Høstak. I Kjøbenhavn boede han i en Kjælder og anslog selv sin Fortæring til otte Skilling om Dagen. Paa sine Vandringer indkvarterede han sig hos Herremænd og Bønder; han lod sig beværte af dem, sov i deres Senge, men lønede for det meste deres Gjæstfrihed med Grovhed og Uforskammenhed. Til en lollandsk Præst, til hvem han kun kjendte lidet, fortalte han ved Indtrædelsen i Huset, hvor længe han vilde blive, og forlangte tre Gange Grod om Dagen. Da Groden en Dag var sveden, overfusede han Husmoderen. Paa en Gaard, hvor han var falden ned som en Bombe, vovede en Tjenestepige engang at børste hans Støvler. „Vil hun, Tøs,“ sagde han, „en anden Gang lade mine Støvler staa i Fred? Jeg bruger ikke denne dumme Børsten; naar mine Støvler ere smudsige, skyller jeg dem rene i en Bæk, og dermed er det forbi.“ Undertiden gif det ham galt, og hans Grovhed blev besvaret med

værrer Mønt. En jydsk Bonde, hvem han gjæstede, fandt hans Uforskommenhed vel nærgaaende, og da Arendt ikke vilde gaa med det Gode, søgte Bonden at smide ham ud af Gaarden. Arendt, der havde gode Kræfter, satte sig til Modværge, og der opstod herved et formeligt Slagsmaal, hvorved Oldgranstøeren dog tilsidst trak det korteste Straa. En Dag besøgte han i Rom en dansk Rejsende, der opholdt sig der en Vinter med sin elskværdige Kone. De sad just ved Bordet og havde spist Suppen, da vor Lærde traadte ind i den forhen omtalte Dragt og Optog. De bad ham at deltage i deres Maaltid, hvilket han ogsaa gjorde, efterat han først i en meget streng Tone havde skændt paa Fruen, fordi hun havde ladet Suppen bæere ud. En anden Gang besøgte han de samme Folk en Aftenstund. Personerne i Stuen bestod af Herren, Fruen, Arendt og endnu en Gæst. Medens Mændene havde fordybet sig i forskjellige Samtaler, sørgede Fruen for Beværtningen og satte bl. A. tre Glas Punch hen paa et Bord i Nærheden. Naturligvis vare disse Glas beregnede paa dem alle, men Arendt forstod Tingene anderledes og tømte uden videre det ene Glas efter det andet. Sit sidste Møde med Arendt i Paris fortæller Dehlsenschläger saaledes: „Da jeg en Morgen havde foræret ham en gammel Kjøle, noget Linned og et Par Støvler og delt min Frokost med ham, begyndte han, medens han stod og skræbede Flødepotten med en Brødsforpe, at tale uforskommen om den danske Konge. Jeg bad ham om at rekommandere sig, hvis jeg ikke skulde kaste ham ned ad Trapperne. Han gik, og siden den Tid talte jeg aldrig mere med ham. Rigtignok var han falden dybt; thi jeg boede i Hôtel de Quinze Vingt i femte Stokværk“.

Hans Eynisme viste sig ogsaa i Omgang med Fruentimmer; selv ansæte Damer, som han tilfældigvis kom i Berøring med, behandlede han paa en grov og ringeagtende Maade, idet han gik ud fra den Forudsætning, at Kvinden i Grunden ikke var noget virkelig

Menneske, ialtfald ikke skabt til Andet end at være Mandens Træl. Under et Ophold i Neapel i de sidste Aar af hans Liv arriverede der ham en ubehagelig Begivenhed. Da han var slet klædt, reiste tilfods, havde Penge hos sig og flere Gange tidligere havde været i Neapel, hvortil han nu atter var vendt tilbage fra Spanien, fattede det neapolitanske Politi Mistanke om, at han var Sekterer, Karbonari og Spion. Han blev visiteret, og da man blandt hans Papirer fandt flere, der vare beskrevne med Runer og Islandsk, hvilket man naturligvis ikke kjendte Noget til i Neapel og derfor ansaae for Karbonarismens mystiske Skrifteegn, samt fandt ham i Besiddelse af Blytyper (et keltisk Alfabet, som en Beskytter af Videnskaberne havde foræret ham), antog man sin Mistanke for fuldt begrundet. Kort sagt, trods al Protest og Indsigelse blev han indespærret i det for Statsforbrydere bestemte Fængsel St. Francisco i Neapel og udsat for adskillige Mishandlinger. Her fik han en farlig Leversygdom, for hvilken han dog blev fuldkommen helbredet ved sin Landsmand, Dr. A. Schönbergs Bistand, og omjæder blev han befriet fra Fængslet ved den danske Chargé d'Affaires's Mellemkomst; men sikkert hidrog de ustandne Krænkelse ikke lidet til at fremstjynde hans Endeligt. Han forlod det uvenlige Neapel og slakkede igjen omkring, indtil han i 1824 endte sit Liv i en Kro eller Groft ikke langt fra Venedig.

Noget betydeligt Udbytte for Videnskaben bragte hans Liv, som anført, ikke. Hvor hans Samlinger bleve af, veed Ingen; formodentlig har han gjemt dem hjt og her under Gjerder og Stendysjer i Udlandet, og der findes endnu kun nogle enkelte Sager af ham paa det kgl. Bibliothek. Det var overhoved hans Billie, at danske Oldgranskere ikke skulde føre sig hans Forskninger til Nytte. P. E. Müller slutter hans Nekrolog med de Ord: „En umættelig og derfor ofte krænket Stoltthed var uden Tvivl det, der tillige gav Arendts

Karakter en skæv Retning, og som bevirkede, at han med sine ualmindelige Evner, sin Begeistring for Oldtiden og sin hjeldne Kraft blev i Stedet for en høiagtet Videnskabsmand kun en omvandrende Antikvar." Endnu fortjener det tilfaldt at anføres som en ret mærkelig Særegenhed ved Manden, at han talte det danske Sprog akkurat som det skrives, hvilket ofte var af en meget komisk Virkning.

VIII.

H Heibergs „Recensenten og Dyret“ siger Keiser om den smukke Opvartningspige Rose i Hr. Belts Telt paa Dyrehavsbakken, at hun nok snarere er fæstet for at underholde Gæsterne paa en behagelig Maade end at arbejde i Kjøkken og Kjælder. Ganske vist er en smuk Opvartningspige et ikke ringe Tiltrækningsmiddel for en offentlig Beværtning. At se en sliq tjenende ung Dame proper og pyntelig i Paaklædning med en Smule nødvendigt Koketteri vinse fra et Sted til et andet, byde de forlangte Sager omkring med et venligt Smil og et artigt Ord til Enhver, er rigtignok noget langt

Hyggeligere end det Skue, som den mandlige Opvartning afgiver, hvilken, forsaavidt denne er indfødt, i Reglen — og dette være sagt

uden nogen Forkleinselse for Nationaliteten, ja, maaske tvertimod til Fordel for den — kun lidet er skabt til dette Raad. Men en Betingelse for, at det blidere Røn med Fordel skal kunne anvendes i denne Egenskab bestaaer unægtelig deri, at Opvartningsjomfruen (jeg tager den mere elegante Bencævnelse) foruden at hun tilfredsstiller Moralens strenge, om ikke strengeste Fordringer, forstaaer at holde den gyldne Middelvei ved ikke at være for forekommende mod nogle af Gjæsterne og ikke for lunken mod andre, ikke agere Magnet, der snart trækker til, snart støder fra efter den Gjenstands Beskaffenhed, hvormed den kommer i Berøring. Hun maa have det samme Smil paa rede Haand overfor den unge elegante Herre som overfor det gamle Stodaf, der hører til Husets Stamgjæster; hun maa med en vis Routine forstaa at unddrage sig nærgaaende Friheder, fra hvem de saa komme, og hun maa tillige ikke gjøre Forskjel paa de to Slags Gjæster, som hin Opvarter kun kjendte, dem nemlig, der give Drikkepenge, og dem, som ingen give. Men, hvor er det vel i vor fordærvede Tidsalder, hvor Fristelsen er saa stor, muligt at opdrive en end sige flere Opvartningsjomfruer af den Beskaffenhed, og da man paa Grund heraf i Reglen har gjort den Erfaring paa Beværtningsstederne, at kvindelig Opvartning snarere skader end gavner Søgningen, fordi den trækker den Del af Gjæster til sig, som er mindst lønnende, medens den fjerner den solidere Part, er den paa de allerfleste Steder bleven afskaffet og erstattet med mandlig, vistnok til stor Satisfaktion for Sædeligheden, men, som alt bemærket, næppe til Fyldestgjørelse for Skjønhedsjandsen.

Disse Bemærkninger, der vedrøre det tjenende Personale paa Beværtningsstederne, gjælde ogsaa for en Del Nutiden. Sjælen og Aanden i den lille Stat, som et saadant Etablissement, større eller mindre, egentlig udgjør, er imidlertid Barten, den, som leder og styrer det Hele. Ogsaa i Henseende til denne Statsborger har Tidsaanden

gjort sit Krav gjældende. Nu seer man ham sjældent, han er saa godt som usynlig. Hans Land svæver maaske, eller maaske ikke, over det Hele, men det findes hverken ganske passende eller sømmeligt, idetmindste i de bedre Beværningssteder, at se ham gaa omkring og deltage direkte i Opvartningen, endnu mindre i Underholdningen. Der bestaaer et, om ikke fremmed, saa dog idetmindste anstandsfuldt Forhold mellem ham og Gjæsterne, og om noget kammeratligt Forhold er der sjældent Tale. Hvor ganske anderledes var det ikke i ældre Tider. Værten var næsten altid tilstede, og deltog han ikke selv med et grønt Multums Forklæde for i Opvartningen, saa ledede han den dog. Han paasaae, at Gjæsternes billige Krav bleve tilfredsstillende, og hvad der tillige var noget af det Vigtigste, han søgte at underholde sine Gjæster paa en behagelig Maade med Dagsbegivenheder, Nyheder, sindrige Reflexioner over Dit og Dat, ja vel endog med Politik, altid den udenlandske, thi den indenlandske brød man sig ikke synderlig om. Der var et selskabeligt og venstabeligt Samliv, især mellem ham og Stamgjæsterne, et Forhold, der næsten var patriarkalsk, hvorfra vel ogsaa Benaevnelsen Krofa'er hidrører. Blev der undertiden improviseret et lille Symposium, var Værten selvskreven Gjæst; han fik ligesaa godt sit Glas som alle de Andre, og det var heller ikke sjældent, at han udenfor slige høitidelige Leiligheder fik Afgang til at smage paa sine egne Varer, hvorfor da ogsaa en Vært, som han burde og skulde være, i Almindelighed viste sig med en Figur som en af hans egne Døtønder samt med et Ansigt, der bar kraftige Spor af Bakki Gaver. Det er næsten ubegribeligt, hvor mange Drikkevarer en saadan Vært var istand til at konsumere en hel Dag igjennem uden at naa den Salighedstilstand, som hos andre Dødelige næsten altid er Resultatet; det var en Bane, der blev til en anden Natur, men som derfor ikke var mindre beundringsværdig.

Det er klart nok, at paa disse Værters Egenskaber og Under-

holdningstalent beruede under slige Forhold ligesaa meget som paa deres Varers Beskaffenhed den større eller mindre Søgning. Forstod en Vært sit Kald, kunde han gjøre sig behagelig for sine Gæster, more dem med lystige Indfald, være omgængelig uden at være paa-trængende, ikke for nærgaaende med Hensyn til de større eller mindre Beløb, der stod paa Karvestokken, da var hans Lykke gjort, især naar hans Varer, de flydende som de faste, befandtes gode og Priserne moderate. Han kunde i saa Fald tillade sig mangen en Frihed, som Gæsterne ikke under andre Forhold vilde have taalt, mangen en Spøg, der just ikke var af den fineste Art. Kjøbenhavn og dens nærmeste Omegn har frembudt ikke saa saadanne Værter. Det var dog mest i de lavere Sferer, enten i Kjelderen eller i Stuen, baade i virkelig og i figurlig Forstand, at Værterne spillede den Rolle som maitres des plaisirs, hvorved de naaede til en vis Popularitet. Det vilde blive for vidtløftigt at anføre de Træk, der karakteriserede hver enkelt af disse Herrer af Spunds og Tap. Gjennemgaaende var det en vis slagfærdig Wittighed, der just ikke altid var af fineste Kaliber, et anseeligt Forraad af Anekdoter, der blev udkrammet, baade hvor det passede og ikke passede, samt en Rigdom af Gadeudtryk, der vilde have været et ypperligt Supplement til den ikke videre fuldstændige Samling, der udkom for en Del Aar siden. Men der var ogsaa andre Specialiteter ved nogle af disse Hædermænd, hvilke hidrog til at befæste deres Popularitet. En af dem gjorde sig bemærket ved en særegen Løierlighed. I normal Tilstand var han saa indesluttet som en Østers i sin Skal og saa ordknapp, at han kun sjældent fremkom med Andet end Enstavelsesord, der, usammenhængende, som de i Reglen vare, i Dunkelhed lignede Drakelsprog. Dette hidvorte ifølge hans Beundrers Anskuelse fra hans Ideers Storhed og Mangfoldighed, der ikke tillod dem at slippe ud gennem den fast tillukkede Hjernekiste. Men til andre Tider, naar der dannede sig et gemyttligt Drikkelag af

Gjæsterne, hvor han indbødes til at tage Del, da var det, som om det Stigbord, der havde hæmmet hans Tales og Ideers Udstrømning, pludselig var taget bort, og alt som Glasfene tømtes, fyldtes og atter tømtes, blev Frater Taciturnus (saaledes kaldtes han af nogle intelligente Gjæster) saa tungesærdig som den mest drevne Rigsdagstaler nu. Der var ingen Gren af den menneskelige Videnskab, han ikke forstod at udbrede sig over, og man vidste ikke, hvad man mest skulde beundre: den pudserlige, storagtige Mine, hvormed han udkrammede sin Visdom, eller den Kontrast, han ved sin Snakkesalighed nu i det Hele afgav mod sin tidligere stilsfærdige Taushed. Disse forskjellige Tilstande gav et godt Stof for komiske Optrin og gav ham et eget Ry.

Endvidere var der En, som gjorde sit Etablisement tillokkende ved at forene det med en Samling Kariteter, som han kaldte sit „Neutralie-kabinet“. At forevise dette var hans Stolthed, og for Naturkyndige vilde den Maade, hvorpaa han gjorde det, have frembudt en ikke ringe Interesse, forsaavidt som de derved fik Leilighed til at udvide deres Kundskabers Kreds, ikke blot ved at lære en Mangfoldighed af Benævnelser at kjende, som hverken Cuvier, Linné eller nogen anden stor Naturkyndig kjendte Noget til, men tillige ved at faae et Indblik i saadanne Hemmeligheder i Naturen, som de sikkert aldrig havde haft nogen Anelse om. Han paastod f. Ex., at Konkylieer ikke vare Andet end forstenede Luftblæser af Ræmpesiff, samt at de ægte Perler, af hvilke han eiede et Exemplar saa stort som et Fluesøie, var den af Bladene noksom bekjendte Sofflanges Extremiteter. Saa var der en Vært, hvis Specialitet bestod i at fløite. Han havde dresseret sine Opvartere derefter. En Snaps, en halv Flaske Ol, et Glas Punch, et Stykke Smørrebrød, en halv Boeuf, havde hver sit eget Fløitesignal. Endelig var der en Vært, der var Poet; han digtede mange Viser, mer eller mindre morsomme, og foredrog dem for sine Gjæster med vellydende

Stemme, affkompagnerende sig selv paa Guitar. Fra ham hidrørte ogsaa forstjellige lystige Avertissementer i Adressseavisen, hvilke ikke forseilede deres Virkning.

Men Fyrsten for alle Værter og Matadoren for alle Restauratører var dog Lars Mathiesen, engang, næst den absolute Konge paa Slottet, Enehersker paa Frederiksberg. For en ældre Generation var hans Navn maaske mere bekjendt end de mest folkelige Mænds i Fædrelandets Historie, og der er vist mangan gammel Landsbypræst dybt inde i Sylland, der endnu mindes ham fra sine Studenterdage. Det var jo hos Lars Mathiesen, at mange af dem toge „Embedsexamen“. Denne Examen maa dog ikke tages i aandelig Forstand, ei heller er Meningen den, at danske Musasøner søgte at finde Vidkommens Gudinde paa Bunden af Lars Mathiesens rummelige Puncheboller. Sagen var simpelthen den, at en Embedsexamen, selv om den var tilendebragt med alle Ceremonier og opnaaet med større eller mindre Udmærkelse, først fik sin egenlige Indvielse ved et lystigt Konvivium ude hos Lars Mathiesen i Frederiksberg Alleegade. Men ikke blot Studenterne vare hans stadige Gjæster, hans Beværtning søgtes af alle Borgerklasser. Her feiredes Bryllupper, Barnedaab og andre Familiefestligheder, ja endog Ligbegængelser; her endte Uystighederne, naar der var en Kanetur, eller naar Ratten sloges af Tønden Fastelavn, og næsten altid præsiderede Lars Mathiesen derved i egen hoi og tykke Person som selvstreven. Inviterede man ham ikke, indfandt han sig selv og præsenterede sit Glas, som han altid bar i Lommen til deite særlige Formaal.

Der kunde heller ikke tænkes nogen mere passende Formand ved et lystigt Gilde end gamle „Lars“, som han sad der i Vest og i Nattpøie af tærnet Bomuldstøi — et Kostume, der vel stred noget mod Decorum, men som man aldrig forargedes over — med Huen halvt paa det skaldede Hoved, med det brede, svære Ansigt, hvis Træk

i fand Lapidarstil vidnede om Kraft og Godmodighed, parret med Bestemthed, og hvis poliste Dine straaede af et overgivent Lune. Dette Indtryk faaer man af et lithograferet Portræt efter et ypperligt Maleri af Gertner, som udkom i 1846. Der var i hans Maade at behandle Gjæsterne paa en vis Vige fremhed, en gemhytlig Fortrolighed, der kun kunde støde den, der enten ikke kjendte ham, eller som holdt strengt paa sin Værdighed. Selv i det „Du“, hvormed han tiltalte Enhver efter et kort Bekjendtskab, fandt man sig med Fornøielse, især da „Lars“ slet ikke tog det ilde op, naar man dattede ham igjen og kaldte ham en „gammel Oprækker“ o. desl. Hans Mundheld „Det slaaer lige til“, naar der leveredes ham større Pengestykker, har overlevet ham. For hans Stamgjæster var denne summariske Maade at tage Betaling paa, som han undertiden udførte for Alvor, ikke meget generende, da de nok ved Leilighed vidste at tage Revanche, f. Ex. ved at fortære for et rundeligt Beløb, reise sig og gaa deres Vej med de Ord: „Det slog lige til“; men for Andre blev det undertiden for broget. Saaledes havde en Dag to Sømand, der ikke kjendte hans Manér, leveret ham en Specie for Fortæring. Med de sædvanlige Ord „det slaaer lige til“ puttede Lars Mathiesen den i Lommen. — „Ja saa,“ sagde den ene Sømand, „men jeg slaaer min Salighed ogsaa lige til!“ og han langede ham i det samme en artig Kindhest, som Lars Mathiesen, uagtet han meget vel var istand dertil, ikke besvarede, fordi han mente, at der dog var nogen Ræson i den Tale. Et andet af hans Mundheld var „Lad gaa“, hvortil han undertiden tilføiede Noget, der just ikke var Musik i høiøise Øren.

Overhoved kan man jo nok vide, at hans Spøg var temmelig grovkornet; men det skal erkjendes, at den altid var krydret med Lune, ligesom ogsaa, at de Kroniker, hvormed han opvartede, naar Glasset gik omkring, bestandig vare lystige og morsomme, om de end vare noget saftige. I Ordspil havde han en vis Færdighed, og han

havde et stort Forraad af Ordsprog, som han omdannede efter Omstændighederne. „Man maa sætte Fortæring efter Ernæring“, sagde han, slaaende sig paa sin tykke Mave. Naar man gjorde ham en Kompliment for hans raske Udseende trods hans høie Alder, svarede han: „Intet Under, Sønnike, jeg har alle mine Dage ført et tydf (kydsf) og fugtigt (tugtigt) Levnet“. Han holdt ogsaa nok af med sin temmelig slagfærdige Vittighed at gjøre sig lystig over En og Anden, naar han kunde komme afsted dermed. Selv Rahbek, der jævnlig besøgte ham, kunde ikke gaa fri derfor. Herom fortælles der flere Anekdoter, blandt hvilke følgende ere de mest karakteristiske:

Rahbek havde som bekendt rødligt Haar, og Lars Mathiesen var skaldet. „Hør, Lars,“ sagde Rahbek engang til ham, „hvor Pokker var Du henne, da Vorherre uddelte Haar til de Dødelige?“ „Det veed jeg ikke,“ svarede Lars, „jeg havde vist forsinket mig noget, for da jeg kom, var der ikke Andet end røde Haar tilbage, og dem støttede jeg ikke om.“ — Da Rahbek var bleven udnævnt til Ridder af Dannebrog, faldt han i sin Glæde derover ind til Lars for at lade sig gratulere og beundre af ham. Dette manglede da heller ikke, men pludselig spurgte Lars Mathiesen: „Veed Du, hvad Forskjel der nu er paa Dig og et Ujel?“ — „Nei,“ svarede Rahbek studsende. — „Saa skal jeg sige Dig det. Seer Du, Ujlet bærer sit Kors bagpaa, Du dit forpaa.“ — „Men veed Du, hvilken Forskjel der er paa Dig og et Ujel?“ spurgte Rahbek. — „Nei, det veed jeg ikke,“ svarede Lars. — „Seg heller ikke,“ sagde Rahbek og gif sin Bei.

I sine Erindringer fra gammel Tid dvælede Lars Mathiesen gjerne ved sin første Sammenkomst med Frederik den Sjette, for hvem han nærede den største Hengivenhed. Lars Mathiesen var Medlem af Sogneforstanderskabet, og da Kongens Samtykke var nødvendigt i et vist Kommuneanliggende, begav Lars Mathiesen sig op

paa Frederiksberg Slot for at faae Audiens. Han blev indladt og, som Kongen pleiede, foer han imod ham med de Ord: „Hvem er De? Hvad vil De?“ Lars, der ikke saa let blev hange, sagde Kongen, hvem han var, og i hvilken Anledning han kom. „Haa! haa! haa!“ lo nu Kongen paa sin eiendommelige Manér: „De er altsaa Lars Mathiesen, den berømte Lars Mathiesen herude paa Frederiksberg?“ — „Berømt eller berøgtet, som man tager det, Deres Majestæt.“ — „Berøgtet, ja jaamænd“, svarede Kongen, „for man fortæller, at De lærer den studerende Ungdom at drikke. Det gaaer nok temmelig slem til i Deres Beværtning herude.“ Lars, der ikke ret kunde forstaa, om det var Spøg eller Alvor af Kongen, fandt det rigtigst at tage det som Spøg og slaa ind i en tilsvarende Tone: „Ja, er det ikke sandt, hvad jeg altid har sagt, at Ens bedste Bestræbelser blive misfjendte,“ svarede Lars ganske freidig. „Jeg skulde lære Ungdommen at drikke! Langtfra. Det er netop heldigt for de unge Mennesker, at de søge min Beværtning, thi Ingen kan mere forme dem til Tugt, Moralitet og til at passe Bogen. Jeg giver dem ingen Kredit og sørger altid faderlig for, at Drikkevarerne ikke kunne stige dem til Hovedet. Det have baade de og jeg Fordel af.“ — „Haa, haa! En rar Moral den!“ svarede Kongen leende. „Men lad det nu være godt og lad os tale om den anden Sag.“ Denne blev nu drøftet, og Kongen bevilgede det Forlangte.

Lars Mathiesen døde, saavidt erindres, i Foraaret 1852 i en meget høi Alder, efterat han i en Tid af henved 60 Aar havde været Bært paa Frederiksberg. I de sidste Aar havde hans Sundhed og Humør lidt meget ved Familieforger, som gif den gamle Mand nær til Hjerte. Hans Ligbegængelse var maaffe den talrigste, som nogen- sinde har fundet Sted fra Frederiksberg By.

IX.

For den Art morsomme Indfald, Ordspil og Vittigheder, der ere Udbrud af folkeligt Humør og Lune, nærmest have lokal Hentydning, og hvorved der mere lægges an paa en komisk eller burlesk Virkning end paa Finhed og Smag, have vi en ret træffende Betegnelse i Ordet „Brandere“. Men efter en Mand, der i en lang Række af Aar hørte til Kjøbenhavns mest bekjendte Originaler, have disse Indfald og Ordspil, hvori han havde sin Styrke, faaet en ny Betegnelse, der sikkert meget længe vil overleve ham.

Hvem har ikke kjendt den gamle uforlignelige Loria? Der var alt noget meget Lovende i den hele „Erscheinung“. Denne smækre Skikkelse, der strammedes op ved et stivt og høit Halsbind om den lange Hals, dette Hoved, der ludede lidt forover, som om det fortalte, at der var noget Blændværk i den Ungdommelighed, som den gamle Mand's Væsen saa gjerne vilde give sig Mine af, dette smalle, noget markerede og sortsmudsede Ansigt med et Par jovialt plivende, mørke Dine, dette stive Mundstjæg, hvis kulsorte Farve forraadte Kosmetiken, denne dristige Næse, hvis Huller og nære Omgivelser stadig bar Spor af spansk Kapée, denne kort affaarne, glatte Baryk, under hvilken

nogle enkelte graa Tjavser pippede frem, denne iøvrigt temmelig soignerede Klædedragt, hvis Snit viste, at dens Eier fulgte med Tiden, denne tykke Spadsjeresstof, hvorpaa han støttede sig, og som holdt Skridt med hans egne eiendommelige korte, disse store knortede Hænder, som hjalp ivrig til ved Gestikulationen — alt dette vilde øiebliffelig have fæstet Opmærksomheden paa hans Person, dersom man ikke i Forveien havde vidst, at han var en Art privilegeret Farceur, en Mand, der havde et Slags Eneret paa at sige Brandere, gjøre Wizer, lave Kjældermænd. Hertil lod han ikke nogen Leilighed undslippe, tværtimod, han trak den frem ved Haarene, han gjorde det ret con amore.

Ikke lidet bemidlet, førte han et behageligt Liv, thi hans Ungdommelighed i Sindet gjorde ham modtagelig for Adspredelser, som den fremrykkede Alder kun sjældent finder Behag i. Han var saaledes en stadig Gæst paa Kasinomasterraderne, hvor han undertiden som spansk Ridder mindede om Helten i Cervantes's berømte Roman. Om Sommeren holdt han af at gjøre lange Tødture, og i Reglen var da Charlottenlund eller Klampenborg Maalet for hans Vandring.

Men hans Hovedstation om Aftenen var dog Sommer og Vinter Gianellis Kafé, hvor han bestandig samlede en stor Kreds om sig, Unge og Gamle. Her fortalte han Historier fra gamle Dage — thi han havde en udmærket Hukommelse —, og det var ogsaa fra dette Stæde, at hans Brandere kom i Circulation og gik fra Mund til Mund. Men han havde endnu et andet Underholdningstalent, som han gjorde sig i høi Grad til af. Han var nemlig en stor Virtuos i at fløite med Munden, og virkelig vidnede hans Foredrag i denne Art Musik af Stykker af ældre Operaer og Syngepil om et godt musikalsk Ore. Der var en Tid, da han ikke saa sjældent forlystede snævrere Kredse med Fløitekoncerter; man formaaede ham endog en Gang til at lade sig høre i et større Selskab, hvortil der uddeltes Billetter, men da den Maade, hvorpaa hans Præstationer ved denne

Leilighed bleve optagne, gav ham en Fornemmelse af, at man vilde have ham til Bedste, lagde han dette sit Talent paa Hylben, og det var kun en sjelden Gang, naar han var i rigtig godt Humør, at nogle Intime kunde formaa ham til at sløite et Stykke. Dermed vare dog ikke hans Færdigheder udtømte. Han havde en eiendommelig, den at kunne slaa med Kno, og naar Nogen vilde gjøre sig lystig over ham, eller vel endog fornærmede ham, undlod han ikke at udfordre til et Knoskifte, som han kaldte det. Dog mente han, at i saa Fald var Slotspladsen det mest passende Sted, thi denne egnede sig efter sit Navn bedst til at slaaes paa.

Der var, som sagt, en vis Mangfoldighed i hans Underholdning, en broget Sammenblanding af Indfald, Ordspil og Vittigheder, Alt af den Art, som endnu gaaer under Bencævnelsen „Loria'nere“. Idet jeg nu antager, at denne Betegnelse ikke vil være ganske udtømmende for Læserne og ikke kan give nogen ret Forestilling om disse Lorias Aandsjofstre, skal jeg her give et lille, skjønnsomt Udvalg af disse, saaledes som de fra hans Tilhøreres Kreds gik ud i Verden.

Skjøndt Loria paa ingen Maade nærede nogen Aversion mod det smukke Kjøn, men tværtimod gjorde sig til af sine Amouretter, fandt han det dog raadeligst at blive Bebersvend. Han holdt meget af at udvikle de Grunde, hvorfor han ikke havde giftet sig, og saa endte han altid ved med et meget sigende Smil at bemærke: „Seg holder meget af, en Kone, men allerhelst af en Andens.“ — Han sagde: „Damerne gjøre næsten altid i deres Liv tre Spørgsmaal. En Pige paa 20 Aar spørger, naar en Herre viser hende nogen Opmærksomhed, med tilsyneladende Vigeegyldighed: „Hvem er han?“ Er hun kommen i de Tredivte, spørger hun med noget større Betænkelse: „Hvad er han?“ Men har hun naaet de Fyrgetyve, saa er det angstelige Spørgsmaal: „Hvor er han?“ — Han mente, at der var tre Ting, en Dame ikke kunde gjøre: Gaa forbi en Mode-

butik uden at se derind, se et smukt Barn uden at faae Lyst til at kysse det, og synes godt om en Andens Kjole uden at spørge, hvad Alen af Løiet koster. — En ung Dame, hvis Gemyt just ikke var det blideste, beklagede sig for Loria over, at en Person af hendes Bekjendtskab var temmelig paatrængende, og at hun var bange for, at det vilde ende med et Frieri. „Herre Gud,“ sagde Loria, „er det da saa slemt? Man har set værre Ting i Verden. De skulde virkelig gifte Dem med ham.“ — „Seg vil hellere se ham hængt!“ udbrod Damen opbragt. — „Egt ham først,“ svarede Loria, „saa hænger han sig nok siden efter.“ — En Mand udbredte sig for Loria over sin Kones fortræffelige Egenskaber. Loria hørte andægtig til. Bludselig sagde han: „Ja, Deres kjære Kone kjender jeg godt, hun var forlovet, før hun blev gift med Dem.“ Det var ikke Tilfældet, paastod Manden, og han vædgede med Loria om en Flaske Vin paa, at han var galt underrettet. „Hvad, har hun ikke været forlovet med Dem, før De blev gift?“ raabte Loria triumferende, og han havde vundet Bæddemaalet. — Da Talen engang kom paa Sangforeninger og paa den Nytte, de gjorde i flere Henseender, mente Loria, at det maatte være en prægtig Indretning for Egtmænd, som ikke tør føre Ordet hjemme og dog ville vise, at de have en Stemme. — Grunden til, at gifte Mænd ere mere eller mindre skaldede, søgte Loria deri, at de rive sig i Haaret over deres Koners lange Butiksregninger, og jo længere disse ere, desto mere rive de sig i Haaret, indtil det gaaer ud af det lange Slid. — Om en Dame, der havde givet endel Friere Kurven, bemærkede han: „Hun viser saa Mange tilbage, til hun tilsidst bliver selv tilbage.“ — Et ungt Par, der holdt Bryllup i Stilhed, gav han fuldstændig Ret heri, „thi,“ sagde han, „de unge Folk vide, at Spektaklerne komme efter Brylluppet.“ — Om adskillige Damer mente han, at de kun befandt sig vel, naar de vare syge. — Han fandt en stor

Lighed mellem Operaer og giftefærdige Døtre; de behagede mest, naar de vare godt udstyrede.

Lorias egenlige Force bestod i Ordspil, der dog ikke saa sjældent vare temmelig stærkt trukne ved Haarene, som f. Ex. følgende: „Jeg saae to Hunde med Mundkurve paa slaaes paa Gaden. Dem kunde man ikke raabe da capo til.“ „Hvorfor ikke?“ „Jo, for de kunde ikke bid's“ (bis). — Bedre ere følgende: „Da jeg iastes vilde gaa ind ad min Port og lige havde lukket op, hvem mener De da, at jeg mødte?“ — „Naa?“ — „Min Cigar; thi lige da jeg gik ind, gif den ud.“ — „Min Pige,“ fortalte han, „er igaar bleven gift med en Embedsmand i Postfaget.“ Det var et helbigt Parti for en Tjenestepige, mente man. „Ja, han er Vandfiger,“ sagde Loria.

Der var en Dag hændet ham en forunderlig Ting. Han vilde gjøre en Tur til Skovshoved, men da han var kommen til Frue Plads, saae han, at han allerede var der. Det kunde man ikke begribe. „Bed De da ikke,“ sagde Loria, „at Schouws Hoved nu staaer paa Frue Plads?“ — I en Kontrovers, han havde med en Mand paa et offentligt Sted, blev Loria — som det undertiden var Tilfældet — meget heftig, og han raabte: „De er ikke engang værd, at man spytter Dem i Ansigtet.“ — „Hvad er det, De siger,“ raabte den Anden rasende, „vil De tage Deres Ord tilbage!“ — „Ja gjerne,“ svarede Loria, „naar det kan fornøie Dem. Jo, De er værd, at man spytter Dem i Ansigtet.“ —

„Nu er Grosferer N. igjen kommen paa Benene,“ fortalte Loria. — „Hvordan,“ blev der bemærket, „han gif jo fallit i forrige Uge.“ — „Men han er alligevel kommen paa Benene,“ var Svaret, „man har solgt Hest og Bogn for ham, og han maa nu gaa.“ — En Dame omtalte sin Broder, der boede i Frederiksberggade, som en ganske udmærket Læge, maaske den første i Kjøbenhavn. „Ja, naar man kommer fra Vesterport,“ mente Loria. — Et ungt Menneſte,

der var meget mundfaad, begyndte en Aften hos Gianelli at gjøre sig lystig over Loria. Loria blev ham ikke Svar skyldig og var derved saa nærgaaende, at den Anden i sin Knibe forlangte Satisfaktion. Loria svarede ganske rolig: „Nu har man i mange Aar leet ad Don Quiyote, fordi han gav sig til at fægte med en Vindmølle, hvor meget større Grund vilde man ikke have til at le ad mig, naar jeg gav mig til at slaaes med en Vindbeutel.“

„Har De hørt, at Præsten i Bartov prædiker med rosenfarvet Krave om Søndagen?“ spurgte Loria en Aften en Bekjendt, der havde sluttet sig til den Kredss, der omgav ham hos Gianelli. Nei, det havde han aldrig hørt, og det var vel heller ikke sandt; Loria paastod at det var „fattist“ (hans Yndlingsudtryk) og tilbød en Parée om et Par Glas Punch (hans Yndlingsdrikk). Den blev modtagen, og nu underrettede Loria den Væddende om, at der ogsaa var hvide Roser. Den Tabende, som ærgrede sig over at være bleven narret, mente at kunne gjøre Kapital af den modtagne Lektion ved at anbringe den hos en Tredie, som netop kom ind ad Døren. Han sagde derfor: „Har De hørt, at Præsten i Bartov prædiker med en rosenrød Krave om Søndagen?“ Det blev paa det Bestemteste benægtet; der blev atter indgaaet et Væddemaal, og den snilde Herre maatte naturligvis atter ud med Mønt til Drikkevarer.

En Tandlæge var ifølge Lorias Forklaring en Mand, som traf Tænder ud paa Andre for at faae Noget at bide paa for sine egne. — Livet i de forskjellige Etager i et Hus beskrev han paa følgende Maade: „Paa første Sal dinerer man, paa anden Sal spiser man, paa tredie Sal æder man, og paa Kvisten vil man gjerne have Noget at æde.“ — Paa en Kasinomasterade mødte han sammen med en Ben tre enlige Damer. „Hr. Loria, maa jeg præsentere Dem de tre Gratier“, sagde Vennen. „Godt maskerede,“ bemærkede Loria.

Han holdt ogsaa af at sige Sentenser. Nogle af disse vare:

Der gives Ting i det menneskelige Liv, som ikke lade sig udtrykke ved Ord, men kun føle, s. Ex. Brygl. — Der gives saa mange Maader at leve paa og dog saa mange Mennesker uden Levemaade. — Man maa være som et Uhr, der viser Enhver, hvad Klokken er flaaet, men dog ikke som et Uhr, der lader sig trække op. — Naar en Syg ikke lader en Doktor kalde, er det et Tegn paa, at han har god Lyst til at leve.

Endnu til Slutning en Prøve paa de mange Kjældermand, han lavede: Hvorfor ere Tyvene klogere end Lægerne? Svar: Fordi en Tyv veed, hvad Folk feile, naar han gaaer bort. — Hvilken Fod hærer hverken Strømper eller Sko? Svar: Montsfoden. — Hvilken Stol er den brugeligste i Krigstid? Svar: En Pistol. — Naar kaster man sine Penge ud ad Vinduet i Ordets egenlige Forstand? Svar: Naar der staaer Spillemand i Gaarden. — Hvad er det Modsatte af Moderator? Svar: Fatter er vaad. — Hvormange Gjæs er der i det kgl. Theater? Svar: Der er kun en, og det er Pøtges. — Manden nede i Kjældereren er syg; hvad kan man sige om ham? Svar: En daarlig Kjældermand.

Nogen Tid bemærkedes det, at Loria var ualmindelig taus og ordknap. Han indfandt sig vel paa sin gamle Plads i Konditoriet, men det var ikke mere den gamle Loria. Men der var ogsaa hændet Noget, der nok kunde give en Mand i hans Alder Udstilligt at tænke paa. Ved en Masquerade i Kasino, hvor han, som sagt, var en stadig Gæst, traf han nemlig en Person, der var maskeret som han, havde samme Holdning som han, samme Gang, samme Gestikulation, samme Maade at tale paa, ja endog samme Organ. Trods Lorias Modstand sluttede den Fremmede sig til ham, og der opstod nu en sand Væddekamp i at sige Brandere, Vitsjer og Kjældermand. Herved viste den Fremmede sig i den Grad Loria jævnbyrdig, at denne, flaaet af Forundring og bragt i yderste Rnibe, ikke havde Andet tilbage

end at tilkaste ham det Spørgsmaal: „Kan De floite?“ Og da nu den Fremmede gav sig til at floite med Lorias uforlignelige Færdighed og med Per Degns Stigen i Høiden, opgav Loria forfærdet Kampen og forlod i største Hast Maskeraden. Han troede at have mødt sin Dobbeltgænger, og et slikt Møde antages jo at bebude den nære Død.

Men denne indtraf for Lorias Bedkommende dog først et Par Aar derefter. Ved sin Hødengang efterlod han et Savn, som der ikke siden har været Noget til at erstatte.

X.

Til det fgl. Theaters Karakteristif og Historie horer det særegne Træk, at den dømmende Myndighed, der bestemmer et Arbeides æsthetiske Værd, der veier en Skuespillers, en Sangers eller Dandsers Talent og Egenstaber paa den kritiske Smags Bismær eller Guldvægt, næsten altid har været hos Publikum i Parterret. Dette er til en vis Grad Tilfældet endnu, men var det langt mere i en ældre Tid. Dengang var Parterret saa at sige absolut Indehaver af Magten som Smagsdommer, fordi Journalistiken, skjøndt den vel beskæftigede sig med Theatret, ved sin ringe Udbredelse ikke kunde udøve den samme Magt og Myndighed paa den almindelige Mening, som

det nu er Tilfældet. Bladene vare den Gang ligesom en Art Tolt for Parterrets Anskuelser, nu er det Modsatte næsten Tilfældet. Optræder Parterret nu en sjelden Gang aktivt, saa skeer det i Reglen kun for at erekvære de Domme, der Aftenen forud eller samme Dags Morgen ere udtalte af Bladenes Areopag.

Til denne Forandring bidrog dog ogsaa andre Omstændigheder. Samfundsforholdene have udviklet sig saaledes, at der for Tiden næppe er en Grads Forskjel mellem Publikum i Parterret og i den øvrige saakaldte bedre Del af Huset. Man ser ligesaa godt en Student eller en jævn Handelsmand i Parkettet som i Parterret, Forskjellen ligger egentlig kun i Vilkaarene, ikke i Standen, og det Eksklusive eksisterer ikke mere. Nu er vort Parterre en meget spagfærdig og fredsommelig Institution, Publikum der er adstadigt og pænt, det er nummervis placeret paa Bænke, der sees ikke mere denne bølgende Bevægelse af Hoveder, ikke denne næsten som Silb i en Tønde sammenstuvede Mæsse med et næsten truende Tysognomi. Men der er ogsaa kommet et Element ind, som ikke lidet har bidraget til at betage Parterret dets tidligere mere urolige og særegne Karakter. Forhen var det et Sted, hvor det ligesaa strengt som i et Trappistkloster var forment Kvinden at komme, nu sees man Repræsentanter for det smukke Kjøn ligesaavel her som i enhver anden Del af Theatret. Indflydelsen heraf paa Parterrets Optræden som Smagsdommer og paa dets hele Holdning kan ikke misgjøendes. Det angiver vel undertiden Tonen ved Bisalbs- eller Mishagsyttringer, men medens dette sjældent skeer støiende, er det tillige aldeles ikke ene derom. Nu kan Applaus og vel ogsaa en sjelden Gang Mishag ligesaavel lyde fra Parketterne og fra Logerækkerne i første Etage som fra Parterret, og det betragtes ikke som smagløst eller som noget Brud paa den gode Tone at slaa handskeklædte Hænder sammen som et Udtryk for æsthetisk Begeistring. Desto mere stred dette i forrige Tider mod

bon ton. De Fornemme eller den saakaldte „fine Portion“, der havde Plads i første Stages Loger og i Nummerparkettet, fandt det under deres Værdighed at ytre Bifald eller Mishag, og Andre, der ikke vare fornemme, men alligevel søgte den nævnte fornemme Del af Theatrets Tilskuerrum, ansaae det for rigtigst at dele denne Ladenfornem overfor Fremstillingen paa Scenen, for ikke at røbe deres plebejiske Oprindelse. Denne Del af Publikum havde saaledes antaget en vis overlegen Holdning, der vilde have været meget trykkende saavel for de sceniske Kunstnere som for de opførte Stykkers Forfattere, dersom den ikke var bleven neutraliseret af Parterret, hvor, som sagt, det egenlige stemmegivende Publikum trængte sig sammen og gav sin Mening tilkjende paa den mest uforbeholdne Maade. Meningsytringen løb undertiden her som en ligesrem Demonstration mod det høiere betalende Publikums Taushed, og undertiden kunde der ogsaa indtræde en Skjærmydsel mellem Smagsdommerne i Parterret og de forreste Bænke i Theatret, som f. Ex. naar en af Modeherrerne yndet Dandsjerinde bragte disse i Extase og fik dem til at røre Hænderne. Saa løb der stundom fra det bageste Rum en stærk Hysen som en Tugtelse af den Smagsretning, der aabenbarede sig i en overstadig Begeistring over en smuk Dandsjerindes Pirouetter.

Men i selve dette Parterre herskede der ikke altid den sjønneste Enighed, og det kunde heller ikke godt være Andet. Det bestod nemlig af meget heterogene Bestanddele. En Del af Publikum her var ganske vist besejret til at dømme og afgive sin Mening; det var yngre og ældre Studerende, det var Forfattere og Embedsmænd, det var Folk, der gik og gjaldt for „gode Hoveder“. Men der var desuden en anden Samling af Tilskuere, som, uagtet de hverken hørte til de lærde eller til de saakaldte mere dannede Klasser, dog vare lidenskabelige Komedieelskere og hos sig selv vare overbeviste om, at de godt forstod sig paa, hvad de saa inderlig sværmede for. Denne Del var fordet-

meste skikkelige Medlemmer af Haandværks- eller Handelsstanden; de kjendte hverandre, sluttede sig sammen og indtog den høire Side af Parterret, medens Smagens mere bestaltede Repræsentanter indtog den venstre. Medens nu, hvad der er let forstaaeligt, den mere intelligente venstre Side viste sig strengere i sine Fordringer til Stykkernes Gehalt og den sceniske Udførelse, gjorde der sig derimod en langt større Overbærenhed gjældende fra høire Side, og der opstod herved undertiden en Meningskamp, der ved visse Leiligheder, som f. Ex. ved Baggesens „Trylleharpe“ og ved Overstous „Farens Dage“ kunde udarte til Haandgribeligheder. Begge Parter havde deres Førere. For den intelligente Del var det i Almindelighed et af de „gode Hoveder“, der enten allerede var dramatisk Forfatter eller aspirerede til at blive det; det var undertiden ogsaa en eller anden ung Musafjon, der tillige gav sin Myndighed som Smagsdommer Vægt ved at besørge Theaterkritiken i et af de æsthetiske Blade. I denne Del af Parterrepublikumet afvejlde Førerne mere, men paa venstre Side var det i Reglen kun en enkelt Person, som man samlede sig om, saae op til, og hvis Bink til Bisald eller Mishag blev lystret med en exemplarisk Disciplin. En Række af Aar før Tyverne var det en Bødkermester Knub, som hævdede denne ligesaa ansvarfulde som hæderlige Chefspost. Han var selv et virksomt Medlem af et daværende dramatisk Selskab og en Autoritet blandt sine Standsfæller med Hensyn til dramatisk Litteratur og Kunst. Desuagtet vare hans Meninger ikke saa befæstede, at han jo undertiden kunde lade sig omvende til høire Sides æsthetiske Anskuelser, naar disse ved et Par Glas Vin vare blevne gjorte ham indlysende; i saa Fald var hans og hans Følgesvendens Bistand i Udøvelsen af Dommerkaldet sikret. Mest spærmede Knub for det Rørende, det Sentimentale, og Iffland, Røgebue og Balthazar Bang fandt i ham en udmærket Partisan. I Marene Type, da Knub foretrak mere at være en passiv, men dog altid stadig

Besøger af Parterret, gif hans Jørevirksomhed over til en Mand, der var mere imponerende i sin Personlighed og mere uafhængig i sine Meninger. Det var Slagtermester Henriksen, en hoi, bredskuldret Person, godmodig i sit Væsen, men yderst kraftig i sin Kunstbegeistring, som, naar den var kogt over i Extase, fik et Udtryk af sand Lidenskabelighed. Kom hans Kunstanskuelse i Strid med hans Sidsmands, og gav disse sig til at hysse ad det, som han og hans Trup fandt det rigtigst at klappe ad, saa kunde det nok hænde sig, at han med sine store Hænder gav sig til at klappe dem op i Ansigtet, hvorved Applausen da fik Form af nogle velanbragte Drefigen. Sandsynligvis har Rosenkilde taget denne Henriksen til Forbillede for Slagtermester Næve i „Den dramatiske Strædder“. Henriksen var omgivet af en ikke ringe Skare Digefindede, der dog ikke imponerede saa meget ved sit Antal som ved sin fysiske Styrke, thi flere hæderlige Medlemmer af det Laug, som han selv hørte til, befandt sig derimellem, og de bekjendte Familier Svendsen, Stauning o. fl. afgav deres Kontingent til denne den dramatiske Muses selvbestaltede Livvagt.

At Kunsten nød en saa varm, ivrig og daadkraftig Beskyttelse af Folk, hvis Næringsvei og Dannelsesstrin tydede paa ganske andre Interesser, er en psykologisk Mærkelighed. Jeg troer ikke at fornærme de hæderlige Medlemmer af Kjøbenhavns Kjødforsyningskorporation, naar jeg anfører som et Faktum, hvis Rigtighed de selv ville anerkjende, at de kjøbenhavnske Slagtere i en ældre Tid vare et temmelig vildt Folkesæd, som var paa færde overalt, hvor der var Optøier og Slagsmaal, og overhoved var en Stræk for den rolige Befolkning. Der er i denne Henseende som i saa meget Andet foregaaet en stor Forandring til det Bedre, og Slagterne ere nu ligesaa fredelige og, vi kunne tilføie, ligesaa kultiverede som andre næringsdrivende Borgere. Men, som sagt, i ældre Tid var det anderledes. Naar nu ikke desto mindre Folk som Henriksen og hans Venner optraadte i vort National-

theater som Kunstdommere, saa har maaske den Betragtning gjort sig gjældende, at der altid i denne Egenskab kunde være Leilighed til at faae lidt „Kommers“ i Gang, en Forudsætning, hvortil de da-værende Theaterforhold fuldt berettigede. Men dette Hensyn var dog næppe overveiende. Jo større Manglen paa Dannelse er, desto stærkere føles undertiden Trangen til at vise, at man ikke mangler den, og hvorledes kunde dette bedre bæres til Skue end ved at være en flittig Theaterbesøger og tillige ved at være Kunstdommer og Beskytter af Kunsten og dens Dyrkere. Denne Betragtning har tilvisse gjort sig ikke lidet gjældende, men dermed skal det paa ingen Maade være benægtet, at der jo ogsaa hos en og anden af disse Mænd trods deres borgerlige Stilling levede en alvorlig Kjærlighed til den dramatiske Kunst, og at der hermed ganske naturlig forbandt sig et sundt og rigtigt Blik paa theatraleske Forestillinger, om de end ikke havde den fornødne Dannelse og Indsigt til at kunne gjøre Rede for deres Anstuelser og Domme.

Til disse Mænd hørte ubetinget Slagter Frijs Halgreen, der til sin Død for en halv Snes Aar siden eller mere var godt bekendt i Kjøbenhavn og med Jøie kan henregnes til dens Originaler. Foruden at han besad en god og sund Forstand, der ikke lidet var udviklet og stærket ved Læsning, hvori han fandt stor Smag, havde han tillige et udtømmeligt Lune, en Rigdom paa morsomme Indfald, som i en Kontrovers kunde vise sig med skarpe Spidsjer. Hovedtrækket i hans Karakter var Godmodighed; høi og kraftig bygget, besad han en stor Vegemsstyrke, men denne anvendte han kun til Svages Beskyttelse og indlod sig aldrig som den Gang andre af hans Laugsbrødre i raa Slagsmaal. Han kunde vel være med ved en eller anden Kommers, han gik endog stundom i Spidsen derfor; men selv om Vinguden havde spillet en vigtig Rolle herved, lod han sig dog ingenfinde henrive til de gale Streger og smagløse Optøier, hvori

Datidens Kommerſbrødre af alle Klafſer i overſtadig Lyſtighed ikke ſaa ſjældent gjorde ſig ſkyldige. Hans Overgivenhed var altid krydret af et Lune, ja af en vis Nobleſſe, omtrent ſom den, der betegner en Kunſtnernaturſ Extravagancer. Dette bevirkede da ogſaa, at ſkjøndt Halgreen paa ingen Maade kaſtede Brag paa Omgangen med ſine Standſfæller, paa hvilke han iøvrigt udøvede en ikke uheldig Indflydſe, glædede han ſig tillige ved et Bekjendtkab, ſom ſtod betydelig over den Sære, han ifølge ſin borgerlige Næringsvei henhørte til. Han omgikkes med Skueſpillere, Forfattere, overhoved med Folk af den dannede Klafſe, og ſøgte derfor ogſaa de Kaféer og Beværningsſteder, hvor ſlige Folk pleiede at komme. Intet kunde være morſommere og mere underholdende, end naar han paa et ſaadant Sted indlød ſig i Diskuſſion med en eller anden literær Notabilitet om et æſthetiſk Emne, ſ. Ex. om et Stykkes Værd, om dets Udſørelſe o. ſ. v. Han udtalte derved aldeles uforbeholdent ſin Mening og vidſte at forſvare den med en logiſk Styrke, der idetmindſte aftvang Modſtanderen Reſpekt, om juſt ikke Erkjendelſe af at være bukket under. Kunde han ikke paa anden Maade komme nogen Bei, forſtod han idetmindſte ved en morſom Vending eller ved et lyſtigt Indfald at bringe Latteren paa ſin Side. Jeg har ſaaledes ikke ſaa ſjældent været Vidne til, at Halgreen i en Kontrovers hos Gianelli med den afdøde Forfatter P. L. Møller aldeles ikke lod ſig imponere af dennes bekjendte kaufiſke og vittige Maade at diſputere paa, men forſvarede ſin Mening til det Yderſte. Ogſaa J. Levin, den bekjendte Sproggrænſer, fandt i Fritz Halgreen en Modſtander, der idetmindſte i en vis dialektiſk Færdighed og i ſkarpe Udſald næſten var ham jævnbyrdig. Men denne Omgang afholdt ikke Halgreen fra, iført en blaaftribet Trøie, et hvidt, med Spor af Haandværket beſmurt Forklæde, en gammel, fedtet Raſket og Truget paa Skulderen at bringe Rjødet om til Kunderne; thi han var kun Svend den Gang, førſt i

de senere Aar avancerede han til Slagtermester. Naar han nu i dette Kostume mødte en af sine noblere Bekjendte paa Gaden, indskrænkede han sig til at hilse paa ham. Han var sig sin Samfundsstilling bevidst, og det kunde ikke falde ham ind at gjøre sit Bekjendtskab gjældende eller at genere Nogen, medmindre den Vedkommende selv ikke undsaae sig ved at vexle nogle Ord paa alfar Bei med en Person, han ellers nok fandt Behag i at omgaaes.

Frits Halgreen var en ivrig Theatergænger, og naar blot hans Pung, som just ikke altid var videre godt forsynet, strakte til, havde han sin Plads i Parterret. Han var dog ikke, som salig Slagtermester Hendriksen, skjøndt langt mere værdig dertil, Jører for nogen Kunstdommerlike, men han forholdt sig heller ikke passiv og gav baade sit Bijald og sit Mishag tilkjende aldeles ligefrem og uforbeholdent. Han var en Ven af alle Kunstarter, dog holdt han mest af Syngepillet og Operaen, hvorved det rigtignok er et Spørgsmaal, om ikke hans personlige Forbindelser snarere end hans musikalske Sands gjorde Udslaget. Undertiden tog han kraftig Parti ved Meningskampe i Theatret, som f. Ex. da man gjorde et vandalsk Forsøg paa at udpibe Meyerbeers „Robert af Normandiet“. Han slog sig naturligvis paa Klappernes Side og hjalp til at kaste Piberne paa Porten. Fra den Aften fortalte han en morsom Historie. En lille, fortsnudet Tyr, der stod ved Siden af ham i Parterret, viste sig yderst indigneret over det Barbari, hvormed man vilde fordrive et saa kosteligt musikalsk Værk; han klappede og raabte Bravo af alle Kræfter, men da det begyndte at gaa over til Haandgribeligheder i Parterret mellem Klappere og Pibere, foretrak han, for at undgaa de deraf flydende Ubehageligheder, at skjule sig under en af Bænkene, hvorfra der da lød det Smertenssfrig: „Gevalt! Man piber Meyerbeer!“

Halgreen var altsaa især i sin Ungdom en stadig Besøger af Parterret, hvor hans høie Skikkelse ragede op over Mængden og

næsten altid var omgivet af en stor Del Bekjendte. I Parterret traf han en Aften en Murmester af sit Bekjendtskab. Denne fortalte ham, at han havde fri Entrée paa Grund af den Bestilling, han havde ved Theatret, nemlig at binde Heifestilladset op i „Rjoge Husfors“. „Dig seer jeg ogsaa ofte her“, tilføiede han, „har Du ogsaa faaet en Ansættelse?“ — „Ja vist har jeg, veed Du ikke det?“ svarede Halgreen. — „Som hvad?“ — „Åh! jeg er Theaterslagter, jeg leverer Blod til Sørgeespillet.“ — „Den Bestilling lønner sig vist godt,“ mente Mureren. — En anden Aften gjorde en efter den nyeste Mode paaklædt Herre sig bemærket i Parkettet ved under Mellemakterne at reise sig op og se sig omkring med stor Selvsølelse og ligesom med en vis Ringeagt i Minerne betragte Smaafolkene i Parterret. Da man spurgte Halgreen, om han kjendte denne Herre, svarede han: „Jo, det er min Stræder, og jeg veed, hvorfor han staaer op.“ — „Hvorfor det da?“ — „Han gjør det for at hvile sig, efter at have siddet krum den hele Dag.“

Skuespillere holdt han af at drille lidt, især naar de røbede altfor stor Indbildning og Forfængelighed af deres Kunst. Paa et offentligt Sted udtalte en middelmaadig Skuespiller sig med Ringeagt om en Kollegas Udførelse af en Rolle, som han paastod var aldeles forfeilet. Han angav, hvorledes den skulde spilles, og mente, at naar den var bleven betroet til ham selv, skulde Publikum have faaet Dinene op for Rollens rette Betydning. Halgreen, som havde hørt andægtig til, udbrød: „Det har De fuldkommen Ret i, det er ganske som Stolemager Petersen.“ Da nu Skuespilleren udbad sig en Forklaring om denne besynderlige Sammenligning og om, hvad der var med denne Stolemager Petersen, svarede Halgreen: „Kjender De ikke Stolemager Petersen? Han er dog saa berømt. Det er ham, som under Kunstnernavnet Megorfsky spiller Trolldmand ude paa Princes Komædie. Han sagde forleden til mig, at naar han blot fik Lov til

at spille Pantalons Rolle, skulde det blive til noget ganske Andet, saa skulde Publikum først faae det rette Syn for denne Rolles Betydning. Nu er det kun det bare Sur." Tilrettevisningen, der blev ledsaget af de Tilstedeværendes Skoggerlatter, vakte naturligvis Skuespillerens Harm. Han tog sin Hat og gik sin Vej.

Blandt sine Skuespillerbetjendtskaber var der især et, Halgreen fatte stor Pris paa. Det var en af vore bedste Sangere, og Halgreens Beundring, som viste sig deri, at han næsten aldrig forsømte at gaa i Theatret, naar denne Kunstner optraadte, fandt Gjengjæld i et oprigtigt Venkab. De vare Begge meget sammen i deres Ungdom, men i deres ældre Dage saaes de sjeldnere. Trods sin vedvarende friske Stemme og sit ungdommelige Udseende led Sangeren af en Svagelighed, som hans Venner paastod mere var indbildt end virkelig, og hvorover Halgreen ikke sjeldent gjorde sig lystig. „Naa, hvorledes har Du det, Christian,“ spurgte Halgreen ham en Dag, da han traf ham ude i Frederiksberg Allee paa Veien til hans Hjem. — „Snavs!“ svarede Sangeren. — „Det Svar var jeg belabet paa. Jeg kommer vel snart til at følge Dig,“ bemærkede Halgreen. — „Spøg tilside. Det gaaer tilbage. Seer Du, Fritz, det bedste Bevis paa, at det er galt fat med mig, er, at jeg næsten har mistet Hufommelsen.“ — „Død og Plage!“ svarede Halgreen, „saa maa det være rent galt med mig, thi forleden Dag mødte jeg paa Vesterbro en Pranger, som krævede mig for 30 Rd., jeg skulde skylde ham. Og hvad mener Du, jeg kunde ikke huske, at jeg skyldte ham en Skilling. Jeg troer næsten, at jeg er mere syg end Du, Christian.“

Med en Leilighed kom Shakespeares „Hamlet“ paa Dmtale paa et Konditori blandt nogle Studerende, til hvis Kredts Halgreen var bleven opfordret at slutte sig. Man omtalte Hovedrollens Udførelse, og Halgreen paastod, at Ingen endnu havde forstaaet at give den rigtig. „Der var dog En, som forstod at give den

rigtig," bemærkede en Tilstedeværende, „Shakespeare selv, der har skrevet Stykket.“ Halgreen, der ikke lod sig forkynte, svarede strax: „Det er godt nok, men han blev peben.“ — „Det var nok af en Slagter," svarede den Anden. — „Saa var Slagteren den Eneste, der forstod sig paa Rollen," mente Halgreen. — Ved Zouavernes første Optræden paa Folketheatret var Halgreen tilstede. En Bekjendt spurgte ham, hvad han syntes om dem. „Det skal jeg ikke kunne sige," var Svaret. „Enten talte de meget utydeligt, eller jeg er bleven vækket paa Hørelsen — vist er det, at jeg ikke forstod et eneste Ord.“

Saa godmodig Halgreen var, kunde han dog være temmelig bitter, naar der var Folk, som vilde gjøre sig lystig over ham, som maaske faae ned paa ham, eller som han af en eller anden Grund ikke kunde lide. En af hans Laugsbrødre var ærgerlig over, at Halgreen blandt sine Bekjendte talte Folk, som i Henseende til Dannelselse og Stilling stod høit over ham, og han lod nogle Ord falde om, at de i Grunden havde ham til Bedste. „Det mener Du?" svarede Halgreen; „kan gjerne være; men saa er Du idetmindste fri for at blive holdt for Nar af pæne Folk, for dem kommer Du aldrig sammen med.“ — „Brøvl!" svarede den Anden opbragt, „jeg har altid søgt godt Selskab.“ — „Men Ulykken er," sagde Halgreen roligt, „at Du aldrig har opnaaet at komme deri.“ — Halgreen var engang bleven angreben i et af de illustrerede Smudsblade. Han mente at have udfundet den Avindsmænd, fra hvem Angrebet var kommet, og da han ved en Leilighed var under fire Dine med denne, en bekjendt Person ved Navn B., læste han ham i den Grad Texten, at B. ansaae det for rigtigst at ty til Forligelseskommissionen. Dette Møde skal have givet Kommissionens Medlemmer en rig Leilighed til Latter. Da Afsesforen spurgte Halgreen, om han havde skjældt B. ud for en Kjæltring, svarede han: „Nei, hvor kunde det falde mig ind? Jeg kjender ikke Hr. B. saa nøie; det maa være en af hans gode Be-

fjendte, der har gjort det." Lignende Svar gav han paa andre Spørgsmaal, der bleve ham forelagte. Omfjeder sagde Assesjoren til ham, at B. vilde lade Sagen falde, naar han (Halgreen) vilde tage sine Ord tilbage, og navnlig erklære, at Ordet Rjæltring var brugt i Overilelse og uberettiget. — „Nei, Hr. Assesjor," svarede Halgreen, „man skal tage sig iagt for, hvad man siger i Retten. Sæt nu, at jeg tog mine Ord tilbage, og man da tog Vidner paa min Mund, saa kunde jeg komme slemst i Knibe. Man skal aldrig sige Andet, end hvad der er sandt."

Halgreen var udtømmelig i morsomme Historier, Anekdoter og Indfald. Om de allesammen vare af hans egen Opfindelse, skulle vi ikke kunne sige, men i Reglen pleiede han at fortælle eller anvende dem ved passende Leiligheder og bar sig ikke ad som adskillige Anekdotejægere, der som oftest falde ligesom med Døren ind i Huset med deres Historier. En Dag viste han sig med et temmelig modfaldent Ansigt paa et offentligt Sted, hvor han jævnlig søgte. En af hans derværende Bekjendte spurgte, hvad der feilede ham; han saae jo ud, som om han havde spist Faarekyllinger. „Ja, man har nok Grund til at være fortrædelig," svarede Halgreen, „der er overgaaet mig Noget, som man ikke skulde tro var muligt i et frit Land. Seg er bleven solgt!" — „Solgt?" gjentog de Tilstedeværende forbausede. — „Ja, solgt som en Slave paa Markedet. Imorges venter jeg paa min Barber. Det varer længe, saa kommer der en Mand, jeg aldrig har seet før. „Hvad vil De?" spørger jeg. — „Barbere Dem." — „De gaaer altsaa for den Anden?" — „Nei," svarer Manden, „nu er jeg Deres Barber, jeg har kjøbt Dem." — „Hvad behager?" — „So, seer De, Hr. Halgreen, jeg spillede igaar Frantsfus med Deres forrige Barber inde hos Bang. Han jaded i Uheld og tabte. Da han ikke havde flere Penge, satte han sine Runder ud, og saa vandt jeg Dem for 3 Mk." — „Seg sandt mig," tilføiede Halgreen, „i

Handelen, især da Manden har et godt Haandelag, men det kreperer mig dog, at jeg ikke er bleven vurderet høiere end til 3 Mk." — En anden Gang talte man i Halgreen's Nærværelse om Vaccinationens Fortrin og Nødvendighed. Han hørte rolig paa de forskjellige Meninger pro og contra; tilsidst erklærede han, at det kunde aldrig falde ham ind at lade sig omvaccinere, og hvis han havde Børn, vilde han heller ikke tillade, at de bleve vaccinerede. Da man spurgte ham om Grunden, fortalte han, at der ganske nylig havde vist sig et sørgeligt Exempel paa Indpodningens Farlighed. „Der var en ung Pige, som lod sig omvaccinere, og to Dage efter var hun død." — „To Dage efter!" gjentog de Tilstedeværende overraskede. — „Ja, saa død som en Silb. Hun faldt ned fra tredie Etage og slog sig ihjel."

En Dag traf han i Følge med Flere en ældre Rigmand, der satte et ynkeligt Ansigt op og beklagede sig over den Gigt, der ikke levede ham No Dag eller Nat. Halgreen mente, at det kunde han vel nok blive kureret for. Den Anden forsikrede, at det var umuligt; han havde anvendt alle tænkelige Midler, han havde spurgt alle Læger tilraads, men Intet havde hjulpet. „Saa veed jeg dog et Middel," svarede Halgreen, „som utvivlsomt vilde hjælpe Dem." — Hvad det da var; han vilde gjerne give derfor, hvad det skulde være. — „Jeg skal saamænd sige Dem Miblet. De skal blot laane mig 5000 Rd., og De skal se, at den Motion, De maa gjøre Dem for at faae Pengene tilbage fra mig, vil være en radikal Kur." Men det Middel fandt den Gigtsvage dog for dyrt. I sine sidste Aar kom Halgreen selv til at lide af Gigt og anden Svaghed. Da han en Dag ommede sig derover paa et offentligt Sted, hvor han jævnlig kom, spurgte den gamle Bærtshuskone ham: „Er De ikke i nogen Ligkasse, Hr. Halgreen?" — „Nei," svarede han, „jeg har aldrig endnu seet Nogen ligge ovenpaa Jorden. Man bliver saagu nok nødt til at begrave

mig." — Et Par Aar før sin Død var han saa heldig at vinde en Sum Penge i Klasjelotteriet. Han havde aldrig eiet saa mange; de generede ham næsten, og det Første, han tænkte paa, var, hvorledes han skulde blive af med dem i en Hast. Efterat have ekviperet sig fra Top til Taa, indbød han en halv Snes Venner til en Tur ud i Skoven. Det skulde ske med al mulig Bram. Han leiede Heste til dem og til sig selv, og nu gik det i Galop ud til Skoven. Her tilbragtes et Par Dage og Nætter, alle offentlige Steder bleve frekventerede, og navnlig holdtes der et overordenligt flot Gilde „over Stalden“. Paa Tilbageveien havde han omtrent saa meget tilbage, at han kunde betale Bompengene, og han ansaae det for særdeles heldigt, at han var fri for at bekymre sig om, hvorledes han skulde anbringe sine Penge.

End ikke i de sidste Timer af hans Liv forlod Lunet ham. I nogle Aar havde han mærket, at Kræfterne begyndte at svigte; men da han ikke deraf fandt sig foranlediget til at opgive sin vante Levevis, blev han alvorlig syg og kom paa Hospitalet. Sygdommen antog en farlig Karakter, og han indsaae, at det snart var forbi med ham. Til en god Bekjendt, der saae til ham, omtalte han med den største Sindsro, at det var paa Hældningen. „Der er ellers Noget, jeg vil bede Dig om,“ fortsatte Halgreen. „Du veed, at jeg ikke har Andet, end hvad jeg gaaer og ligger i — nei, det har jeg ikke engang, for det tilhører Hospitalet. Men kort sagt, Du veed, at jeg er fattig, og min Broder har heller ikke meget at rutte med. Sig til ham, at han ikke skal sætte sig i Bekostning for en stadselig Begravelse. Saa simpelt som mulig. Maaſte kan han faae en brugt Ligſtfe til mig.“ Kort derefter indfandt Overlægen sig paa Stuen til Kliniken ved Sygefengen. Da han kom hen til Halgreen, gjorde han Kandidaterne opmærksom paa den mærkelige Form, den Syges Mave havde antaget. „Ja,“ mumlede Halgreen, „jeg finder ogsaa, at min Mave er bleven spidspullet.“ En Time efter var han død.

Hans Vigebegængelse hørte, naar der toges Hensyn til hans borgerlige Stilling, til de mere sjeldne. Deltagelsen viste sig ikke blot i et overordenligt talrigt Følge, men der saaes ogsaa Folk af alle Samfundsklasser. Den Sanger, han havde elsket saa høit, bragte ham med sin vidunderlige Stemme det sidste Farvel i Frederiksberg Kirke, og hans Minde blev bl. A. hædret ved et meget smukt Digt af en Ucnævnt i et af vore Dagblade.

XI.

Oruden de i de foregaaende Skildringer mere udførligt omtalte Originaler frembød det forsvundne Kjøbenhavn adskillige andre besynderlige Figurer, der ogsaa have Krav paa at nævnes i nærværende Galleri. Spillede de end ikke nogen egenlig fremtrædende Rolle i det kjøbenhavnske Liv, saa vare de saa karakteristiske, at man ikke kunde undgaa at lægge Mærke til dem. De kunne nærmest sammenlignes med de underordnede Figurer paa et Genremaleri, en Art Staffage, men som ved deres groteste Udseende og Væsen kaste et komisk Stjær over Billedet.

En stor Del af disse Figurer ville de Eldre blandt os maasse kunne erindre, og det gjælder om

disse, som det gjælder om de andre allerede tegnede, at de hørte til de forskjelligste Samsundsklasser. Som ret og billigt, bør der begyndes ovenfra og her møder os strax en imponerende Figur i Generalsuniform. Man vil maaske mene, at jeg hermed sigter til den høist agtverdige Indehaver af denne høie militære Charge, der var af saa kolossale Dimensioner og Høide, at det paastodes, at han i Reglen tændte sin Pipe ved en eller anden Tranlygte; men denne Mand, der ikke havde noget andet Særkjende end denne sin Figur, er der ingen Anledning til videre at omtale. Den Figur, vi tænke paa, var langt bedre bekjendt ved sin eiendommelige Fremtræden og sin Særegenhed. Naar man saa en gammel, temmelig høi Mand af et strengt militært Udseende i en tætsiddende Uniformsfrakke eller ogsaa i en snever civil Kjole (Sommer og Vinter), men altid med Gamascher over Stoene og med et stivt militært Halsbind fare med stærke Skridt igjennem Kjøbenhavns Gader, saa vidste Enhver, at det var gamle General S. Han var en sand Typus paa en ældre Tids Militære, der i en streng Haandheven af de foreskrevne Reglementer med Hensyn til Soldatens Holdning og Øre, Uniformens Indretning, dens Knappen tilhøre eller tilvenstre, kort sagt i den saakaldte Gamaschetjeneste, fandt den sande militære Esprit, det, hvorpaa en Hærs Tapperhed og Slagfærdighed væsentlig beroede. Men General S. havde selv været en tapper Mand; han havde tjent den store russiske Dronning Kathrine den Anden og medbragt til sit Fædreland hæderlige Strammer fra Krigen mod Svenskerne. Nu var han Chef for 1ste Livregiment, megetyndet af de Menige, men frygtet af Officererne, hvis mindste Forsømmelse af Tjenesten og Tilfidesættelse af Regulativernes strenge Fordringer han ikke lod uændset. Han havde sin Bolig paa Hjørnet af Vimmelskafsted og Badstuestræde med Skilderhus og Vagtpost udenfor. Soldaterne holdt meget af at gjøre Vagt her, thi de kunde altid gjøre Regning paa godt Traktamente.

Undertiden lod han en Skildvagt efter Afløsningen deltage i sit Maaltid ved samme Bord, en Værelse, som han næsten aldrig viste de subalterne Officerer. Han hang i Klokkeslettet, han spiste, drak, spadserede, alt efter Klokkeslet. Undertiden havde han store Selfaber, men da var Alt saa tarveligt og saa knapt, at det var et almindeligt Ord, at naar man var ret fulten, saa havde man sikkert været til Middag hos General S. Hans Specialitet var imidlertid Fodvandring, og man kunde ikke saa sjældent træffe ham tilfods flere Mil fra Kjøbenhavn. Foruden at Sligt hørte til hans Tilbøieligheder, mente han derved tillige at styrke sin svagelige Helbred, og dette lykkedes ham saa godt, at han først døde, da han var 83 Aar gammel (1849). Som Oberst og i en Alder af 58 Aar foretog han en Fodreise gennem Tydskland fra Nord til Syd, derfra vestpaa og tilbage til Kjøbenhavn. Denne Reise har han beskrevet i en Dagbog, som han udgav i 1827, dediceret til Frederik den Sjette, og som just ikke gjorde ham berømt som Forfatter. Han er meget nøiagtig deri, fortæller, hvor han tog ind, hvad han hver Gang spiste og drak, hvad han betalte derfor, meddeler tillige interessante Notitser om sin Maves Tilstand, men noget videre fylldigt Indtryk af hans Reiseiagttagelser faaer man ikke, og undertiden gjør han sig skyldig i ret morsomme Feiltagelser, som f. Ex. naar han mener, at det er Merkur, der kjører Kvadrigen over Slotsporten i Berlin. Heller ikke vidner Sproget om nogen videre kunstfærdig Behandling, og den gamle Herre kom overhoved til at høre meget ilde af samtidige Kritikere for dette hans Forsøg som Forfatter. Til hans Særheder hørte det, at medens han førte et yderst økonomisk Liv, satte han overordenlig megen Pris paa at opnaa en luxuriøs Begravelse. Fra Middelfart, hvor han efter sin Afstedigelse som Generallieutenant tilbragte flere af sine sidste Leveaar, drog han et Par Gange om Ugen til Fredericia for at have Dje med Opførelsen af det Gravsted paa St. Mikaelis

Kirkegaard, hvor han agtede at hvile, og som kostede ham henved to Tusinde Rigsdaler. Under det fjendtlige Bombardement paa Middelfart i Mai 1848 flygtede han til Kjøbenhavn og døde Aaret efter hos sin Svigersøn paa Frederiksberg. Først i 1850 kunde han begravnes i Fredericia med al den militære Hønnør, han saa meget minutøst havde forordnet i sit Testamente.

Lidt længere nede paa Rangens Trappetige møde vi tvende Brødre, hvoraf den ene var Arkivar under Rancelliet, den anden Kontorchef. Det var to yderst honnette, retskafne og godgjørende Mænd, men sære og besynderlige i deres Væsen. De saaes altid sammen, de fulgte hinanden til Kontoret eller til Kirken — thi de vare meget religiøse — og derfra igjen til Hjemmet, som de fra Fødselen til deres Død delte sammen. Ligesom de lignede hinanden i Udseende og Gang — en altid ilende, hvorved Stoffen hang løs i Haanden og fulgte med — saaledes vare de ogsaa ens i Dragt, der bestod af en kort snevertjiddende Kjole eller Overfrakke, Vest og Knæbenklæder samt langkastede

Støvler over Strømperne og endelig af en Bygdugskasket, der hos Begge sad dybt i Nakken. I Kirken havde de fælles Stol og fælles Psalmebog, og deres Stemmer overdøvede næsten Korfangen. Var en af dem nødsaget til at gaa ud under Sangen, vedblev han at nynne

Melodien, for at han kunde tage fat paa rette Sted igjen, naar han kom tilbage. I deres Hjem førte de et sandt Bebersvendeliv. De havde ikke blot fælles Sovestue, men ogsaa fælles Seng. Der fortælles, at den ene af Brøderne pludselig fik ifinde at gifte sig og da valgte en agtværdig ugift Dame, lidt yngre end han selv. De vare blevne enige, Bryllupsdagen var allerede bestemt, og Udstyret skulde kjøbes. Men saa strandede det Hele paa en Omstændighed, som vistnok Ingen kunde forudsæ. Brudgommen betingede sig nemlig, at Broderen fremdeles skulde vedblive at være hans Sovestueat som fra Barndommen af, og at Brudfængen skulde være indrettet derefter. At Bruden af blotte Sædelighedshensyn ikke vilde indlade sig derpaa, er overmaade let at forstaa, skjøndt rigtignok den forskudte Brudgom aldrig siden kunde faa det Upassende heri ind i sit Hoved. Hvor bejendte iøvrigt de nævnte Brødre vare, fremgaaer af den Omstændighed, at de bleve meget nøiagtig kopierede af tvende Skuespillere ved den første Opførelse af Heibergs Vaudeville „Otte og tyvende Januar“ og da hilsebes med en almindelig Latter. Det Forargelige heri blev strengt revset af Pressen og bortfaldt ogsaa ved den anden Opførelse. Brøderne fulgte hinanden i Graven med kun kort Tids Mellemrum og bleve begrædte af ikke saa fattige, som de redebont havde hjulpet; Nogle af disse vare endog i deres Testamente betænkte med smaa Legater.

Heller ikke savnes en Baron i vort Galleri, men rigtignok en fuldstændig titulær, og man vilde forgjæves have søgt ham som saadan eller overhoved som Noget i Statskalenderen. Han kaldtes Baron Kis, men hans egenlige Navn var Holbæk. Navnet Kis havde man tillagt ham, fordi han var meget nærsynet og derfor, naar han betragtede Noget nøie, misseede med Dinene, men hvorfor man tillige kaldte ham Baron, skal jeg lade være usagt. Der var aldeles intet Fornemt, endfige Baronagtigt i hans Væsen eller Ud-

seende, og jagtens var hans Barontitel kun et Indfald paa Maa og Faa af en Spøgefugl, men den vandt ikke destomindre Hævd. Han var en høi, bredskuldret, duknattet Person med et bredt Ansigt, plixende Dine, og overhoved ikke videre tiltalende at se paa. Hans Dragt, en temmelig forslidt Frakke og dito Benklæder samt en mørk Straahat, frembød ikke noget Særegent, undtagen det skulde være, at han altid gik med Buxerne i Wellingtonske Støvleskaster. Han var af Haandtering Boghøker, han folgte ved Dørene og købte ved Dørene og havde iøvrigt meget godt Kjendskab til Bøger. Han var en sikker Gæst paa alle Bogauktioner, og her hvilede rigtignok den Mistanke paa ham, at han, naar han kunde se sit Snit, beskadigede de opraahte Bøger ved under Bordet at udrive et Blad og saaledes faae dem for Spotpris. Men maaste var det kun Bagvaskelse af Konkurrenter. Han var iøvrigt en stille, fredelig Person, der kun kom i Harnisk, naar han paa Gaden forfulgtes af en eller anden Skomagerdreng i Skjødskind og Trætøfler med Raabet „Baron Kis!“ hvilket han betragtede som et skammeligt Skjældsord. Foruden forskjellige andre Særheder af mindre fremtrædende Natur havde han den, at han formelig sværmede for at følge Lig til Jorden. Han forsømte ikke en eneste Ligbegængelse, og selv ved Sødernes, der dog ere af en eksklusiv Natur, var han med. Det paastodes rigtignok, at det Traktement af Røge og Vin, som en Tid fandt Sted ved Ligbegængelser, var den egenlige Tilrækningskraft, men at dette Hensyn ikke bestandig gjorde sig gjældende, fremgaaer af den Omstændighed, at „Baronen“ vedblev at indfinde sig, selv efterat det var fundet rigtigst og passende at affkaffe Traktementet. Hvilke Tanker han egentlig havde ved det Liebhaveri, er aldrig ret udfundet. Pietet for de Døde kunde det dog næppe være, thi de Allerfleste, hvilke han saaledes beviste den sidste Ære, kjendte han næppe af Navn; kun blev det bemærket, at naar der var flere, der paa samme Tid bleve jord-

fæstede, og han saaledes maatte gjøre et Valg, rettede han sig herved efter Prisen paa Livvognen, og han fulgte da den af de Hedenfarne, hvis Familie havde Raad til at spendere Fem- eller Tialdere paa denne sidste Befordring. „Baronen“ vedblev saa længe at følge Folk til Jorden, til han en skøn Dag oppe i Halvfjerds selv blev Gjenstand for den Opmærksomhed, han havde skænket saa mangfoldige Andre, og det er ikke usandsynligt, at han ved denne Leilighed undrede sig over ikke at se sig selv i sit eget Livsfølge.

En ret mærkelig Figur viste sig for en Del Aar siden paa Kjøbenhavns Gader, i Reglen omgivet af en stor Mængde Gadedrenge, som fulgte efter ham, stundom hujende og pibende, men dog i Reglen i en vis ærbødig Afstand, ikke alene formedelst den Knorteskjæp, som han støttede sig paa, og som han, naar fornødent gjordes, kunde haandtere med stor Kraft, men vel ogsaa fordi der var noget Imponerende i hele hans Ydre. Det var en høi, gammel Mand med et veirslagent, men ret smukt Ansigt og med et Par Dine, der, tindrende i en vild Glands, røbede Sindsforvirring. Han bar i Reglen en fattig Pjækkert, men denne var fra Øverst til Nederst beklædt med Ordener og Kors af Guld- og Sølvpapir. Han kaldte sig selv General-Keiser, og det hed, at han var Offer for en vidtdreven honnet Ambition. Som en af Holmens Folk havde han i Krigen med Englænderne været paa en Kanonbaad og udmærket sig i en Affære. Ved de i den Anledning uddelte Udmærkelser var han bleven forbigaaet, og det havde han taget sig saa nær, at han var gaaet fra Forstanden derover. Han bødede nu selv paa den skete Forsømmelse ved at dekorere sig paa den anførte Maade, og omfider blev den Forestilling levende hos ham, at han ikke var nogen ringere Person end den til St. Helena forviste Keiser Napoleon den Første. Indlod man sig i Samtale med ham, og gik man ind paa hans Forestillinger, da udbredte han sig over den Uret, han havde lidt som Matros og som

Keiser. Han blandede begge Ting sammen med en vis Methode i Galskaben, og den Maade, hvorpaa han omtalte sine Fata i Egenkab af Keiser, viste, at han var temmelig godt inde i dennes Historie. Der var noget Godmodigt i hans Væsen, og dette i Forbindelse med det Ufsadelige i hans Galskab forklarer, at han i flere Aar fik Lov til at gaa frit omkring, skjøndt dette med Hensyn til de Optog, som hans Optræden foranledigede, just ikke ganske stemte overens med Begreberne om god Politiorde i Gaderne. Men maaske lod man ham gaa omkring som et lyslevende Exempel paa, hvad Ordens- og Titelsyge dengang, ligesom nu, kunde føre til.

Et ikke mindre høitstræbende Sind betegnede et Par andre groteske Personligheder, der vare ligesaa godt bekendte. I deres Monomani stræbte de Begge til intet Mindre end at svinge sig op til Frederik den Sjettes Svigersønner. De stode ikke videre høit paa Samfundets Trinstige. Den Eine havde været „Noget paa et Kontor“, var bleven en gammel krumbøiet skaldet Fyr i en luvslidt sort Kjole, Draps korte Benklæder og i det Hele slet ikke videre behagelig at se paa. Samme gamle Fyr havde en stærkt udpræget Tilbøielighed for søde Snapse og Chokolade, og paa de Konditorier eller Beværningssteder, hvor han søgte, medbragte han altid Brødet til disse Drikkevarer, hvilket navnlig af Mad. Kehlet i den bekendte Beværtning paa Hjørnet af Gothersgade og Grønnegade blev taget meget ilde op, og der foregik ikke sjældent i den Anledning en Udkastelsesforretning efter alle Kunstens Regler. Den gamle Kontorist, hvis pekuniære Forsatning nok ikke var den bedste, mente som mange Andre foruden ham bedst at kunne høde paa sine forfaldne Sager ved et godt Parti. Men i Stedet for ved Forsøg i saa Henseende at holde sig til sin egen Sfære, besluttede han overspringe alle Mellemgrader og at fri til Prindsesse Caroline. Han søgte i den Anledning Audiens hos Frederik den Sjette, der formodentlig fandt Tilbudet altfor smigrende,

til at han mente at kunne modtage det, og tillige anfaae det for rigtigst at lade en af sine Adjutanter transportere Manden bort og overgive til en Læges Underfølgelse. Resultatet heraf var, at den gamle Fyr nok havde en lille Strue løs, men at han iøvrigt var saa uftadelig, at man godt kunde lade ham gaa frit omkring. Det gjorde han da ogsaa, og til Enhver, som vilde høre paa ham, fortalte han om sit Frieri, men at han nu paa sin Side havde betænkt sig, og at han havde noget ganske Andet i Rifferten, nemlig Englands jomfruelige Dronning Victoria, som nylig (i 1837) havde besteget Thronen. Han havde gjort de fornødne Skridt for at opnaa hendes Haand, og han var aldeles vis paa, at hans Tilbud var modtaget af selve Dronningen; det beroede kun paa, om Parlamentet vilde give sit Samtykke, men den Ting klarede sig nok. Han ventede kun paa en Flaade i Østersøen, der skulde afhente ham til England, thi man havde ønsket at se ham der, forinden der toges nogen endelig Beslutning. Mærkelig nok kom Flaaden ikke: det var Rabaler og Intriger, der her som ved saa mange andre Leiligheder gjorde sig gjældende, og da omfider Victoria blev gift med Prinds Albert af Koburg, blev det ogsaa forbi med den stakkels gamle Kontorists Mod. Han forsvandt kort efter fra Skuepladsen, og man hørte ikke siden Noget til ham.

Den anden Frier lød Navnet Peter Pardon og var omtrent af samme Støbning som Peter Rundetaarn, der faldt Almanacker og Smaapjecer omkring i Husene. Peter Pardon havde dog ikke en sliig offentlig Beskjæftigelse, han hentede Mad fra Spisekvarterer for gentile Folk, hvorfor man næsten altid saa ham i en kort Trøie, snevne Bentklæder og en Vordugskastjet med en Madspand over Armen, eller han førte sin Broders Børn ud paa Spadsereure. Han talte næsten altid i tredie Person om sig selv, og derfor var ogsaa den Form, hvori han anholdt hos Frederik den Sjette om Prindsesse Carolines Haand, temmelig besynderlig. Det skete en sjon Morgen-

stund i Frederiksberg Allee, da Kongen gif en af sine sædvanlige Morgenture. Peter Bardon mente, at Peter Bardon gjerne vilde gifte sig med Caroline, hvis der ikke var Noget iveien ellers. Frederik den Sjette, der strax saae, hvem han havde for sig, gif et Dieblst ind paa Spøgen og mente, at den Ting nok kunde ordnes, men han maatte dog først vide, hvem han var, og om han ogsaa kunde ernære en Kone. Frieren gjorde nu — bestandig i tredie Person — Rede for sin sociale Stilling med den største Noiaagtighed, og hvad det at ernære en Kone angik, saae mente han, at naar Svigerfader gav nogle Millioner i Medgift, var der aldeles Intet i Veien. Smidlertid blev Samtalen noget trættende for Kongen, han fik Die paa en Officer, som han vinkede ad og paalagde ham at skaffe ham den fjollede Person fra Halsen. Kongen omtalte ofte selv det kuriøse, sørgelige Frieri. Endnu mange Aar derefter vedblev Peter Bardon at høre til de kjøbenhavnske groteste Figurer.

Til denne Art hørte endvidere Flintestensmanden Isak, en gammel Invalid, der udbød sine Barer paa Gaden i et Vers til en velklingende Melodi og var velsket overalt paa Grund af sine morsomme Indfald og bidende Svar. Han var Normand af Fødsel, havde tjent under Krigen med Sverrig og deltaget i de Affærer, som i 1814 fandt Sted paa den norske Grændse. Da et Par Officerer en Gang spurgte ham, om han havde været med ved Frederikshald, og han bejaede det, tilføiede de, at saae havde han vel taget tilbens som alle de Andre. „Savist,“ svarede han, „jeg tænkte jo rigtignok paa at skjule mig i en Grøft, men da jeg vilde til det, saae jeg, at den alt var optagen af lutter Officerer.“ Hans lille Industri fik i hans sidste Leveaar en mægtig Konkurrent i de kemiske Svovlstikker, og som Følge heraf maatte Fattigvæsenet tilsidst tage sig af ham. — I en tidligere Tid gjorde en saakaldet Gadepreest sig ligeledes stærkt bemærket. Jeg veed ikke Andet om ham, end at han stillede

sig op paa Gadehjørnerne, tog ogsaa undertiden Plads paa Afviserne og holdt da Taler mod Tidens Fordærvelighed, mod de Menneſker, ſom higede efter kjødelige Forlyſtelfer og Adſpredelfer og kaſtede Brag paa aandelig Opbyggelfe og Frelſe, ſamt ſpaaede Verdens Undergang ſom meget ſnart foreſtaaende. Endelig fortjener endnu hin Skarnager at nævnes, der med Brillen, forlorne Krøller og blank Straahat fjørte ſin Vogn. Han blev nemlig benyttet af Hattemagerne til at ſætte den nævnte Hovedbedækning i Miſkredit, der var kommen op ſom en farlig Medbeiler til Filt- og Silkehatten. Han var ogsaa paa anden Maade ſatirift, thi undertiden ſaae man Komedieplakater eller Plakater til Beriderforeſtillinger opſlaaede paa hans Kjøretøi.

Men ogsaa det ſvagere Kjøn havde ſine Repræſentanter, og et Par af diſſe bør ikke ſavnes i nærværende Galleri. Jeg vil ſaaledes nævne et ſtaffels Fruentimmer, der var Kjøbenhavnſ Befolkning bekendt under Navnet Jeanette. Det var en ganſke lille En, tynd, næſten ſpindelvævsagtig, men med Træk, der røbede, at hun tidligere ikke havde ſet ſaa ilde ud. Hun var iført en ſæregen Beklædning, en Art blaa Klædes Spencer med Skjoder, et broget Skjørt og en lille, let ſammentrykket fort Silkehætt, men var i det Hele meget renlig, ſkjøndt fattig i ſit Udortes. Man ſaae hende næſten altid, Sommer og Vinter, med en ſtor Syppoſe i den ene Haand og en Flødepotte i den anden paa Vandring til og

fra Frederiksberg, hvor hun gjorde sit Indtjød. Det var en underlig Mani, denne Vandring til Frederiksberg, og det er ikke usandsynligt, at den, som det almindelig antoges, stod i Forbindelse med hendes Livshistorie, samt at Frederiksberg Have havde været Stuepladsen for et Kjærlighedseventyr, der havde grebet forstyrrende ind i hendes Liv og forvirret hendes staffels lille Hoved. Man kunde ogsaa undertiden se hende som en Statue opstillet mellem Apistemplets Piller og dvæle der i denne Stilling i flere Timer. Hun var iøvrigt af et stille, roligt Væsen, hun fornærmede ikke Noget, og derfor var man ogsaa meget villig til at jage de Gadedrenge bort, der ikke sjældent løb efter hende med Raabet „Gale Jeanette“. Hun havde et lille Kvistværrelse i Springgade, hvor Alt var propert og net. Sin Existens fik hun ved en ringe Understøttelse fra nogle fjerne Slægtninge. Om de Sorger, der nagede paa hendes Sjæl, udtalte hun sig aldrig, hvor meget man end trængte ind paa hende. Hun lod kun nogle forblommede Ord falde om en Person, der havde voldet hendes Ulykke. En Morgen, da hun havde foretaget sin sædvanlige Vandring til Frederiksberg, kom hun meget afkræftet tilbage, og et Par Dage efter fandtes hun død paa sit Leie.

Af ganske anderledes støiende Væsen og Naturel var et andet, nok saa godt bekjendt kvindeligt Individ. Det var en Frugthandlerke, som havde Stade paa Amagertorv og kaldtes „Fem Fingre i Suppen“. Anledningen til denne sjære Benævnelse er jeg ikke i Stand til at angive, men et sandt nom de guerre var det. „Fem Fingre i Suppen“ laa nemlig i en uafsladelig Krig med Kjøbenhavns haabe-fulde Ungdom, eller rettere, hun var uafsladelig Gjenstand for denne Ungdoms Anfægtelser. Tronende mellem sine Kurve med Øbler, Bærer og anden Frugt, ikke sjældent i en vis Salighedstilstand, var hun altid nødtvungen paa Bagt mod de skarnagtige Drenge, og dog kunde det ikke undgaaes, at Kurvene bleve ramte af et veltruffet

Spart, at Indholdet strømmede ud, og at der saa blev en almindelig Gramsen. Saaledes angreben i sine helligste Interesser, kæmpede Madamen som en Lovinde; hun fastede sig ned over Frugten, uddelte Slag til Høire og til Venstre og søgte under en Strøm af Skjældsord, der forraadte en overordenlig Rutine og et nøie Kjendskab til Sprogets Finesser, at værgе om sin Eiendom og frelse, hvad frelses kunde. Slige Scener passerede flere Gange om Dagen, og det aarvaagne Politii, der formodentlig fandt dem meget morsomme og underholdende, lagde sig ikke derimellem. Undertiden skete det ogsaa, at en eller anden kjæk Bagabond søgte at gjøre et Statskup ved paa en Gang at erobre en hel Kurv Frugt fra Madamen. Da var Kampen alvorlig. Der blev truffet Krog om Kurven, Drengen holdt i den ene Hant, Madamen i den anden, og saaledes blev hun undertiden flæbt om paa Torvet i Triumf, indtil

Kurven under den ublide Behandling gif i Stykker, begge Parter styrte til Norden, og Barerne fulgte Exemplet. Søvrigt var Madamen en ikke sjelden Gjæst paa „Ramret“ eller „Bopælen“, thi der hengik ikke nogen Uge, uden at hun transporteredes dertil paa en Vægterstige under den ledsagende Eskortes Fryderaa. Dette Martyrium var blevet til en saadan Bane, at hun fandt sig deri med en overraskende Taalmodighed. Hun indskrænkede sig kun til at give Regler for, hvorledes hun ønskede at bindes paa Stigen. „Pas nu paa, Niels,“ sagde hun til Vægteren, „at binde mig pænt. Inte saameget over Brystet, det kan jeg inte taale, og heller inte Benene altfor snøret. Saa — nu er det godt. Kjør saa til!“ — Da en Reservewægter formanede hende med de Ord: „Lig nu ordenlig,“ svarede hun opbragt: „Sikken en Fyr, han vil lære mig, hvorledes man skal ligge paa en Stige!“ Hun hørte til en Race af Matroner, som nu heldigvis er forsvunden; ogsaa paa disse Klasser har Kulturen udøvet sin Indflydelse, og en fuld Kjælling er et ligesaa sjældent Skue nu paa offentlig Gade, som det var almindeligt i en ældre Tid.

Det vilde være en Tilfidesættelse af pligtfylldig Opmærksomhed, dersom jeg ikke til Slutningen nævnte en Mand, der i sin Tid ved sine Løierligheder og ufrivillige Romik var almindelig i Folkemunde, og som, om han just ikke selv gjorde Krav paa at være en Original, dog med fuld Føie blev betragtet som saadan. Det var Mægler og Agent B—. Ved heldige Spekulationer — thi han var en dygtig Handlende — og ved sit Giftermaal var han bleven en rig Mand. Denne Periode af hans Liv faldt omtrent sammen med Kapertiden, da der her i Kjøbenhavn skød Parvenuier op som Paddehatte, hvilke

bortopflede deres let erhvervede Rigdomme i Overdaadighed, men rigtignok ogsaa kun i kort Tid glædede sig ved den Opsigt, de saaledes gjorde. Agent B., der ifølge sin Dannelses godte kunde rangere med disse Folk, men hvis Formue dog havde en noget bedre Oprindelse end deres, fulgte deres Exempel. Han førte et stort Hus, holdt aabent Bord for en Mængde Snyltegjæster, som saae deres Fordel ved at smigre ham, men gjorde Nar ad ham bag hans Ryg og bragte hans Latterligheder ud blandt Folk; han holdt Ekvipager og Heste og var Kunstmæcen og Kunstsamler. Alt gik ud paa at gjøre Opsigt, Alt var lagt an paa Rabalder, der imidlertid, som sagt, ikke manglede sin komiske Side ved den Naivitet, hvormed den blev sat i Scene, men dog havde den Egenskab at være frydret med en vis Godmodighed, foruden at den ikke sjældent viste sig i Belgjørenhed mod Fattige, naar kun den fornødne Opsigt kunde være forbunden dermed. Et Exempel paa hans Naivitet i den anførte Retning skal her anføres. Han boede om Vinteren i Nærheden af Theatret; men selv om Veiret var nok saa godt, kjørte han og hans Kone dertil i deres smukke Karet. Naar man nu undrede sig over, at de ikke gik det lille Stykke Vej, svarede B.: „Hvorfor har man Ekvipage, naar man ikke vil bruge den? Det er ogsaa saa rart, naar Karlen dernede ved Indkjørselen til Theatret raaber: „Hr. Mægler B.s Bogn!“ at man da kan svare: „Her er jeg! Her er jeg!““

B. var Kunstelsker og Samler. „Man er jo en Gang en rig Mand,“ pleiede han at sige, „hvorfor skal man saa ikke opmuntre Kunsten og Kunstnerne — de Stakler, de have jo næppe det tørre Brød — og saa pynter det Stuen.“ Saaledes omtrent lod i Reglen det Svar, B. gav, naar man besøgte ham og saae Væggene i hans mange Værelser behængte med en stor Masse Malerier i elegante Rammer. Han var temmelig oprigtig ved denne Ytring, idetmindste

spillede han ikke den Kunstforstandige, men Kunstmæcen vilde han være, skjøndt efter Kræmmermaal. Rigtignok lod han sig ogsaa undertiden forlede til at give Kunstkjenderen. Det var kun om sine Malerier af danske Kunstnere, hvilke han i Reglen havde kjøbt en Del under deres virkelige Værdi ved at benytte sig af den Bedkommendes Pengeforlegenhed, at han udtalte sig paa den ovennævnte Maade; men der befandt sig blandt hans Samling nogle gamle Malerier af uncævnte italienske Malere, og disse fremhævede han som sande Juveler. Ulykken var imidlertid, at en Spottesugl, som kjendte Mandens Uvidenhed og den Naivitet, hvormed han undertiden bar den til Skue, havde, da han saae Samlingen, givet sig ud for noie Kjender og bundet dens Eiermand de kurioseste Navne paa Vermet, som denne da med stor Freidighed gjentog. Man hørte saaledes B. paastaa, at dette sicilianiske Landskab var af den berømte Dolce Farniente, at denne „hyderste Dag“ var et af Tassos sidste Mesterværker og havde kostet ham mange Penge, at dette Madonnahoved var af Genueseren Boccaccio Decamerone, og at Kunstneren var det af Frants den Første af Frankrige var bleven udnævnt til Ridder af den gyldne Blies osv. Der hørte en overordenlig Selvbeherfskelse til for ikke at bryde ud i Latter ved at høre Manden anføre denne Navnefortegnelse. Men i B.s Mund kunde dog Sligt ikke overraske. I den almindelige Mening var han et Slags maître de plaisir, og hvad der især fremkaldte en uimodstaaelig komisk Virkning var hans urokkelige Selvtillid, der aldrig tillod ham at ane, at han sagde nogen Dumhed, eller at han ved næsten alle Leiligheder blottede sin Uvidenhed.

Hans Berettigelse til at figurere blandt kjøbenhavnske Originaler fremgaaer desuden af mangfoldige Anekdoter, der i sin Tid cirkulerede om ham og gik fra Mund til Mund. Endnu lever hans Navn i den bekjendte Historie om Kanariesuglen, der lod Noget falde ned i Maden, og hans Svar til sin Kone: „Det skulde jeg have gjort!“

De følgende Anekdoter, der ligesaa meget karakterisere Manden, ere mindre bekendte.

Hans Kone havde i sine yngre Dage været bekendt for sin Skjønhed, som hun endog bevarede i en ældre Alder. Heraf var B. meget stolt. „Tænk!“ sagde han engang til en Bekjendt, „min Kone ser endnu saa ung ud, at naar Vagtparaden trækker forbi og Officererne se hende ved Vinduet, saa sige de: „Hvad er det for en snottet Tos, der staaer?““ Ikke mindre stolt var B. af sine Børn, hvoraf han havde et anseeligt Antal, og paa hvis Opdragelse han iøvrigt ikke anvendte saa Lidet. Disse Børns Kunstfærdighed omtalte han paa følgende Maade: „Alle mine Børn ere musikalske. Der er min ældste Søn, han blæser en deilig Fløite, min ældste Datter slaer Klaver, de smaa Børn spille paa Sngenting, og min anden Datter der — hun er Enke.“ Engang gik han i Følge med en Bekjendt forbi sit Hus, hvor hans Datter sad ved Vinduet. „Hvad er det for et deiligt Pigebarn, der staaer der?“ udbryder han. „Al Gud, det er jo sandt, det er min egen Datter!“

Hovedbygningen paa det nuværende Beværningssted Alleenberg i Frederiksberg Allee blev i sin Tid opført af ham til Sommerbolig for sig og Familie. Han vilde lade Stedet indhegne mod Alleen, men var i Tvivl om, hvilken Maade der var den bedste. „Lader jeg opføre et Gitterværk,“ sagde han til Tømmermesteren, med hvem han forhandlede om Sagen, „kan jeg rigtignok se Folk spadserere i Alleen, men saa kunne Folk ogsaa se ind til mig, og det er saa genert. Lader jeg derimod sætte et Plankeværk, kunne Folk ikke se ind til mig, men jeg kan heller ikke se ud til dem. Hvad skal jeg nu gjøre?“ — „Det skal jeg sige Agenten,“ svarede Tømmermesteren, „De skal lade gjøre et Plankeværk og male et Stafit udenpaa.“ — „Det har De saagu Ret i!“ svarede han, gnidende sig i Hænderne, „saa faaer jeg baade et Gitterværk og et Plankeværk.“

Ældre Jof ville sikkert endnu mindes, at der her udenfor dette Lyststed, som efter Agent B.s Død gik over til en bekendt Restauratrice, Mad. Lynge, var et gult Planteværk, hvorpaa der var malet et stort Statit af tætsaaende Spyd.

Tæt ved den her omtalte Eiendom var der en til den hørende Mark, som B. benyttede til Manege. Han vilde gjerne ride, men hans Digtighed som Hestebetvinger var meget ringe, og derfor vovede han sig ikke ud paa alfar Wei. Tillige sørgede han for, at den Hest, som han betjente sig af til sine Øvelser, var meget fredsommelig og spag, men da han heller ikke heri faae tilstrækkelig Sikkerhed for Liv og Lemmer, lod han en Tjener gaa ved Siden af Hesten eller bag efter den for at passe paa, at den ikke gjorde sig udtilbens og voldte Ulykker. Tjeneren fulgte tæt bag ved Hesten for strax at være ved Haanden, og derved kom den engang til at slaa ham med det ene Bagben paa Skinnebenet. Opbragt tog Karlen en Sten op og kastede den efter Hesten, men forseilede Maalet og ramte sin Herre. Forstrækket vender denne sig om og raaber til Karlen: „Saae Du det?“ — „Hvad faae jeg Herre?“ — „At det forbandede Dyr sparkede mig i Ryggen. Jeg vil aldrig mere ride paa det lumste Bæst.“

I et Selskab blev der Tale om Carbonarierne og deres Klubber, og der var En, som mente, at der ogsaa vilde blive oprettet en lignende Klub i Kjøbenhavn, da Kjøbenhavnerne jo gjerne efterlignede alt fremmed Abekatteri. „Abekatteri!“ gjentog B., som var tilstede. „Jeg finder aldeles ikke noget Abekatteri i at oprette en Karbonadeklub; men en Boeufftegsklub var dog bedre.“ — Han var overhoved en stor Ven af denne Rjødret. I et Selskab talte man om, hvad man vilde ønske sig, naar man havde tre Ønsker at gjøre og kunde faae dem opfyldt. Agent B., som blev spurgt om, hvad han vilde ønske, svarede: „Først vilde jeg ønske mig saamegen Boeuffteg, jeg

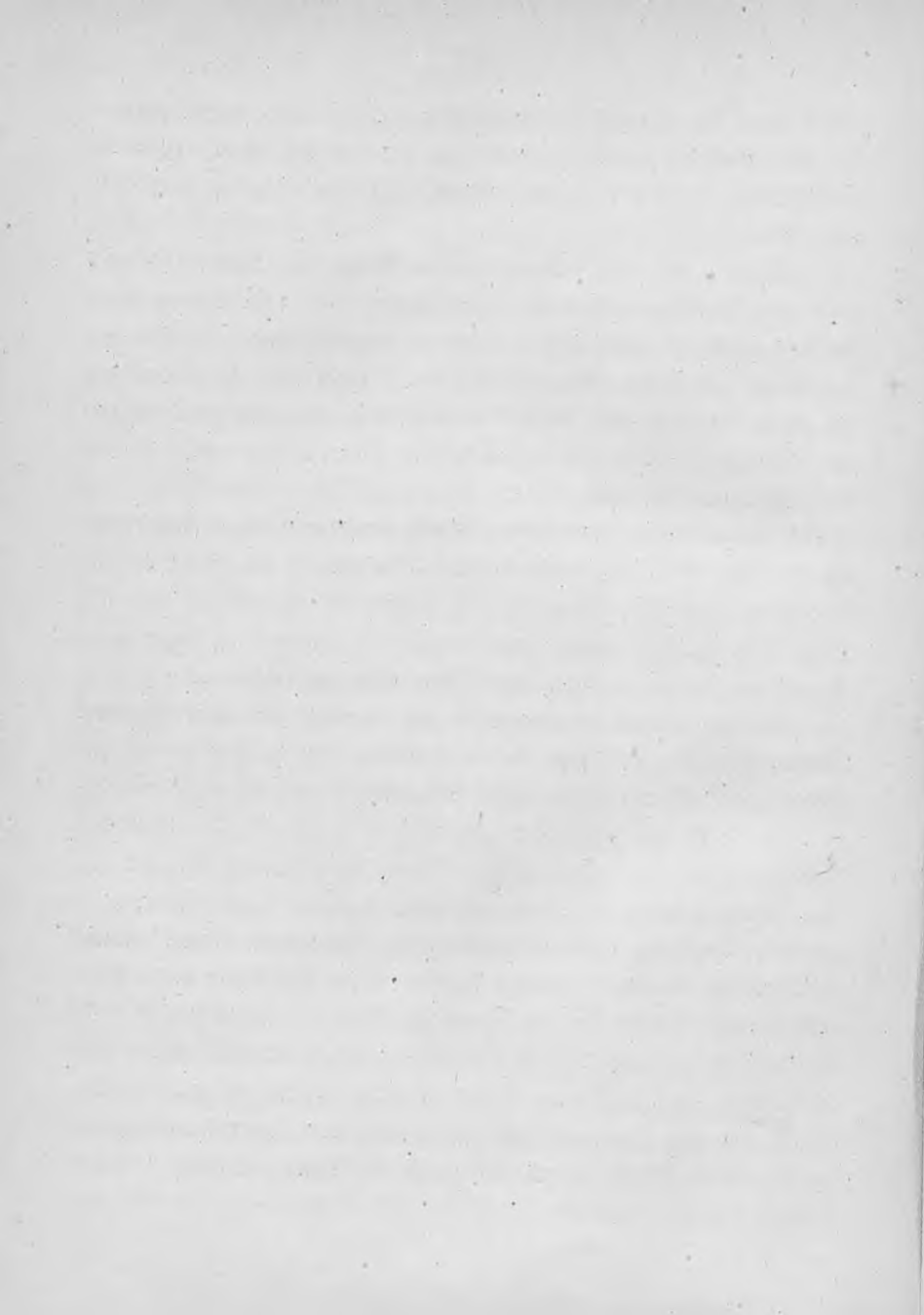
kunde spise, og dernæst saamegen Porter, jeg kunde drikke dertil." Da B. standsede, erindrede man ham om, at han endnu havde et Ønske tilbage. „Det er sandt," svarede B., „saa vilde jeg ønske mig mere Boeuffteg."

Engang var han i Besøg hos en Mand paa Landet. Denne viste ham omkring i Gaarden og i Haven. B. roste Alt og fandt det fortræffeligt. Endelig kom man til nogle Bistader. „Det var dog nogle udmærkede Bier, De har der," sagde B., „saa store har jeg aldrig seet dem før. Men," tilspøiede han, klappende Landmanden paa Skulderen, „man kan ogsaa se paa Dem, at De er en Mand, som ikke lader dem sulte."

Da der skulde indtræffe en Solformørkelse, spurgte man ham, om han ikke vilde følge med op paa Observatoriet paa Rundetaarn for at se dette Naturfænomen. B. undskyldte sig med, at han ikke havde Tid. „Men maaste gaaer jeg derop imorgen og tager mine Børn med, saa at de ogsaa kunne faae Solformørkelsen at se."

B. var meget forekommende og venlig mod sine Gæster. „Gener Dem ikke, lad, som De var hjemme. Da jeg selv er hjemme, ønsker jeg af Hjertet, at de ogsaa Allesammen vare det."

Disse Prover kunne være tilstrækkelige til at vise, hvorledes den Navnkundighed var bestaen, som Agent B. vidste at erhverve sig. Der udkom i 1821 et Skrift om ham, betitlet: „Dumriana, eller Indfald, Anekdoter og Karaktertræk af en velbekendt Mand's Levnet, samlede af en Student". Uagtet Agenten endnu den Gang var i Live, omtalte dette Skrift paa en skammelig Maade hans afdøde Hustru, og dets hele Indhold viste, hvad der kunde trykkes, uagtet der eksisterede en faktisk Censur. Det fortælles tillige, at den stakkels Mand, som den Gang var høit oppe i de Treds, i den Grad ærgrede sig over dette Skrift, at det blev en Bind til hans Digtstie.

Efterkrift.

Naar en Bog udkommer i Leveringer, som det har været Tilfældet med den nærværende, er der den Fordel, at den opmærksomme Læser, der bliver Et og Andet vaer, som efter hans Formening er urigtigt eller kan trænge til at suppleres, kan give Forfatteren Leilighed til, forsaavidt han finder det rigtigt og passende, at tage Notits deraf i en Efterkrift. Naar Sligt sker, hører det ogsaa med til de Beviser paa Interesse, som en Bog vækker, og dette Bevis har jeg foruden mange andre modtaget baade skriftligt og mundtligt med Hensyn til „Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn“. Mellem det, jeg paa den Maade er gjort opmærksom paa, er der vel Adskilligt, der kun er af ringe Betydning eller ogsaa efter min egen Erfaring ikke ganske rigtigt, og som jeg derfor finder oversflødigt at notere, men der er ogsaa Andet, som fortjener at ansøres enten som mere værdifuld Berigtigelse eller som Supplement af nogen større Interesse.

Saaledes har en af Bogens Læsere i et udførligt Brev meddelt i Anledning af min Bemærkning Side 55, at Voldpromenaden Store Bededagsaften skrev sig fra den Tid, da det gamle Fruetaarn havde sit Sangværk, som lød ved høitidelige Leiligheder, at dette er urigtigt. Han skriver derom følgende:

„Sangværket lød ingenlunde sjældent, da det mod Betaling blev spillet 1 à 2 Timer ved Ligbegængelser, og man har Vidnesbyrd om, at Samtiden ikke skjønnede synderligt paa denne langtrukne Musik. Men i alt Fald lød det ikke Store Bededags Aften, da der efter

gammel kgl. Anordning skulde ringes fra Kl. 6 til 7 med hver Kirkes største Klokke. Og efter alle de Vædres Vidnesbyrd (deriblandt min afbøde Moders, der boede i Professorgaarden i Studiestræde, nu polyteknisk Anstalt) var den store Høitidsklokke i det gamle Frue Taarn nok værd at høre paa de faa Gange, den lød, nemlig første Dag af de 3 store Høitider samt til Universitetsfejsten i Anledning af Kongens Fødselsdag, hvilken Fæst indringedes ved en Times Rimen (Kl. 9—10, senere 10—11), samt Aftenen før Store Bededag. Denne Klokke veiede 120 Centner og var sikkert den største i de tre nordiske Riger; dens Lyd var høist imponerende og stærk, saa at gamle Werlauff i sine Erindringer (i Hist. Tidsskr.) ytrer, at naar man gif forbi Kirken, naar der ringedes med denne Klokke, var det, som om Gaden rystede. For at høre en saadan Klokke kunde man nok gaa en Tur paa Volden; men dertil kom, at ogsaa Petri Taarn har iblandt andre Klokker en meget anseelig Høitidsklokke, som jeg selv har hørt i mine Drengaar og første Ungdomskaar, og som sidste Gang ringede Store Bededagsaften 1846. Siden den Tid lader man Klokken hænge stille og fører kun Anebelen frem og tilbage, hvorved den kun giver en svag Lyd fra sig. Dette er sket efter en Arkitekts Anordning, der fandt, at Taarn og Spir kunde tage Skade efter Ringningen. Det fortjener ogsaa at bemærkes, at før 1807 vare Husene langs Volden meget lavere end nu, tildels helt uanseelige, saa Klokkernes Lyd lettere bares til Volden."

I samme Skrivelse meddeles med Hensyn til Skovturene i ældre Dage, at man i Reglen undgik Strandveien mellem Charlottenlund og Emilies Kilde, idet man førte ind gjennem Charlottenlund og ad Christiansholmsveien, hvorfra man ved Emilies Kilde atter kom ud paa Strandveien.

Med Hensyn til min korte Dmtale af Toldebod-Vinhus (Side 15) har jeg faaet tilstillet følgende Indskrift, der fandtes paa Væggen i den store Stue:

„Naar Lykken venlig til Dig ser
 Og smiler ved din Side,
 Da faaer Du Venner fler og fler,
 Som vil Dig gjerne lide.

Men naar din Velstand bli'er for kort,
 Du har ei mer at statte,
 Da løber dine Benner bort
 Som fande Mortens Katte"

Af andre Berigtigelser, jeg har modtaget, skal jeg endnu kortelig anføre, at Talletteriets Trækning (Side 21) ikke skete fra en udenfor Charlottenborg, men udenfor Gjæsthuset (ved det kgl. Theater) opført Tribune, samt at Betalingen for Afleveringen af det opfangede Hylster med Numret ikke var 1 Rigsdaler, men 1 Rigsort. Endvidere at Livjægerens Chakot (Side 26) ikke var firkantet men sexkantet. Disse og andre Oplysninger eller Berigtigelser ere vel ikke særdeles værdifulde, men de have i alt Fald for mig været et Vidnesbyrd om den Opmærksomhed, hvormed Bogen er bleven læst, og jeg har derfor ikke troet at burde forbigaa dem.

En Meddelelse endnu til Slutning. For at ikke nærværende Bog skulde blive altfor stor i Omfang, har jeg set mig nødsaget til at lægge ikke saa faa Skildringer og Skitser tilside, som i nærmere eller fjernere Forstand høre til de her behandlede Emner. En Opmuntring til at udgive disse i en ny Samling er ikke udebleven, og mulig vil dette lade sig gjøre til næste Aar med Assistance af de fortrinlige kunstneriske Kræfter, hvis Illustrationer i en saa betydelig Grad have bidraget til det for mig uventede Held, der har fulgt nærværende Bog.

Kbhvn., i Slutn. af Novbr. 1880.

J. Davidten.